(۴۵۴) ۱۰۹- همچنین یك قطعه نستعلیق خـوش در کتابخانهٔ مشهد رضویست با رقم: «مشقه حسن شاملو سنه ۱۰۳۷ ق» (۱۶۲۷م)

(۴۵۵) ۱۱۰- یك قطعه نستعلیق او در همین کتابخانه بـا رقـم «مشقه حسن‌شاملو۱۰۴۵ق» (۱۶۳۵م) (خ۱/۱۴۳)

-۱۱۱-(۴۵۶)

دیوان ابن یمین بخط حسین خوارزمی:

به نستعلیق متوسط حسین الخوارزمی در سنه ۹۴۹ ق ۱۵۴۲م درکتابخانه سلطنتی ایران. (خ۱/۱۵۱)

-۱۱۲-(۴۵۷)

دیوان نوائی (ترکی) بخط حسین شهابی:

درکتابخانهٔ سلطنتی ایران، به نستعلیق خفی خوش شاه‌حسین‌بن فخرالدین علی شهابی هروی درنمرهٔ شوال سنه ۱۰۱۴ق ۱۶۰۵م برای کتابخانهٔ حسین‌خان شاملو والی خراسان نوشته شده.

آثار خطی دیگر شهابی در یونیورسیتی استانبول و چستر بیتی انگلستانست. (خ۱/۱۵۵)

-۱۱۳- (۴۵۸)

دیوان حسینی بخط خلیل:

درکتابخانهٔ سلطنتی ایران، دیوان‌ترکی‌حسینی به‌نستعلیق‌متوسط خلیل تبریزی موجود است که آنرا در محرم ۹۴۳ ق ۱۵۳۶م از خط زبدة‌الکتاب سلطان علی مشهدی نقل کرده است. (خ۱۸۰)

-۱۱۴- -۱۴۰- (۴۵۹-۴۷۰)

خطوط سلطان علی مشهدی (رک: ۷ و فهرست)

(۴۵۹) ۱۱۴- رباعیات خیام:

کتابخانهٔ سلطنتی ایران. قطع رحلی، نستعلیق خوش با رقم «سلطان علی الکاتب المشهدی» (خ۲۵۷)

(۴۶۰) ۱۱۵- تحفة الاحرار جامی:

کتابخانهٔ مذکور. به نستعلیق خوش همین کاتب در جمادی الاولی ۹۲۱ق ۱۵۱۴م. (خ ۲۵۷)

(۴۶۱) ۱۱۶- مخزن الاسرار نظامی:

در همین کتابخانه بهمین خط و رقم. (خ۲۵۷)

(۴۶۲) ۱۱۷- دیوان حافظ:

در همین کتابخانه بهمین خط بطریق مرقع که در آخر رقم ندارد، ولی شباهت تام با خطوط سلطان علی مشهدی دارد، و جهانگیر پادشاه هند بخط خود در پشت آن چنین نوشته: «خط ملا سلطان علی است و صفحهٔ اول آن تصویر استاد بهزاد است و صفحهٔ آخر کار فرخ و چهار لوح تحریر، عمل یاری مذهب، حرّره نور الدین جهانگیر روز یکشنبه سنه ۱۰۱۷ ق» (۱۶۰۸م) (خ۲۵۸)

(۴۶۳) ۱۱۸- دیوان شاهی (ترکی):

در همین کتابخانه، به نستعلیق خوش با رقم سلطان علی المشهدی در سنه ۸۹۵ق ۱۴۸۹م (خ۲۵۸)

(۴۶۴) ۱۱۹- گل و مل سلطان حسین میرزا:

در کتابخانهٔ دکتور مهدوی تهران. با همین رقم و همین تاریخ (خ۲۵۸)

(۴۶۵) ۱۲۰— دیوان سلطان حسین‌میرزا بایقرا:

در کتابخانهٔ مهندس عباس مزدا تهران، به‌نستعلیق جلی خوش‌و رقم سلطان علی مشهدی در اواخر ربیع‌الآخر سنه ۸۹۹ در دارالسلطنه هراة (۱۴۹۳م)(خ۲۵۸)

(۴۶۶) ۱۲۱— کلیات داعی شیرازی:

در کتابخانهٔ سلطنتی ایران، به نستعلیق عالی جلی و رقم سلطان علی روز جمعه ۲۷ ذیحجه ۸۷۶ق (۱۴۷۱م)(خ۲۶۵)

(۴۶۷) ۱۲۲— خمسهٔ امیرخسرو دهلوی:

در همین کتابخانه بهمین رقم بتاریخ دو شنبه ۴ شعبان ۸۶۳ ق (۱۴۵۸م) (خ۲۶۵)

۱۲۳-۱۳۷ : پانزده قطعه در مرقعات مختلف کتابخانهٔ سلطنتی ایران (خ۲۶۶)

(۴۶۸) ۱۳۸— دیوان امیرخسرو:

در کتابخانه دکتور مهدوی تهران ، بـا رقم سلطان علی بتاریخ روز دوشنبه ۵ جمادی‌الثانیه سنه ۸۶۱ق (۱۴۵۶م) (خ۲۶۵)

(۴۶۹) ۱۳۹— رساله اسماء اعظم:

خط سلطان‌علی در کتابخانهٔ سپه‌سالار تهران (خ۲۶۵)

(۴۷۰) ۱۴۰— رسالهٔ علم فراست:

یك رسالهٔ کوچك با رقم سلطان علی در کتابخـانه مهدی بیانی تهران (خ۲۶۶)

-۱۴۱-۱۴۹-(۳۷۱-۴۷۹)

خطوط سلطان محمد خندان هروی (متوفا بعد از ۹۵۷ ق درهرات):

(۴۷۱) ۱۴۱— یوسف و زلیخای جامی :

در کتابخانهٔ ملی تهران، به نستعلیق خوش سلطان محمد خندان.

(۴۷۲) ۱۴۲ـ یوسف و زلیخای جامی:
در یك مجموعهٔ خصوصی تهران، مذهب و نستعلیق خوش با رقم سلطان محمد خندان در جمادی‌الآخره سنه ۹۱۵ق (۱۵۰۹م)

(۴۷۳) ۱۴۳ـ سبحةالابرار جامی:
در مجموعهٔ جعفر سلطان‌القرائی تهران، نستعلیق خوش در سنه ۹۳۰ق ۱۵۲۳م.

(۴۷۴) ۱۴۴ـ بوستان سعدی:
بهمین قلم و قطع وتذهیب در سنه ۹۲۰ق ۱۵۱۳م. در مجموعهٔ مهدی بیانی تهران.

(۴۷۵) ۱۴۵ـ یك قطعه نستعلیق خوش با رقم او در کتابخانهٔ سپه‌سالار تهران.

(۴۷۶-۴۷۸) ۱۴۶-۱۴۸: سه قطعه کتابت خوش دارای رقم او در کتابخانهٔ آستانهٔ رضوی مشهد.

(۴۷۹) ۱۴۹ـ یك قطعه جلی‌خوش با رقم‌او در مجموعهٔ مهدی بیانی تهران (خ۲۶۹-۲۷۰) (رك: فهرست)

ـ۱۵۰-۱۵۹- (۴۸۰-۴۸۹)

خطوط سلطان محمد نور هروی: (رك: فهرست)
وی فرزند نورالله هروی و از خطاطان دستگاه امیرعلی شیر در هراتست (۸۷۷-۹۴۰ق) ۱۴۷۲-۱۵۳۳م (رك: فهرست)

(۴۸۰) ۱۵۰ـ یك رقعه در یك مرقع سلطنتی ایران، بکتابت خفی عالی.

(۴۸۱-۴۸۳) ۱۵۱-۱۵۳: سه رقعه از یك مرقع آستانهٔ رضوی

مشهد بکتابت عالی.

(۴۸۴) (۱۵۴) یك قطعه بقلم کتابت خفی خوش مشق، در مجموعهٔ شخصی مهدی بیانی تهران. (خ ۲۷۹)

(۴۸۵) (۱۵۵) منتخب اشعار سعدی و جامی:

سلطنتی ایران، بقلم کتابت عالی برقم منظوم «بنده سلطان محمد بن نور» در سنه ۹۲۵ق ۱۵۱۸م.

(۴۸۶) (۱۵۶) دیوان حافظ:

مجلس شورای ملی تهران، برقم سلطان محمد نور بدارالسلطنه هراة (خ ۲۷۵)

(۴۸۷) (۱۵۷) بوستان سعدی:

کتابخانهٔ ملی تهران، بقلم کتابت خفی خوش با رقم سلطان محمد نور بی تاریخ (خ ۲۷۶)

(۴۸۸) (۱۵۸) گلستان سعدی:

در مجموعهٔ مهدی بیانی تهران، بقلم کتابت خوش خفی با رقم و تاریخ سلطان محمد نور ۹۰۷ق ۱۵۰۱م (خ ۲۷۶)

(۴۸۹) (۱۵۹) منتخب اشعار جامی:

بقلم کتابت خفی خوش با رقم سلطان محمد نور در سنه ۹۳۱ ق ۱۵۲۴م (خ ۲۷۷)

-۱۶۰-۱۶۲- (۴۹۰-۴۹۲)

مخطوطات سلطان علی قاینی:

وی شاگرد اظهر تبریزی و از مجلسیان امیرعلی شیر و ملازم جامی بود متوفا ۹۱۴ق ۱۵۰۸م (رك: ۶-۸)

(۴۹۰) (۱۶۰) کلیات جامی:
کتابخانهٔ سلطنتی ایران ، بقلم نستعلیق خوش با عناوین رقاع، بامضای سلطان علی قاینی در ربیع‌الاول سنه ۸۹۸ ق ۱۴۹۲م.

(۴۹۱) (۱۶۱) ظفرنامهٔ علی یزدی:
کتابخانهٔ مجلس تهران ، بقلم نستعلیق و عناوین رقاع خوش ، بامضای سلطان علی قاینی جمعه ۲۰ شعبان ۸۹۲ ق ۱۴۸۶م (خ۲۳۷)

(۴۹۲) (۱۶۲) یك قطعه خط: در کتابخانه سلطنتی ایران، بارقم: «حرّره الغریب سلطان علی القاینی»(خ ۲۳۸)

-۱۶۳-۱۷۰-(۴۹۳-۵۰۰)

مخطوطات میرکلنگی

میر حسینی نسفی بخاری مشهور بمیر کلنگی کاتب سلطانی و کاتب خاقانی کتابدار عبدالله خان ثانی امیر بخارا وخطاطوی بین سنوات ۹۴۲-۹۸۳ (۱۵۴۵-۱۵۷۵م) بود، از آثار اوست:

(۴۹۳) (۱۶۳) گلستان سعدی:
در کتابخانهٔ سلطنتی ایران، بقلم کتابت خوش بارقم میرحسین حسینی مشهور بمیر کلنگی کاتب در دارالخلافهٔ بخارا سنه ۹۲۲ ق (۱۵۱۵ م)

(۴۹۴) (۱۶۴) یوسف و زلیخای جامی:
در همین کتابخانه، خط همین کاتب در بلدهٔ بخارا سنه ۹۶۶ ق (۱۵۵۸ م) (خ۱۶۵)

(۴۹۵) (۱۶۵) بوستان سعدی:
درهمین کتابخانه، خط همین کاتب در بلدهٔ بخارا (خ ۱۶۶)

(۴۹۶) (۱۶۶) رباعیات سید محمد جامه باف:

درکتابخانهٔ سید نصرالله تقوی تهران ، قلم کتابت خوش خفی بارقم: میرحسین الحسینی الکاتب فی بلدة دار الامان لاهور(؟) (خ ۱۶۶)

(۴۹۷) (۱۶۷) یك قطعهٔ خط در کتابخانهٔ ملی تهران، با رقم «الداعی میر کلنگی الکاتب الحسینی.»

(۴۹۸) (۱۶۸) یك قطعه با رقم میر حسین کلنگی در کتابخانهٔ مشهد رضوی.

(۴۹۹) (۱۶۹) یك قطعه در همین کتابخانه با رقم میر حسین-الحسینی النسفی.

(۵۰۰) (۱۷۰) یك قطعهٔ دیگر غزل حافظ بکتابت خوش با رقم میرحسین فی شهور ۹۵۴ ق (۱۵۴۶ م) درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران (خ ۱۶۶)

-۱۷۱-۱۷۲- (۵۰۱-۵۰۲)

خطوط خواوند سالك:

(۵۰۱) ۱۷۱ــ کلیات جامی:

درکتابخانهٔ سلطنتی ایران، بهنستعلیق متوسط خواوند سالك بن میرك دربلدهٔ سمرقند درسنه ۹۹۵ ق (۱۵۸۶ م) درموضع باغ میدان.

(۵۰۲) ۱۷۲ــ تحفة الاحرار جامی:

درملك میجــر د، میکالی Major D. Macauly با رقم «خواوند سالك بن میرك درسنه ۹۹۰ ق»(۱۵۸۱ م)(خ ۱۸۲)

-۱۷۳-۱۷۶- (۵۰۳-۵۰۶)

خطوط محمد بهرام (رك: ترکیه)

(۵۰۳) (۱۷۳) اخلاق منصوری غیاث منصور:

برقم محمدبهرام روزیکشنبه‌ماه ربیع‌الثانی ۹۵۸ق ۱۵۵۰ م در مجموعهٔ سلطان القرائی ایران.

(۵۰۴-۵۰۶) (۱۷۴-۱۷۶) سه‌قطعه خفی که یکی تاریخ ۹۵۸ق ۱۵۵۰م درمدینه دمشق دارد، درمجموعه کریمزاده تهران (خ ۶۶۳)

-۱۷۷-۱۸۲-(۵۰۷-۵۱۲)

خطوط باباشاه اصفهانی (رك: فهرست)

(۵۰۷) (۱۷۷) نصایح الملوك:

درکتابخانهٔ سلطنتی ایران بخط عالی و رقم فقیر باباشاه درسنه ۹۸۰ ق (۱۵۷۲م) جهت میرعبدالرحیم بن‌فضل‌الله محتسب (خ ۹۱)

(۵۰۸) (۱۷۸) خمسهٔ نظامی (متن) خمسهٔ امیرخسرو (حاشیه) :

درکتابخانهٔ سلطنتی ایـران. کتابت خفی عالی بارقم و تاریخ: «نمقه‌العبدالمذنب الحقیر بابا شاه فی‌سنه ۹۹۴ ق (۱۵۸۵م) (خ ۹۱)

(۵۰۹) (۱۷۹) منتخب اشعار جامی:

درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران، با قلم عالی و رقم «کتبه العبد-المذنب باباشاه اصفهانی» (خ۹۱)

(۵۱۰) (۱۸۰) سلسلةالذهب جامی:

۱۵۵ × ۲۴۵ میلی‌متر، جلدروغنی وسوخت معرق‌ممتاز، صفحات متن بـوته سازی عالی .حواشی تماماً تشعیر سازی . سرلوحها مذهب

مرصع ممتاز. دارای ۱۲مجلس منیاتور ۴۹۸ صفحه.

خط نستعلیق خفی عالی باباشاه اصفهانی درسنه ۹۷۷ ق (۱۵۶۹م) این نسخه نمونهٔ ادامهٔ مکتب هرات در اصفهان است (س ۳۲) (خ ۹۰)

(۵۱۱) (۱۸۱) چهل حدیث نبوی:

سلطنتی ایران. کتابت نستعلیق خفی با رقم و تاریخ: «بابا شاه اصفهانی ذیحجه ۹۸۲ ق» (۱۵۷۴م)(خ ۹۱)

(۵۱۲) (۱۸۲) چهل کلمه:

در کتابخانهٔ مذکور، به نستعلیق ممتاز، نوشتهٔ رمضان ۹۷۸ ق ۱۵۷۰م. نسخهٔ نهایت نفیس مزین منقش زر افشان، که درسنه ۱۰۷۷ق ۱۶۶۶م مرتضی قلی‌خان بیگلربیگی گنجه، بدربار صفویه پیشکش کرده است.

-۱۸۳-۱۸۹- (۵۱۳-۵۱۹)

مخطوطات شاه قاسم کاتب هراتی:

وی درهرات کاتب حسین‌خان شاملو و تاسال ۱۰۲۸ ق ۱۶۱۸ م زنده بود، وآثار او دوام مکتب هراتست (رك: فهرست)

(۵۱۳) (۱۸۳) منتخب مثنوی و حدیقه بکتابت عالی برای کتابخانهٔ حسن خان شاملو در هرات ۱۰۲۸ ق ۱۶۱۸ م. در کتابخانهٔ سلطنتی ایران.

(۵۱۴) (۱۸۴) دیوان حافظ کتابت عالی درسنه ۱۰۱۰ق ۱۶۰۱م، سلطنتی ایران.

(۵۱۵) (۱۸۵) بوستان سعدی کتابت جلی خوش برای کتابخانهٔ شاملو درهرات صفر ۱۰۱۴ ق ۱۶۰۵ م، سلطنتی ایران.

(۵۱۶) (۱۸۶) دیوان حافظ کتابت خوش برای سلطان بیرام علی چکنی درغره شوال ۱۰۰۲ق ۱۵۹۳م، سلطنتی ایران.

(۵۱۷) (۱۸۷) دیوان حافظ کتابت خفی خویش ۱۰۲۵ق۱۶۱۵م موزهٔ ایران باستان، تهران.

(۵۱۸)(۱۸۸) تحفة العراقین کتابت خفی خوش ذیقعده ۱۰۱۲ق ۱۶۰۳م دکتور بیانی دیده.

(۵۱۹) (۱۸۹) یك قطعه خط عالی که درهرات برای نواب بیرام علی چکنی نوشته، کتابخانهٔ سلطنتی ایران. (خ ۲۹۱)

-۱۹۰-۲۱۷- (۵۲۰-۵۴۷)

مخطوطات شاه محمد مشهدی:

وی فرزند محمود مشهدی متخلص به واثقی (متوفا ۹۷۶ق ۱۵۶۸م) خطاط ماهری بود:

(۵۲۰) (۱۹۰) صد کلمهٔ حضرت علی مرصع و مذهب بقلم جلی عالی و ترجمه فارسی نستعلیق خوش ۹۷۶ ق (۱۵۶۸ م) در کتابخانهٔ سلطنتی ایران ۳۷۷.

(۵۲۱) (۱۹۱) سبحة الابرار جامی به نستعلیق خوش درهمین کتابخانه.

(۵۲۲) (۱۹۲) کلیات سعدی کتابت جلی موزهٔ ایران باستان تهران.

(۵۲۳) (۱۹۳)شاهنامهٔ فردوسی کتابت متوسط ۹۳۸ق(۱۵۳۱م) درموزهٔ ایران باستان.

(۵۲۴-۵۴۴) (۱۹۴-۲۱۴) ۲۱ قطعه کتابت خوش که در مشهد نوشته شده، در کتابخانه سلطنتی ایران.

(۵۴۵) (۲۱۵) یك قطعه در مجموعهٔ سلطان القرائی تهران.

(۵۴۶) (۲۱۶) یك قطعه در مجموعهٔ کریمزاده تهران.

(۵۴۷) (۲۱۷)گلستان و بوستان سعدی بقلم عالی شیوا، غره ذیقعده ۹۶۳ق (۱۵۵۵ م) درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران .

(خ ۲۹۲-رك: ۷۴وفهرست)

-۲۱۸-۲۱۹- (۵۴۸-۵۴۹)

خطوط سلیم نشابوری:

وی خطاط و مـذهب و نقاش و شاگرد شاه محمود نشابوری و و از اقران سلطان محمد نـور بود که در سنه ۹۹۰ق ۱۵۸۱م در مشهد درگذشت، از آثار اوست:

(۵۴۸) (۲۱۸) چهل حدیث بکتابت خوش خفی رنگه درمشهددر سنه ۹۶۴ ق ۱۵۵۶ م نوشته شده، از مجموعهٔ مهدی بیانی تهران.

(۵۴۹) (۲۱۹) یك قطعه کتابت جلی خوش تحریر مشهد۹۶۸ق ۱۵۶۰م ازمجموعهٔ سلطان القرائی تهران. (خ ۲۸۴)

-۲۲۰-۲۲۱- (۵۵۰-۵۵۱)

خطوط محمد حسین بن خواجه سیف الدین علی:

(۵۵۰) (۲۲۰) دیوان جامی نوشتهٔ ۹۷۱ ق ۱۵۶۳م در کتابخانه

سلطنتی ایران.

(۵۵۱) (۲۲۱) کلیات جامی نوشتهٔ ذیحجه ۹۷۴ق ۱۵۶۶م کتابخانه مجلس تهران (خ ۶۸۷)

-۲۲۲-۲۲۳- (۵۵۲-۵۵۳)

مجموعهٔ ترجیع بندها (رك: فهرست)

در کتابخانهٔ مجلس تهران مجموعهٔ ۲۱ ترجیع بند بخطوط خوش خطاطان دربار پیر بوداق بن جهانشاه قراقویونلو موجود است و ترجیع بند سعدی و ترجیعی از سلمان ساوجی بقلم جلی خوش شرف الدین حسین مشهدی است که مخطوطاتش در ایاصوفیه و کتابخانهٔ فاتح استانبول هم هست. در همین مجموعه ترجیع‌ها، ترجیعی بقلم جلی خوش سلطان علی مشهدی هم موجود است. (خ ۲۷۲/۱۵۶)

-۲۲۴- (۵۵۴)

مجموعه اشعار بخط حسن تونی:

حسین بن علی تونی از خطاطان نیمهٔ اول قرن ۹ ه و مقلد روش اظهر تبریزی است. یك مجموعهٔ اشعار کمال و امیرخسرو و بساطی و عصمت و ناصر بخاری بقلم خفی او در کتابخانهٔ مهدی بیانی در تهران بود که در اواخر جمادی الاولی سنه ۸۲۱ ق ۱۴۱۷ م در مشهد رضوی نوشته است. (خ ۱۵۸)

-۲۲۵-۲۲۸- (۵۵۵-۵۵۸)

مخطوطات کمال الدین حسین هروی:

(۵۵۵) ۲۲۵- کلمات قصار حضرت علی در کتابخانهٔ سلطنتی

ایران (نمره ۴۰۵) ۴۴ صفحه ۷ سطری نسخه بسیار برگزیدهٔ مذهب ومرصع عالی بارقم اودر ربیع‌الاول سنه ۹۳۳ق ۱۵۲۶م

(۵۵۶-۵۵۷) ۲۲۶-۲۲۷: دوقطعه بقلم‌ثلث و نسخ‌ممتاز وعالی برقم: کمال‌الدین‌حسین‌الحافظ الهروی فی‌المشهد المقدس شهرربیع-الاول ۹۳۳ ق (۱۵۲۶م) درهمین کتابخانه.

(۵۵۸) ۲۲۸- کتیبهٔ صفه مسجد جامع اصفهان نیز بقلم عالی‌ثلث اوست «انجام یافت فی‌تاریخ ثمان وثلاثین و تسعمائه ، کتبه کمال‌الدین حسین حافظ هروی.» (خ ۱۶۹)

-۲۲۹-(۵۵۹)

خط پیرعلی‌جامی:

ظفرنامهٔ هاتفی درکتابخانهٔ سپه‌سالار (تهـران) خط جلی متوسط پیرعلی الکاتب‌الجامی که‌تاسنه ۹۳۳ ق ۱۵۲۶ م زنده‌بود، وردردستگاه امیرعلی شیر درهرات کتابت میکرد. (خ ۱۰۶)

-۲۳۰- (۵۶۰)

خط نورالدین محمد پورانی (رك: ترکیه)

یك قطعه ازیك مرقع بارقم «مشقه نورالدین محمد پورانی» در کتابخانه سپه‌سالار تهران. (خ ۶۶۴)

-۲۳۱- (۵۶۱)

خط دَوری درمکه

قطعه نستعلیق نیم‌جلی خوش بـارقم وتاریخ «العبد کاتب الملك المشتهر بدوری‌فی‌تاریخ‌شهرشوال سنه۹۸۵ (۱۵۷۷م) تحریراً فی مکة-

المشرفه» درمجموعهٔ خانم پروین شیبانی تهران (خ ۹۶)

-۲۳۲- (۵۶۲)

قطعه خط بهرام میرزا
درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران، بقلم خوش با رقم «مشقه بهرام-الصفوی»(خ ۱۰۴)

-۲۳۳- (۵۶۳)

تیمورنامهٔ هاتفی خطشاه محمد درهیی
بقلم شاه محمد درهیی ۷ ربیع‌الثانی ۹۷۶ ق (۱۵۶۸م) در بلدهٔ قندهار نوشته شده (خ ۲۹۲)

-۲۳۴-۲۳۵- (۵۶۴-۵۶۵)

خطوط اظهر تبریزی (رك: فهرست)
(۵۶۴) (۲۳۴) سفینهٔ اشعار درمجموعهٔ مخطوطات حاج محمد نخجوانی تبریز بقلم‌نستعلیق خوش وعناوین رقاع بخط اظهـرتبریزی مرقوم‌سنه ۸۷۷ق (۱۴۷۲م) (خ ۷۱/۱)
(۵۶۵) (۲۳۵) مثنوی مولوی بلخی‌شش دفترکامل: درمجموعهٔ مهدی‌بیانی تهران، نستعلیق‌خفی وعناوین رقاع بامضای اظهرتبریزی‌در ربیع‌الاول سنه ۸۷۲ق (۱۴۶۷م) (خ ۷۱/۱)

-۲۳۶- (۵۶۶)

یوسف و زلیخا بخط بابای حصاری:
درکتابخانه سلطنتی‌ایران، بارقم: المحتاج الی‌رحمة‌الباری‌بابای حصاری... دربلدهٔ حصار نوشته‌شد سنه ۹۷۳ق (۱۵۶۵م) (خ ۸۴/۱)

-۲۳۷-۲۳۸- (۵۶۷-۵۶۸)

خط درویش محمد سمرقندی (رك: فهرست)

ازخطاطان قرن‌دهم‌هجری، نویسندهٔ قطعه خط‌در کتابخانهٔ‌سلطنتی ایران (خ ۷۱۶) وگلستان سعدی به نستعلیق خوش برقم درویش محمد-الکاتب درغرهٔ ربیع‌الآخر ۹۳۵ ق (۱۵۲۸م) (خ ۱۸۷)

-۲۳۹-۲۴۳- (۵۶۹-۵۷۳)

خطوط یاری هروی متوفا درهرات ۹۸۰ ق ۱۵۷۲م

(۵۶۹-۵۷۰) (۲۳۹-۲۴۰) دوقطعه‌ازیك مرقع کتابخانهٔ‌سلطنتی ایران.

(۵۷۱) (۲۴۱) یك‌قطعه‌در مجموعهٔ مهدی‌بیانی تهران.

(۵۷۲) (۲۴۲) یك‌قطعه از یك مرقع آستانه رضوی مشهد.

(۵۷۳) (۲۴۳) دیـوان خطائی (شاه اسمعیل صفوی) و ده‌نامهٔ خطائی به‌نستعلیق خوش، بارقم: «برسم خزانه عالیشان عدالت‌نشان... محمدخان فـی‌شهور ۹۵۴ق (۱۵۴۶م) کتبه یـاری الکاتب» درکتابخانهٔ سلطان‌القرائی تهران. (رك: ترکیه) (خ ۹۶۶)

-۲۴۴-۲۴۵- (۵۷۴-۵۷۵)

خطوط یعقوب بن‌حسن:

(۵۷۴) (۲۴۴) ظفر نامهٔ تیموری علی یزدی به‌نستعلیق خوش و عنوانها به‌ثلث و رقاع عالی بـرقم: «یعقوب بن‌حسن الملقب به سراج الحسنی القطانی روزپنجشنبه ۲۴ جمادی‌الاخری سنه ۸۴۰» (۱۴۳۶م) درکتابخانهٔ مجلس تهران.

(۵۷۵) (۲۴۵) دیوان حافظ:

در کتابخانهٔ سلطنتی ایران برقم: «العبدالمذنب یعقوب الکاتب... ۲۰ ربیع الآخر ۸۵۰» (۱۴۴۶م) (خ ۹۷۱)

(۵۷۶) -۲۴۶-

گلستان سعدی مصور:

در کتابخانهٔ سلطنتی ایران. که برای بایسنغرمیرزا درسنه ۸۳۹ق ۱۴۲۶ م در هرات نوشته و پیراسته شده و هشت تصویر بدیع و زیبا دارد، که حاوی تمام محسنات و ممیزات هنرهراتست. (صنایع ایران ۱۰۵)

(۵۷۹-۵۷۷) -۲۴۹-۲۴۷-

خطوط محمد رحیم مشهدی شاگرد سید احمد مشهدی:

(۵۷۷) (۲۴۷) یك قطعه کتابخانهٔ آستانهٔ مشهد.

(۵۷۸) (۲۴۸) دیوان حافظ در مجموعهٔ سلطان القرائی تهران، نوشتهٔ ۹۹۳ق (۱۵۸۴م)

(۵۷۹) (۲۴۹) یك قطعهٔ وی درمرقع روان کوشکو استانبول هم هست. (خ ۷۲۱)

(۵۸۰) -۲۵۰-

خط محمد سعیدهروی بن‌مسعود:

کلیات امیر خسرو دهلوی در کتابخانهٔ سلطنتی ایران، که برای قطب شاه‌هندی در ۹۷۲ ق (۱۵۶۴ م) نوشته است. خ (۷۴۷)

-۲۵۱- (۵۸۱)

شاهنامه بخط محمد شنقشی:

نام وی محمدبن محمد علی حنفی از قدیمترین نستعلیق نویسان است که شاهنامهٔ کتابخانهٔ سلطنتی ایران را بهخط نسخ وثلث عالی در سلخ صفر ۸۴۴ق ۱۴۴۰م نوشته است (خ ۷۵۵)

-۲۵۲-۲۵۶- (۵۸۲-۵۸۶)

خطوط شفیعای حسینی هروی

(محمد شفیع شکسته نویس قرن ۱۱ ه ازبقایای مکتب هرات)

(۵۸۲) (۲۵۲) یك قطعه نستعلیق از مرقع کتابخانهٔ ملی تهران (بی تاریخ)

(۵۸۳-۵۸۴) (۲۵۲-۲۵۴) دوقطعه نستعلیق ازهمین کتابخانه بارقم محمد شفیع هروی. (بی تاریخ)

(۵۸۵-۵۸۶) (۲۵۵-۲۵۶) دوقطعه نستعلیق مجموعهٔ مهدی بیانی تهران. (بی تاریخ) (خ ۷۶۴)

-۲۵۷- (۵۸۷)

خط محمدصالح بن‌کمال‌الدین حسین مشهدی

مجالس المؤمنین در کتابخانهٔ سلطنتی ایران نوشتهٔ ۲ ذیحجه ۱۰۷۲ق ۱۶۶۱م ازاواخر هنرهرات (خ ۷۷۸)

-۲۵۸- (۵۸۸)

خط محمدصالح هروی

یك‌قطعه نستعلیق خوش مجموعهٔ مهدی بیانی تهران در ۱۰۸۷ق

۱۶۷۵م از اواخر هنر هرات (خ ۷۷۹)

-۲۵۹-۲۶۷- (۵۸۹-۵۹۷)

خطوط مالك دیلمی (رك: ترکیه) ازمتفرعات هنر هرات

(۵۸۹) (۲۵۹) رسالهٔ باب حادی عشر بارقم مالك دیلمی درشهور ۹۵۶ق ۱۵۴۸م در کتابخانهٔ نصرالله تقوی تهران.

(۵۹۰-۵۹۶) (۲۶۰-۲۶۶) هفت قطعه خطوط وی در کتابخانهٔ سلطنتی تهران و مجموعه مهدی بیانی تهران.

(۵۹۷) (۲۶۷) منتخب سبحة الابرار جامی برای عبدالمحسن در ذی‌قعده ۹۵۰ق ۱۵۴۳م درمجموعه مهدی بیانی تهران.

-۲۶۸- (۵۹۸)

خط محمدتقی هروی از متفرعات هنر هرات:

منتخبات اشعار درمجموعهٔ مهندس مزدا تهران، باکتابت عالی درسنه ۹۹۷ق ۱۵۸۸م (خ ۶۷۱)

-۲۶۹- (۵۹۹)

خط محمدبن عبدالله معروف به‌ابولیث ستاران:

نسخهٔ کتاب علم‌هیئت کتابخانهٔ مجلس‌تهران بخط تعلیق‌متمایل به نستعلیق اواسطرجب ۸۲۶ ق ۱۴۲۲م که‌از سواد مؤلف نقل کرده واین نسخه مورد مطالعه الغ بیگ کورگانی هم‌بوده و بخط او مطالبی‌دارد. (خ ۷۸۶)

-۲۷۰-۲۷۲- (۶۰۰-۶۰۲)

خطوط محمد ابریشمی مشهدی شاگرد سلطان
علی مشهدی متوفا ۹۳۵ق ۱۵۲۸م

(۶۰۰) (۲۷۰) یك قطعه در مرقع کتابخانهٔ سلطنتی تهران.

(۶۰۱) (۲۷۱) سورهٔ فاتحه درمجموعهٔ کریمزادهٔ تهران.

(۶۰۲) (۲۷۲) یك قطعه درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران.

-۲۷۳-۲۷۴- (۶۰۳-۶۰۴)

خطوط میرمحمد باقر بن میرعلی هروی (رك: ترکیه)

(۶۰۳) (۲۷۳) یك قطعه درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران.

(۶۰۴) (۲۷۴) مقدمهٔ مرقع خط میرعلی پدر خود را به خط عالی نوشته در مجموعهٔ مذکور (خ ۶۶۰)

-۲۷۵-۲۷۶- (۶۰۵-۶۰۶)

خطوط محمود مذهب هروی:

(۶۰۵)۲۷۵- سبحة الابرار جامی نوشته شده در مکه ۹۵۱ق ۱۵۴۴م بارقم «کتبه العبد محمود المذهب الهروی» مهدی بیانی در تهران دیده (خ ۸۹۲)

(۶۰۶)۲۷۶- یك قطعه کتابت خوش وی بسفیداب درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران (رك: ترکیه مرقع شاه اسماعیل و ۲۰)

-۲۷۷-(۶۰۷)

خط محیی شیرازی استاد اقلام سته:

صد کلمه حضرت علی با ترجمهٔ منظوم فارسی به نستعلیق خفی

۱۲ جمادی الاخری ۸۷۸ق ۱۴۷۳م در کتابخانهٔ سلطنتی ایران (خ ۸۹۵)

-۲۷۸-۲۸۵-(۶۰۸-۶۱۵)

مخطوطات محیی هروی (رك: افغانستان-ترکیه)

(۶۰۸) ۲۷۸- دیوان ترکی نوائی در کتابخانهٔ سلطنتی ایران، بکتابت خفی «کتبه... محیی هروی ۹۸۶ق» ۱۵۷۷م

(۶۰۹) ۲۷۹- منتخب بوستان سعدی درهمین کتابخانه، مؤرخ آخر شعبان ۹۶۷ ق ۱۵۶۰م

(۶۱۰-۶۱۱-۶۱۲-۶۱۳) ۲۸۰-۲۸۳ سه قطعه خوش خط اودر همین کتابخانه ویك قطعه کتابت اودرمورخ ۹۸۲ق ۱۵۷۴م در کتابخانهٔ ملی تهران.

(۶۱۴-۶۱۵) ۲۸۴-۲۸۵ دوقطعه ازیك مرقع آستانهٔ مشهد (خ ۸۹۶)

-۲۸۶-۲۹۱- (۶۱۶-۶۲۱)

مخطوطات شیخ مرشدالدین عطار شیرازی (قرن دهم)

(۶۱۶) ۲۸۶- حدیقة الحقیقه سنایی مؤرخ نه صد... درشیراز (رقم عشرات محو شده) سلطنتی ایران.

(۶۱۷) ۲۸۷- شاه و درویش هلالی مؤرخ ۲۲ رمضان ۹۵۰ ق ۱۵۴۳م درهمین کتابخانه.

(۶۱۸) ۲۸۸- سلسلة الذهب جامی مؤرخ جمادی الثانیه ۹۴۸ ق ۱۵۴۱م درمجموعهٔ عباس مزدا، تهران.

(۶۱۹)۲۸۹-حالنامهٔ عارفی بتاریخ رمضان ۹۴۹ق ۱۵۴۲ م در مجموعهٔ سلطان القرائی، تهران.

(۶۲۰) ۲۹۰- مثنویات خواجو مؤرخ۳ محرم۹۵۳ق۱۵۴۵مدر مدرسهٔ سپه‌سالار، تهران.

(۶۲۱) ۲۹۱ - کلیات سعدی مؤرخ شوال ۹۳۲ق ۱۵۲۵م عتیقه فروشی تهران.

-۲۹۳-۲۹۴- (۶۲۳-۶۲۴)

خطوط مظفرحسین بن محمدامین (قرن دهم)

(۶۲۲) ۲۹۲- خسرو وشیرین‌هاتفی درکتابخانهٔ سلطنتی ایران، نوشته ۹۸۰ق ۱۵۷۲م.

(۶۲۳-۶۲۴) ۲۹۳-۲۹۴ دوقطعه درهمین کتابخانه بارقم «مشقه مظفرحسین» (رك: ترکیه، خ ۹۰۰)

-۲۹۵-(۶۲۵)

مجموعهٔ خط مولانا معروف بغدادی:

یك‌مجموعهٔ منتخب اشعار و ازانجمله برخی اشعارخود معروف که‌همه به‌نستعلیق متوسط اوست و باید آنرا بین ۷۸۴-۷۸۸ق ۱۳۸۱-۱۳۸۵م نوشته باشد وقدیمترین مجموعهٔ مدون این‌خطست درکتابخانهٔ سلطنتی ایرانست که درآخر امضای معروف دارد.

وی از خطاطان معروف عصر تیموریانست که درسنه ۷۸۴ ق ۱۳۸۱مدربغداد بدربار سلطان احمد جلایر پیوست و بعدازآن بامیرزا سکندرگورگانی بود، و درسنه ۸۱۷ق ۱۴۱۴م شاهرخ اورا ازاصفهان

به‌هرات آورد و در سنه ۸۳۰ق ۱۴۲۶م در قضیه سوء قصد بر شاهرخ متهم گشت و در حصار هرات درحبس مرد. (خ۹۱۵)

-۲۹۶-۲۹۸- (۶۲۶-۶۲۸)

مخطوطات محمد مؤمن‌بن شاه محمود هروی

برادر محمدحسین مجلد و پسر شاه محمد هرویست که بعد از ۹۷۱ق ۱۵۶۳م از هرات بهند رفت و در کتابخانهٔ عبدالرحیم‌خان‌خانان بودکه در سنه ۱۰۲۵ ق ۱۶۱۵م در هند مرد، از آثار اوست:

(۶۲۶) (۲۹۶) شاهنامهٔ فردوسی در دو مجلدکه برای‌خان‌خانان درسنه ۱۰۱۳ق ۱۶۰۴م نوشته با رقم: «محمد مؤمن‌بن شاه محمود- الهروی» درکتابخانهٔ ملك تهران است.

(۶۲۷) (۲۹۷) دیوان امیرشاهی بتاریخ شهرمحرم‌الحرام۹۷۱ق (۱۵۶۳م)دردارالسلطنه‌هرات‌نوشته‌درمجموعهٔ‌مهندس‌عباس‌مزدا،تهران.

(۶۲۸) (۲۹۸) رسالهٔ موجودات میرسید شریف بقلم‌خفی‌نوشتهٔ ۱۰۱۸ ق۱۶۰۹م بمقـام برهان پور «کتـبه محمد مومن‌الهـروی» در کتابخانهٔ سید نصرالله تقوی، تهران. (خ۸۴۶)

-۲۹۹-۳۰۰- (۶۲۹-۶۴۰)

مخطوطات جلال‌الدین محمد شاگرد سلطان محمد مشهدی (رك: ترکیه)

(۶۲۹) (۲۹۹) سبعهٔ جامی کتابخانهٔ سلطنتی ایران، با رقم: «جلال‌الدین محمودبن فیروزبخت‌الحسینی» دارای تواریخ: رمضان ۹۷۸ق ۱۵۷۰م و رمضان ۹۷۶ق ۱۵۶۸ و محرم ۹۶۳ق۱۵۵۵م.

(۶۳۰) (۳۰۰) دیوان شاهی با رقم میرمحمود۱۰۰۴ ق ۱۵۹۵م

در همین کتابخانه. (خ۸۶۴)

-۳۰۱-۳۰۲- (۶۳۱-۶۳۲)

مخطوطات زین‌الدین محمود شاگرد سلطان علی‌مشهدی (متوفا۹۲۵ق۱۶۱۸م)

(۶۳۱)(۳۰۱) دیوان نظام هروی بکتابت جلی ورقم«زین‌الدین محمودالکاتب ۹۰۷ق» ۱۵۰۱م در کتابخانهٔ سلطنتی ایران.

(۶۳۲) (۳۰۲) دیوان جامی در مجموعهٔ عبدالحسین انصاری تهران. (خ۸۶۵)

-۳۰۳- (۶۳۳)

خط محمودبن سلطان‌علی (رك : ترکیه)

دیوان امیرشاهی کتابخانهٔ سلطنتی ایران برقم « کتبه محمود بن سلطان علی سنه ۹۶۷ق» ۱۵۵۹م (خ۸۷۵)

-۳۰۴-۳۰۵- (۶۳۴-۶۳۵)

مخطوطات شیخ محمود هروی (رك: ترکیه، انگلستان)

(۶۳۴) (۳۰۴) چهل کلمه با ترجمه فارسی به نستعلیق خوش در سنه ۸۶۹ق ۱۴۶۴م در بغداد نوشته در کتابخانهٔ عباس مزدا تهران.

(۶۳۵) (۳۰۵) چند ترجیع بند در مجموعهٔ ترجیعات بکتابت جلی ۷ ذیحجه ۸۶۶ق ۱۴۶۱ در کتابخانه مجلس تهران.

-۳۰۶-(۶۳۶)

خط میر محمدعلی

یك قطعهٔ نستعلیق کتابخانهٔ آستانهٔ مشهد بـا رقم « بدارالسلطنه

سمرقند . . . میرمحمدعلی فی‌شهور سنه ۱۰۰۱ق» ۱۵۹۲م (خ۷۹۰)

-۳۰۷-۳۰۹- (۶۳۷-۶۳۹)

خطوط شیخ محمدبن فخرالدین احمدکاتب سلطانی هروی(رك: هند، ترکیه)

(۶۳۷) (۳۰۷) دیوان جامی در مجموعهٔ سلطان‌القرائی تهران با رقم: «شیخ محمدبن فخرالدین احمدالسلطانی... فی‌سلخ رمضان سنه ۹۱۴ و شوال ۹۲۱ق» (۱۵۰۸-۱۵۱۴م)

(۶۳۸) (۳۰۸) شش دفتر مثنوی مولوی در مجموعهٔ دکتور صحت تهران با رقم همین شیخ محمدالکاتب سنه ۹۰۲ق ۱۴۹۶م.

(۶۳۹) (۳۰۹) دیوان جامی در مجموعهٔ مجید موقرتهران‌با رقم همین شیخ محمد در سنه ۹۱۹ق ۱۵۱۲م. (خ۸۰۵)

-۳۱۰-۳۱۶- (۶۴۰-۶۴۶)

خطوط‌محمد قاسم‌بن شادیشاه‌حدود ۹۶۰ق ۱۵۵۲م (رك: ترکیه)

(۶۴۰) (۳۱۰) دیوان امیرشاهی سبزواری در کتابخانهٔ سلطنتی ایران، ۱۵۰×۲۶۵ جلد ساغری، صفحات متن و حاشیه و سرلوح مذهب‌مرصع عالی۸۲صفحه، خط‌نستعلیق خفی خوش بقلم‌محمدقاسم-ابن شادیشاه در سنه ۹۵۵ق ۱۵۴۷م.

(۶۴۱) (۳۱۱) گوی و چوگان عارفی به‌نستعلیق خوش که در دارالسلطنه هرات نوشته (تاریخ آن خوانده نمیشود)

(۶۴۲-۶۴۳) (۳۱۲ - ۳۱۳) دو قطعه جلی و خفی خوش در کتابخانه سلطنتی ایران.

(۶۴۴-۳۱۴) یك قطعه خوش کتابخانهٔ ملی تهران.

(۶۴۵) (۳۱۵) یك قطعه خوش مجموعه دکترمهدوی تهران.

(۶۴۶) (۳۱۶) یك قطعه خوش مجموعهٔ مهدی‌بیانی تهران.

(خ ۸۰۸)

-۳۱۷-۳۲۰- (۶۴۷-۶۵۰)

مخطوطات محمد قوام شیرازی مشهور به‌حمامی (رك: ترکیه)

(۶۴۷) (۳۱۷) صفوة‌الصفی‌شوال ۹۵۸ق ۱۵۵۰م‌سلطنتی‌ایران.

(۶۴۸) (۳۱۸) خمسهٔ نظامی (بی‌تاریخ) همین کتابخانه.

(۶۴۹) (۳۱۹) گلستان و بوستان سعدی (بی‌تاریخ) درمجموعه اسفرجانی اصفهان.

(۶۵۰) (۳۲۰) رباعیات خیام ۹۵۸ق ۱۵۵۰م کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران.

-۳۲۱-۳۲۳- (۶۵۱-۶۵۳)

خطوط دوست محمدهروی (رك: فصل ۲ عدد ۴۵ و فهرست)

(۶۵۱) (۳۲۱) قرآن شریف:

موزه قم ایران، دوست محمد این نسخه را بسه قلم نسخ‌وثلث و ریحان برای شاه طهماسپ در سنه ۹۶۸ق ۱۵۶۰م نوشت و حاج‌آقا کافور آنرا درسنه ۱۰۹۴ ق ۱۶۸۲ م وقف آستانهٔ معصومهٔ قم نمود.

(خ ۱۹۰)

(۶۵۲) (۳۲۲) مجالس‌العشاق:

درکتابخانهٔ مدرسهٔ سپه سالار تهران، به نستعلیق خوش و رقم «دوست محمدالکاتب در ربیع‌الثانی سنه ۹۷۲ق» ۱۵۶۴م (خ۱۹۱)

(۶۵۳) (۳۲۳) یك قطعه خط:
در مجموعهٔ سلطان‌القرائی (ایران) به نستعلیق خفی‌خوش بارقم «اقل‌العباد دوست محمد» (خ۱۹۱)

(۶۵۴) -۳۲۴-

حالنامهٔ عارفی بخط سلطان حسین:
در کتابخانهٔ‌سلطنتی‌ایران، بکتابت خوش با رقم: «سلطان‌حسین-الهروی درسنه ۹۶۳ق(۱۵۵۵م) در بخارا درخانقاه خواجه‌محمدپارسا.» (خ ۲۳۳)

(۶۵۵) -۳۲۵-

قرآن شریف:
بخط عبدالخالق‌بن حبیب‌الله هروی در سنه ۹۸۴ ق ۱۵۷۶ م. در موزهٔ ایران باستان تهران.

(۶۵۶) -۳۲۶-

خمسهٔ نظامی بخط شمس‌الدین محمد:
وی اصلاکرمانی و از خطاطان مکتب هراتست که این خمسه را در ذیحجه ۹۱۷ق ۱۵۱۱م در تبریز ختم کرده و تاریخهـای رمضان ۹۱۵ق ۱۵۰۹، و ۹۱۸ق ۱۵۱۱م هـم دارد، درکتابخانهٔ مجلس تهران (رك: ترکیه) (خ۸۲۴)

(۶۵۷) -۳۲۷-

دیوان اوحدی بخط علی‌جان:
درکتابخانهٔ مدرسهٔ سپه‌سالار تهران، بقلم علی‌جان‌بن حیدر علی

هروی در جمادی‌الاخری سنه ۱۰۰۵ق ۱۵۹۶م به‌نستعلیق‌خفی‌متوسط، که این کاتب گمنام قرن دهم از بقایای مکتب هراتست (خ۴۵۱)

-۳۲۸- (۶۵۸)

دیوان جامی بخط درویش‌علی:

در کتابخانه سید نصرالله تقوی تهران، به نستعلیق خفی متوسط بشیوهٔ اظهر با رقم درویش علی در اواخر محرم سنه ۸۶۹ ق ۱۴۶۴م (خ ۴۵۶)

-۳۲۹- (۶۵۹)

خمسهٔ جامی بخط قاسم علی شیرازی:

وی شاگرد میرعلی هروی و محمد ابریشمی و از خوشنویسان کتابخانهٔ سلطان حسین بایقرا در هرات بود (حدود ۹۰۰ ق۱۴۹۴م) در کتابخانهٔ سلطنتی ایران (خ۵۸۱)

-۳۳۰-۳۳۲- (۶۶۰-۶۶۲)

مخطوطات کمال ثانی:

در عصرتیموریان قرن‌نهم نستعلیق نویس بود، درمجموعهٔعالی تورك‌گلدی سفیرترکیه در تهران دیوان سوزنی برقم «کمال‌ثانی» بتاریخ ۱۰ رجب ۸۶۴ق ۱۴۵۹م موجود بود.

در کتابخانه سلطنتی ایران دیوان سیف اسفرنگ ودیوان‌خاقانی به‌نستعلیق و رقم « کمال‌ثانی در سنه ۸۶۶ ق » محفوظست کـه برای سلطان محمدبن سلطان مراد عثمانی نوشته شده است. (خ ۵۸۹)

-۳۳۳- (۶۶۳)

خمسهٔ نظامی کارمیرک هروی:

امیرروح‌الله معروف به‌میرك هروی خوشنویس ومذهب و نقاش استاد مکتب هراتست که کارهای او بین ۸۸۵ تا ۹۳۵ ق ۱۴۸۰-۱۵۲۸م دوام‌داشت. از آثاروی سه مجلس درخمسهٔ نظامی کتابخانهٔ فخرالدین نصیری در تهران است و دران بهزاد و قاسم علی هم نقاشی کرده‌انـد (کتابخانه‌های ایران ۱۲۲)

-۳۳۴-۳۳۵- (۶۶۴-۶۶۵)

مخطوطات عبدالرحیم انیسی خوارزمی:

فرزند خطاط ماهرعبدالرحمن خوارزمی است که بعد از۹۰۲ق ۱۴۹۶ م از جهان رفته و بدربارسلطان یعقوب و پسرش رستم محشور بود ویعقوبی و رستمی امضا می کرد، از آثار اوست:

(۶۶۴) (۳۳۴) دیوان حافظ به نستعلیق خفی متوسط بـا رقم عبدالرحیم درجمادی الاخره ۸۶۴ ق ۱۴۵۹ م درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران .

(۶۶۵) (۳۳۵) صفحهٔ آخر دیوان مزین خود انیسی با رقم کتبه عبدالرحیم اتحافـاً لحضرة . . . الامیر محمدبن‌الدستور اعظم الامیر فضل‌الله سنه ۸۹۹ ق ۱۴۹۳ م. (مجموعهٔ مهدی بیانی تهران)

-۳۳۶-۳۶۱-(۶۶۶-۶۹۱)

مخطوطات عبدالرحیم هروی (عنبرین قلم)

وی درجوانی از خراسان بهند رفت و درکتابخانهٔ عبدالرحیم-

خان خانان و دربارجهانگیر بود والقاب عنبرین قلم و روشن قلم و جهانگیرشاهی یافت، آثار خوش نویسی او از ۹۹۹-۱۰۳۴ ق ۱۵۹۰-۱۶۲۴ م دیده شده واز بقایای مکتب هرات در هند است:

(۶۶۶) (۳۳۶) جهانگیرنامه بقلم نستعلیق خوش درسنه ۱۰۳۴ق ۱۶۲۴ م با رقم عبدالرحیم‌الهروی عنبرین قلم در آگره نوشته‌که در کتابخانه سلطنتی ایران است.

(۶۶۷-۶۶۸) (۳۳۷-۳۳۸) : دوقطعه ازمرقع گلشن در کتابخانه سلطنتی ایران (رك مرقع گلشن)

(۶۶۹-۶۷۱) (۳۳۹-۳۴۱) سه قطعه بقلم نستعلیق عبدالـرحیم عنبرین قلم در کتابخانهٔ آستانه رضوی مشهد .

(۶۷۲-۶۷۴) (۳۴۲-۳۴۴) دوقطعـه در دو مجموعهٔ خصوصی تهران با نستعلیق خوش و یکی با تاریخ ۹۹۹ ق ۱۵۹۰ م در آستانه مشهد .

(۶۷۵) (۳۴۵) یك قطعه برای کتابخانه شاهزاده سلطان خرم در مجموعهٔ مهدی بیانی تهران.

(۶۷۶-۶۹۰) (۳۴۶-۳۶۰) پانزده قطعه مرقع شاه جهان با رقم عبدالرحیم هروی که یکی تاریخ ۱۰۰۲ ق ۱۵۹۳ م دارد از مجموعه مهدی بیانی تهران.

(۶۹۱) (۳۶۱) یك قطعه درمجموعهٔ کریم زاده تهران. (خ ۳۹۰-۳۹۱)

-۳۶۲- (۶۹۲)

تیمورنامه هاتفی بخط علاءالملك:

در کتابخانهٔ عبدالرحیم خلخالی تهـران ، به نستعلیق متوسط

علاءالملك سبزواری درسنه ۹۳۶ ق ۱۵۲۹ م خطاط وشاعر عصرامیر-علی شیرنوائی (خ۴۳۲)

-۳۶۳- (۶۹۳)

نمونهٔ خطوط جعفر بایسنغری (رك: ۲۷ و ۶۰۲)

در کتابخانهٔ ملی تهران سه صفحه نمونه‌های خطوط مختلف جعفر: نسخ، ریحان، ثلث، نستعلیق، رقاع، شکسته نستعلیق موجود است، که نمونهٔ بهترین خطاطی مکتب هرات باشد، این سه صفحه در سروی هنر ایران (س۳۱۳۴-۳۱۳۶) تحت نمرهٔ اشکال ۱۱۶۴-۱۱۶۶ درسنه ۱۹۶۰ م طبع شده است.

-۳۶۴-۳۶۸- (۶۹۴-۶۹۸)

خطوط نصیرکاتب نشابوری (متوفا ۹۶۲ ق ۱۵۵۴ م)

(۶۹۴) (۳۶۴) یك قطعه ثلث و نسخ و رقاع خوش با رقم «نصیرالمنشی النیسابوری در سنه ۹۳۵ ق (۱۵۲۸ م) بمقام ترقون از اعمال سیستان» درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران.

(۶۹۵-۶۹۷) ۳۶۵-۳۶۷ : سه قطعه در مرقع بهرام میرزا (ترکیه ۷)

(۶۹۸) ۳۶۸: یك قطعه در کتابخانهٔ عمومی لینن گراد، که درمحرم ۹۴۸ ق ۱۵۴۱ م دراصفهان نوشته شده است. (خ ۹۴۴)

-۳۶۹- (۶۹۹)

تحفة الاحرار بخط نظام بن یقینی:

درکتابخانهٔ مجلس تهران، بدون تاریخ، که درقرن نهم نوشته

شده باشد (خ ۹۴۴)

-۳۷۰-۳۷۲- (۷۰۰-۷۰۲)

خطوط مقصود هروی :

(۷۰۰) ۳۷۰- دیوان جامی:

درکتابخانهٔ مدرسهٔ سپه سالار تهران، کتابت سلخ ذیقعده ۹۵۹ق ۱۵۵۱ م (خ ۹۱۷)

(۷۰۱) ۳۷۱- تحفةالاحرارجامی:

در مجموعـهٔ مهدی بیانی تهران ، نـوشته ۹۲۸ ق ۱۵۲۱ م (خ ۹۱۹)

(۷۰۲) ۳۷۲- خمسهٔ جامی:

بموجب شرحیکه بازل‌گری درمنیاتور ایرانی (ص۲۱) می‌دهد یك نسخهٔ خطی خمسهٔ جامی مکتوبه ۹۲۸ ق ۱۵۲۲م موجود است که پنج مجلس مصور دوصفحه‌یی بامضای یکی از شاگردان بهزاد دارد ، ویك مجلس آن که سکندرموسیقی می‌شنود (لوحه ۲۶ منیاتورایرانی) بامضای مقصود است که تمام سنن هنر هرات را با خلاقیت کاملی‌دران رعایت کرده و صفحات مصور آن سبك هنر هرات دارد، که در حـدود ۱۵۴۰ م درمکتب بخارا تعقیب می‌شد و وظیفهٔ پرورش هنر را دریـن ایام ، شاهان ازبك شیبانی بـدوش خود گرفته و بقایای مصوران و خوش نویسان هرات را به‌بخارا جلب کرده بودند (متأسفانه بازل‌گری ننوشته‌که این نسخه خطی خمسهٔ جامی درکجاست؟)

درسروی، هنرایران لوحهٔ ۹۰۳ الف، ب غالباً ازهمین نسخهٔقصر گلستان تهرانست، که هردومناظر یوسف وزلیخاست و رقم «عمل قاسم

علی چهره کشا» دارد، و چهره کشی و منظر آرایی آنرا ازمکتب تبریز قلمداد کرده‌اند .

-۳۷۳-۴۷۵- (۷۰۳-۸۰۵)

مخطوطات میرعلی هروی (رك: فهرست وفصل ۲ عدد۷۷)

وی بلاشك یکی از اساتید بزرگ نستعلیق و همدوش سلطان علی مشهدی است ومخطوطات بسیارعالی و نفیس او در جهان زیاد است که ازانجمله است:

(۷۰۳) (۳۷۳) هفت اورنگ جامی درکتابخانهٔ سلطنتی ایران با رقم «علی‌الحسینی‌الهروی» در ربیع‌الاول ۹۲۸ ق ۱۵۲۱ م.

(۷۰۴) (۳۷۴) جام جم اوحدی در همین‌کتابخانه با رقم علی‌الحسینی در اواخر رمضان ۹۳۰ ق ۱۵۲۳ م درهرات.

(۷۰۵) (۳۷۵) تیمور نامهٔ هاتفی درهمین‌کتابخانه با رقم فقیر میرعلی.

(۷۰۶) (۳۷۶) نزهة‌العاشقین علی‌بن محمود درهمین‌کتابخانه با رقم الفقیرمیرعلی.

(۷۰۷) (۳۷۷) نصایح لقمان با رقم میرعلی‌الکاتب در همین کتابخانه .

(۷۰۸) (۳۷۸) مناجات حضرت علی با رقم‌الفقیر علی‌الحسینی در شهور سنه ۹۱۴ ق ۱۵۰۸ م نسخه مذهب و مرصع ممتاز در همین کتابخانه .

(۷۰۹)(۳۷۹) ترجمهٔ چهل حدیث‌بقلم خفی‌عالی با رقم‌میرعلی-

الکاتب درهمین کتابخانه.

(۷۱۰) (۳۸۰) ترجمه چهل حدیث با رقم میرعلی الکاتب ببلدة بخارا، درهمین کتابخانه مذهب ومجدول و مرصع کار بخارا.

(۷۱۱) (۳۸۱) مناجات خواجه عبدالله انصاری بارقم علی الکاتب فی سنه ۹۳۵ (۱۵۲۸م) ببلدة بخارا، دریك مجموعهٔ خصوصی تهران.

(۷۱۲) (۳۸۲) چهل حدیث بکتابت خفی بارقم میرعلی الکاتب درشهر رمضان ۹۴۸ ق (۱۵۴۱م) درکتابخانهٔ مجلس تهران.

(۷۱۳) (۳۸۳) ترجیع بندی از جامی با رقم علی الکاتب فی سنه ۹۳۵ ق ببلدة بخارا درکتابخانه مدرسهٔ سپه سالار تهران.

(۷۱۴) (۳۸۴) صد کلمه حضرت علی با ترجمهٔ فارسی با رقم علی الحسینی الکاتب فی سنه ۹۲۸ ق ۱۵۲۱ م درمجموعهٔ مهندس عباس مزدا، تهران.

(۷۱۵) (۳۸۵) گلستان سعدی با رقم میرعلی الکاتب در کتابخانهٔ مدرسهٔ سپه سالار، تهران.

(۷۱۶) (۳۸۶) نای نی جامی، بصورت مرقع در ۲۰ رقعه، کتابت جلی ممتاز که بهترین خطوط میرعلی است بارقم میرعلی الکاتب درسنه ۹۴۰ ق ۱۵۳۳ م در مجموعهٔ کتابهای خطی کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران.

(۷۱۷ - ۷۲۷) (۳۸۷-۳۹۷) مرقع ۱۱ رقعه با رقم میرعلی در سنه ۹۳۶ ق ۱۵۲۹ م، در یك مجموعهٔ خصوصی تهران.

(۷۲۸-۷۴۱) (۳۹۸-۴۱۱) مرقع ۱۴ رقعه با رقمهای مختلف

در کتابخانهٔ آستانهٔ مشهد.

(۷۴۲) (۴۱۲) بوستان سعدی: در کتابخانهٔ سلطنتی ایران بارقم میرعلی السلطانی درهرات ۹۰۷ ق ۱۵۰۱ م که منیاتورهای عالی آن در ۹۷۰ ق ۱۵۶۲ م بامر عبدالله‌خان ثانی بن اسکندر پادشاه ازبك ساخته شده است (خ ۵۱۶)

(۸۰۳-۷۴۳) (۴۷۳-۴۱۳) درمرقع گلشن شصت ویك رقعه بقلم اوست (رك: فهرست)

(۸۰۵-۸۰۴) (۴۷۵-۴۷۴) دو قطعه نستعلیق جلـی بـامضای میرعلی (؟) درمجموعهٔ مهدی بیانی تهران (خ ۱۱/۲)

یادداشت: دکتور مهدی بیانی در حدود ۳۰۰ قطعه بقلم‌هـای مختلف با تاریخ‌های بین سال ۹۲۵ تا ۹۵۱ ق ۱۵۴۴ م در کتابخانه‌های دنیا دیده است (خ ۵۱۶)

-۴۷۶-۴۹۲- (۸۰۶-۸۴۳)

مخطوطات میرعلی تبریزی

فرزند حسن تبریزی واستاد خطوط وحافظ قرآن وشاعر دربار امیر تیمورکورگان و شاهرخ است که او را «واضع‌الاصـل» نستعلیق گفته‌اند، وفاتش ۸۵۰ ق ۱۴۴۶ م است.

(۸۱۷-۸۰۶) (۴۸۷-۴۷۶) مرقع دوازده قطعه مناجات حضرت علی با ترجمهٔ فارسی آن درکتابخانه سلطنتی ایران بارقم «فقیرمیرعلی».

(۸۱۸) (۴۸۸) خمسهٔ نظامی درمتن وخمسهٔ امیر خسرو دهلوی

برحاشیه در کتابخانهٔ ملی تهران به‌نستعلیق خفی با رقم (کتبه‌العبدعلی) درسنه ۸۲۴ ق ۱۴۲۰ م.

(۸۱۹) (۴۸۹) کلیات سعدی به‌نستعلیق خفی در یك مجموعـهٔ شخصی تهران که تاریخ شعبان ۸۴۰ ق ۱۴۳۶ م دارد، و دریك قصیده فارسی به‌نام ممدوح خود علی و نام خود علی ومتاع شعر و خط خود اشاره می کند.

(۸۲۰) (۴۹۰) یك قطعهٔ منظومهٔ سه‌بیتی فارسی که شایدازاشعار خود میرعلی باشد و در آخر آن رقـم صریح «میرعلی‌کاتب تبریزی» دیده می‌شود در مجموعهٔ مهدی بیانی تهران بود.

ازین چهار اثرفقط اثرچهارم بلاشك بمیرعلی تبریزی واضع-الاصل نسبت شده میتواند، درانتساب دیگران باوشك است.

(۸۲۱-۸۲۲) ۴۹۱- ۴۹۲: دو رقعه کتابخانهٔ روان‌کوشکـو در استانبول،که سورهٔ فاتحه بقلم بسیار استوار و پخته و زیبای نستعلیق است. این دواثر با وجودی که رقم «الفقیر علی تبریزی» دارد ، ولـی وجـود چنین خط پختهٔ استوار را در ابتدای وضع نستعلیق مستبعد شمرده‌اند، پس باید نویسندهٔ این فاتحه، علی بن محمود تبریزی باشد که یك نسخهٔ مرصادالعباد بخط او درموزهٔ کابل بود (خ ۴۴۶)

یادآوری: دربارهٔ قدمت خط نستعلیق و پختگی آن قبل ازمیر-علی، به‌فصل اول این کتاب رجوع شود.

-۴۹۳- (۸۲۳)

یوسف و زلیخای جامی بخط علی جامی:

به‌نستعلیق متوسط فخرالدین علی‌بن محمد اصغرالجامی بتاریخ

۶ ربیع‌الاول سنه ۹۹۱ ق (۱۵۸۲ م) در دارالسلطنهٔ هرات نوشته شده و در مجموعهٔ مهدی بیانی تهران است (خ ۴۵۰)

ـ۴۹۴-۴۹۶ـ (۸۲۴-۸۲۶)

مخطوطات عبدالواحد مشهدی:

از شاگردان سلطان علی مشهدی و خطاطان دربار سلطان سلیمان عثمانی (۹۲۶-۹۷۴ ق ۱۵۱۹-۱۵۶۶ م)

(۸۲۴)(۴۹۴) دیوان سلطان سلیم عثمانی به‌نستعلیق خوش با رقم عبدالواحد درکتابخانه سلطنتی ایران.

(۸۲۵) (۴۹۵) بوستان سعدی با رقم عبدالواحد مشهدی در کتابخانه سید نصرالله تقوی، تهران.

(۸۲۶) (۴۹۶) روشنائی‌نامه به‌نستعلیق خوش با رقم عبدالواحد مشهدی که در پشت کتاب در شمسهٔ مرصعی بقلم ریحان خوش‌بزر نوشته «برسم‌الخزانة العامرة السلطانیه عمرهـاالله» درکتابخانه تقوی مذکور تهران (خ ۴۱۷)

ـ۴۹۷-۴۹۸ـ (۸۲۷-۸۲۸)

مخطوطات ناصرکاتب:

(۸۲۷) (۴۹۷) تحفةالاحرار جامی بی تاریخ در کتابخانه سلطنتی ایران .

(۸۲۸) (۴۹۸) مثنوی مولانا و دیوان شمس مورخ ۸۳۳ ق ۱۴۲۹ م درهمین کتابخانه (خ ۹۳۶)

-۴۹۹-۵۰۰- (۸۲۹-۸۳۰)

مخطوطات عبدالوهاب حجازی:

از خطاطان قرن دهم متعلق بمکتب هرات و پیرو شیوه سلطان محمد نور است:

(۸۲۹) (۴۹۹) خمسه امیرعلی شیر نوائی (ترکی) به نستعلیق متوسط با رقم عبدالوهاب الحجازی در رجب ۹۸۷ ق ۱۵۷۸ م در کتابخانهٔ سلطنتی ایران.

(۸۳۰) (۵۰۰) خمسه نظامی: که مهدی بیانی در تهران دیده به نستعلیق خفی متوسط با رقم عبدالوهاب بن ابوالمکارم الحجازی در ذی حجة سنه ۹۸۲ ق ۱۵۷۴ م (خ ۴۱۸)

-۵۰۱-۵۰۲- (۸۳۱-۸۳۲)

مخطوطات نعیم الدین الکاتب الشیرازی (رك: انگلستان، امریکا)

(۸۳۱) (۵۰۱) دیوان کمال خجندی کتابخانهٔ سلطنتی ایران تحریر ۹۰۱ ق ۱۴۹۵ م.

(۸۳۲) (۵۰۲) دیوان امیرخسرو دهلوی تحریر جمادی الاولی ۸۹۸ ق ۱۴۹۲ م در تهران دیده شده (خ ۹۴۶)

-۵۰۳-۵۰۵- (۸۳۳-۸۳۵)

مخطوطات عبدی نشابوری شاهی (رك: ۷۹)

نامش عبدالله بن حسن شاگرد سلطان علی مشهدی و ازخطاطان عهد امیرعلی شیربود، چون بدربارشاه طهماسپ اول پیوست خود را «شاهی» نامید و بعد از ۹۹۶ ق ۱۵۸۷ م درگذشت از آثار اوست :

حالنامهٔ عارفی درکتابخانـهٔ سلطنتی ایران (درشماره ۷۹ گذشت)

(۸۳۳-۸۳۴) (۵۰۳-۵۰۴) دوقطعه نستعلیق عالی خوش درهمین کتابخانه .

(۸۳۵) (۵۰۵) یك رقعه بقلم نستعلیق خوش درکتابخانهٔ مجلس، تهران. (خ۴۲۵)

-۵۰۶-۵۰۹- (۸۳۶-۸۳۹)

محمد رزه‌ئی باخرزی بن علاءالدین شاگرد سلطان علی مشهدی (رك: هند ـ افغانستان)

(۸۳۶) (۵۰۶) یـوسف و زلیخای جامی تحریر صفر ۹۶۸ ق ۱۵۶۰ م مجموعهٔ سلطان‌القرائی تهران.

(۸۳۷) (۵۰۷)دیوان حافظ تحریر ربیع‌الثانی ۹۸۱ ق ۱۵۷۳ م مجموعهٔ سلطان القرایی تهران.

(۸۳۸) (۵۰۸) سلسلة‌الذهب جامی تحریـر غره شعبان ۹۶۹ ق ۱۵۶۱ م کتابخانه سلطنتی ایران .

(۸۳۹) (۵۰۹) تیمورنامه هاتفی تحریـر رجب ۹۹۳ ق ۱۵۸۴ م کتابخانه مجلس تهران (خ۷۲۳)

-۵۱۰- (۸۴۰)

آئینهٔ اسکندری :

آستانه مشهد رضوی ۸۲۳۲/۱ (جلد ۸ فهرست مطبوع ۵ ،

۱۷×۲، ۱۲ س به‌نسخ و نستعلیق زمان تألیف (حدود ۹۰۰ ق ۱۴۹۴م) بر کاغذ سمرقندی حنائی، دوایر و جداول بشنگرف ۱۳ سطری جلد تیماج عنابی.

این نسخه وقفی نادرافشار در ۱۱۴۵ ق ۱۷۳۲ م است و مهری هم دارد: غلام خسرو غازی محمد ایغورسنه ۹۳۸ ق (۱۵۳۱ م) وازین سنه تاریخ کتابت نسخه را حدس توان زد.

-۵۱۱- (۸۴۱)

زیج ایلخانی بخط زین‌العابدین

آستانه رضوی ۵۳۳۱ (ج ۲۲۴/۸) ۸، ۲۳×۱۷ س ۱۶۵ ورق بخط نسخ ابوالفتح زین‌العابدین بن ابوالمعالی بن زین‌العابدین حسینی گنابادی در دارالسلطنهٔ هرات بتاریخ چهارشنبه ۱۲ محرم‌الحرام سنه ۹۰۷ ق (۱۵۰۱ م) بر کاغذ سمرقندی با جلد چرمی مستعمل دارای جداول شنگرف. وقفی تاجماه بیگم در ۱۲۶۲ ق (۱۸۴۵ م)

-۵۱۲- (۸۴۲)

سفیرالغبراء والخضراء بخط شاه حسین سبزواری:

آستانهٔ رضوی (عربی) ۵۳۳۷ (ج ۲۳۱/۸) ۵، ۱۰×۵، ۱۶ س ۱۷سطری این کتاب در هیئت تألیف یکی از رجال دربار هرات امیرغیاث‌الدین منصوردشتکی متوفا۹۴۸ ق۱۵۴۱ م است که به‌نستعلیق خوش کاتب شاه حسین سبزواری در شعبان سنه ۹۵۷ ق ۱۵۴۹ م

بر کاغذ حنائی با عناوین واشکال بشنگرف نوشته شده و ابن خاتون آنرا در ۱۰۶۷ ق ۱۶۵۶ م وقف کرده است.

(۸۴۳) -۵۱۳-

دعوات بخط علاءالدین

کتابخـانهٔ سلطنتی ایران ۱۱۳۳/۲۲۷ (ص ۴۸۶ فهـرست) ۹،۵ × ۱۵،۵ سانتی ۱۳ صفحه ۷ سطری به نستعلیق بسیار عالی و رقم: کتبه الفقیر علاءالدین ۹۸۴ ق نسخهٔ نفیس زرافشان مـزین دارای مهر ناصرالدین شاه قاجار. (آیا این علاءالدین پدرمحمد رزه‌ئی مذکوردر در ۵۰۶ نیست؟)

(۸۴۴) -۵۱۴-

احسن الکبار بخط غیاث الدین بن علاءالدین:

کتابخانه سلطنتی ایران (۷۶۷/۵ فهرست کتب دینی ص۹ طبع تهران ۱۳۵۲) ۱۹ × ۲۸ س۱۴۹۵ صفحه ۱۷ سطری به نستعلیق خوب با رقم: «تمت الکتاب فی شهور اربع وسبعین وتسعمائه کتبه احقـر العباد غیاث الدین بن علاءالدین...

کاغذ دولت آبادی صفحه اول و دوم مجدول زرین لاجوردی، حواشی و متن کتابت ساده و بدون تزئین در پیشانی صفحه اول یـک سرلوح مذهب بطرح نیم ترنج درمتن لاجوردی وطلاپوش با اسلیمی وگل‌های الوان. دارای مهر ناصرالدین شاه قاجار. وقایه مقوای روکش تیماج قهوه‌ای .

(۸۴۵) -۵۱۵-

چهل حدیث بخط میرعلی:

کتابخانهٔ سلطنتی ایران (۱۹۰۵/۱۳۰ ص۲۸۵ فهرست) ۱۵ × ۲۴ س۱۵ صفحه ۳ سطری به نستعلیق ممتاز ورقـم : کتبه الفقیر المذنب میرعلی هروی، بر کاغذ ترمه حواشی الوان زرافشان که در پیشانی صفحه اول یك سرلوح بطرح کتیبهٔ مذهب مرصع ممتاز در زمینهٔ لاجورد و پیچك و گلهای ریز الوان دارد، تمام نسخه مذهب کارهرات است ومهر ناصرالدین شاه قاجار هم دارد. جلد ایـن نسخهٔ نفیس مقوای روغنی با ترنج وسطی وطلاکوب است.

(۸۴۶) -۵۱۶-

چهل کلمه علی بخط شاه محمود:

سلطنتی ایـران (۲۲۰۹/۱۳۱ ص۲۸۷ فهرست) ۱۳×۵، ۱۹ س۱۶ صفحه ۳ سطری. به نستعلیق جلی وخفی ممتاز بر کاغذ سمرقندی متن طلاپوش و حواشی غبار زرافشان.

تمام صفحات این نسخهٔ نفیس مجدول زرین و رنگین و افشان طلا دارد، که متن عـربی کلمات بخط نستعلیق جلی و تـرجمه منظوم فارسی مولانا جامی در جداول کوچك به نستعلیق خفی است.

رقم آخر آن: علی ید العبد المذنب شاه محمود الکاتب.. فی شهور سنه خمسین وتسعمائه بدار السلطنه تبریز.»

وقایه چرم لاکی با کمند زرین دارد.

-۵۱۷- (۸۴۷)

خطوط غیاث‌الدین علی‌الجامی:

تیمورنامه هاتفی

بخط نستعلیق متوسط ۹۵۰ ق ۱۵۴۳ م در کتابخانهٔ مجلس تهران .

(دیوان جامی کتابت وی در۹۳۷ ق ۱۵۳۰م در اکادیمی‌شرقیات یوگوسلاوی موجود است) (خ ۴۵۰)

-۵۱۸-۵۹۵- (۸۴۸-۹۲۴)

مرقع گلشن یا مرقع شاهی:

در کتابخانهٔ سلطنتی ایران- تهران. مجموعهٔ ارزشمند آثارهنری آسیای میانه و ایران و هندکه در سنه ۱۰۴۰ ق ۱۶۳۰ م درهند بحکم شاه جهان ترتیب آن خاتمه یافته و در سنه ۱۸۴۶ م بایران برده شد، و اکنون در کتابخانهٔ سلطنتی ایران محفوظست و ۱۷۶ ورق منقش و مصور زیبا با جلد نفیس دارد (رك: منابع تاریخ هنر)

بازل‌گری در کتاب منیاتور ایران (ص۱۷) در بارهٔ تصاویر این مرقع می‌نویسد: «مرقع گلشن نیز مانند مرقعات نفیس دورهٔ تیموریان برسرورق خودیك‌مجلس دوصفحه‌بی‌مصوری دارد ویك شهزاده‌را در صمیم حرم نشان می‌دهدکه عبارت ازسلطان حسین میرزا باشد ، و در بیرون‌پرده مطربان بسرود ونواختن سازمی‌پردازند. بدین‌مجلس‌مصور نام بهزاد نوشته شده ولی امضای خود او بنظر نمی‌آید ، و بنابریـن محل تردید است‌که این نقاشی بهزاد باشد.

از قیافت سلطان حسین میتوان تخمین کرد که این تصویر درحدود ۱۴۸۰ م (۸۸۵ ق) وسال چهل ویکم زندگانی وی کشیده شده باشد (یا کمی پیشتر) که باید از کارهای ایام جوانی بهزاد محسوب گردد. شکل آفتاب دارای اشعهٔ طولانی از آداب نقاشی اوائل دورهٔ صفوی حدود ۱۵۰۶م (۹۱۲ ق) است، ولی طرح متناسب اشکال وهم آهنگی الوان آن بخصایص هنر بهزاد می‌ماند. همچنین خط مورب قوی پردهٔ دیوار که دونصف بنا را بهم وصل می‌سازد، از خصایص نقاشی ابنیهٔ خامهٔ بهزاد است.

این اوراق را شاید بارادهٔ خود سلطان که شاعرهم بود دراواخر حیاتش طراحی ونقاشی کرده باشد. زیرا بنظراول مراتب عالی‌حیات صاحب تصویر ازان پدید می آید.

یك صحنهٔ دیگرمصور این البم مربوط بعصر یك نسل بعداست که دربارشاهی را در دوصفحهٔ روبرو نقاشی کرده که تاریخ آنرا در حدود ۱۵۳۰ م (۹۳۷ ق) واندی تخمین توان کرد وخصایص هنردورهٔ صفوی ونصف اول عصر سلطنت شاه طهماسپ دارد که دورهٔ پرورش هنر او از ۱۵۳۰ تا ۱۵۴۵ م است و دریـن دوره هنرمندانی امثال عبدالصمد ومیرسیدعلی بوده‌اند که بعدها بدربارهمایون درهندپیوستند (حدود ۱۵۵۰م = ۹۵۷ ق)

این تصویر مانند تصاویر دیگر این مرقع دراوائل قرن ۱۷ م بامر جهانگیر توسیع و درمرقع نصب گردیده که یکی از تصاویر آن امضای هنرمند دربارجهانگیر دولت هم دارد واین می‌رساند که وی منظر کوهسار را در عقب شکارگاه تکمیل کرده است. همچنین از یك

صفحه نقاشی بزم شاهی در بین خیمه پدید می آید که نخست دولت یا هنرمند دیگری آنرا ترمیم کرده و پس ازو درحدود (۱۱۱۲ ق) ۱۷۰۰م آسمان آنرا هنرمند دیگری ابر آلود ساخته است.

منظر دیگر این مرقع (لوحه۲۱) موکب شاهی و شکار است و درحدود ۱۵۲۵ م (۹۳۲ ق) در بخارا تصویر گردیده که درانجا شیبانیان برخی از هنرمندان هرات را پروردند، وایشان روایـات هنری دورهٔ تیموریان را بدون اینکه تمایلات جدید عصرصفوی را بپذیرنـد حفظ نمودند. درحصهٔ بالای این صحنه تزئیدی بخامهٔ دولت درهند درحدود ۱۰۱۹ ق ۱۶۱۰ م بعمل آمده است.

درصحنه ۲۳ منیاتور ایران مجلس مجلل میله شبانهٔ شاهی عصر شاه طهماسپ حدود ۹۴۷ ق ۱۵۴۰م است، که شاید کارسرامدهنرمندان این عصر میرمصور باشد، ولی ازنواصی آن پدید می آید، که باید آنرا پسرش میرسیدعلی ساخته باشد که بعد از ده سال به‌هند رفت. درعقب این صحنه سر صخره کوهی نمایان است که به‌آسمـان نیلگون شب پیوسته است.

دریك صفحهٔ دیگر این مرقع درقسمت پائین منظر زندگانـی مجنون در بین جانوران صحراست (لوحه ۲۴ منیاتور ایرانی) کـه در اواخر قرن ۱۵ م بخامهٔ یکی ازشاگردان بهزاد درتبریز کشیده شده و آثار مکتب هرات دران نمایانست تا حدود ۱۵۳۰ م (۹۳۷ ق)

اما درقسمت بالای آن صورت دوتن ملبس به‌البسهٔ درباری‌عصر همایون در هند دیده می‌شود (لوحه۲۳) که بموجب یـك نوشته همین مرقع بایدکار عبدالصمد درسنه ۹۵۹ ق ۱۵۵۱ م باشد.

همچنین درین مرقع صفحات مصور یك دعوت مهمانی حدود ۱۵۳۰-۱۵۴۰ م (لوحهٔ ۱۸) و دوصفحهٔ منظر پذیرائی یك شهزاده از مهمانان درباغ حدود ۱۵۳۰-۱۵۴۰ (لوحه ۱۵) وتصویر یکی ازشریف‌زادگان جوان اهدا به‌فرخ بیگ، کار یك هنرمندایرانی دربارمغولیه‌هند ۱۵۸۵-۱۶۱۰م (لوحهٔ ۲۰) است.

ازجملهٔ محتویات این مرقعست:

(۸۴۸) ۵۱۸-یك ورق نستعلیق عالی سلطانعلی مشهدی مورخ صفر۹۰۴ ق ۱۴۹۸ م سه بیت حسب حال خود نوشته است (خ۲۵۱)

(۸۴۹) ۵۱۹- رقعه بقلم غبارعالی با رقم سلطان محمد نور، که جهت فرزند ارجمند امیرعزالدین محمود نوشته.

(۸۵۰-۸۵۱)۵۲۰-۵۲۱ دوقطعه نستعلیق خوش عبدالرحیم هروی عنبرین رقم (خ ۳۹۰)

(۸۵۲-۸۵۸) ۵۲۲-۵۲۸ چند قطعه نستعلیق اظهر تبریزی متوفا ۸۸۰ ق ۱۴۷۵ م کتابت خفی خوش (رك: فهرست)

(۸۵۹) ۵۲۹- حواشی برخی ازخطوط مرقع گلشن راآقارضای مصور هروی حاشیه سازی وچنین رقم کرده است:

«غلام با اخلاص شاه سلیم، آقا رضای مصور فی‌تاریخ رمضان ۱۰۰۸ ق» (۱۵۹۹ م)

(دربارهٔ آقارضای هروی رك: ایران ۵۹۷)

(۸۶۰)۵۳۰- دولت جهانگیری تصویرعبدالرحمن جامی را از روی عمل استاد بهزاد نقل نموده است.

(۸۶۱-۹۲۴) ۵۳۱-۵۹۵ شش قطعه خط محمدحسین زرین قلم

کشمیری مورخ ۱۰۱۷ ق ۱۶۰۸ م بحکم جهانگیر، که پنج قطعهٔ دیگر وی هم در بین مرقع‌های کتابخانهٔ سلطنتی ایران و۵۳ قطعه در مـرقع مهدی بیانی تهرانست. (رك: منابع تاریخ هنر ۱۲۲) (خ۷۰۴)

یادداشت: شصت ویك رقعه ازجلی تا خفی ممتاز با رقم‌هـای مختلف میرعلی هروی درمرقع گلشن است. (رك: ۳۷۳)

-۵۹۶- (۹۲۵)

انیس‌العشاق شرف‌الدین حسن محمد رامی‌بخط امامی:

درکتابخانهٔ سلطنتی ایران (۱۷ × ۲۶،۵ س) جلد ساغری‌ضربی مذهب.

صفحات متن وحاشیه مذهب با سرلوحهٔ مرصع عالی۸۹صفحه.

بخط نستعلیق خوش شیخ محمد امامی هـروی درسنه ۸۸۷ ق ۱۴۸۱ م (س۲۳) (رك: ترکیه)

-۵۹۷- (۹۲۶)

منیاتورکار آقارضا مصور هروی (رك: ۵۲۹)

این مصور ونقاش چیره دست مکتب هرات ومتولد در هرات در۹۷۰ ق ۱۵۶۲ م است که درسنه ۱۰۰۷ ق ۱۵۹۸ م ازمشهد وقندهار به‌هندوستان بدربارجهانگیررفت وازاین‌رو خودرا «جهانگیرپادشاهی» می‌نامید.

درکتابخانهٔ ملی ایران یك صفحه مجلس رنگین مینیاتـور بسیار نفیس کار همین رضا هروی، مصور موجود است که شهزاده جوان زیبا با لباس فاخر وقبای سرخ زیر درختان پرشگوفه برصحنهٔ سبز پرگـل چمن در دامنه کوهی با پیرمرد نورانی ریش سفیدی نشسته وکبکـی مألوف و رام بدست راست شهزاده دیده می‌شود، پیش روی این‌دو نفر نشسته جوی آب روان است وباین طرف جوی نوازنده زیبای جوانی طنبوری در دست دارد ومی‌نوازد. اسپی مجهز وزیـن شده پس پشت این نوازنده، مسحور نغمه طنبور است وپیش روی وی سگ تازی با یك نفر شکاری دارای شمشیر وقبای زرد وریش سیاه با بنیهٔ فربه‌دیده می‌شود، که همه‌گوش به‌نغمهٔ نوازندهٔ دلربا داده‌اند.

چهره کشائی این مجلس خراسانی‌ومربوط بمکتب متأخرهرات است، رنگ‌آمیزی آن متوازن بوده و بسیار تند وگرم نیست به‌قلهٔ‌کوه درختانی دیده می‌شوند که یك نفردران به‌هیزم چینی مشغولست.

منظرعمومی وگل‌کاری وسروهای سربفلك کشیده و چهره کشی زیبای شهزاده وطنبورنواز دلربای مهروی و تصویر اثـر نغمات وی براسپ وسگ تازی و شکاری درین مجلس مهارت مصور را ثـابت می‌سازد.

-۵۹۸-۶۰۱-(۹۲۷-۹۳۰)

خطوط میرمعزالدین محمدکاشانی حسینی

معاصر ومحشور با اساتید مکتب هرات مانند سید احمد مشهدی وسلطان علی مشهدی ومیرعلی هروی و غیره بود، و قطعه‌ئی در مرگ

سید احمد و محمد حسین تبریزی در ۹۸۶ ق ۱۵۷۷م گفته و از آثـار اوست:

مقالات خواجه عبدالله انصاری تحریر ۹۸۵ ق ۱۵۷۷ م کتابخانه سلطنتی ایران (که ذکرش در ۷۶ گذشت)

(۹۲۷) (۵۹۸) یك قطعه در یك مرقع همین کتابخانه تحریر ۹۸۷ق ۱۵۷۸ م

(۹۲۸)(۵۹۹) یك قطعه درمجموعهٔ کریمزاده تهران تحریر ۹۸۴ق ۱۵۷۶ م

(۹۲۹-۹۳۰) (۶۰۰-۶۰۱) دوقطعه جلی مجموعهٔ مهدی بیانی تحریر سنه ۹۸۵ ق ۱۵۷۷ م و ۹۸۷ ق ۱۵۷۸ م (خ ۸۲۳)

-۶۰۲- (۹۳۱)

ذخیرهٔ خوارزمشاهی:

این کتاب طبی تألیف اسماعیل بن حسن جرجانی درحدود ۵۰۵ق ۱۱۱۱ م است که این نسخهٔ خطی در کتابخانهٔ ملی تهران موجود است (شماره ۱۱۲۶ ف صفحه ۱۴۵ ج ۳ فهرست) و بتاریخ ۱۸ جمادی‌الاولی سنه ۸۵۸ ق ۱۴۵۴ م به‌نستعلیق نوشته شده و نام کاتب آن معلوم نیست. سرفصل‌ها مرکب قرمز و جلد تیماج سبز ضربی مقوائی و کاغـذ آن بخارائی است جمله ۶۱۳ ورق ۲۹ سطری ۱۳۵×۲۱۵ م.

-۶۰۳-(۹۳۲)

دیوان حافظ کار محمود مذهب

مخطوطه ۱۲۴۸ ف کتابخانهٔ ملی تهران دارای دوسرلوحهٔ زر

و بنفش و شنجرف و آبی کار محمود مذهب هروی به‌نستعلیق خوش قرن دهم هجری. که جداول دور سطور آن هم زر وسیاه و آبیست و میـان مصاریع دوجدول زرین سیاه دارد.

جلد تیماج قرمز کوبیده مقوائی ، کاغذ دولت آبادی ۲۸۶ ورق ۵۰×۱۰۰ م ۱۲ سطری. (فهرست ۳/۳۰۴)

ـ۶۰۴ـ(۹۳۳)

اسرار حج تألیف وخط محیی:

نسخه ۱۲۹۶ ف کتابخانهٔ ملی تهران. سفرنامه حج بشعر فـارسی که برخی اشعار مولانا عبدالرحمن جامی را هم تضمین کرده و دارای مجالس نقاشی برخی امکنه دینی است وسرلوحهٔ مذهب و شنجرف و لاجورد وسبز وجداول دورسطور بزر وسیاه وآبی دارد ، سرفصلها با مرکب قرمزومیان مصاریع جدول زروسیاه است. کاغذآن دولت آبادی وجلد تیماج مقوائی ۱۶۵×۲۴۰ م وعـدد اوراق ۶۷ هفده سطریست (فهرست ۳/ ۳۶۰)

ـ۶۰۵ـ(۹۳۴)

مواهب علیه ۲ جلد خط درویش محمدبن علی

شماره ۱۳۳۳ ف ۳۳۴ ف کتابخانهٔ ملی تهران. به‌نستعلیق و نسخ درویش محمدکاتب بن علی. جلد اول ۳۰۶ ورق ۱۴۰×۲۵۰ م وجلد دوم ۳۰۱ ورق ۱۳۰×۲۳۰ م. که درسنه ۹۰۵ ق ۱۴۹۹ م نـوشته شده دارای سرلوحه‌های مذهب ومنقش به‌شنجرف ولاجورد وسبز ،سرفصلها

وجمل عربی به مرکب قرمز و جدول دوسطور بزر وسیاه و آبیست . کاغذ دولت آبادی و جلد تیماج قرمز ومشکی مقوائی دارد . (فهرست ۳۹۴/۳)

ـ۶۰۶ـ(۹۳۵)

رسالهٔ معماء حسین بن محمد کار هرات

شماره ۱۴۱۰ ف کتابخانهٔ ملی تهران. که در سنه ۹۵۷ ق ۱۵۵۰م درهرات به خط نستعلیق خوب نوشته شده وسرلوحه مذهب و رنگین شنجرف ولاجورد وسرفصلها با مرکب قرمزوجداول دور سطور باطلا وسیاه وآبی وجلد تیماج مشکی ترنجی کوبیده مقوائی دارد. جمله ۶۱ ورق ۱۴ سطری بر کاغذ دولت آبادی ۱۳۰ × ۲۱۰م (فهرست ۴۶۸)

ـ۶۰۷ـ(۹۳۶)

یك صفحه منیاتورکارمکتب بخارا:

درموزه قصر گلستان تهران. یك صفحه کامل تصویر وصول موکب شاهست به خیمه گاه خویش، که در نصف اول قرن ۱۶ م نقاشی شده و کار مکتب هنری بخارا از متفرعات هنر هراتست .

چهره کشی و طرز البسهٔ این منظرماوراءالنهریست، منظر آرایی دقیق و ریزه کاری ها دارد، چترشاهی وخیمه وسایه بانـی که در صحنه نصب کرده اند، خیلی مزین وشبیه تزئینات خیام هراتست، و این مخیم شاهی در دامنهٔ کوه اسفنجی واقع شده که درماورای آن کاخی مزین با

نقوش دقیق دیده می‌شود.

عکس سیاه این تابلوی نفیس را درسروی هنر ایران سیاه چاپ کرده‌اند (لوحهٔ ۸۹۳ ب) وزیر آن نوشته‌اند. که عمل محمود مـذهب است و درنمایشگاه لندن نیز به‌نمره ۴۹۶ بمعرض نمایش‌گذاشته شده بود .

(۹۳۷)-۶۰۷-

دو صفحه منیاتورکار عبدالصمد زرین قلم:

۱- درموزهٔ قصر گلستان تهران. که درحدود ۹۶۳ ق ۱۵۵۵ م در هند بوسیلهٔ عبدالصمد مصور تصویر وتزئین‌گردیده وهمایون واکبر را در صفهٔ باغـی نشان می‌دهد و آنقدر پر از مناظر مختلف بوستان و درخت وگل وابنیه و چبوتره و درو دیوار وتجیر وانسان و حیوان و غیره است کـه مهارت مصور را درکشیدن انـواع موجودات نشان می‌دهد، وهیچ خلائی دران دیده نمی‌شود (لوحهٔ ۹۱۲سروی هنرایران)

رنگ‌آمیزی ومنظرنگـاری ولباس‌آرائی و چهره‌کشی آن هـم خراسانیست، نقاشی ابنیه و البسه دقیق و رنگین است ، انواع الـوان گرم وسرد دران بکار رفته و بهترین اثر دنبالهٔ مکتب هرات وتبریز در هند است.

۲- اسپ و مهتر آن‌که در حدود ۹۵۷ ق ۱۵۵۰ م مصورگردیده و رقم عبدالصمد زریـن قلم دارد و در موزهٔ قصر گلستان تهرانست (لوحهٔ ۹۱۳ ب سروی هنر ایران)

-۶۰۸-(۹۳۸)

جزو قرآن شریف بخط ابراهیم سلطان بن شاهرخ:

در موزهٔ مشهد رضوی ایران. که در سنه ۸۲۷ ق ۱۴۲۴ بخط ثلث نیمه جلی شاهزادهٔ مذکور نوشته شده و حواشی صفحات آن نقاشی وشاخ و برگ گل وترنج‌های نفیس دارد.

(لوحهٔ ۹۴۰- الف سروی هنرایران)

پاکستان

-۱- (۹۵۱)

خمسهٔ نظامی

درموزهٔ لاهور، دارای تصویر شاه ودرباریانش، که شایدشیرو-انشاه خلیل باشدودر آذربایجان نگارش یافته(زکی۲) مربوط بهسوابق هنرهرات.

-۲- (۹۵۲)

خمسهٔ نظامی وامیرخسرو دهلوی بخط اظهر:

کتابخانهٔ یونیورستی پنجاب در لاهور. بقلم خـوش نستعلیق اظهر تبریزی در دارالامان اصفهان درماه رجب ۸۷۷ ق ۱۴۷۲ م نوشته وآراسته شده که مربوط به سوابق هنر هراتست.

-۳- (۹۵۳)

آدابالمشق بخط باباشاه:

تألیف وخط نستعلیق بسیار عالی نیم جلی باباشاه اصفهانی یکی

از شاگردان میرعلـی هروی (متوفا ۹۹۶ ق ۱۵۸۷ م) در کتابخـانهٔ یونیورستی پنجاب (لاهور) با رقم «کاتبه مصنفه باباشاه اصفهانی»

ایـن رساله در اورینتل کالج میگزین لاهور شماره ۱۰۱ مئی ۱۹۵۰ م با مقدمه پروفسور محمد شفیع طبع و نمونـهٔ مخطوط آن عکاسی شده است.

-۴- (۹۵۴)

دیوان حافظ بخط میرکلنگی:

کتابخانهٔ دانشگاه حیدرآبـاد سند ه (پاکستان) بخط میرحسین حسینی مشهور به‌میرکلنگی، که درسنه ۹۷۸ ق ۱۵۷۰ م دربخارانوشته شده است (خ ۱۶۵)

-۵- (۹۵۵)

سبحةالابرار جامی بخط سلطان محمد نور:

در مجموعهٔ کتب پروفسور محمد شفیع لاهور ،کتابت خوش نستعلیق با رقم «سلطان محمد نور» درشهر رجب سنه ۹۲۹ ق ۱۵۲۲ م (خ ۲۷۹)

-۶- (۹۵۶)

قصائد عربی بخط شاه قاسم:

درکتابخانهٔ یونیورستی حیدرآباد سند ه . به‌نستعلیق خوش بـا رقم «شاه قاسم» ۱۰۱۳ ق (۱۶۰۴ م) کاتب هرات . مربوط به بقایای هنرهرات.

-۷- (۹۵۷)

دیوان حافظ بخط محمود بن حسن نشاپوری:

از مخطوطـات موزهٔ لاهور ، مـورخ سنهٔ ۸۹۴ ق ۱۴۸۸ م (خ ۸۹۱)

-۸- (۹۵۸)

کلیات سعدی بخط مظفر بن عبدالله کاتب دربار سلطان ابراهیم تیموری:

درکتابخـانهٔ یونیورستی پنجاب لاهور با رقم : «دیوان املح‌الشعراء ... سعدی ... درعهد خلافت... ابوالفتح ابراهیم سلطان ... بارشاد جناب... خواجه غیاث‌الدین محمد فرج‌الله مدظله علی یدالعبد مظفر بن عبدالله... درشهور ۸۲۹ ق» (۱۴۲۵ م)

برپشت صفحهٔ اول این نسخه نوشته‌اند: «برسم خزانةالسلطان ... ابراهیم خلدالله ملکه»

یك نسخه مجموعهٔ اشعار، بقلم همین خطاط، درکتابخانهٔ سلطان‌القرائی تهران است. (خ ۹۱۱)

ترکیه

آثارهنری دراستانبول

مدرسهٔ هنری هرات دراثر توجه وپرورش شاهان هنرپرورمانند شاهرخ وسلطان ابوسعید و حسین بایقراوشهزادگان هنرمند وهنرخواه مثل بایسنقر وابراهیم و مؤمن ومظفرحسین از حدود ۸۱۰ تا ۹۱۲ ق (۱۴۰۷-۱۵۰۶ م) مدت یك قرن کانون پرورش هنر و هنروران بـود ، ولی با موت سلطان حسین بایقرا وخانه جنگی‌های شهزادگان تیموریه وایلغارهای شیبانی‌خان وخوانین اوزبك ازشمال وقوای صفویه ازغرب، این کانون بینظیر رنسانس هنری تیموریه خاموش گشت، هنـروران آن ناچار بسه دربارهند ـ بخارا ـ صفویهٔ ایران پناه بردند و بقایای ایـن مدرسهٔ هنری را دران ممالك ادامه دادند.

شاگردان فراوان ازان اساتید هرات هنرآموختند واین‌همانست که ما دربن کتاب آنرا ادامهٔ هنر هرات در ماوراءالنهر یا هند یا ایـران می‌گوییم.

کاروانهای علما وعرفا وشاعران وهنرمندان (خطاطان ـ نقاشان ـ

مذهبان ـ جلدسازان ـ کتاب سازان ـ رنگ سازان و غیره) از شهرستان جامی و نـوایی بهرسو روان شدند و ازانجمله بدیع الـزمان میرزا و برادرش مظفرحسین میرزا بعدازانکه هرات را اوزبکان گرفتند ازین شهر برامدند (۲۱ می ۱۵۰۷م = ۹۱۳ق) وباآل وعیال وخزاین وآثار هنری خود بگرگان رفتند[۱].

اوزبکان بعد ازفتح هرات ، گرگانرا نیز بگرفتند و این شهزادگان تیموری به تبریز پس نشستند ومهمان شاه اسماعیل صفوی بودند ، ولی چون بعدازجنگ چالدیران سلطان سلیم عثمانی تبریز را گرفت ، این شهزادگان او را دران شهر استقبال کردند (۶ستمبر ۱۵۱۴م = ۹۲۱ق) و بدعوت این سلطان با تمام کاروان هنر به استانبول رفتند کـه خود بدیع الزمان میرزا بعد ازسه و چهارماه درانجا بمرد.

بدین منوال آثارهنری هرات با شهزادگان و هنرمندان و علما و سوداگران و سیاحان به ممالك عثمانی و ایـران و مـاوراءالنهر و هند انتقال یافت و دران کشورهـا هنرمندان هرات بـه ادامهٔ کارهای هنری پرداختند و هنرمندان آنجا ازیشان آموختند ، وآثار برگزیدهٔ هنری مکتب هرات را تقلید کردند .

این مبادلهٔ فرهنگی وانتقال هنری با فرنگیان نیز جریان‌داشت، برخی البومهای هرات و تبریز که اکنون در ممالك اروپا محفوظند ، آنـرا شاید سیاحان بـا خود بـرده بـاشند مـانند سیاح ایتالـوی Lodovico Varthema که درآخرین ایام دولت تیموری بهرات آمد ونیز یك نفر دیگر ایتالوی درعهد اوزون حسن حدود ۸۹۰ق ۱۴۸۴م

۱ـ حبیب السیر ۳ر۳۵۷ و۳۶۵

به‌تبریز آمده بود و مردم هم فرنگی را میشناختند، چنانچه میر علی‌شیر نوایی در محبوب‌القلوب مصنوعات هنر فرنگی را ذکر می کند و هم جامی جامهٔ فرنگی وشیشهٔ فرنگی وچشم فرنگی (عینك) را ذکر کرده است[1]:

سلاطین عثمانی و رجال دربار و وزراء قسطنطنیه (استانبول) و مدارس و مساجد بزرگ این پایتخت خلافت اسلامی کتابخانه های عظیمی داشتند، و این آثار آواره که از هرات ، بخارا، بلخ، سمرقند، قزوین ، تبریز ، شیراز و دیگر مراکز هنری بدان مملکت میرسید ، خلفای عثمانی ورجال آندولت باولع تمام میخریدند ودر کتابخانه‌های خود حفظ میکردند، وذخایر عظیم مخطوطات کنونی استانبول عبارت ازانست که نامهای هنرمندان جاوید مکتب هرات و یا متفرعات آن بران دیده میشود، مثل: خواجه غیاث‌الدین تبریزی، جعفر بایسنغری، احمد رومی ، معروف نقاش ، پاینده، درویش محمد هروی (اعضای اکادیمی هنر بایسنغر) خواجه‌علی، خواجه عبدالحی، محمود شاه خیام و پسرش محمدخیام وعلی یزدی وامیرجلال‌الدین کاسی، موسی مصور، محمد نقاش هروی ، اظهرشماخی، محمود نقاش ، شیخی بیگ نقاش ، شریف‌الدین حسینی، سلطان علی مشهدی ، عبدالرحیم ، عبدالکریم ، عبدالباقی، سناءالله، محمد بیگ داماد بهزاد.

قراریکه زکی ولیدی توغان‌مینویسد: تنها در کتابخانهٔ توپقاپو-سرای استانبول، وی ده نسخهٔ حافظ و۳۴ نسخهٔ جامی و ۱۶ مخطوطه

۱ــ زکی ولیدی توغان: مخطوطات استانبول ص۷. خود مولانا جامی گفت: ازدوچشم من نیاید هیچکار از فرنگی شیشه ناگشته چهار (ح)

ازدیوان نوایی وسلطان بایقرا و۷۵نسخهٔ خطی خمسهٔ نظامی و۴۲نسخهٔ شاهنامه و بسا نسخه‌های نفیس دیگر دیده است و مخصوصاً مجموعهٔ مرقعات ۲۴۴۹ موزهٔ هنر اسلامی و ترك بسیار مهم است و درحدود ۴۰۰ نسخه مصور و مزین و ۴۰ البم دارد که تحقیق همهٔ این آثار کار یك جمعیت علما و هنرشناسانست.

اکنون ما چند البم و نسخ خطی مصوری و نقاشی و خطاطی هرات ویا متفرعات آنرا که دراستانبول‌زیرنمره ومطالعه آمده‌اند درذیل این سطور می آوریم:

آثار موزهٔ هنر اسلامی دریونیورستی استانبول

چهارالبم ۲۱۵۲ تا ۲۱۵۴ ونمبر ۲۱۶۰.

-۱-(۹۶۱)

البم ۲۱۵۳ B ۸۷ F متعلق به سلطان یعقوب بیگ آق‌قویونلو پسر اوزون حسن پادشاه تبریز بود (۸۸۴-۸۹۶ق ۱۴۷۹-۱۴۹۰م) که مولانا جامی شاعر هرات ، مثنوی سلامان وابسال خود را بنام او اهدا کرد وگفت:

شاه یعقوب آن جهانداری که هست با علوش ذروهٔ افلاك پست

برین البم یك یادداشت ، بقلم سلطان احمد اول و سوم عثمانی موجود است (ز) ازجملهٔ خطوط این مرقعست:

۱- سه‌قطعه بقلم ثلث و ریحان کتابت جلی و نسخ کتابت خفی و رقاع کتابت جلی ممتاز و نستعلیق کتابت خفی خوش برای بایسنغر نوشته‌شده ویکی تاریخ ۸۳۳ق۱۴۲۹م دارد، همه خط جعفر بایسنغری.

۲- یك قطعه خط شکستهٔ تعلیق عالی برقم سلطان علی مشهدی درسنه ۸۷۸ ق ۱۴۷۳ م (خوشنویسان بیانی ص۲۶۵)

۳-۲۲ قطعه بقلم‌های جلی‌ومتوسط تا غبارخوش بارقم‌عبدالرحیم خوارزمی و عبدالرحیم یعقوبی، که یکی ازان در یازده سالگی نوشته (خ ۳۸۷)

۴-۶۷ قطعه‌خطوط‌گوناگون‌عبدالکریم‌بن عبدالرحیم‌خوارزمی، با رقم‌های: «دریازده سالگی نوشته شد» و «در دوازده سالگی نوشته شد» و «نقل از خط سلطان علی مشهدی» و «کتبه عبدالکریم‌الیعقوبی» (خ ۴۱۱)

۵-۱۵ قطعه کتابت خفی خوش شیخ محمد امامی هروی (خ ۶۴۳)

۶- مکتوبی از شیخ محمود جعفری هروی خطاب به سلطان یعقوب، که ظاهراً سمت ریاست کتابخانهٔ او را داشت.

۷-۳۹ قطعه خطوط مختلف همین شیخ محمود هروی برقم‌های شیخ محمود پیربوداقی ۸۷۱ ق (۱۴۶۶ م) دربلدهٔ ساوه وشیخ‌محمود-الهروی در ۸۷۱ ق بحوالی درگزین و رجب ۸۷۱ ق در بلدهٔ ساوه و محرم ۸۶۴ ق (۱۴۵۹ م) در شیراز، و ۸۷۷ ق (۱۴۷۲ م) در بغداد، و ۸۵۸ ق (۱۴۵۳ م) و محرم ۸۷۷ ق (۱۴۷۲ م) و ۸۶۹ ق (۱۴۶۴ م) و۸۶۴ ق (۱۴۵۹ م) در شیراز، و ذیقعده ۸۶۳ ق (۱۴۵۸ م) درشیراز (خ ۸۹۴)

(بنگرید: انگلستان، ایران)

البم ۲۱۵۳ نود ورق دارد که تصاویرآن در هرات و سمرقند

برای تیموریان و درتبریز و یزد و بغداد برای شهزادگان تهیه شده ، مانند :

۱- تصویرالجایتو بقلم موسی مصور.

۲- نقاشی بقلم عبدالحی تبریزی.

۳- شکارشاهزاده بقلم استاد محمد نقاش هروی .

۴- تصویر دواسپ جنگنده،کار درویش محمد نقاش هروی.

۵- تصویری ازیك حکمران و قصراو عمل شیخی بیگ.

۶- تصاویر بقلم جعفر تبریزی.

۷- تصاویر بخامه اظهر شماخی (هردواعضای اکادیمی بایسنغر)

درین مجموعه راپور مهمی برفعالیت‌های هنرمندان مکتب‌هرات ومتفرعات آن دیده می‌شود که برای شاهزادگان ترکمن جهانشاه میرزا وپیربوداق ویعقوب بیگ‌ورستم میرزا، آثارهنری خودرا ایجاد کرده‌اند مانند :

کارهای شیخ محمود وشیخ محمد هرات، و شیخی بیگ نقاش ومحمد نقاش و درویش محمد نقاش وشریف‌الدین حسینی و سلطـان علی مشهدی و عبدالرحیم و عبدالکریم و تمام حـاملان سنن مکتب بایسنغروعلی شیردرهرات.

ترتیب دهندهٔ این راپور، جعفر بایسنغریست که دران نام ۲۳نفر هنرور ومصور و چندین نفرآرایشگر Decorators وجلد سازومذهب ونقاش وکاشی‌ساز وخیمه ساز داده شده و درصف اول‌آن امیرخلیل و مولاناعلی تبریزی مصور ودرخطاطان جعفر بایسنغری هرویست (ز۱۴)

-۲- (۹۶۳)

اما البم ۲۱۵۲ مشتمل است برصد ورق ۸۹×۵۱ سانتی که جمله ۶۵۰ تصویر واشکال دارد، و درهرات برای بایسنغر میرزافراهم آوری شده وممکن است یکی از مجموعه‌های هنری بخامه امیرخلیل مصور ونقاش هرات باشدکه دوست محمد هروی همین مطلب راذکر کرده و پروفسور محمد شفیع لاهوری آن‌را در دایرهٔ معارف اردو «مرقعات بایسنغری» نامیده است.

این البم امضاهای بایسنغر و برادرش ابراهیم میرزا دارد، و خطاطان ونقاشان‌آن خواجه علی وخواجه عبدالحی ومحمود شاه خیام و پسرش محمد خیام و علی یزدی‌اند.

خواجه غیاث‌الدین وجعفر واحمد ومعروف و پاینده و درویش اعضای اکادیمی هنری هرات، تحت پرورش بایسنغر بودندکه درین البم، مناظر معراج وجنگها و زراعت و شکار وماهی‌گیری واساطیر و بلقیس را ساخته‌اند.

برتصویری نام مصور آن جلال است که شاید امیرجلال‌الدین کاسی باشد پدر نظامی مصورکاسی و دیگرتصاویرمهم‌آن عبارتند از:

خلیل میرزا نواسهٔ تیمور در محاصرهٔ سمرقند (ورق ۱) جلوس تیمور (ورق۲) که هردو کار حاجی محمد خیام درهراتست .

تصویر یك‌نقاش در دربار تیمور (ورق۱۱ × C)

شکل شاهزادهٔ سوار اسپ وتیمور درفتح خراسان (ورق۱)

نقاشی منسوب به‌الغ بیگ (ورق۱۱ × C)

خیمهٔ مزین عصر تیمور (ورق ۱۷ × C)

ازین البم‌ها شماره ۲۱۳۵ و ۲۱۶۰ منابع مهمی‌اند بر حیات کلتوری مردم آسیای میانه درعصر تیموریان که چگونه در بین جریانهای مدنیت عرب، پاریس، ترك واویغور محشور بوده‌اند؟

بر۸ ورق ایـن البم، شجرهٔ انساب تیمور وچنگیز در ۵۷ منظر تصویر شده، و درالبم ۲۱۵۳ تفصیلی در بارهٔ پسران تیمور، عمرشیخ و مهرانشاه موجود است که باید بعد از ۱۴۲۳ م (۸۲۷ ق) ترتیب شده باشد. این البم بتصرف ابوسعید و سلطان حسین میرزا بود، که بقول بلوشه، بدیع‌الزمان میرزا آنرا با خود باستانبول برده باشد.

شرح چند شکل البم ۲۱۵۲--۲۱۵۳ H

(۱) برص۴۸ البم ۲۱۵۳ منظریست که رستم بر رخش سوار با شمشیر تیزخود اژدهائی را می کشد وکار هنرمندیست که شدیداً زیـر تأثیر هنر چینی بوده است.

اژدهای افسانوی برخرسنگهائی افتاده که همه رنگ سیاه دارند و مناظر دورنمای این صفحه شبیه سبك نقاشی مدرسهٔ جلایریان نصف دوم قرن چهاردهم میلادیست.

(۲) منظر دیگر همین البم (ص۱۷۰) که دران اسکندر بدیـدار زاهدی رفته، نیز متعلق به همین مکتب است.

درختان دارای برگهای لطیف و تنه‌های قوی سربالا کشیده، که از ریشهٔ آن تنهٔ کوچك دیگری برامده و بر تنهٔ بزرگ می‌پیچد، در دو منظراین البم شبیه‌تر بهم بنظر می آیند.

(۳) درکنارچپ منظر ص۱۵۸ همین البم که بهرام‌گور شیری را با تیردلدوز می‌کُشد، عین چنین درختی دیده می‌شود. بهرام بـا

قیافت و چشمان مغولی وخودِ آهنین، تیرخود را بدهان شیریکه اسپ تازی او را تعقیب می کند می‌دوزد، که دران اثرسبك مغول آشکاراست ومتعلق به‌اواخر قرن۱۴ یاآغازقرن ۱۵ م باشد .

(۴) صفحهٔ دیگرالبم۲۱۵۲ (شماره ۸۹) منظرِ جنگِ دوپهلوان سوار مبارز است که با نیزه‌های دراز بریکدیگر حمله‌آورده‌اند،ویکی ازیشان، جنگاور مقابل خودرا با نیزهٔ تیزسرنگون می‌سازد.

این جنگ بین دو درختی که تنه‌های نحیف و برگهای خفیف دارند واقع می‌گردد، که‌آنرا متعلق به‌آغاز قرن ۱۵ تصورتوان‌کرد و قیافت جنگاوران‌کمتر شباهتی به چهره‌های مغولی دارد.

(۵) ص ۹۳ البم ۲۱۵۲ منظر شکـار بهرام است که اژدهـای مهیبی را به‌تیر می‌زند، درحالیکه وی درعقب سنگری قرار دارد. ولی چهره، لباس و وضع عمومی شکاری وشکل‌اژدهای مزین‌ومنظرسنگر، شباهت تام باآثارمکتب مظفریان شیراز می‌رساند وبا مناظرسابق‌الذکر فرق کلی دارد، ونقاشی ناتمام‌آن زرین است.

(۶) مجلس دیگر (ص۵۹ همین‌البم) نیز درخصوصیات هنری، شبیه‌کارِ عصر مظفریان شیراز است، که اژدهای سهمگینی بـردرخت تناوری پیچیده و دو دیوسوارِ تازنده ، یکی با تیر و دیگری بـا نیزهٔ دراز بروحمله می کنند . رنگهای خفیف وطلاکشی نقوش با شکل و لباس و وضعِ سواران وتزئین اژدها مربوط بمدرسهٔ مظفریـه شیراز است .

(۷) برص۹۸ البم ۲۱۵۳ شکل نقاشی برحریربقلم نقاش‌استادی کشیده شده‌که طرح نرم و ریزآن اثر هنر چینی دارد، ولی چهره‌های

اشخاص وحیوانات آن خصوصیات هنر کهن عصر تیموریان راوانمود می کنند وبعضی اشخاص آن خودهای مغولی پوشیده‌اند.

(۸) برص۹۷ البم ۲۱۵۲ منظریست کاملاً زرین که دران شهسواری با شمشیر بجنگ اژدهای عظیم بسیار مهیب دیده می‌شود و خصایص هنرعصر تیموریان دارد.

(۹) ص۴۵ همین البم: منوچهر تور را می‌کُشد: منظریست که دوشهسوار جنگاور را درحالت کارزار نشان می‌دهد و یکی با شمشیر تیز سر آندیگر را میبرد. اسپان هردو زره‌پوش‌اند، ولی نقوش این منظر، خیلی ضعیف وکم رنگست مربوط به‌آغاز قرن ۱۵ م.

(۱۰) ص ۷۹همین البم مانند شماره ۹تصویردوشهسوارجنگاور است که سوار عقبی، سرسوارگریزندهٔ پیشین را با شمشیردرازمی‌برد. پس منظر تصاویراین نقوش، امواج پیچاپیچ مانند برخی از تصاویر جنگی نسخ جامع‌التواریخ دارد.

(۱۱) ص۲۱ البم ۲۱۵۳ سواری با سرنیزهٔ دراز سوار دیگری را تعقیب کرده و ازپس پشت اورا می‌زند. این صفحه نیز خصایص نقوش شماره ۱۰ دارد وچهره کشی آن خراسانیست مربوط به‌قرن۱۵م.

(۱۲) ص۱۰۴ همین البم: حملهٔ شهسوار تیرانداز برشیر، که چهره کشی خراسانی و پس منظر مواج پیچیده و نقاشی آغاز قرن۱۵م دارد وبا طرح قوی تصویرگردیده وشبیهٔ کامل همان صفحهٔ مصوراست که درمجموعهٔ سکیسیان Sakisian بوده ودرصفحه۱۱۲ منیاتورایرانی طبع پاریس ۱۹۲۹ م (لوحه ۵۷) چاپ شده است. و سکیسیان آنراکار مدرسهٔ هرات وآغاز قرن ۱۵ م می‌داند.

(۱۳) ص۷۹ ب البم ۲۱۵۲: شهسواریکه با شمشیر بر شیر ژیانی می‌تازد. طرح این تصویر بسیار قـوی نیست، ولی منظر درختان کهن سال و کوه بچهٔ اسفنجی وخصائص آن بمکتب هرات و آغاز قرن ۱۵ م میماند.

(۱۴) ص۸۷ همین البم: رستم‌رخش (اسپ وحشی) را در کمند می‌گیرد: جوان قوی هیکل پیراهن وتنبان خراسانی پـوشیده ، کمندی بگردن یکی از دو اسپ وحشی تا زندهٔ رمنده افگنده است، که طـرح این تصویر نیز شبیه سابق است.

(۱۵) ص۴۹ الف البم ۲۱۵۲: رستم حکمران ِ چین را با فیلی که بران سوار است در کمند خویش می کشد. درخطوط ایـن تصویر که‌شهسوار کمند اندازی‌رادر کمال جلادت نقش‌کشیده، مهارت‌استادانهٔ نقاش بنظر می‌آید وتاج حکمران ِ چین هم سبك تاجهای عصر تیموریان دارد، که تمام این منظر، نتیجهٔ کاریك آرتست ِ ماهر با قلم موین آزاد است.

(۱۶) ص۴۹ همین البم: تصویر دوسوار ِ تا زنـده ، بقلم همین هنرمند دارای همان چهره کشی خـراسانی و خصایص هنری که بریـن صفحه چسپانده شده.

(۱۷) ص۴۹ همین البم: دوشهسوار شیرکُش . خصـایص هنری وچهره کشی آن باکارهای قرن ۱۵ م مانند است: دوشهسواریکه بطرف چپ بیننده اسپ می‌تازند، شیری را در بین گرفته، یکی با تیر و دیگر با سر نیزه آنرا مجروح می‌سازند.

این معرکه بر کنار تالابی واقع می‌شود، که عکس یك سوار ِ

تازنده دارای نیزه معکوساً در آب صاف نمایانست ، ولی عکس سوار کنار راست در آبیکه گل آلودست پدیدار نیست .

(۱۸) ص ۶۷ ب البم ۲۱۵۲ : شهسواریکه شیر ژیان را به تیر میزند . این سوار تاج ولباس عصر تیموریان دارد و برنگ قرمز وسیاه نقاشی شده، ولی نشانیهای سوزن وگردهٔ زغال که برین صحنه نمایانست وانمود می کند که این صفحه طرح سادهٔ یك مجلس نقاشی بوده که تکمیل نشده .

(۱۹) ص ۳۸ ب البم ۲۱۵۲ : همان منظر با همان بقایای نشانیهای ابتدایی گردهٔ زغال و سوزن و خصائص هنری ناتمام .

(۲۰) ص ۹۲ الف همین البم : دو پهلوان با دو شیر ژیان پنجه داده وشیرها را با کاردها مجروح میسازند . این هر دو تصویر در یك صفحه مربوط بقرن ۱۵م است .

(۲۱) ص ۸۸ ب همین البم : یك پهلوان با یك شیر ژیان درحال جنگ وکارد زنی با سایز کوچك .

(۲۲) ص ۵۲ الف همین البم : بهرام‌گور سوار بر شیر ژیان حمله‌آور میشود . طرح این تصویر علائم ابتدائی نقاشی دارد ، ولی تکمیل نشده‌وقدتمام بهرام‌گور واسپش‌وهم شیر کاملا بنظر نمی‌آید. سه‌زن با قیافت‌های خراسانی، ناظر صحنهٔ شیرکشی بهرامند . خود سوار هم چهرهٔ خراسانی وتاج عصر تیموریان دارد، که متعلق بقرن ۱۶م باشد . چهرهٔ اسب بهرام، شباهت کامل با اسپ تصویر شماره ۱۴ دارد .

(۲۳) ص ۹۶ ب همین البم : شهسواری با خصائص فوق، در جنگ با شیر ژیان .

(۲۴ – ۲۵) ص ۷۰ الف همین البم : در بالا شهسوار تازنده با شمشیر آخته، که چهره کشی آن با کلاه سوار، نظیر کارهای قرن ۱۵ عصر تیموریان است، ودر پائین آن شیر ژیانی تصویر شده، که تیری را در نوك بینی میخورد . این هر دو تصویر نامکمل اند، و آثار سوزن مصوری در آن پدیدار .

(۲۶) ص ۹۵ ب همین البم : بهرام گور سوار با شمشیر آخته بر اژدهائی مهیب حمله می آورد که تاج وچهره وسلاح و وضع عمومی وی به آثار قرن ۱۵ م وعصر تیموریان شباهت تام دارد .

(۲۷) ص ۹۳ الف همین البم : سواری با همان تاج و قیافت خراسانی عصر تیموریان تازان و سلاح در دست که سلاحش در تصویر بنظر نمی آید مربوط بقرن ۱۵ م .

(۲۸) ص ۴۹ الف همین البم : همان بهرام گور با همان تاج ولباس که با شمشیر آخته بر شیر ژیان می تازد ، دارای سبك و خصائص عصر تیموریان .

(۲۹) ص ۱۱۵ ب همین البم : رستم، شهسواری با ریش سیاه و قیافت خراسانی دارای کلاه ترکانه (سبك ترکمن وسلاجقه) سوار دیگر (افراسیاب) را تعقیب کرده و او را از کمرش گرفته به عقب زین میکشاند .

گمان میرود که این تصویر اثری از هنر ترکمن داشته باشد .زیرا چهره کشی وشکل خودهای سواران مانند تاجهای عصر تیموریان نیست، بلکه نوك تیز وجیغهٔ کوچك دارد. وریش رستم هم سیاه وانبوه متمایل بدرازیست .

(۳۰) ص ۶۱ ب همین البم :گیو سوار تازنده باریش سیاه‌دراز وچهره‌خراسانی و اسپ زره‌پوش ، پیران را به‌کمند خود انداخته واز اسپش می کشاند . این نقاشی از داستانهای شاهنامهٔ فردوسی مربوط به نصف اول قرن ۱۵ م تخمین میشود (سبك ترکمن مانند شماره ۲۹ بالا)

(۳۱)ص۹۵ب‌همین‌البم: رستم‌دارای ریش‌سیاه، کلاهورشاخدار را بزور میکشاند . این‌هم شباهتی بدو تصویر سابق دارد .

(۳۲) ص ۷۴ ب همین البم : جنگ یك پهلوان با شیر ژیان، از همین مکتب وسبك . این پهلوان جوان بی ریش بروتی عمامه‌دار ، پیش قبضی در دست داردکه چهرهٔ او ترکانه و دارای‌کاکل‌های دراز سیاهست .

(۳۳ ، ۳۴ ، ۳۵ ، ۳۶) ص ۶۳ ، ۵۱ ، ۵۸ ، ۸۱ همین البم . مناظر جنگ با شیران ژیان ودیوان ،که چهره کشی و خصائص هنری آن مانند ۲۹ ، ۳۰ ، ۳۱ است و بایدآنرا ازآثار قرن ۱۵ م و سبك‌هنر ترکمن شمرد .

دکتر نورخان اتاسوی . یونیورستی استانبول . تلخیص از مجلهٔ‌کلتور منطقوی ج ۳ شماره ۱ - ۲ بهار ۱۹۷۰ م طبع تهران .

- ۳ - (۹۶۳)

البم نمبر ۲۱۶۰ دارای نود ورق و ۶۹ منیاتور است که برای سلطان یعقوب‌آق قویونلو در عصر بایسنغر و علی شیر در هرات‌ساخته

شده ومصوران آن امیر خلیل وحاجی محمد قفل ساز و شاه محمدخیام و شیخی بیگ و محمد بیگ و محمد نقاش سیاه قلم[1] و درویش محمد هروی وعبدالباقی باکو و سناءالله نقاش‌اند .

درین البم کارهای مصوران عهد ایلخانی که دارای تاریخند نیز دیده می شود مانند عبدالله صراف وسلطان احمد جلایر (احمد ویسی) (ز)

- ۴ - (۹۶۴)

البم ۱۴۲۳ F کتابخانهٔ یونیورستی استانبول : دارای ۱۶۶ورق که در کارخانهٔ سهیل، انور مربوط دربار سلطان محمد فاتح بوده ، نام «مجموع العجائب» بران نوشته شده و بخط بایسنغر میرزاست، وهم قطعاتی

---

(۱) حاجی محمد سیاه قلم مصور ومذهب هرات همانست که علی شیر نوایی او را «خارقهٔ دوران» می‌نامد و بدربار سلطان بایقرا محترم ومانندمحمود الکاتب بخشی سر منشی او بود که او را رئیس اکادیمی هرات توان شمرد و کاشی ساز هم بود. وی از هرات بعراق رفت ومدتی بدربار آق‌قویونلو کار کرد، که درین البم آثار او محفوظند . وهم منیاتوری درین البمست که آنرا محمد نقاش وشیخی هر دو کار کرده‌اند (لوحهٔ ۱۸)

حیدر میرزا دوغلات کاشغری که شاگرد درویش بودگوید: استادش ازشاه مظفر سیاه قلم مصور دربار سلطان ابوسعید در هرات هنر آموخت ودرکارهای مدرسهٔ هنری هرات آثار هنر او بغور و چین نیز مشهود است (ز)

حاجی محمد بقول خلاصة الاخبار در کتابخانهٔ امیرعلی شیرصندوق ساعتی ساخته بود و پیکر صورتی تعبیه کرده بود که چوبی در دست داشت وچون یك ساعت از روز میگذشت آن پیکر چوب را یك نوبت بر نقاره که در پیش او بود میزد وبعد ازگذشتن ساعت دوم دو نوبت و الی آخر . . . .

وفاتش ۹۱۳ ق ۱۵۰۷ م است .

از خطوط اویغوری بخط زین‌العابدین جرجانی دارد ، که یکی از منشیان اویغور بود .

-۵-(۹۶۵)

البم ۱۴۲۲ F یونیورستی استانبول : نسخهٔ مهم مکتب هراتست که آنرا شاه طهماسپ صفوی در سنه ۱۵۷۶ م بوسیلهٔ شاه قلی خلیفه به سلطان مراد ثالث عثمانی اهدا کرده و۸۸ ورق مزین دارد، ودر آن یك تصویر شاه غریب میرزا پسر سلطان حسین بایقراست . و بر ورق ۴۶-۴۷ آن خط اسماعیل صفوی و بر ورق ۶۲ خط عبدالله بن محمدالهروی دارد، و این هنگامی نوشته شده که وی نزد الغ بیگ در سمرقند بود. بر ورق ۶۴ خط شاه طهماسپ و قطعات کار قادمی مصور صفوی دارد.

یك پورتریت عمل بهزاد بر ورق ۳۲ ب وهم پورتریت عمل کوپك نقاش وغیره بدان دیده میشود (ز ۴۴)

درین مجموعه ، فرمانها و نوشته‌های ابنیهٔ هرات نقل گردیده، واز انجمله نثری در بارهٔ بنایی در کوی خیابان هراتست وهم در ختم این البم، مرتب آن عبدالله بن محمد هروی تاریخ آنرا چنین سروده :

پرسد اگر کسی از من تاریخ اختتامش

گویم « پی مرقع جمع آمده ورق‌ها »

که بحساب جمل ۸۹۷ ق ۱۴۹۱ م باشد .

(آریانا ، کابل شماره ۳۰۷ حوت ۱۳۵۲ ش مضمون استادخلیلی)

هنر این نسخه کار بعد از قرن ششم هجریست و تصاویر بید پای

کلیله ودمنه وغیره که بعداً برای شاه طهماسپ اول صفوی فراهم آمده، درنقاشی آن، روشهای چینی در مناظر طبیعی بنظر می آید، ویك روحانیت وحالت طبیعی مقارن با روح هندی هم دارد،ودر مراعات حالت طبیعی و اتقان اشکال آدمی وحیوانی بحدی موفق است که هنرمندان تبریز هم بآن پایه نرسیده اند (صنایع ایران ۹۵)

مجموعه‌های هنری

درکتابخانهٔ خزینهٔ اوقاف توپقاپوسرای استانبول

نمبر ۲۱۳۷ H - ۲۱۷۲ و ۲۳۱۰

(۹۶۶) (۶)

البم ۲۱۶۱ الف :مسمی به‌مرقعات شاه طهماسپ، که بقول مؤلف نزهة‌اسرارالأخبار . . .(۱۳۳۹ H) شاه صفوی وفدی را بریاست امیر دیوانشاه‌قلی‌ستاجلو، بدربارسلطان‌سلیمان‌عثمانی‌فرستاد و بااونسخ‌خطی مصورگرانبها با هدایای دیگر بود، که از آنجمله شاهنامهٔ مصور، ویك مجموعهٔ مزین ومصور اشعار هم بود .

این البم نمونهٔ خط سید احمد حسینی مشهدی خطاط و مصور ، ومخطوطات ونقاشی‌های دورهٔ تیمور وبهزاد وشاگردان او عبدالعزیزو درویش محمد هروی و زین‌الدین محمود وشیخ‌محمود ودوست‌محمد ومیر علی‌وسلطان‌محمد خندان وسلطان‌محمد نور داردکه بدربارصفویه رفته بود، وهمچنین آثارمحمودمذهب وبعضی از مصوران عهد ایلخانی وصفویه دارد .

آثار خامهٔ بهزاد ومحمد بیگ داماد او ، وشیخ محمد الهروی

درین البم مهم‌اند، و یك تصویر هاتفی هروی مؤلف تیمورنامه هم بقلم بهزاد است وچهار مجالس مصور اشعار ترکی امیر علی شیر دارد، که یك شعر ترکی را محمود مذهب مصور هرات ودیگری را سلطان‌علی مشهدی و یکی را هم مولانا حسین مذهب ساخته است.

بر ورق ۲۴۰ این مجلد نوشته‌اند که مناظر حیات شاه طهماسپ در ۲۵۹ تصویر این مجموعه نشان داده شده که اکنون این تصاویر در آن موجود نیست، ولی تصویر ۲۷ الف بسیار زیباست که شاه مذکور را مانند یك ملای ترکی نگاشته است (ز ۱۷)

این مرقع عظیم خزینهٔ اوقاف بکوشش امیر غیب بیگ یکی از امرای دربار شاه‌طهماسپ اول‌صفوی ازمجموعهٔ قطعات خوش‌نویسی و نقاشی وتذهیب مرکب‌گردیده که جامع آن سید احمد مشهدی در مدت سه سالست ومقدمهٔ آنرا هم او نوشته مشتمل بر ذکر بسا از خطاطان که در سنه ۹۷۳ ق ۱۵۶۵ م ختم یافته ونمونه‌های خطوط خود او هم دارد (خ ۱ر۵۳) از نفایس این‌مرقعست:

۱ - یك قطعه بقلم خوش نستعلیق با رقم «مشقه بایزید الپورانی» (خ ۹۵)

۲ - یك قطعه کتابت عالی با رقم «میر حسین‌الحسینی‌الکاتب - الخاقانی (میر کلنگی) در سنه ۹۵۴ ق ۱۵۴۶ م.

۳- دو قطعهٔ جلی عالی وخوش نستعلیق با رقم «حیدرالحسینی- الکاتب»

۴ - سیزده قطعه نستعلیق خوش بامضای سلطان محمد خندان هروی بدون تاریخ (خ۲۷۱)

۵ - هفت قطعه نستعلیق عالی با رقم «مشق سلطان محمد نور» بدون تاریخ (خ ۲۷۸)

۶ - نود وسه قطعه به قلم‌های جلی تاغبار ممتاز وعالی همگی با رقم « شاه محمود نشابوری و تاریخ‌های ۹۲۹ ، ۹۴۲ ، ۹۵۴ ، ۹۶۱ ، ۹۶۳ ، ۹۷۱ .

بر یکی مینویسد : «جهت فرزند ارجمند محمد حسین تحریر شد » (خ ۳۰۵)

۷ - دو قطعه نستعلیق خوش عبدالله زیارتگاهی (هروی) بشیوهٔ اظهر تبریزی درسنه ۸۳۲ ق ۱۴۲۸ م (خ ۳۵۶)

۸ - یك قطعه نستعلیق خوش خفی عبدالرحیم بن‌محمد قاسم از خطاطان قرن دهم (خ ۳۹۲)

۹ - دو قطعه نستعلیق جلی متوسط با رقم عبدالکریم خوارزمی (بن‌عبدالرحمن خوارزمی) (خ ۴۱۱)

۱۰ - سه قطعه نستعلیق رنگی‌با محرر عبدالوهاب حسینی‌مشهدی در حدود ۱۰۰۰ ق در مشهد . وی شاگرد و نوادهٔ دختری سلطانعلی مشهدی است (خ ۴۲۱)

۱۱ - پنج قطعه نستعلیق عبدی نشابوری متوفا بعد از ۹۹۶ ق ۱۵۸۷ م که یکی رقم «عبدی‌الشاهی» دارد . (خ ۴۲۵)

۱۲ - دو قطعه جلی خوش نستعلیق شیخ محمد امامی هروی که قاطع آن دوست محمد است . (بی تاریخ) (خ ۶۴۳)

۱۳ - یك قطعه خط عالی بارقم «محمدالاوبهی» (متوفا درمشهد ۹۵۱ ق ۱۵۴۴ م) (خ ۶۵۲)

۱۴ -دو نسخهٔ مفردات کامل میرعلی تبریزی بارقم «میرعلی الحسینی در هرات .»

۱۵ - نسخهٔ دیگر مفردات مذکور با رقم «علی الحسینی الکاتب در سنه ۹۳۲ ق» (۱۵۲۵ م)

۱۶ - شش قطعه از یك مرقع با رقم «عیشی هروی» که یکی تاریخ ۹۶۵ ق ۱۵۵۷ م دارد. (وی از هرات به مشهد رفت و در کتابخانه ابراهیم میرزا اصفوی کتابت میکرد، و در سنه ۹۸۰ق ۱۵۷۲ م درگذشت) (خ ۵۴۶)

۱۷- یك قطعه بقلم زر تحریردار بارقم «حرره کمال الدین مذهب» (چون خط آن رقم دیگری ندارد، ممکن است که خط و تحریر هر دو از خود او باشد) بنگرید : ترکیه ۱۷۵ (خ ۵۹۰)

۱۸ - سه قطعه خطوط محمد قاسم شادیشاه کاتب هرات درحدود ۹۵۰ ق ۱۵۴۳ م بنگرید : ایران ۳۰۶ ترکیه ۳۹۶ (خ ۸۰۹)

۱۹ - یك قطعه خط نستعلیق خوش میر معزالدین حسینی کاشانی در ۹۵۲ ق ۱۵۵۴ م . بنگرید : ایران ۷۳۶ (خ ۸۲۲)

۲۰ - یك قطعه خط نستعلیق خوش جلال الدین محمود (حدود ۹۶۳ ق ۱۵۵۵ م) بنگرید : ایران ۲۹۲ (خ ۸۶۴)

۲۱ - دو قطعه نستعلیق خوش مظفر علی تربتی فرزند حیدر علی خواهر زادهٔ بهزاد، که هم نقاش وخطاط بود وهم شاعر . بنگرید : فصل ۲ عدد ۶۲ وفصل ۳ عدد ۷۱ (خ ۹۱۲)

۲۲ - یك قطعه نستعلیق میرسید تحریر ۹۵۴ ق ۱۵۴۶ م برای محضر نواب نامدار سلطانی خلدسلطنته (خ ۹۳۱)

۲۳ - دو قطعه نستعلیق جلی عالی یاری کاتب هروی (حدود ۹۵۰ ق ۱۵۴۳ م) بنگرید : ایران ۲۳۱ و ترکیه ۱۲۴۷ (خ ۹۶۵)

۲۴ - یك قطعه رباعی یاری مذهب هروی بخط نستعلیق خوش او (خ ۹۶۷)

۲۵ - یك قطعه نستعلیق برقم «الفقیر الحقیر المذنب ابراهیم غفر له» بی تاریخ کتابت قرن ۱۰ (خ ۵۳)

- ۷ - (۹۶۷)

البم دیگر خزینهٔ اوقاف توپقاپو سرای بنام بهرام میرزا نمبر H ۲۱۵۴ در ۱۴۸ ورق دارای ۶۱ منیاتور و چهار شکل است با مقدمه‌یی در تاریخ مختصر نقاشی و خطاطی از دورهٔ ایلخانی تا عصر نویسندهٔ آن دوست محمد هروی ۹۵۱ ق ۱۵۴۴ م .

وی از هرات به آذربایجان رفته بود ، و دربارهٔ وی به فصل ۲ عدد ۴۵ این کتاب رجوع شود .

این البم منیاتورهای مصوران دورهٔ ایلخانی و تیموریان مانند احمد موسی و بهزاد و یاری مذهب و عبدالحی مصور دربار تیمور و بشدان قره و میرزا عنایت بن بیگدلوخان دارد، که یك تصویر بهرام - میرزا از شاهقلی نقاش هم در انست .

این شاه قلی بعداً به استانبول رفت ودر هنوران دربار عثمانی درآمد .

در این مجموعه، صفحات مزینی از اشعار سلطان حسین میرزا و مجالس النفایس نوایی موجود است که شاید بدربار سلطان حسین

تقدیم شده بود، ونمونه های خطوط خوش عبیدالله خان و پسرش عبدالعزیز خان شاهان بخارا (۱۵۴۰ - ۱۵۵۰ م) هم دارد، وخطی از نوروز احمد حکمران تاشکند در انست ، و هم یك تصویر داستان سیف‌الملوك زبان ترکی رامظفر سیاه قلم مصور دربار ابوسعید تیموری ساخته است (ز ۱۸)

این مرقع معلومات خوبی دربارهٔ تاریخ خطاطی هم دارد .مثلا اظهر تبریزی دران نوشته‌است : واضع‌الاصل نستعلیق‌خواجه امیرعلی ومخترع‌الثانی آن شیخی وقبلتی مولانا جعفر تبریزیست .(!)

برخی از محتویات نفیسهٔ این مرقع :

۱- دوقطعهٔ نستعلیق خوش‌ابراهیم شاگرد سلطان‌محمد نور برقم: «حرره‌الفقیر ابراهیم غفرله سنه ۹۳۳ ق (۱۵۲۶ م) (خ ۸)

۲ - دو قطعه نستعلیق خوش حافظ باباجان بن‌حافظ عبدالعلی تربتی خراسانی ،خطاط و مذهب و نقار وشاعر متوفا ۹۵۰ق ۱۵۴۳ م درین مرقع‌هست که بریکی نوشته : «کاتبها حافظ بابا جان و قاطعها دوست محمد» .رقم‌قطعهٔ دیگر : کتبه‌العبد باباجان بهرامی» (خ ۸۴)

۳ - یك قطعه نستعلیق بقلم خفی خوش با رقم «مشقه‌العبد الفقیر بابامیر »

۴ - چهار قطعه نستعلیق خوش با رقم«مشقه‌العبد‌المذنب بایزید-البوزانی» (خ ۹۵)

۵ - یك قطعه نستلعیق‌خوش با رقم«مشقه‌العبد بایسنغر» این‌شهزاده فرزند محمودبن‌احمدبن‌ابوسعید کورگان است که ازسنه ۸۷۹ تا۹۰۰ ق (۱۴۷۴ - ۱۴۹۴ م) در بدخشان حکومت داشت (خ ۹۶)

۶ ـ خطوط خوش نستعلیق خود بهرام میرزا بن شاه اسماعیل اول صفوی متخلص به بهرامی (متوفا ۹۵۶ ق ۱۵۴۸ م) که خطاط وموسیقی‌دان و نقاش وشاعر بود :

ـ یك قطعه نستعلیق جلی که عنوان یك تصویر است با رقم «برای فقیر الحقیر ساخته شد العبد بهرام الحسینی».

ـ یك قطعه بقلم خوش با رقم «کتبه بهرام بن اسمعیل الحسینی نقل از خط سلطان محمد نور»

ـ یك عنوان تصویر دیگر با رقم : «صورت تاج الدین قوم استاد شیخی ریخته گر، کتبه العبد بهرام بن اسماعیل الحسینی بدار السلطنة تبریز فی سنه ۹۳۴ ق (۱۵۲۷ م) (خ ۱۰۴)

۷ ـ یك قطعه کتابت خفی خوش با رقم «پیر علی الجـامی» (از شاگردان سلطانعلی مشهدی، کاتب میرعلی شیر نوایی که تا سال ۹۳۳ ق ۱۵۲۶ م زنده بود) رك : ۱۴۱۶ (خ ۱۰۶)

۸ ـ چند قطعه خط جعفر بایسنغری که بنام میرزا بایسنغر نوشته، ویك قطعهٔ دیگرش مورخ ۸۳۰ ق ۱۴۲۶ م بنام جلال الدین میرانشاه، وقطعهٔ دیگر بنام میرزا علاءالدوله بن بایسنغر مورخ ۸۳۳ ق ۱۴۲۹ م آست . (خ ۱۲۱)

۹ ـ یك قطعه بقلم جلی خوش با رقم « لمولانا هلالی سلمه‌الله‌تعالی ... کتبه حسین الفیض » . چون هـلالی در سنه ۹۳۹ ق ۱۵۳۲ م مرده، این نوشته پیش ازین سال باشد . (خ ۱۶۰)

۱۰ ـ چهارده قطعه کتابت خوش با مرکب الـوان، رقـم یکی : «بفرمودهٔ حضرت شاه، جهت ابراهیم دوات‌دار، مشقه رستم علی الشاهی»

رقم دیگری : «کاتبها رستم علی و قاطعها مظفر علی .» (خ ۲۰۹)

۱۱- سیزده قطعه خطوط سلطان‌علی قاینی یعقوبی دردارالسلطنه تبریز (خ ۲۳۹)

۱۲- ترجمه منظوم چهل حدیث از جامی بکتابت جلی با رقم سلطانعلی مشهدی در عشر اول صفر ۸۹۷ ق ۱۴۹۱ م نوشته شده در هرات (خ ۲۵۹)

۱۳- دو قطعه خوش خط متوسط با رقم «کتبه سلطانم بنت اسمعیل الحسینی الصفوی» که دختر شاه اسماعیل اول صفوی و شاگرد دوست محمد هروی بود (خ ۲۶۷)

۱۴- چهل قطعه انواع خطوط، بعضی به سپیداب با رقم : «سلطان محمد خندان هروی»(خ ۲۷۱)

۱۵ - سی قطعه خطوط خوش با مرکب الوان بامضای سلطان محمد نور بمدینة هراة، دارای سنوات ۹۳۴ - ۹۳۵ - ۹۳۷ ق که بر بعضی نوشته «حرره العبد هاشم المذهب و حرره مولانا یاری المذهب (خ ۲۷۸)

۱۶- یك قطعه بشیوهٔ اظهر تبریزی بخط خوش سلیمان ازخطاطان قرن ۹ ه که شاید پدر دوست‌محمد هروی باشد . (خ ۲۸۵)

۱۷- هفتاد ودو قطعه بقلم‌های مختلف جلی تاغبار ممتاز و عالی خوش ورنگه که رقم‌های بعضی چنین است :

کاتبها شاه محمود و قاطعهادوست محمد مصور .

مشقه شاه محمود نیشابوری، حرره‌العبد میر مصور .

مشقه العبد شاه‌محمود، حرره دوست محمد مصور.

مشقه شاه محمودالنیشابوری بدارالسلطنه تبریز سنه ۹۳۹ ق . و

بعضی با تاریخهای ۹۳۲ و ۹۴۲ و ۹۵۰ ق (خ ۳۰۵)

۱۸- یك قطعه شعر شمس‌محمد لطف‌الله خطاط قرن ۹ ه که بزر تحریر شده «کاتبه و قائله شمس محمد لطف‌الله، حرره میر مصور.» (خ ۳۱۷)

۱۹- یك قطعه خط شیر علی خطاط کتابخانه بایسنغـر میرزا در هرات (خ ۳۲۴)

۲۰- یك قطعه بشیوهٔ اظهر تبریزی بقلم خوش عارف هروی بن روح‌الله حسینی، که در حدود ۹۰۰ ق ۱۴۹۴ م زنده بود (خ ۳۳۸)

۲۱- هفده قطعه خطوط متنوع عبدالرحیم خوارزمـی متخلص به انیسی به قلم‌های جلی تا غبار خوش با رقمهای او : عبـدالرحیم - خوارزمی یا رستمی یا یعقوبی (خ ۳۸۷)

۲۲- سی‌ونه قطعه بقلم‌های مختلف خوش عبدی نشابوری متوفا بعد ۹۹۶ ق، که یکی تاریخ ۹۲۸ ق ۱۵۲۱ م ودیگری نام شاه‌اسماعیل بهادرخان، ودیگری رقم «بفرمودهٔ جناب سلطنت شعاری بهرام میرزا» و دیگری «نقل من خط مولانا سلطان علی‌المشهـدی» و دیگـری سنه ۹۴۰ ق ۱۵۳۳ م بجهة شاهزاده بهرام میرزا دارد (خ ۴۲۶)

۲۳- یك قطعه نستعلیق خوش با رقم «مشقه عمادالفراهی» که‌این خوشنویس گمنام در قرن دهم میزیست. (خ ۵۳۹)

۲۴- سه قطعه کتابت خوش غیاث‌الدین مذهب مشهدی شاگرد سلطانعلی مشهدی بدون تاریخ (خ ۵۵۹)

۲۵- یك قطعه خط خوش مجنون‌الرفیقی هروی (خ ۶۱۶)

۲۶- دوقطعه خط محمد ابریشمی مشهدی (خ ۶۳۲)

۲۷- هشت قطعه خطوط خوش شیخ محمدامامی هروی (خ۶۴۳)

۲۸- سه قطعه خط نورالدین محمد پورانی هروی (خ۶۶۴)

۲۹- یك قطعه نستعلیق خوش محمد قاسم بخاری از خوشنویسان قرن دهم (خ ۸۰۶)

۳۰- بیست و دو قطعه خطوط محمد قاسم شادیشاه خطاط هرات حدود ۹۵۰ ق ۱۵۴۳ م (خ ۸۰۹)

۳۱- یك قطعه خط محمد قاسم منجم از خطاطان قرن دهم هجری (خ ۸۱۲)

۳۲- سه قطعه نستعلیق خوش شمس الدین محمد الکاتب کرمانی کتابت تبریز ۹۱۸ ق ۱۵۱۱ م. بنگرید: ایران (خ ۸۲۵)

۳۳- شانزده قطعهٔ نستعلیق زین الدین محمود شاگرد سلطانعلی مشهدی متوفا ۹۲۵ ق ۱۵۱۸ م بنگرید: شوروی، ایران (خ ۲۶۵)

۳۴- یك قطعه نستعلیق محمود بن علی (خطاط گمنام قرن دهم) (خ ۸۸۲)

۳۵- یك قطعه نستعلیق میر دانگ (خطاط گمنام قرن دهم) (خ ۹۴۱)

۳۶- پنج قطعه نستعلیق میر شیخ پورانی (هروی) یکی نوشته ۹۳۹ ق ۱۵۳۲ م (خ ۹۳۲)

۳۷- سه قطعه نسخ و رقاع و نستعلیق خوش نصیر کاتب برای بهرام میرزا نوشته. (نصیر متوفا در ۹۶۲ ق ۱۵۵۴ م) رك: ایران (خ ۹۴۱)

۳۸- یك قطعه نستعلیق برقم: مشقه الفقیر یاری البخاری. که یك

قطعهٔخط او در موزه چارترسکی کراکوی لهستان نوشتهٔ ۹۵۹ق ۱۵۵۱م موجود است . (خ ۹۶۴)

-۸- (۹۶۸)

البم دیگر توپقاپوسرای H ۲۱۳۸ برای شاه اسماعیل دوم صفوی ۹۸۴ ق ۱۵۷۶ م در ۶۷ ورق ساخته شده که ۱۵ منیاتور مصوران عهد تیموریه دارد، ودران نوشته اظهرگدا هم دیده میشود، و او شاعر زبان چغتائی بود، وصورتی از تیمور وخیمهٔ بارگاه اودارد که آنرانادرالعصر مولانا ناکپك عکاس الهروی و سلطانعلی مشهدی و دامادش زین الدین محمود و سلطان محمد نورکارکـرده‌اند (ز ۱۸) از جملهٔ نفایس این مرقعست :

۱- دو قطعه خط خوش محمدابریشمی مشهدی شاگرد سلطانعلی مشهدی که چند بیت سرودهٔ خود را نوشته (خ ۶۳۱)

۲- یك قطعه خط خوش محمد رضا مشهدی شاگرد سید احمـد مشهدی متوفا ۹۹۲ ق ۱۵۸۳ م (خ ۷۳۶)

۳- یك قطعه نستعلیق خوش الوان با رقم «کتبه محمودالمذهب هروی لمولانا جامی قدس سره . (خ ۸۹۴)

۴- یك قطعه کتابت خوش با رقم «جهت امین الدین مـرقوم قـلم شکسته رقم گشت العبـد حیدرالحسینی» (این میر حیدر در بخـارا تا ۸۶۸ ق ۱۴۶۳ میزیست) (خ ۱۷۱)

۵- یك قطعه بقلم خوش با رقم «العبد سلطان حسین التونی» (وی شاگرد میر حسین باخرزی است که پیش از ۱۰۳۴ ق ۱۶۲۴ م) مـرده

است (خ ۲۳۲)

۶- سه قطعه خط عالی برقم «سلطان محمد نور در سنه ۹۲۵ ق (۱۵۱۸م) (خ ۲۷۸)

۷- پانزده قطعه خط عالی بقلم‌های مختلف از جلی تا غبار خوش با رقم شاه محمود نشابوری» که یکـی تـاریخ ۹۶۳ ق ۱۵۵۵ م دارد (خ ۳۰۵)

۸- یك قطعه نستعلیق عالی عبدالله طباخ هروی در سنه ۸۴۶ ق ۱۴۴۲ م (خ ۳۶۳)

۹- دو قطعه خفی خوش عبدی نشابوری که یکی رقم «عبدی بن حسن قلندر سنه ۹۹۶ ق» ۱۵۸۷م دارد. (خ ۴۲۵)

۱۰- یك قطعه خوش نویسی محمد صالح دردمند، از خطاطان شیراز و کرمان در سنهٔ ۹۷۴ ق ۱۵۶۶ م. (رك: خطوط محمـد صالح دردمند ۱۲۵۱).

- ۹ - (۹۶۹)

البم H ۲۱۵۱ دارای ۱۰۱ ورق و وقایهٔ نفیس چرمیست که آنرا برای یوسف بهادر خلاده . . . ساخته‌اند، که اکثر آن کار هنرمندان عصر تیموریان هرات وصفویانست. این یوسف بهادر، یکی از شاهزادگان آق‌قویونلوست که شاید برادر یعقوب و پدر الوند میرزا باشد.

یك صفحه البم امضای محمد بن عبدالحی در ۸۰۶ ق ۱۴۰۴م و پسر خواجه عبدالله مصور عصر تیموریان دارد. یك تصویر دیگر در سمرقند به قلم شهاب‌الدین عبداله هروی مصور و خطاط بن میرعلی معاصر الغ بیگ نگاشته‌شده واشعار چغتائی از نوائی وسلطانعلی‌مشهدی

وشاه‌محمود نشابوری‌وغیره دارد .

دو قسمت نثر آن از عبدالرحیم الخلوتی پسر شمس تبریزی المشرقی (مرشد مولوی بلخی) واز محمد مؤمن خطاط ومصورهرات پسر عبدالله مروارید است وهم تصویری از علی بیگ‌الکاتب برای یك شهزادهٔ سابق‌الذکر دارد . (ز ۱۹)

- ۱۰ - (۹۷۰)

البم ۲۱۴۷ H سی‌ودوورق‌ونه منیاتور دورهٔمابعد مکتب‌تیموریه داردکه‌آثار زین‌الدین محمود و میر محمد سمرقندی و یك تصویر شاه اسماعیل اول بر تخت، وکارهای ولیجان مصور درانست .

- ۱۱ - (۹۷۱)

البم ۲۱۴۴ H نیز متعلق به مابعد عصر تیموریه و دورهٔ صفویه مشتمل بر ۱۳ ورق است که‌کارهای میر علی ، بهزاد ، عمادالحسینی دارد .

- ۱۲ - (۹۷۲)

البم ۲۱۴۶ H هژده ورق دارای‌کار عمادالحسینی وولیجان نقاش و پورتریت صدیقی‌بیگ تبریز نویسنده زبان چغتائی .

- ۱۳ - (۹۷۳)

البم ۲۱۴۰ H سی‌وهشت ورق مشتمل برکارهای قاسم نقاش و بهزاد وصدیقی‌بیگ و اشعار چغتائی و نثر عماد .

- ۱۴ - (۹۷۴)

البم ۲۱۶۲ H سی وچهار ورق ازکارهای ولیجان نقاش ، بهزاد ،

وتصویر معراج پیغمبر و پورتریت خود ولیجان نقاش .

- ۱۵ - (۵۹۷)

البم H ۲۱۶۸ چهل و سی ورق مشتمل بر آثار خامهٔ بهزاد، ولیجان، محمود مذهب و تصویری از راهب عیسوی بقلم بهزاد و دو شهزاده از محمود .

- ۱۶ - (۹۷۶)

البم H ۲۱۴۵ ۳۳ ورق دارای مجلس نقاشی اشعار حافظ و کارهای شاه محمود نشابوری و محمد شریف هرات و قاسم شادیشاه .

- ۱۷ - (۹۷۷)

البم H ۲۱۵۶ صد ورق و ۴۶ منیاتور که بر یك صفحهٔ کامل منظری از بزم یك شاه صفوی دارد، وهم اشعاری از سلطان حسین بایقرا و نثری از دوست محمد بامضای «دوست محمد بن سلیمان الهروی» و مرقعی از اشعار علی شیر و داستان زندگانی او، ومنظری بقلم محمد هروی بن عبدالله نقاش هروی دارد که استاد نستعلیق نویسی بایسنغر واز درباریان الغ بیگ بود ، و هم : اشعار شاه محمود نشابوری بزبان چغتایی.

یك تصویر شهزادهٔ ترك پیشکش شیخ پورانی کار بهرام قلی مصور .

مرقعی از اشعار نوائی مزین با تصاویر در ۹۶۸ ق ۱۵۸۰ م .
حصه‌یی از نسخهٔ مذهب مجالس النفایس نوایی .
از محتویات این مجموعهٔ هنریست .

- ۱۸ - (۹۷۸)

البم ۲۱۶۶ H ۲۷ ورق با تصاویر کار علی رضا، آقا رضا از مناظر قـرا وقصبات ، که تقلید تصـاویر عهـد تیموریان و ایلخـانی شمرده میشود .

- ۱۹ - (۹۷۹)

البم ۲۱۵۹ H ۱۸ ورق با ۴۴ منیاتور، که برای خزانهٔ عبدالعزیز خان بخارا تربیت شده ویك پارچهٔ منثوری ازو هم دارد . تصاویر آن ادامهٔ مکتب تیموریان وصفویان است و آثار خط سلطان علی به تخلص «خطائی» ویك شعر ترکی غربی از مـالك دیلمـی و هم صفحاتـی از مجالس النفایس دارد .

- ۲۰ - (۹۸۰)

البم کوچك ۲۱۵۵ H مشتمل بر اشعار حسین بـایقرا و وزیرش علی شیر نـوائی و : تصویر کـوچك میرزا و علی شیرنوائی بـاگل و برگ .

یك پورتریت سفیر روس بدربار صفوی.

اشعار جامی که منظر آنرا عبیدالله بخاری (شاید بـرای عبیدالله خان پادشاه بخارا) ساخته .

چند تصویر کار مسعود بن میرك نقاش دربار بایسنغر، و محمـد بیگ الهروی وسلطان علی مشهدی .

یك نمونهٔ نستعلیق خفی متوسط عبدالله طباخ هروی نوشتهٔ عشر اول ربیع الثانی سنه ۸۵۵ ق ۱۴۵۰ م که در سمرقند کتابت شده درین

مرقعست (ز ۲۱) وهم یك قطعهٔ دیگر وی نوشته ۸۳۴ ق ۱۴۳۰ م در یونیورستی استانبولست .(خ۳۶۳)

- ۲۱ - (۹۸۱)

البم‌خطاطی و منیاتور H ۲۳۱۰ دارای ۱۰۲ ورق، برای خزانهٔ شهزادهٔ هرات بایسنغرخان‌ترتیب‌شده‌و نمونه‌های خطاطی‌کاتبان متعدد با مهرهای سلطان‌حسین‌میرزا دارد، که‌بران«راستی‌رستی»نوشته‌اند(ز ۲۱)

- ۲۲ - (۹۸۲)

البم خطاطی ومنیاتور H ۲۱۵۷ قطعات خط زین‌العابدین بن سلطان‌بخت جرجانی از دیهنامهٔ اویغوری امیری ویك پارچه نثر۹۱۷ق ۱۵۱۱م از محمدبن سلطانشاه هروی ، وکارهای خطاطان دورهٔایلخانی دارد .

- ۲۳ - (۹۸۳)

البم H ۲۱۳۷ بنام «مرقع خوب» برای خزانهٔ ولی محمد خان حکمران استرخانی (۱۶۰۵ - ۱۶۱۱م) نگاشته شده، که دیباچهٔ‌آن‌بسیار مزین است ومحمد صالح هروی منشی خان مذکورآنرا ترتیب داده و چند تصویر دارد، که ازکارهای عصربابری هند ورضا عباسی به‌بخارا هدیه شده وبرخی تصاویر سبك اروپائی هم دارد .

این محمدصالح ازخطاطان هراتست که یك قطعهٔ نستعلیق‌خوش وی در مجموعهٔ مهدی بیانی تهران است نوشتهٔ ۲ ذیحجه ۱۰۷۲ ق ۱۶۶۱ م .

این البم توپقاپوسرای مجموعهٔ نفایس خطوطست از انجمله :

۱ـ سه قطعه نستعلیق ممتاز وعالی با رقم شاه محمود نشابوری (رك : ایران)

۲ـ یك قطعه مشق میر معزالدین محمد حسینی کاشانی در ۹۶۲ق ۱۵۵۴ م .

۳ـ یك قطعهٔ نستعلیق شیخ محمد مصور که شعر استاد خودمیر-علی هروی را در سنهٔ ۹۷۰ ق ۱۵۶۲ م در مشهد نوشته «نقـل از خط شریف حضرت استادی ومخدومی امیرعلی .»

۴ـ قطعهٔ نستعلیق سلطانعلی مشهدی .

۵ـ « » میر علی هروی

۶ـ « » محمود شهابی

۷ـ « » محمد حسین تبریزی .

۸ـ « » سید احمد مشهدی .

۹ـ مقدمهٔ این مرقع بخط خـوش همین محمد صالـح الکاتب ـ الخاقانی است که تاریخ ترتیب آن «مرقع خوب» = ۱۰۱۸ ق (۱۶۰۹م) باشد (خ ۷۷۷) (رك : منابع تاریخ هنر ۱۱۳)

ـ ۲۴ ـ (۹۸۴)

البم کوچك H ۲۱۳۹ ۲۹ ورق و ۱۱ منیاتور با قطعات اشعـار نوائی و سلطان حسین بایقرا و یك شعرزبان چغتائی سلطانعلی مشهدی.

(۹۸۵) ـ ۲۵ ـ البم نمبر H ۲۱۴۲

(۹۸۶) ـ ۲۶ ـ البم نمبر H ۲۱۴۳

(۹۸۷) ـ ۲۷ ـ البم نمبر H ۲۱۶۵

(۹۸۸) ـ ۲۸ ـ البم نمبر H ۲۱۷۶

این چهار البم شاید ازشاهان بابری هند بوده باشد . البم ۲۱۴۲ تصاویر منقول ازکارهای بهزاد است و هم صور شاهان بابری هند و مجالس ایشان رادارد . یك منیاتور از حاجی ممحد مصوراست که باید از بخارا به بابریان هند رسیده باشد (ز)

- ۲۹ - (۹۸۹)

البم ۲۱۵۸ H مجموعهٔ مخلوطیست از آثار هنروران عصر تیموریه و صفویه و عثمانیه. مانند بهزاد، سلطانعلی مشهدی، محمدامین مذهب، رضا عباسی با اشعار ترکی عثمانی وچغتائی (ز ۲۲)

- ۳۰ - (۹۹۰)

البم ۱۴۸۳ H در سنه ۹۷۸ ق ۱۵۷۰ م ترتیب شده دارای ۳۲ قطعه تصاویر بقلم محب‌الله الکاتب از عصر صفویه بقایای مکتب تیموریه .

- ۳۱ - (۹۹۱)

البم ۱۴۸۸ H ساختهٔ محمد باقی‌الکاتب در ۱۵۶۵ م مشتمل بر ۲۸ تصویر که در آخر آن نوشته شده « در کتابخانهٔ شهریار کامگار ابوالغازی عبدالله بهادر خان محرم ۹۷۲ ق در بلدهٔ فاخرهٔ بخارا» (ز ۲۳)

- ۳۲ - (۹۹۲)

البم ۱۴۸۹ H نقل تصاویر دورهٔ غازان خان وشاهرخ تیموری که در سنهٔ ۸۸۷ ق ۱۴۸۲ م غالباً در سمرقند کار شده است (ز ۲۳)

- ۳۳ - (۹۹۳)

البم ۱۴۹۱ H بقلم خان علی الکاتب در سال ۹۰۱ ق ۱۴۹۶ م در هرات برای خزانهٔ سلطان علی حکمران گیلان نگاشته شده باشد . (ز ۲۳)

- ۳۴ - (۹۹۴)

البم ۱۴۹۶ H بقلم محمد بن محمد بقال برای ابوسعید میرزا تیموری در هرات در سنه ۸۶۸ ق ۱۴۶۴ م ساخته شده که چندین نسخهٔ خطی دیگر توپقاپو بخامهٔ اوست و جدش با دربار بایسنغر پیوستگی داشت .

در این البم اثر منیاتورهای شاهنامهٔ عصر شاهرخ و بایسنغر دیده میشود . (ز ۲۳)

- ۳۵ - (۹۹۵)

البم ۱۵۱۴ H در سنه ۹۴۲ ق ۱۵۳۵ در بخارا بقلم محمد بخاری نوشته شده و ۳۶ تصویر دارد .

- ۳۶ - (۹۹۶)

مرقع شاه عباس صفوی در خزینهٔ اوقاف استانبول که جامع انواع قطعات خطوط خوشنویسانست واز ان جمله :

یك قطعه نستعلیق گلزار با رقم « مشقه العبد مسعود بن میرکی المذهب .» (خ ۹۰۳)

- ۳۷ - (۹۹۷)

مرقعات میر عماد یا مرقعات ولی الدین افندی در کتابخانهٔ

یونیورستی استانبول، که فراهم آوردهٔ شیخ‌الاسلام ولی‌الدین افندی خطاط وعالم ترکست مشتمل بر انواع خطوط خود وی و خطوط میر عماد و استادان دیگر و از انجمله :

۱ـ یك قطعه نستعلیق‌خوش‌محبی هروی در سنه۹۷۵ ق ۱۵۶۷م (رك) : ایران وافغانستان

۲ـکار هنری قطاعی نقشی مذهب (خ ۸۹۶) (بنگرید : فصل ۲ منابع ۱۲۹ - ۱۳۱)

- ۳۸ - (۹۹۸)

مرقع مالك دیلمی (رك : منابع ۹۵)

در خزینهٔ اوقاف استانبول، که جامع آن مالك دیلمی شاگردمیر علی هروی در هراتست کـه ازینجا بمشهد رفت ودر کتابخانهٔ سلطان ابراهیم کتابت میکرد ، تا شاه طهماسپ او را بقزوین برد . وفاتش ۹۶۹ ق ۱۵۶۱ م است . از نفایس این مرقعست :

۱ـ سه قطعه بخط خوش جعفر بایسنغری (خ ۱۲۱)

۲ـ یك قطعه خط خوش حسین‌علی شاگرد سید احمد مشهدی (متوفا ۱۰۳۰ ق ۱۶۲۰ م) که تاریخ ۹۹۲ ق ۱۵۸۳ م دارد (خ ۱۵۹)

۳ـ دو قطعه خط خوش حیدرالحسینی بکتابت عالی (خ ۱۷۱) سه قطعهٔ خطوط او در همین خزینهٔ اوقاف نوشتهٔ سنه ۸۶۸ ق ۱۴۶۲م موجود است ویکی هم درکتابخانهٔ روان‌کوشکو استانبولست .

۴ـ سه قطعه بخط خوش جلی با رقم «عبده سلطان محمد نور» (خ ۲۷۸)

۵ـ یك قطعه کتابت خوش سلیم نشابوری شاگرد شاه محمود

نشابوری (خ ۲۸۴)

۶ - ۲۵ قطعه بقلم‌های جلی تاغبار با رقم «شاه محمود نشابوری» وتاریخهای ۹۶۲ و۹۶۵ ق (خ ۳۰۵)

۷ - یك قطعه نستعلیق عبدالکریم بن عبدالرحمن خوارزمی متوفا ۸۹۲ ق ۱۴۸۶ م (خ ۴۱۱)

۸ - دو قطعه نستعلیق بهترین عبدی قلندر نشابوری متوفا بعد از۹۹۶ ق ۱۵۸۷م (خ ۴۲۵)

۹ - یك قطعه نستعلیق خوش عیشی هروی کاتب ابراهیم میرزا صفوی در مشهد متوفا ۹۸۰ ق ۱۵۷۲م (خ ۵۴۶)

۱۰- یك قطعه نستعلیق خوش معین‌الدین محمد شریفی تبریزی شاگرد میرعلی هروی، که در مشهد نوشته بی‌تاریخ (خ ۶۶۵)

۱۱ - یك قطعه نستعلیق شیخ محمـد بن شیخ کمال سبزواری، نوشتهٔ ۹۷۶ ق ۱۵۶۸م این شیخ محمد شاگرد سیداحمد مشهدی ومتوفا در سنه ۹۸۵ ق ۱۵۷۷م است (خ ۷۴۲)

۱۲ - دو قطعه خط نستعلیق خوش میر معزالدین حسینی کاشانی در ۹۶۲ ق ۱۵۵۴م و ۹۷۶ق ۱۵۶۸ م (خ ۸۲۲) رك : ایران .

۱۳ - یك قطعه نستعلیق شمس‌الدین محمد کرمانی نوشته درهرات در جمادی‌الاولی ۹۱۶ ق ۱۵۱۰م (خ ۸۲۵) رك : ایران .

۱۴- یك قطعه نستعلیق جلال‌الدین محمود حدود ۹۶۳ ق ۱۵۵۵م رك: ایران (خ ۸۶۴)

۱۵- چند قطعه خطوط محیی هروی حدود ۹۷۰ ق ۱۵۶۲م(رك: ایران وافغانستان)

۱۶ ـ دو قطعه شعر خودیاری مذهب هروی به نستعلیق‌عالی او درحدود ۹۰۰ ق ۱۴۹۴ م (خ ۹۶۷)

- ۳۹ - (۹۹۹) -

مرقع سید احمد مشهدی (متوفا ۹۸۶ ق ۱۵۷۷ م)

در کتابخانه خزینهٔ اوقاف، توپقاپوسرای استانبول . از نفایس این مرقعست :

۱ـ یك قطعه بخط آقاجان بقلم نستعلیق خوش با رقم «تشرف بکتابتها العبد آقاجان غفرذنوبه بدارالارشاد اردبیل فی شهور سنه ۹۶۸ هجریه» (خ ۲)

۲ـ قطعه نستعلیق خوش برقم «کتبه‌العبد احمدلال»

۳ـ۵۳ قطعه بقلم‌های مختلف عالی‌مورخ ۹۶۵ ق ۱۵۵۷م و ۹۷۳ ق ۱۵۶۵م، نوشتهٔ خود سید احمد، وهم ۳۵ قطعهٔ دیگر او بدون‌تاریخ در مرقعات بهرام میرزا و شاه اسماعیل ومالك دیلمی استانبولست .

۴ـ یك قطعه نسخ و رقاع بقلم جلی ممتاز با رقم «مشقه العبد کمال‌الدین حسین حافظ هروی»

۵ـ یك قطعه قلم‌های ثلث و نسخ ورقاع عالی بخط دوست‌محمد- ابن‌سلیمان‌الهروی در محرم ۹۳۸ ق ۱۵۳۱ م.

۶ـ یك قطعه بقلم نیم جلی خوش سلطان حسین در تون (وی شاگرد میرحسین باخرزی متوفا پیش از ۱۰۳۴ق است)(خ ۲۳۳)

۷ـ دو قطعهٔ نیم جلی وخفی خوش با رقم «مشقه رستم علی» (خ ۲۰۹)

۸ـ دو قطعه کتابت خوش‌سلطان محمدخندان‌هروی بدون تاریخ

(خ ۲۳۳)

۹- پنج قطعه کتابت عالی سلطان محمد نور هروی که یکی تاریخ ۹۳۴ ق و «حرره یاری المذهب» دارد. (خ ۲۷۸)

۱۰- پنج قطعه بقلمهای مختلف و کتابت عالی وخوش با رقم «شاه محمود نشابوری» و تاریخهای ۹۶۲ ق ۱۵۵۴ م، و ۹۶۳ ق (خ ۳۰۴)

۱۱- یك قطعه نستعلیق متوسط عبدالله هروی (طباخ) و حرره عبدالواسع بدون تاریخ (خ ۳۶۳)

۱۲- یك قطعه خط عبدالرحیم بن محمد قاسم کاتب قرن دهم (خ ۳۹۲) درموزهٔ آثار اسلامی استانبول مناجات خواجه عبدالله انصاری بخط نستعلیق او موجود است.

۱۳- سه قطعه به نستعلیق قلم‌های مختلف، بعضی رنگی و محرر عبدالوهاب مشهدی شاگرد سلطانعلی مشهدی نگاشته در مشهد (خ ۴۲۱)

۱۴- یك قطعه نستعلیق عبدی نشابوری برقم «عبدی قلندر» متوفا بعد از سنه ۹۹۶ ق ۱۵۸۷ م (خ ۴۲۵)

۱۵- هفت قطعه خطوط محمدقاسم شادیشاه کاتب هرات درحدود ۹۵۰ ق (رك : ایران وترکیه)

۱۶- یك قطعه خط با رقم «شیخ محمد مصور» که شاگرد میرعلی هروی ودر سنه ۹۷۰ ق ۱۵۶۲ م ساکن مشهد بود. (رك : مرقع محمد صالح ۲۳)

۱۷- یك قطعه خط جلی جلال الدین محمود بن فیروز بخت الحسینی (حدود ۹۶۳ ق ۱۵۵۵ م) (رك : ایران)

۱۸- قطعات متعدد نستعلیق زین‌الدین محمود شاگرد سلطانعلی مشهدی متوفا ۹۲۵ ق۱۵۱۸م (رك : شوروی، ایران)

۱۹- چندین قطعه خط محیی هروی که یکی تاریخ ربیع‌الاول ۹۷۱ ق ۱۵۶۳م در منزل امین سعادت ودین محمودا دارد (رك: ایران)

۲۰- دو قطعه نستعلیق مهدی قلی شاگرد میرمعز کاشانی که بقلم همین مهدی قلـی یك قطعه نوشته ۹۷۷ ق ۱۵۶۹ م در خزینهٔ اوقـاف استانبولست (خ۹۲۸)

۲۱- دوقطعه «مشقه میر شیخ‌الپورانی» (هروی حدود ۹۴۰ ق ۱۵۳۳م - خ ۹۳۲)

۲۲- چهار قطعه نستعلیق عالی یاری هروی‌حدود ۹۵۰ ق۱۵۴۳م (رك:ایران)

۲۳- یك قطعه نستعلیق خوش بارقم «علی‌الحسینی‌الموسوی» در ۹۳۷ ق ۱۵۳۱ م (خ ۴۵۳)

۲۴- یك قطعه نستعلیق جلی عالی با رقم «علی‌رضا مشهدی» که شاگرد میرزا سید احمد مشهدی بود و بالواسطه به سلطانعلی مشهدی هم می‌پیوست متوفا ۹۸۶ ق ۱۵۷۷ م . ودر همین خزینهٔ اوقاف استانبول یك قطعهٔ دیگر خط اوهم محفوظست . (خ ۴۶۷)

۲۵- دو قطعه کتابت خوش عیشی هروی متوفا ۹۸۰ ق ۱۵۷۲ م (خ ۵۴۶)

۲۶- یك قطعه نستعلیق خوش‌غیاث‌الدین مذهب مشهدی شاگرد سلطانعلی مشهدی (خ۵۵۹)

۲۷- یك قطعه خـط جلی خـوش محمد ابـریشمی مشهـدی (خ۶۳۲)

۲۸ـ یك قطعه خط شیخ محمد امامی هروی (خ ۶۴۳)

۲۹ـ مفردات نستعلیق میرعلی تبریزی (خ ۴۹)

۳۰ـ دو قطعه کتابت خوش سلیم نشابوری در مشهد ۹۷۲ ق ۱۵۶۴م (خ ۲۸۴)

ـ ۴۰ ـ (۱۰۰۰)

مرقع و خطوط محمد حسن هروی : (رك : فصل ۲ منابع، مرقع محمد محسن) . وی از هنرمندان کتابسازی مکتب هرات در حدود ۹۹۰ق ۱۵۸۱م است واز آثار اوست :

۱ـ یك نسخهٔ دیوان حافظ با نستعلیق خوش ورقم محمد محسن که صفحات مذهب وملون ویك تصویر فریدون میرزا ویك مقدمه بانشاء خواجه عبدالله مروارید در سنه ۹۰۷ق ۱۵۰۲م دارد ،ولی تاریخ کتابت نسخه نیست (رك. افغانستان)

۲ـ مقدمهٔ مرقع محمدمحسن هروی در خزینه اوقاف استانبول، که این مجموعه را اوازقطعات خطاطی استادان بزرگ نستعلیق فراهم آورده ومقدمهٔ مذکوررا دربیان خطاطان مکتب هرات بقلم خویش در هرات درسنه ۹۹۰ق ۱۵۸۱م بران افزوده است .

(مختصر آن در احوال خوش نویسان مهدی بیانی طبع تهرانست ج ۳ ص ۸۳۳) چند قطعهٔ این مرقع :

ـ دوقطعه خط محمد امین کاتب شاگرد میرمحمد باقر بن میرعلی هروی نوشته ۹۸۰ق ۱۵۷۲م .

ـ یك قطعه خط سلطان محمد خندان هروی نوشتهٔ آخرجمادی ـ الاولی ۹۵۷ق ۱۵۴۹م.

ـ یك قطعه نستعلیق «حالی»

ـ یك قطعه نستعلیق عیشی هروی متوفا ۹۸۰ق ۱۵۷۲ م.

ـ یك قطعه نستعلیق محمد قاسم شادیشاه هروی در حدود ۹۵۰ق ۱۵۴۳م.

۳ـ منتخب اشعار جامی کتابخانهٔ یونیورستی استانبول.

۴ـ نصیحت نامه خواجه عبدالله انصاری (مهدی بیانی دیده)

۵ـ یك قطعه نستعلیق از یك مرقع خزینه اوقاف استانبول، نوشتهٔ دارالسلطنه هرات بامضای محسن الهروی.

(۱۰۰۱) ـ ۴۱ ـ

مرقع وخطوط محمد مؤمن بن خواجه عبدالله مروارید

(متوفا در هند ۹۴۸ق ۱۵۴۱م):

این مرقع در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول است که در ان نمونه‌های خوش نستعلیق فراهم آمده واز انجمله است:

۱ـ یك صفحه برقم «کتبه محمد مؤمن»

۲ـ دو صفحه برقم «مشقه... محمد مؤمن بن عبدالله المروارید ۹۲۵ق» (۱۵۱۸م)

۳ـ دو صفحه نستعلیق او بنام السلطان...شاه طهماسب بهادرخان صفوی حسینی.

۴ـ یك صفحه نوشته شهر ربیع الثانی ۹۲۴ق ۱۵۱۷م بدارالسلطنه تبریز.

۵ـ یك صفحه با رقم محمد مؤمن بن عبدالله سنه ۹۴۷ ق (۱۵۴۰م)

۶ـ یك صفحه نوشته رجب ۹۳۴ق ۱۵۲۷م.

۷ـ یك صفحه نوشتهٔ ۹۴۵ق ۱۵۳۸م.

۸ـ یك صفحه برقم «کاتبه محمد مؤمن»

۹ـ یك صفحهٔ جلی برقم محمدمؤمن .

۱۰ـ یك صفحه خفی برقم «کتبه محمد مؤمن بن عبدالله»

۱۱ـ یك صفحه برقم «نمقـه محمـد مؤمن بن عبدالله ۹۴۷ ق» (۱۵۴۰م)

۱۲ـ یك صفحه برقم «راقمه محمدمؤمن»

۱۳ـ یك صفحه نوشته در تبریز ۹۴۷ق (۱۵۴۰م)

۱۴ـ یك صفحه نوشته ۹۳۱ق ۱۵۲۴م .

۱۵ـ یك صفحه نوشته در تبریز ۹۴۵ق ۱۵۳۸م .

۱۶ـ یك صفحه نستعلیق بهتـرین او نـوشته ۹۴۵ ق (خ ۸۴۴) (رك : منابع فصل ۲ مرقع محمد مؤمن) .

ـ۵۸ ـ ۴۲ـ (۱۰۱۸ ـ ۱۰۰۲)

نسخه‌های خمسهٔ نظامی

(رك : ۱۳۷۷ ببعد)

کتابخانهٔ توپقاپوسرای استانبول در حدود ۷۵ نسخهٔ خطی خمسهٔ نظامی وغیره دارد، که از انجمله است :

ـ ۱ ـ (۱۰۰۲)

(۴۲) : نمبـر H ۷۶۱ ۳۱۰ × ۲۰۵ م۳۰۹ ورق ۴ ستونی ۲۵ سطری .

در سنه ۸۸۱ ق ۱۴۷۶م بقلم فخرالدین احمد برای اوزون حسن آق‌قویونلو خطاطی و تـزئین شده، ولـی یك حصهٔ آن در سنه ۸۶۶ق ۱۴۶۲م از طرف نقاش معروف وخطاط شیخ محمد هروی برای پیر - بوداق سلطان حکمران بغداد نـوشته شده است (ز ۲۵) این نسخـه ۵ سرلوحه و ۱۶ مجلس منیاتور دارد (فهرست ۱۵۰)

-۲- (۱۰۰۳)

(۴۳) مخطوطه H ۷۶۲ ۳۰۰ × ۱۹۵م ۳۱۷ ورق نستعلیق زیبا ۴ ستونی ۲۵ سطری. نزده منیاتور دلچسب مورخ ماه‌محرم‌سنه ۸۸۶ق ۱۴۸۱م بخامهٔ‌عبدالرحمن یعقوبی دارد که ازهنرمندان‌دربار شاهرخ در هرات بود. این مخطوطه مذهب دارای سه سرلوحهٔ مـرصع هنگامی ترتیب شده که عبدالرحمن خوارزمی بدربار یعقوب میرزا بود (ز ۲۵)

-۳- (۱۰۰۴)

(۴۴)مخطوطه‌نمبر H ۷۶۷ ۲۹۵ × ۱۸۵م ۳۹۲ ورق ۴ ستونی ۱۹سطری. بقلم سلطانعلی مشهـدی درسنه ۹۰۰ق ۱۴۹۵م نوشته شده دارای ۳۴ مجلس منیاتور است (ز ۲۵فهرست ۱۶۵)

-۴- (۱۰۰۵)

(۴۵) مخطـوطـه H ۷۷۱ ۲۹۰ × ۱۸۰م ۴۰۱ ورق‌نستعلیق ۴ ستونی ۱۹ سطری.

در سنه ۸۹۵ق۱۴۸۹م بقلم حسین گیلوئی‌عضو مدرسهٔ هنرهرات نوشته شده، که یك صفحهٔ آن تاریخ ۸۹۳ ق ۱۴۸۶ م هم دارد(ز ۲۶) این نسخه ۲ عنوان و۵ سرلوحهٔ مذهب وسی مجلس منیاتور و

وقایهٔ چرمی قهوهٔی دارد . (فهرست ۱۵۱)

-۵- (۱۰۰۶)

(۴۶) مخطوطه نمبر۷۷۳ H ۲۵۵×۱۷۵م ۳۵۱ ورق ۴ ستونی ۲۱ سطری . کار مدرسهٔ هراتست مورخ۸۶۵ق ۱۴۶۱م دارای تصاویر متعدد (ز۲۶) این نسخه در آخر رقم عبدالرحمن بن‌محمد اسماعیل و ۵ سرلوحه و ۱۳ منیاتور عصر تیموریان دارد . صحائف و عناوین آن مذهب است . (فهرست ۱۵۰)

-۶- (۱۰۰۷)

(۴۷) مخطوطهٔ نمبر ۷۷۴ H :کار هرات یا سمرقند در ۸۴۴ ق ۱۴۴۰م که ۵۱ قطعه‌تصویر دارد، واز انجمله صورت الغ بیگ حکمران سمرقند .

-۷- (۱۰۰۸)

(۴۸) مخطوطهٔ ۷۷۹ H: در سنه ۸۴۳ق ۱۴۴۰م بدست عماد ابرقوهی تکمیل شده ، ولی یك حصهٔ آن تا ورق ۱۷۵ الف بوسیلهٔ عبدالرحمن خوارزمی در سنه ۸۵۷ ق ۱۴۵۳م هنگام توقف هرات ترتیب شده که ۲۰ مجلس مصور دارد، وبر ورق ۹۸ صورت ابوسعید میرزا در هراتست (ز ۶۴)

-۸- (۱۰۰۹)

(۴۹) مخطوطهٔ ۷۸۶ H ۲۴۰×۱۶۵م ۳۱۸ ورق ۴ ستونی ۲۳ سطری : در سنه ۸۵۰ ق ۱۴۴۶ م برای یوسف شاه‌بن میر میران تبریز نوشته وپیراسته شده که ۲۰ مجلس منیاتور برقم : «مذهبها و مصورها

سلطان علی الباوردی» دارد (ز ۲۶)

این نسخه مذهب است و ده عنوان مرصع و جلد سیاه لاکی دارد (فهرست ۱۴۹)

-۹- (۱۰۱۰)

(۵۰) مخطوطه نمبر R ۸۷۷ ۳۵۵ × ۲۳۰م ۳۴۱ ورق ۴ستونی ۲۱ سطری : دارای ۲۳ مجلس منیاتور به نستعلیق نیکوی محمد قاسم اشکابادی بن سلطان محمود در رمضان ۹۳۳ ق ۱۵۲۷ م (ف ۱۵۹)

-۱۰- (۱۰۱۱)

(۵۱) مخطوطهٔ R ۸۵۵ ۱۹۰ × ۱۲۳ م ۳۹۱ ورق ۴ ستونی ۱۹ سطری : در ربیع الاول ۸۵۰ ق ۱۴۴۶م در اواخر عهد شاهرخ درهرات نوشته شده که هشت مجلس منیاتور دارای اثر سبك چینی و اویغوری مربوط اوائل عصر تیموریه دارد (ز وفهرست ۱۴۹)

-۱۱- (۱۰۱۲)

(۵۲) مخطوطه نمبر R ۸۵۷ ۲۵۷ × ۱۸۰ م ۳۸۶ ورق ۴ستونی ۱۹ سطری کار محمدالحسینی در هراتست در سنه ۱۴۹۲م دارای ۲۱ قطعه منیاتور (ز ۲۷) نقاشی وخصایص هنری عصر تیموریان وجلدچرمی دارد (فهرست ۱۵۳)

-۱۲- (۱۰۱۳)

(۵۳) مخطوطه R ۸۶۲ در سنه ۸۴۶ق ۱۴۴۲م درهرات نوشته شده وچهار تصویر دارد، که برای کتابخانهٔ سلطان محمد فاتح بن سلطان

مراد تهیه شده وغالباً بطور هدیه از دربار هرات فرستاده‌اند (ز۲۷)

- ۱۳ - (۱۰۱۴)

(۵۴) مخطوطه ۸۷۰ H ۲۵۵ × ۱۷۳ م ۳۰۷ ورق ۴ستونی ۲۵ سطری بر کاغذ اهاری کار ابوبکر بن اسماعیل بن محمود بن علی الفاروقی که یك هنرمند مدرسهٔ هرات بود، در ربیع الاول سنه ۸۴۸ق ۱۴۴۴م نوشته شده که ۲۴ منیاتور و ۵ سرلوحه دارد با تصاویر الغ بیگ واسکندر و یك منظر معراج، که اثری از معراجنامهٔ دورهٔ ایلخانی دارد .

- ۱۴ - (۱۰۱۵)

(۵۵) مهمترین این نسخه‌های خمسه، مخطوطه H ۷۸۱ است ۲۴۵ × ۱۶۵م ۳۲۵ ورق ۴ستونی ۲۳سطری که در سنه ۸۴۹ق ۱۴۴۶م در هرات برای خزانهٔ خابرخاتون بنت امیر عثمان بن عباس ترتیب شده، وعثمان یکی از افسران بزرگ لشکری امیر تیمور بود . یك تصویر شاهرخ ونمونه‌های خطاطی سنه ۸۰۹ و۸۳۳ و ۸۴۹ق وبرخی بی تاریخ دارد، وبر بعضی ازان خواجه‌علی خطاط ونقاش اکادیمی شاهرخ وبایسنغر چنین رقم کرده: کتبه علی خواجه التبریزی الخوارزمی، کتبه علی خواجه ابن محمد العارف الخوارزمی ۸۰۹ هجری واین همان هنرمند است که دوست محمد هروی او را «خواجه علی المصور» گوید، و او در جملهٔ مصوران شاهنامهٔ بایسنغری نیز بود . (ز۲۸) صفحات این نسخه مذهب بوده و۵سرلوحه و۱۳ منیاتور نفیس هرات دارد درآخر این نسخهٔ بسیار مهم خمسهٔ مکتب هرات چنین نوشته‌اند :

«برسم خزانه مهدعلیا عصمة الدنیا تاج الاسلام خابر بنت امیر اعظم

عثمان بهادر . ذهبه وصوره خواجه علی التبریزی، کتبه العبد یوسف الجامی فی تاریخ تسع وتسعین وثمانمائه بدارالسلطنة هرات .»

این کاتب نسخه شاید همان یوسف بن محمد بن شباب الجامی باشد که مؤلف فرائدغیاثی است . (مخطوطه نمبر ۴۱۵۵ ایا صوفیه) (رك : فهرست ۱۴۹)

- ۱۵ - (۱۰۱۶) -

(۵۶) یك نسخهٔ خمسه R ۸۱۰ بقلم سلطانعلی مشهدی در سنه ۹۰۰ق ۱۴۹۴ م در اوقات حیات نوائی نوشته شده و شهکار خطاطی و تزیین است .

- ۱۶ - (۱۰۱۷) -

(۵۷) خمسه بقلم‌خوش درموزهٔ آثار اسلامی وترك استانبول‌خط سلیم نشابوری شاگرد شاه محمود نشابوری متوفا ۹۹۰ ق ۱۵۸۱م‌نوشته سنه ۹۶۱ق ۱۵۵۳م (خ۲۸۳)

- ۱۷ - (۱۰۱۸) -

(۵۸) خمسهٔ نظامی H ۷۵۶ توپقاپو ۳۲۷ × ۲۰۵ م ۳۷۰ ورق ۴ ستونی ۲۱ سطری . به نستعلیق خوش محمد قوام‌الکاتب شیرازی (مشهور به حمامی) در ربیع‌الآخر ۹۵۱ ق ۱۵۴۴م دارای ۲ عنوان مذهب در هر صفحه و۵ سرلوحه و۲۷ مجلس منیاتور عصر صفوی با جداول لاجورد وجلد چرمی (فهرست ۱۶۱ خ ۸۱۵)

نسخ متفرقه

-۵۹- (۱۰۱۹)

نسخهٔ ۱۹۵ H توپقاپو تعلق بمکتب هنری هرات دارد، و درسنه ۸۸۲ق ۱۴۷۸م نوشته شده که تصاویر حکمرانان تیموریه هرات وسمرقند در ان است (ز ۳۵)

-۶۰- (۱۰۲۰)

نسخهٔ ۸۰۱ H توپقاپو

در سنه ۹۰۲ ق ۱۴۹۶م میلادی برای سلطان محمود تیموری حکمران سمرقند نوشته شده و۱۸ منظر رنگین دارد (ز ۳۵)

-۶۱- (۱۰۲۱)

نسخهٔ ۹۶۱ R توپقاپو دیوان ناصرخسرو :

دوازده منظر زیبا دارد، که متعلق به‌مکتب هنر هرات باشد.

-۶۲- (۱۰۲۲)

دیوان حافظ نمبر ۹۳ N توپقاپوسرای :

از جملهٔ ده نسخهٔ خطی دیوان حافظ، این نسخه بمکتب تیموریه تعلق دارد ، کـه در سنه ۸۷۳ ق ۱۴۶۹ م آنـرا بـا پنج منیاتور کـوچك نگاشته‌اند .

-۶۳- (۱۰۲۳)

مجموعهٔ اشعار نوائی، مخطوطه R۸۰۸ توپقاپو بخط درویش محمدهروی:

این مجموعه در حیاتش ترتیب‌یافته واصلاحاتی بقلم خودنوائی در انست و۸۰۲ صفحه بسیار مزین ومنقش دارد بقلم درویش محمد طاقی هروی (ز ۳۶)

-۶۴- (۱۰۲۴)

دیوان اشعار سلطان حسین بایقرا، نسخهٔ HE ۱۶۳۶ توپقـاپو بخط سلطان علی مشهدی :

نسخهٔ بسیار مزین ومصور است بقلم سلطانعلی مشهدی در سنه ۸۹۷ ق ۱۴۹۲ م نوشته شده و۱۲۳ ورق دارد، که چهار منیاتور آن‌مانند تزئینات اول وآخر آن خیره کننده است (ز ۳۶) و هم شکلی دارد که سلطانعلی این دیوانرا به سلطان حسین در هرات تقدیم میکند (ز ۶۵)

-۶۵- (۱۰۲۵)

تیمورنامهٔ هاتفی، نسخهٔ H ۱۵۴ توپقاپو بخط محمود هروی :

نوشتهٔ خطاط معروف محمودالمذهب در بخارا، کـه درآخرآن مینویسد : «کتبه‌العبد ... محمود الکاتب‌ابن نظام الهروی فی‌آخر شهر ذیقعده سنه ۹۴۷ ق بفاخره بخارا .» (ز ۳۷)

-۶۶- (۱۰۲۶)

کلیله و دمنه R ۱۰۲۲ توپقاپو بخط شمس‌الدین بایسنغری :

نسخه‌های خطی کلیله ودمنه از مهمترین آثار توپقاپوسرایست ،

که ازانجمله نسخهٔ فوق بقلم شمس‌الدین بایسنغری (محمد بن حسن یا حسین)[۱] است، که در سنه ۸۳۳ق ۱۴۳۰م برای بایسنغر میرزا نوشته‌شده و۲۶ منیاتور کار هرات دارد (ز۳۹)

بازل‌گری د منیاتـور ایـرانی (ص ۱۳) این نسخه را بعـد از شاهنامهٔ بایسنغری مهمترین آثار هرات می‌شمارد کـه مانند شاهنامه در آغاز آن دوصفحه کامل منیاتور بسیارنفیس است . نقاشی‌های این‌نسخهٔ استانبول را با تصاویریکه نسخه‌دیگر کلیله ودمنه‌در تهران داردفرقیست بین، که با رنگ‌آمیزی درخشان ودقت ونازکی تصویر، شباهت تام با شاهنامهٔ بایسنغری دارد، که در همین سال‌کتابت وتصویرآن ختم شده است (رك : ایران ۱۳)

در فهرست توپقاپو (ص ۳۰۱) نام‌کاتب محمدبن حسام شمس‌ـ الدین بایسنغری است‌که درهرات‌آنرا نوشته وسرلوحهٔ نفیس‌وجداول مذهب و۲۶ منیاتور زیبای اصیـل هـرات و جلـد سیاه چـرمی دارد ۲۹۰ × ۱۹۵م ۱۴۶ ورق ۲۱ سطری .

ـ ۶۷ ـ (۱۰۴۷)

کلیله‌ودمنه توپقاپوسرای بخط یوسف امیری :

نسخهٔ بسیار مهم‌کلیله ودمنه در ربیع‌الاول سنه ۸۱۰ ق ۱۴۰۷ م در هرات بقلم خطاط وشاعر یوسف امیری‌نوشته شده، وی ازهنرمندان عصر تیمور بود ودرآخر این نسخه۱۹ منیاتور وخطوط یوسف‌هم‌دارد

۱ــ بازل‌گری این نام را محمدبن‌حسام خوانده وعدد منیاتورهای متن کتابرا ۲۲ مجلس می‌نویسد (منیاتور ایرانی ۱۴) رك : ۱۲۲۹ ترکیه .

چنین امضا میکند : «کتبه‌العبد یوسف‌المشهور بامیری» وگاهی «یوسف المذهب» است، که هم کتابت و هم تذهیب و نقاشی کرده است .

درین نسخه مشق خط بایسنغر وهمکارش احمد رومی و قطعاتی چند از احمدچوره ۸۱۲ق هم موجود است که بعبارات:

«کمترین بندگان‌سلطان بایسنغر»

امضا کرده است (ز ۳۹)

قطع این نسخه ۱۹۵ × ۱۲۲ م و ۲۰۲ ورق ۱۷ سطری دارد . (فهرست ۳۰۱)

- ۶۸ - (۱۰۲۸)

کلیله ودمنه نمبر H ۳۶۲ توپقاپو بخط جعفر :

این نسخه هم‌مصورومزین است و۱۹ منیاتور زیبا دارد، که‌جعفر بایسنغری برای بایسنغر میرزانوشته است (ز ۴۲)

اگر این نسخه را نظیر شاهنامهٔ بایسنغری قرار دهیم جا دارد . زیرا نویسندهٔ این هم خطاط معروف جعفر وپرورنده‌اش میرزا بایسنغر است . حجم این نسخه ۲۳۰×۱۹۵م ۱۹۵ ورق ۱۹ سطریست . رقم: برای بایسنغر بهادرخان بقلم جعفر در سنه ۸۳۴ق (۱۴۳۰م) دارای سر لوحه وجداول مذهب و ۱۹ منیاتورکار هرات و جلد قهوه‌یی چرمی ضربی منقش (فهرست ۳۰۲)

- ۶۹ - (۱۰۲۹)

جامع بایسنغری از حافظ ابرو :

نسخهٔ مکمل تاریخ حافظ ابرو ۱۶۵۳ H توپقاپو تألیف مورخ هرات حافظ ابرو ۵۴۵ × ۳۸۰ میلی ۴۳۵ ورق ۳۵ سطری به نستعلیق خوش ۸۱۹ ق ۱۴۱۷م در حیات مؤلف نوشته شده و ۸ سرلوحهٔمذهب ومرصع و۱۴۲مجلس مصور منیاتوردارد که برخی از اشکال و تصاویر آن اینست :

۱ - بر ورق ۲۷۴ ب جنگ سامانیان با قره‌خان در ۹۹۰م .

۲ - « ۲۸۴ ب جنگ ایلك خان و قره خانیان و منتصر سامانی در ۱۰۰۳ م .

۳ - بر ورق ۲۸۵ ب منتصر سامانی و اوغز در مقابل ایلك‌خان.

۴ - « ۳۳۰ الف‌خوارزم شاه ایل ارسلان بر تخت‌درحدود ۱۱۵۶م .

۵ - بر ورق ۳۷۸ ب اوغزخان وهجوم او بر روسیهٔ اروپا.

۶ - « ۳۸۲ الف اوغزخان‌در شام وشکست مصریان.

۷ - « ۳۸۳ ب اوغزخان بشمال افغانستان بر میگردد .

۸ - « ۴۲۹ ب صورت‌شاهرخ‌نشسته بر تخت .

- ۷۰ - (۱۰۳۰)

تاریخ حافظ ابرو کار هرات:

نسخهٔ ۲۸۲ H توپقاپو از همان کتاب حافظ ابروست که برای

کتابخانهٔ شاهرخ نوشته شده و ۲۰ منیاتورکار هرات دارد (ز ۴۲)

- ۷۱ - (۱۰۳۱)

ظفرنامهٔ شرف‌الدین علی یزدی کار هرات :

نسخهٔ نمبر ۱۵۲۲ R توپقاپو، کتابت ۸۸۴ق ۱۴۷۹م درهراتست که دو منیاتور بسیار زیبا، و بر ورق ۵ پورتریت سلطان حسین بایقـرا دارد (ز ۶۷)

- ۷۲ - (۱۰۳۲)

ظفرنامهٔ یزدی بخط مرشد :

نسخهٔ دیگر همین کتاب نمره ۱۳۷۰ توپقاپو ۳۳۵×۲۱۰ م در ۴۸۸ ورق ۱۹سطری بقلم مرشدالکاتب (عطار شیرازی) در سنه ۹۳۲ق ۱۵۲۵م درشیراز نوشته شده دارای۲۱ منیاتور عصرصفوی از متفرعات مکتب هرات (ز ۴۲ فهرست ۵۴)

- ۷۳ - (۱۰۳۳)

عجائب‌المخلوقات قزوینی بخط محمد بقال :

نسخهٔ ۴۱۰ H توپقاپو ۲۵۴ × ۱۵۵م ۴۲۹ ورق ۱۵ سطری که درهرات بقلم محمدبن محمد بقال در ربیع‌الاول سنه ۸۸۴ ق ۱۴۷۹م نقاشی وخطاطی شده، و او همان هنرمند است ،کـه البـم ۱۴۹۶ H سابق‌الذکر هم بقلم اوست . این نسخه ۱۸۹ منظر مصور دارد.عناوین وسرلوحه وجداول آن مذهب ومرصع است (فهرست ۷۴)

- ۷۴ - (۱۰۳۴)

همین کتاب :

نسخه ۴۰۲ H توپقاپو ۳۵۰×۲۳۰م ۲۸۷ ورق ۱۷ سطری نوشته ۷ شعبان ۹۸۵ق ۱۵۷۷م بخط زیبا با یکصدوهفتاد و شش منظر مصور منیاتور وجداول لاجورد وعناوین مذهب (فهرست ۷۶)

- ۷۵ - (۱۰۳۵)

همین کتاب :

نسخه ۴۰۳ H توپقاپو ۳۳۵×۲۱۵م ۴۲۱ ورق ۱۵ سطری، خط علاءالدین بن هدایت الله الشریف در سنه ۹۷۶ق ۱۵۶۹م مخطوطهٔ مزین دارای ۱۲۴ منظر مصور منیاتور و سرلوحهٔ مذهب و جداول مرصع . (فهرست ۷۵)

- ۷۶ - (۱۰۳۶)

عجائب المخلوقات بخط محمد قوام :

نسخه ۴۰۷ H توپقاپو ۲۷۰ × ۱۶۰م ۴۷۸ ورق ۱۵ سطری بخط محمد القوام الشیرازی در ذیحجه ۹۷۶ق ۱۵۶۹م مخطوطهٔ مذهب زیبا دارای ۱۲۴ منظر مصور منیاتور و ۲ عنوان مذهب و جداول لاجورد (فهرست ۷۵)

- ۷۷ - (۱۰۳۷)

همین کتاب :

نسخهٔ ۴۰۴ H توپقاپو ۳۴۵ × ۲۳۵م ۳۱۱ ورق ۱۷ سطری، خط قرن دهم دارای ۲۸۳ منظر مصور حیوانات و نباتات و سرلوحه‌ها و عناوین و جداول مذهب و مرصع . (فهرست ۷۶)

- ۷۸ - (۱۰۳۸)

عجائب المخلوقات :

نسخهٔ نمبر ۱۹۵۷ ن موزهٔ هنر اسلامی دارای صدمنظر مصور .

- ۷۹ - (۱۰۳۹)

عجائب المخلوقات :

نسخهٔ نمبر ۲۰۱۳ ن همین موزه ، نوشته ۱۵۶۲م دارای هشتاد منظر مصور (ز ۴۴)

- ۸۰ - (۱۰۴۰)

شاهنامهٔ فردوسی :

نمبر ۱۴۰۶ ف یونیورستی استانبول بخط سالك : بحکم السلطان میرزا علی برای، خودش بقلم سالك بن سعید در ۸۹۹ق ۱۴۹۴م با ۱۰۹ منظر مصور نوشته شده. و این علی پسر سلطان محمود میرزا حکمران حصار در اواخر دورهٔ تیموریان هراتست، که خمسهٔ نظامی موزهٔ برتانیا نمبر ۶۸۱۰ شرقی هم برای او نوشته شده بود . (ز ۴۶) (رك انگلستان نمبر ۱ در همین کتاب)

- ۸۱ - (۱۰۴۱)

دیوان سلمان ساوه‌جی نمبر۳۵۶۳ A بخط نعیم‌الدین :

در توپقاپوسرای استانبول‌چهار نسخهٔ خطی مصور دیوان سلمان موجود است، که یکی ازان نمبر فوق بقلم نعیم‌الدین الکاتب بن صدر-

الدین المذهب در سنه ۸۸۶ق ۱۴۸۲م در هرات نوشته شده و ۱۱منظر مصور زیبا دارد، و بمناسبت جلوس سلطان بایزید دوم عثمانی از طرف سلطان حسین بایقرا اهدا شده و بران نوشته است:

«برسم خزانة السلطان الاعظم السلطان بن السلطان السلطان بایزید بن محمدخان خلدالله ملکه وسلطانه» (ز ۳۶ رك: ۱۴۰۹ - ۱۴۳۰)

- ۸۲ - (۱۰۴۲)

مخزن الاسرار نظامی بخط امیر

نسخه ۱۳۸۴ ف یونیورستی استانبول بقلم امیر بن محمد علی اردستانی در سنه ۹۹۴ق ۱۵۸۶ دارای ۶ منظر مصور.

- ۸۳ - (۱۰۴۳)

نسخهٔ نمبر ۱۳۰۹ ف یونیورستی استانبول بخط یار محمد هروی:

بقلم یار محمدالهروی در سنه ۹۲۳ق ۱۵۱۷م، که وی هنرمند زبردست و از معززان دربار سلطان حسین بایقرا بود (ز ۴۶)

- ۸۴ - (۱۰۴۴)

کلیات سعدی ۱۴۱۲ ف یونیورستی استانبول:

در عصر شاهرخ بتاریخ ۸۴۶ق ۱۴۴۲م در هرات نوشته شده و تصاویر شاهرخ باشهکارهای خطاطی شبیه خط عبدالرحیم وعبدالکریم خوارزمی، و جعفر بایسنغری دارد (ز ۴۶)

- ۸۵ - (۱۰۴۵)

بوستان سعدی ۱۴۱۰ ف یونیورستی استانبول بخط علی حسینی:

به خط خوش نستعلیق علی الحسینی در هرات در سنه ۹۳۲ق

۱۵۲۶م نوشته شده است .

- ۸۶ - (۱۰۴۶)

بوستان سعدی ۱۴۱۱ ف یونیورستی استانبول :

نسخهٔ بی‌تاریخ بقلم خوش شاه محمدالکاتب .

- ۸۷ - (۱۰۴۷)

غرائب‌الصغر نوایی نمبر ۵۶۶۹ ت یونیورستی :

بقلم علاءالدین‌الهروی دارای ۶ منیاتور مکتب هرات .

- ۸۸ - (۱۰۴۸)

غرائب‌الصغر نوایی نمبر ۵۴۷۰ ت یونیورستی:

بقلم علی قائنـی که در ملك خـود امیر علی شیر بوده و هشت منیاتور آن شهکار است .

- ۸۹ - (۱۰۴۹)

دیوان حافظ ۱۳۹۷ ف یونیورستی :

دارای منیاتورهای عالی هرات .

- ۹۰ - (۱۰۵۰)

دیوان حافظ ۱۳۱۶ ف یونیورستی :

با منیاتورهای هرات (ز ۴۷)

- ۹۱ - (۱۰۵۱)

چهار مقالهٔ عروضی نمبر ۱۹۴۶ موزه هنر اسلامی ترکیه :

یکی از نفایس مکتب هنری هراتست که در سنه ۸۳۵ق ۱۴۳۱م در هرات کتابت وتزئین گردیده وبران نوشته است :

«برسم خزانة السلطان بایسنغر بهادرخان خلد ملکه» (ز ۴۷)

- ۹۲ - (۱۰۵۲)

منتخب اشعار امیرعلی شیرنوایی ۱۹۴۶ یونیورستی بخط میر علی بخاری :

در سنه ۹۴۳ق ۱۵۳۶م بقلم میرعلی بخاری برای عبدالعزیزخان نوشته شده وهشت منیاتورکار محمود مذهب‌هروی دارد و نهایت‌مزین است (ز ۵۰)

- ۹۳ - (۱۰۵۳)

گلچین‌اشعار تاریخی در توپقاپوسرای استانبول:

ظاهراً برای شاهرخ بین ۸۰۷ - ۸۵۱ق ۱۴۰۴ -۱۴۴۷م درهرات نوشته شده باشد وبا معراجنامهٔ پاریس شباهت هنری دارد .

- ۹۴ - (۱۰۵۴)

مخطوطه H ۲۱۵۳ توپقاپوکار عبدالحی ودرویش محمد :

منظری بقلم عبدالحی مصور دربـار تیمور و یك منظر مصـور عمل درویش محمد هرات دارد .

- ۹۵ - (۱۰۵۵)

مخطوطه ۲۱۶۰ H توپقاپو عمل عبدالحی

صورت تیمور نشسته بر تخت دارد عمل عبدالحی مصور .

- ۹۶ - (۱۰۵۶)

مخطوطه H۸۳۹ توپقاپو عمل محمد بیگ در هرات :

پورتریت عمل محمد بیگ نقاش هرات دارد .

- ۹۷ - (۱۰۵۷)

مخطوطه ۲۱۶۱ H توپقاپو عمل شیخ محمد :

پورتریت عمل شیخ محمد نقاش هرات دارد .

- ۹۸ - (۱۰۵۸)

مخطوطه ۲۱۶۸ یونیورستی عمل بهزاد :

پورتریت عمل بهزاد دارد.

- ۹۹ - (۱۰۵۹)

مخطوطه ۶۷۶ H یونیورستی:

بر ورق اول صورت محمد محسن‌میرزا بن سلطان حسین‌بایقرا در حالت شکار دارد .

- ۱۰۰ - (۱۰۶۰)

خمسهٔ نوایی ۸۰۴ R یونیورستی خط سلطان علی مشهدی :

یك نسخهٔ خطی بسیار نفیس ومزین بقلم سلطانعلی مشهدی .

- ۱۰۱ - (۱۰۶۱)

مخطوطه H ۱۶۵۴ یونیورستی :

بر ورق ۱۹۲ ب منظری از فتح سلطان محمود در هند، و بر ورق ۳۳۸ الف شکلی است که راجگان هند، پیش سلطان محمود زانو زده‌اند (ز ۶۵)

- ۱۰۲ - (۱۰۶۲)

نظم‌الجواهر نوایی ۱۹۸۸ یونیورستی خط سلطان علی :

۳۷ ورق بخط سلطانعلی مشهدی .

- ۱۰۳ - (۱۰۶۳)

دیوان امیری درکتابخانهٔ ایاصوفیه استانبول:

بخط میرشرف‌الدین حسین مشهدی که بران نوشته‌اند : «برسم خزانه ... پیربوداق بهادرخان ... من رشحات اقلام مولانا یوسف امیری . » که ظاهراً دنبالهٔ هنر هرات در بخاراست . (خوشنویسان بیانی ۱۵۶)

- ۱۰۴ - (۱۰۶۴)

کلیات عماد فقیه‌کرمانی بخط اظهر :

در خزینهٔ اوقاف توپقاپوسرای استانبول ، بقلم خوش اظهر تبریزی با رقم : «برسم خزانةالکتب السلطان الاعظم بایسنغر خان ... اظهر ذوالحجه ۸۳۴ ق»

- ۱۰۵ - (۱۰۶۵)

دیوان حافظ بخط جعفر

در موزهٔ آثار اسلامی ترك، استانبول، بامضای جعفر بایسنغری در هرات (خ ۱۲۰)

- ۱۰۶ - (۱۰۶۶)

تیمورنامهٔ هاتفی بخط هدایت:

درموزهٔ آثار اسلامی استانبول، بقلم هدایت‌الله شیرازی در سنه ۹۹۹ق ۱۵۹۰ م (خ ۹۶۱)

- ۱۰۷ - (۱۰۶۷)

لباب‌الاختیار بخط نعمت‌الله:

درکتابخانهٔ یونیورستی استانبول، بخط نعمت‌الله بن محمد نیسابوری(الشریف) که روزجمعه ۲۱ ذیقعده سنه ۸۷۰ق ۱۴۶۵ م نوشته شده است (خ ۹۴۵)

- ۱۰۸ - (۱۰۶۸)

ظفرنامه تیموری بخط حمدالله:

در موزهٔ آثار اسلامی استانبول بقلم خوش با رقم: «نمقها حمدالله بن شیخ مرشدالکاتب» سنه ۸۹۱ق (۱۴۸۵م) (خ ۱۷۰)

- ۱۰۹ - (۱۰۶۹)

جزو قرآن بخط دوست محمد

در خزینهٔ اوقاف توپقاپوسرای استانبول بخط خوش نستعلیق

دوست محمد هنرمند معروف هروی بامضای «الفقیر دوست محمد الکاتب» (خ ۱۹۱)

مخفی نماند که صاحب گلستان هنر، نسخهٔ کامل قرآن را بخط نستعلیق همین دوست محمد هروی ذکر کرده است (ص ۹۹)

(۱۰۷۰ - ۱۰۷۲) - ۱۱۰ - ۱۱۲ -

دیوان کاتبی وقطعات خط سلطان حسین :

(۱۰۷۰) ۱۱۰ - دیوان کاتبی در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول بقلم جلی خوش با رقم: «سلطان حسین» روز چهارشنبه سلخ صفر سنه ۸۹۳ ق (۱۴۸۷م)

(۱۰۷۱) ۱۱۱ - یك قطعه خط خوش همین کتابخانه بهمین امضا.

(۱۰۷۲) ۱۱۲ - یك قطعه نستعلیق خوش در یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبول، بهمین امضا (خ ۲۳۲)

(۱۰۷۳ - ۱۰۷۵) - ۱۱۳ - ۱۱۵ -

خطوط خلیل جامی :

(۱۰۷۳) ۱۱۳ - دیوان جامی : به کتابت جلی خوش با رقم «خلیل بن درویش محمد الجامی» ذی‌حجه ۹۷۶ ق (۱۵۶۸م) در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول (خ ۱۸۱)

(۱۰۷۴) ۱۱۴ - خمسهٔ امیرخسرو : در موزهٔ آثار اسلامی وترك استانبول . بکتابت خفی خوش در رجب ۹۷۸ق ۱۵۷۰م با رقم «خلیل بن درویش محمد الجامی» (خ ۱۸۱)

(۱۰۷۵) ۱۱۵ ـ کلیات جامی : همین موزه بامضای همین کاتب در ذیقعده ۹۶۸ق ۱۵۶۰م (خ ۱۸۱)

- ۱۶۶ - ۱۱۶ - (۱۱۴۶ - ۱۰۷۶)

قطعات خط سلطانعلی قاینی :

۵۱ قطعه نستعلیق و غبار بامضای سلطان علی یعقوبی و سلطانعلی السلطانی در مرقعات خزینهٔ اوقاف استانبول .

بر یکی نوشته : روز نوروز ۸۹۲ ق (۱۴۸۶ م)

بر دیگری نوشته : نقل از خط مولانا کمال‌الدین جعفر بایسنغری.

بر دیگری نوشته : سلطانعلی الرستمی در تبریز بنام «سلطان رستم بهادرخان» بدارالسلطنه تبریز ۸۸۲ق (۱۴۷۷م) (خ ۲۳۹)

-۱۷۰-۱۶۷- (۱۱۳۰-۱۱۲۷)

از مخطوطات سلطانعلی مشهدی (رك : ۷۳۸)

(۱۱۲۷) ۱۶۷ ـ حالنامهٔ عارفی (گوی‌وچوگان) : درموزهٔ آثار اسلامی ترکیه نمبر ۱۸۱۰ به نستعلیق خفی خوش سلطانعلی مشهدی (۸۷۰ - ۸۸۰ ق) (خ ۲۵۹)

(۱۱۲۸) ۱۶۸ ـ بوستان سعدی : در همین موزه بخط همین سلطانعلی مشهدی (خ ۲۵۹)

(۱۱۲۹) ۱۶۹ ـ مجموعهٔ اشعار : درکتابخانهٔ یونیورستی استانبول بخط سلطانعلی مشهدی روز پنجشنبه ۷ شعبان ۸۷۵ق ۱۴۷۰م (خ۲۶۶)

(۱۱۳۰) ۱۷۰ ـ کلیات کاتبی : در همین کتابخانه بخط همین خطاط بتاریخ دوشنبه ۳ صفر ۸۶۷ق ۱۴۶۲ م . رك : ۱۵،۶۴ (خ ۲۶۶)

-۱۷۳ - ۱۷۱- (۱۱۳۳ - ۱۱۳۱)-

مخطوطات علی بن حیدر حسینی قاسمی (کاتب هرات در نیمه‌دوم قرن۹ه):

(۱۱۳۱ - ۱۱۳۲) ۱۷۱- ۱۷۲ :دو مجلدمجموعهٔ اشعار: منتخب اشعار عراقی، حسینی، اوحدی، مغربی وغیره درکتابخانه یونیورستی استانبولاست بکتابت متوسط که یکی رقم «علی‌بن‌حیدرالقاسمی بمقام مهرآباد نیسابور در شهر رجب سنه ۸۹۷ ق» (۱۴۹۱م) دارد .

(۱۱۳۳) ۱۷۳ ـ مختارنامه : بخط همین کاتب هرات در همین یونیورستی با رقم «تمام‌شد مختارنامه... بجوار مزار ... خواجه‌عبدالله انصاری... روز سه شنبه ۵ماه جمادی‌الاولی سنه ۹۰۲ ق بر دست... علی‌بن حیدرالحسینی‌القاسمی ...» (خ ۴۷۳)

- ۱۷۴ - (۱۱۳۴)

دیوان سلطان حسین بایقرا (رك : ایران) بخط قاسم علی :

بخط قاسم علی شیرازی و کتابت جلی متوسط درکتابخانهٔ ایاصوفیه استانبول، که رقم قاسم علی در سنه ۹۵۸ق ۱۵۵۰م دارد. وی ازکاتبان کتابخانهٔ حسین بایقرا در هرات بود (خ ۵۸۱)

- ۱۷۵ - (۱۱۳۵)

مفردات میرعلی تبریزی :

درکتابخانه روان کوشکو استانبول به کتابت جلی متوسط با

تاریخ ورقم : «کتبه کمال سنه ۹۴۷ ه»

این خطاط در قرن دهم کار تحریر و خطاطی وقاطعی و مذهبی داشت وبا استادان مکتب هرات ومتفرعات آن محشور بود، چندین قطعه خط میرعلی هروی را برقم «حرره کمال» تحریر کرده است (خ ۵۹۰) (رك : مرقع امیرغیب بیگ وهند)

- ۱۷۶ - (۱۱۳۶)

تحفة‌الاحرار جامی بخط کمال نشابوری :

در موزهٔ آثار اسلامی استانبول ، بکتابت جلی خوش با رقم «کمال نیشابوری نور بخشی اواخر جمادی‌الاول ۹۲۹ ق»

بخط همین هنرمند دیوان حافظ در کتابخانهٔ رامپور هند نیز موجود است (خ ۵۹۱) رك : هند

۱۷۸ - ۱۷۷ (۱۱۳۸ - ۱۱۳۷)

مخطوطات محمد باقر هروی :

فرزند میر علی هروی است که در هند تا ۹۸۲ق ۱۵۷۴م در دستگاه عبدالرحیم خان خانان میزیست .

(۱۱۳۷) ۱۷۷ - یك قطعه نستعلیق خوش او در مرقع کتابخانهٔ اوقاف استانبولست به سفیداب بارقم «فی سنه ۹۸۲ هجری باقرالهروی»

(۱۱۳۸) ۱۷۸ - یك قطعه نستعلیق او در مرقع روان کوشکو استانبول (خ ۶۵۹)

-۱۸۳ - ۱۷۹- (۱۱۴۳ - ۱۱۳۹)

خطوط نورالدین محمد پورانی هروی (رك : مرقع بهرام میرزا ـ ترکیه)

(۱۱۳۹) ۱۷۹ - یك قطعه نستعلیق در یك مرقع خزینهٔ اوقاف

استانبول با رقم «مشقه نورالدین محمدالپورانی»

(۱۱۴۰) ۱۸۰ ـ یك قطعه از یك مرقع کتابخانهٔ یونیورستی استانبول بی تاریخ (خ ۶۶۴)

(۱۱۴۱) (۱۱۴۳) ۱۸۱ ـ ۱۸۳ سه قطعه در مرقع بهرام میرزا نمبر ۷

- ۱۸۴ - (۱۱۴۴)

مناجات حضرت علی بخط اسماعیل هروی :

ملك حسین طاهرزاده بهزاد(استانبول) به نستعلیق خوش اسماعیل ابن ابراهیم استرآبادی هروی یکی از خطاطان دربار بایسنغر متخلص به نجاتی متوفا ۹۳۲ق ۱۵۲۵م (خ ۶۵)

- ۱۸۵ - (۱۱۴۵)

مجموعهٔ کتب شعر بخط اسماعیل :

در موزه آثار اسلامی استانبول مجموعهٔ شاهنامهٔ فردوسی وخمسهٔ نظامی ومثنوی‌های شیخ عطار بقلم رقاع عالی ودرآخر بخط غبار با رقم «کتبه العبداسماعیل الحسینی» موجوداست، که وی از خطاطان قرن ۹ هجریست (خ ۶۶)

- ۱۸۶ - (۱۱۴۶)

مثنویات شیخ عطار بخط جهانگیر :

درکتابخانهٔ یونیورستی استانبول بقلم خفی کتابت جهانگیر سلطانی در ربیع‌الاول سنه ۸۴۹ ق ۱۴۴۵م (خ ۱۳۰)

- ۱۹۳ - ۱۸۷ -(۱۱۵۲ - ۱۱۴۷) -

قطعات خط حسن‌علی مشهدی :

وی شاگرد سید احمد مشهدیست که در هرات میزیست ودرسنه ۱۰۰۳ق ۱۵۹۴م‌در مدینه درگذشت. بخطوی شش قطعهٔ زیبا درمرقعات مختلف خزینهٔ اوقاف استانبولست با رقم‌های :

حسن‌علی مشهدی ببلدةهرات، حسن‌علی مشهدی ، حسن‌علی در کربلا وغیره(خ ۱۴۶)

- ۱۹۳ - (۱۱۵۳) -

گلستان سعدی بخط شاه حسین :

درکتابخانهٔ فاتح استانبول . بقلم کتابت خوش شاه حسین ابن فخرالدین علی‌الشهابی (هروی) در سنه ۹۹۲ق ۱۵۸۳م نوشته شده، که این هنرمند ، خطاط دربار حکمران خراسان حسین خان شاملو بود (خ ۱۵۵)

-۱۹۴ - (۱۱۵۴)

مجموعهٔ اشعار حافظ وکمال بخط حسین سلطانی:

در کتابخانهٔ فاتح استانبول، بقلم خوش شرف الدین حسین سلطانی (مشهدی) کاتب در بار پیر بوداق سلطان بتاریخ ۸۷۸ ق (۱۴۷۳م) (خ ۱۵۶)

-۲۰۷-۱۹۵- (۱۱۶۷-۱۱۵۵)

قطعات خط همین شرف‌الدین حسین سلطانی:

در مرقعات خزینهٔ اوقاف استانبول ۱۱ قطعه خط این کاتب

دربار آق‌قویونلو موجود است، که یکی در زمان سلطان یعقوب بهادر خان درسنه ۸۸۹ ق ودیگری هم درسنهٔ ۸۸۹ق ۱۴۸۳م درتبریز نوشته شده وهمه امضای این خطاط خراسانی دارد.

وهم درمرقعی ازهمین خزینهٔ اوقاف، دوعریضه بقلم او موجود است که بحضور سلطان یعقوب نوشته است. (خ ۱۵۷)

-۲۰۸ - (۱۱۶۸)

جام جم اوحدی بخط حسین کلو:

درکتابخانهٔ ایاصوفیهٔ استانبول بقلم‌خوش بارقم: «حسین الملقب بکلو» فی شهر صفر سنه ۸۹۸ق ۱۴۹۲م. (خ ۱۶۷)

۲۷۹ - ۲۰۹ (۱۲۳۹-۱۱۶۹)

مخطوطات عبدالرحیم انیسی خوارزمی (رك: ایران)

(۱۱۶۹) ۲۰۹- منتخب غزلیات شعرای فارسی:

به نستعلیق جلی خوش با رقم «عبدالرحیم بن عبدالـرحمن الخوارزمی السلطانی در ۲۶ ذیقعده ۸۷۹ ق ۱۴۷۴م درکتابخانهٔ ایاـ صوفیه استانبول.

(۱۱۷۰-۱۱۹۹) ۲۱۰-۲۳۹: سی قطعه درمرقعات مختلف خزینهٔ اوقاف استانبول، بقلم‌های جلی تاغبار خوش دارای رقم‌های: عبدالرحیم خوارزمی و عبدالرحیم سلطانی، وعبدالرحیم خوارزمی ساکن شیراز، وعبدالرحیم یعقوبی.

(۱۲۰۰-۱۲۱۶) ۲۴۰-۲۵۶: هفده قطعه خطوط خوش او درمرقع بهرام میرزا (رك: ۷)

(۱۲۱۷-۱۲۳۵) ۲۵۷-۲۷۸: ۲۲ قطعه خطوط زیبای او درمرقع سلطان یعقوب (رك: ۱)

(۱۲۳۹) ۲۷۹- منتخبات اشعار فارسی:

که دران اشعار خود انیسی نیز به نستعلیق عالی و خوش نوشته شده که از بهترین خطوط اوست بارقم: عبدالرحیم خـوارزمی در سنه ۸۸۴ق ۱۴۷۹م در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول (خ ۳۸۸)

(۱۲۴۰-۱۳۱۲) ۲۸۰- ۳۵۲

مخطوطات عبدالکریم بن عبدالرحمن خوارزمی (رك: ایران)

(۱۲۴۰-۱۲۴۱) ۲۸۰-۲۸۱: دوقطعه در مرقع امیر غیب بیگ خزینهٔ اوقاف استانبول (رك: همین مرقع ۶)

(۱۲۴۲) ۲۸۲- یك صفحه درمرقع شاه‌طهماسپ درهمین‌خزینه (رك: همین مرقع ۶)

(۱۲۴۳) ۲۸۳- یك قطعه درمرقع مالك دیلمی در همین خزینه (رك: همین مرقع ۳۸)

(۱۲۴۴-۱۳۱۰) ۲۸۴-۳۵۰: ۶۷ قطعه در مرقع سلطان یعقوب درهمین خزینه (رك: همین مرقع ۱)

(۱۳۱۱ - ۱۳۱۲) ۳۵۱ - ۳۵۲ : دو قطعه از مرقعی بقلم متوسط با رقـم عبدالکـریم الخـوارزمی درکتابخانهٔ یونیورستـی استانبول (خ ۴۱۱)

-(۳۱۳)- ۳۵۳-

خمسهٔ جامی بخط محمود رفیقی هروی :

درکتابخانهٔ ایاصوفیه استانبول، بقلم‌خوش خفی نستعلیق وتعلیق

ورقاع وشکستهٔ محمود الرفیقی در شعبان ۸۹۰ق ۱۴۸۴م، و۸۹۳ق ۱۴۸۷م (خ ۸۷۴) (رك : افغانستان)

۳۹۴ - ۳۵۴ (۱۳۵۴ - ۱۳۱۴)

خطوط شیخ محمود جعفری هروی :

از شاگردان جعفر بایسنغری است وهنگامیکه درهرات بودخود را منسوب باو جعفری میگفت،واین مطلب از یك قطعه خطش در یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبول روشن می آید که بر ان نوشته «کتبه شیخ محمودالجعفری بمزار متبرك گازرگاه هرات (خ ۸۶۸)

وی از خراسان بعراق و بغداد رفت وبدربار پیربوداق بن جهانشاه قره قویونلو وسلطان یعقوب بن اوزون حسن پیوست وگاهی شیخ محمود پیربوداقی هم رقم کرده است. ازآثار اوست :

(۱۳۱۴ - ۱۳۵۳) ۳۵۴ - ۳۹۳ : در مرقعی که برای سلطان یعقوب باکمال نفاست ساخته شده(رك : عدد ۱) مکتوبی بخط شیخ محمود هروی محفوظ است . وهمدرین مرقع ۳۹ قطعه خطوط متنوع اوست که امضای شیخ محمود پیربوداقی و شیخ محمود هروی دارد، ودر بلاد ساوه، درجزین، شیراز و بغداد نوشته شده است، دارای تاریخ های ۸۷۱ق ۱۴۶۶م درساوه. و۸۷۱ق در درجزین، ومحرم ۸۶۴ق ۱۴۵۹م در بغداد،و۸۵۸ق، ومحرم ۸۷۷ق و۸۶۹ق و۸۶۴ق درشیراز، و ذیقعده ۸۶۳ق ۱۴۵۸م در شیراز (خ ۸۹۳)

(۱۳۵۴) ۳۹۴ - مجموعهٔ غزلیات امیر شاهی : درکتابخانهٔ یونیورستی استانبول، کتابت ربیع الاول سنه ۸۶۴ق ۱۴۵۹ م در شیراز (خ ۸۹۳) (رك : مرقع سلطان یعقوب ترکیه ۱ و ایران وانگلستان)

- ۳۹۵ - (۱۳۵۵)

لیلی ومجنون نظامی بخط عماد هروی :

مخطوطهٔ R ۸۸۲ توپقاپوسرای استانبـول، ۲۷۰ × ۱۶۵م ۶۵ ورق ۴ ستونی ۱۹ سطری، به خط کاتب مشهور عمادبن‌محمدالهروی‌در قرن دهم که ده مجلس منیاتورکارهرات با سرلوحه وجداول لاجوردو مذهب وجلد چرمی قهوه‌ئی باکاغذ زرافشان دارد (فهرست ۱۶۹)

۴۳۳ - ۳۹۶ (۱۳۹۳ - ۱۳۵۶)

خطوط محمد قاسم شادیشاه : (رك : ایران وترکیه ۱۴۶۰)

(۱۳۵۶ - ۱۳۵۷) ۳۹۶ - ۳۹۷ : دو قطعه در دو مـرقع خزینهٔ اوقاف استانبول در ۹۳۲ ق ۱۵۲۵م .

(۱۳۵۸) ۳۹۸ - یك قطعه از مرقع محمد محسن همین خزینه ، بی‌تاریخ (رك : مرقع محمد محسن۴)

(۱۳۵۹-۱۳۶۵) ۳۹۹-۴۰۵: هفت‌قطعه‌ازمرقع‌سیداحمدمشهدی، بی تاریخ (رك : مرقع سید احمد ۳۹)

(۱۳۶۶ - ۱۳۸۷) ۴۰۶ - ۴۲۷ : ۲۲ قطعه از مرقع بهرام‌میرزا بی تاریخ (رك : مرقع بهرام میرزا ۷)

(۱۳۸۸ - ۱۳۹۰) ۴۲۸ - ۴۳۰ : سه قطعه از مـرقع امیرغیب بیگ، بی‌تاریخ (رك : مرقع امیر غیب۶)

(۱۳۹۱ - ۱۳۹۲) ۴۳۱-۴۳۲: دوقطعه در دو مرقع یونیورستی استانبول بر کاغذ لاجوردی.

(۱۳۹۳) ۴۳۳- یك‌قطعه ازمرقع روان‌کوشکو استانبول، برای

میرهادی نوشته شده (خ ۸۰۹)

۴۳۵ - ۴۳۴ (۱۳۹۵ - ۱۳۹۴)

خطوط قطب‌الدین محمد یزدی :

مامور دفتر خزانهٔ بغداد درحدود ۹۹۰ق ۱۵۸۱م وخطاط ومؤلف تذکرهٔ گمشدهٔ خطاطانست که یك قطعه خط خوش او در یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبول محفوظست که در سنه ۹۸۸ق ۱۵۷۹م در بغداد نوشته، وهم یك قطعهٔ خطش که در سنه ۹۷۸ق ۱۵۷۰م جهت امیر - کمال‌الدین محمد شیرازی در بغداد نوشته در مجموعهٔ مهدی بیانی تهرانست (خ ۸۱۳)

۴۳۹ - ۴۳۶ (۱۳۹۹ - ۱۳۹۶)

مخطوطات محمد قوام شیرازی مشهور به حمامی :

(۱۳۹۶) ۴۳۶ - دیوان شاهی نستعلیق خوش موزه آثار اسلامی استانبول (بی تاریخ)

(۱۳۹۷) ۴۳۷ - شاهنامهٔ فردوسی نوشته در شهر شیراز، درهمین موزه (بی‌تاریخ)

(۱۳۹۸) ۴۳۸ - هدیةالملوك وهدایةالسلوك در یونیورستی استانبول

(۱۳۹۹) ۴۳۹ - خمسهٔ نظامی نوشتهٔ ۹۵۱ق ۱۵۴۴م در موزهٔ توپقاپوسرای استانبول (خ ۸۱۵) (رك : ایران ، انگلستان ، امریکا ، شوروی)

۴۴۱ - ۴۴۰ (۱۴۰۱ - ۱۴۰۰)

خطوط محمدکاتب :

(۱۴۰۰) ۴۴۰ ـ قرآن شریف به نسخ و ریحان و رقاع در سنه ۹۵۶ ق نوشته شده، ولی قسمت نستعلیق آن تاریخ ۱۰ رجب ۹۵۷ ق ۱۵۴۹م دارد. در موزه آثار اسلامی استانبول .

(۱۴۰۱) ۴۴۱ ـ یك قطعه از یك مرقع با رقم «محمد الکاتب در بغداد» در همین موزه (خ ۸۱۷)

۴۶۱ - ۴۴۲ (۱۴۲۱ - ۱۴۰۲)

خطوط مالك دیلمی :

(۱۴۰۲) ۴۴۲ ـ مقدمهٔ وی بر مرقع امیرحسین بیگ بخط مالك که یك حصهٔ آن در مرقع سیداحمد مشهدی در استانبولست .

(۱۴۰۳ - ۱۴۱۸) ۴۴۳ - ۴۵۸ : شانزده قطعه خطهای مختلف او در همین مرقع .

(۱۴۱۹) ۴۵۹ ـ رسالهٔ چهل و یك باب بخط او در همین مرقع که در سنه ۹۶۷ق ۱۵۵۹م نوشته‌شده است .

(۱۴۲۰) ۴۶۰ ـ یك غزل خودش بقلم وی در همین‌مرقع .

(۱۴۲۱) ۴۶۱ ـ مناجات حضرت علی با مفردات نستعلیق، کتابت ۹۵۵ق ۱۵۴۷م در تبریز، در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول (خ ۶۰۸) (رك : مرقع مالك دیلمی ترکیه ۳۸ و منابع ۹۵)

- ۴۶۴ - (۱۴۲۴)

خط میر محمد سمرقندی شاگرد میرعلی :
یك قطعه در یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبول، بی تاریخ (خ ۷۴۸)

۴۶۵ - ۴۶۳ (۱۴۲۵ - ۱۴۲۳)

خطوط محمد شریف هروی :
سه قطعه در خزینهٔ اوقاف استانبول، بی تاریخ (خ ۷۵۴)

۴۷۲ - ۴۶۶ (۱۴۳۲ - ۱۴۲۶)

خطوط محمد ابریشمی مشهدی (رك : ایران)
(۱۴۲۶) ۴۶۶ - رسالهٔ علم قافیه در بین یك مرقع یونیورستی استانبول نوشتهٔ ۹۲۰ق ۱۵۱۳م .
(۱۴۲۷) ۴۶۷ - یك قطعه خط او در همین کتابخانه .
(۱۴۲۸) ۴۶۸ - منطق‌الطیر عطار نوشته ۹۲۳ق ۱۵۱۶م درموزهٔ آثار اسلامی استانبول .
(۱۴۲۹ - ۱۴۳۰) ۴۶۹ - ۴۷۰ : دو قطعه خط او در مرقع شاه اسماعیل خزینهٔ اوقاف استانبول (خ ۶۳۱) .
(۱۴۳۱) ۴۷۱ - یك قطعه از مرقع سید احمد مشهدی (رك : ترکیه ۳۹)
(۱۴۳۲) ۴۷۲ - یك قطعه از یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبول که برای فرزند شاه حسین نوشته (خ ۶۳۲)

- ۴۷۳ - (۱۴۳۳)

دیوان قاسم انوار، خط محمود بن سلطان علی :

بکتابت جلی بسیار عالی شیوا در موزهٔ آثار اسلامی استانبول با رقم : «ربیع الثانـی سنه ۹۵۸ق (۱۵۵۰م) بـدار السلطنه بلخ بید . . . محمود بن سلطان‌علی (خ ۸۷۵)

- ۴۷۴ - (۱۴۳۴)

شرح معمای امیر حسین، خط موسی بن عیسی سمرقندی :

در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول نوشتهٔ ۸ شعبان ۹۷۷ق ۱۵۶۹م (خ۹۲۳)

- ۴۷۵ - (۱۴۳۵)

خط میرمحمد معصوم بخاری :

وی شاگرد میرعلی هروی متوفا ۹۷۰ق است (۱۵۶۲م) یك‌قطعهٔ خطش در یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبول موجود است با رقم «کتبه محمد معصوم الحسینی» (خ ۸۳۸)

- ۴۷۶ - (۱۴۳۶)

دیوان شاهی بخط محمد بهرام :

درکتابخانهٔ ایاصوفیه استانبول با رقم «محمد بهرام بمدینة الشام ۹۵۹ق» ۱۵۵۱م (خ۶۶۳) یك‌قطعه خطاو درمرقع یونیورستی استانبول نیز هست (خ ۱۰۴)

-۴۷۷- (۱۴۳۷)

خط محمد بلخی :

از خوشنویسان قرن دهم هجریست که یك قطعه خط خوش او در یك مرقع اوقاف استانبول است با رقم «مسودهٔ محمد بلخی» بی تاریخ (خ ۶۶۲)

-۴۷۸- (۱۴۳۸)

روشنائی نامه بخط عبدالواحد :

به نستعلیق خوش با رقم «عبدالواحدالمشهدی در بقعهٔ مولانا جلال‌الدین قونیه» (خ ۴۱۷)

۴۹۸-۴۷۹ (۱۴۵۸-۱۴۳۹)

خطوط عبدی نشابوری :

(۱۴۵۵-۱۴۳۹) ۴۷۹-۴۹۵ : هفده قطعه در مرقعات مختلف خزینهٔ اوقاف استانبول .

(۱۴۵۸-۱۴۵۶) ۴۹۶-۴۹۸ : سه قطعه از مرقعات مختلف کتابخانهٔ یونیورستی استانبول، که یکی سه بیت خود اوست با رقم «لقائله و کاتبه عبدی‌النیشابوری» (خ ۴۲۶)

-۴۹۹- (۱۴۵۹)

کلیات نوائی بخط میرعلی بخارائی :

وی از خطاطان قرن دهم در بخاراست، که کلیات امیرعلی شیر را برای کتابخانهٔ عبدالعزیزخان به نستعلیق خوش بتاریخ ۱۰ صفر

۹۴۳ق ۱۵۳۶م نوشت و در موزهٔ آثار اسلامی استانبولست. (خ ۴۳۹)

۵۰۱ - ۵۰۰ (۱۴۶۱ - ۱۴۶۰)

دیوان انوری بخط علی :

در کتابخانهٔ خزینهٔ اوقاف استانبول با رقم «حافظ علی الکاتب در ۹۳۱ق» (۱۵۲۴م) که در همین خزینه یك قطعه نستعلیق خوش با رقم «مشقه علی الحافظ» هم ازوست.

وی فرزند نورالدین از مردم غوریان (غربی هرات) است که منصب استادی ابوتراب میرزا فرزند سلطان حسین بایقرا داشت ومدتی از جملهٔ کاتبان چهل گانهٔ کتابخانهٔ بایسنغر میرزا بود (خ ۴۵۱ - ۵۴۷)

۵۰۵ - ۵۰۲ (۱۴۶۵ - ۱۴۶۲)

مخطوطات میرعلی حسینی :

وی بشیوهٔ میرعلی هروی مینوشت و در اواخر حیاتش «کاتب السلطانی» رقم مینمود وخطاط ماهر اواخر مکتب هراتست از آثار اوست :

(۱۴۶۲)-۵۰۲- دیوان شاهی: بقلم خفی غبارخوش با رقم «میر-علی الکاتب السلطانی» درسنه ۱۰۰۸ق درکتابخانهٔ یونیورستی استانبول.

(۱۴۶۳) ۵۰۳ - یك قطعه از مرقع خزینهٔ اوقاف استانبول : بقلم جلی عالی با رقم «علی الحسینی الکاتب»

(۱۴۶۴) ۵۰۴ - یك قطعه از مرقع کتابخانهٔ روان کوشکو استانبول : بقلم خوش با رقم «میرعلی الحسینی سنه ۹۸۷ ق» (۱۵۷۸ م)

(۱۴۶۵) ۵۰۵ ـ یك قطعه در یك مرقع همین کتابخانه : بقلم جلی عالی با رقم «علی الحسینی سنه ۱۰۰۱ ق» (۱۵۹۲م) (خ ۴۵۳)

ـ ۵۰۶ ـ (۱۴۶۶)

خط محمد بدخشی حسینی (رك : ۱۴۲۰ ـ ۱۴۸۲)

از خوشنویسان قرن دهم هجریست که یك قطعهٔ او در یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبولست (خ ۶۶۱)

۵۴۷ ـ ۵۰۷ (۱۵۰۷ ـ ۱۴۶۷)

خطوط شیخ محمد هروی :

وی فرزند فخرالدین احمد از مردم هرات و خوشنویس پرکار قرن نهم هجریست و از آثار اوست :

(۱۴۶۷) ۵۰۷ ـ هفت اورنگ جامی : خط خفی خوش ۸۹۹ق ۱۴۹۳م در یونیورستی استانبول .

(۱۴۶۸) ۵۰۸ ـ اشترنامه عطار : در سمرقند بتاریخ ۵ ذیقعده ۸۲۱ق ۱۴۱۷م ختم شده در همین کتابخانه .

(۱۴۶۹) ۵۰۹ ـ دیوان جامی : بی تاریخ در مجموعه قاسم زادهٔ استانبول .

(۱۴۷۰) ۵۱۰ ـ یك صفحه از یك مرقع (بی تاریخ) خزینهٔ اوقاف استانبول .

(۱۴۷۱ - ۱۴۸۵) ۵۱۱ ـ ۵۲۵ : پانزده قطعه در مرقع سلطان یعقوب برقم شیخ محمد یعقوبی در همین خزینه (رك ۱)

(۱۴۸۶ - ۱۵۰۳) ۵۲۶ ـ ۵۴۳ : هژده قطعه در مرقع های مختلف

خزینهٔ اوقاف استانبول.

(۱۵۰۴ - ۱۵۰۵) ۵۴۴ - ۵۴۵: دو قطعه ازمرقعی دریونیورستی استانبول . (خ ۶۴۴)

(۱۵۰۶) ۵۴۶ - دیوان شمس کتابت ۸۳۲ق ۱۴۲۸م در کتابخانهٔ ایاصوفیه استانبول (خ ۶۳۲)

(۱۵۰۷) ۵۴۷ - دیوان مغربی : بارقم «شیخ محمد بن فخرالدین احمد» در سنه ۸۸۹ق ۱۴۸۳م درموزهٔ آثار اسلامی استانبول (خ ۸۰۵) (رك : ایران و ۱۴۲۷ ترکیه)

۵۵۴-۵۴۸ (۱۵۱۲ - ۱۵۰۸)

خطوط محمد امین هروی در خزینهٔ اوقاف استانبول :

(۱۵۰۸) ۵۴۸-یوسف وزلیخا و تحفة‌الاحرار وسبحة‌الابرار جامی با رقم «محمدامین الکاتب الهروی» بمحروسة مصر فی شهور سنه۹۹۳ق (۱۵۸۴م).

(۱۵۰۹) ۵۴۹ - یك قطعه خط خوش وی در یك مـرقع با رقم «مشقه محمد امین الهروی» (خ ۶۵۱)

(۱۵۱۰ - ۱۵۱۲) ۵۵۰ - ۵۵۲ : سه قطعهٔ خط وی برقم «محمد بن ابراهیم المذهب ۹۹۰ق» (۱۵۸۲م) که بر یکی «حرره بمکه فی شهور سنه ۹۹۱ق» (۱۵۸۳م) نوشته شده است (خ ۶۵۰)

۵۵۴ - ۵۵۳ (۱۵۱۴ - ۱۵۱۳)

خطوط محمدبقال:

(۱۵۱۳) ۵۵۳ - دیوان کاتبی در موزهٔ آثار اسلامی استانبول .

(۱۵۱۴)۵۵۴ - دیوان امیر خسرو برقم «محمد بن محمد» مشهور به بقال در ذیقعده ۸۷۰ق ۱۴۶۵م در همین موزه (خ ۶۶۴) (رك : البم ۱۴۹۶ - ۳۴)

- ۵۵۵ - (۱۵۱۵)

خط زین‌الدین محمود :

یك قطعه جلی در یك مرقع یونیورستی استانبول با رقم «مشقه زین‌الدین محمود» (خ ۸۶۶) (رك : ایران، شوروی، مرقع بهرام‌میرزا ترکیه»

- ۵۵۶ - (۱۵۱۶)

خط محمد ناصر بخاری :

در حدود ۹۹۰ق ۱۵۸۱م در بخارا میزیست از شاگردان میر - کلنگی بود . یك قطعه جلی وی در یك مرقع روان کوشکو استانبول بامضای «مشقه محمد ناصر» موجود است . (خ ۸۵۲)

- ۵۵۷ - (۱۵۱۷)

خط جلال‌الدین محمود :

یك قطعه از یك مرقع با رقم «مشقه جلال‌الدین محمود» در کتابخانه روان کوشکو (خ ۸۶۴) (رك : ایران)

۵۹۱ - ۵۵۸ - (۱۵۵۱ - ۱۵۱۸)

خطوط اظهر تبریزی (رك : ۱۰۴ - ۱۴۴۸)

(۱۵۱۸ - ۱۵۲۲) ۵۵۸ - ۵۶۲ : پنج قطعه در مرقعات مختلف

به نستعلیق خوش در استانبول ، که یکی در یونیورستی استانبول رقم «اظهر الکاتب دار السلطنهٔ هرات در ۸۵۳ ق » (۱۴۴۷ م) دارد .

(۱۵۲۳ - ۱۵۵۱) ۵۶۳-۵۹۱ : بیست و نه قطعه در مرقعات بهرام میرزا وشاه اسمعیل وامیر حسن بیگ وامیرغیب بیگ که بخطوط ممتاز رقاع عالی و نستعلیق تاریخهای ۸۴۰ تا ۸۷۳ ق (۱۴۳۶ - ۱۴۶۸ م) دارد .

یکی در « دار الامان سمرقند در عهد ابوسعید کورگان » . . . ودیگر در بلدهٔ شماخی در ۸۷۳ق (۱۴۶۸م) بنام سلطان ابراهیم بن شاهرخ نوشته شده (خ ۷۲)

- ۵۹۲ - (۱۵۵۲)

مقطعات ابن یمین بخط اظهر :

مخطوطهٔ موزهٔ اسلامی استانبول بقلم خفی نستعلیق خوش اظهر تبریزی نوشته ۴ رجب ۸۶۴ق ۱۴۵۹م .

۶۰۵ - ۵۹۳ (۱۵۶۵ - ۱۵۵۳)

قطعات خط سلطان محمد نور هروی و پسرش :

(۱۵۵۳ - ۱۵۵۴) ۵۹۳ - ۵۹۴ : دو قطعه از دو مرقع کتابخانهٔ یونیورستی استانبول بخط جلی وخفی و غبار با رقمهای وی (خ۲۷۷)

(۱۵۵۵ - ۱۵۶۴) ۵۹۵ - ۶۰۴ : ده قطعه از مرقعات مختلف خزینهٔ اوقاف استانبول بخطوط عالی بعضی رنگه وبرخی بزر با رقم وی در سنه ۹۲۷ق ۱۵۲۰م (خ۲۷۸)

(۱۵۶۵) ۶۰۵ - یك قطعه کتابت خوش بامضای «شادی محمد بن

سلطان محمد نور سنه ۹۵۵ق» ۱۵۴۷م درخزینهٔ اوقاف استانبول(رك : ۱۲۲۷)

۶۰۸ - ۶۰۶ (۱۵۶۸ - ۱۵۶۶)

خط سلیم نشابوری :

وی شاگرد شاه محمود نشابوری متوفا ۹۹۰ ق در مشهد است و ازآثار او سه قطعه کتابت خوش درخزینهٔ اوقاف استانبولست :

(۱۵۶۶) ۶۰۶ - مشق سلیم در مشهد ۹۷۶ ق ۱۵۶۸م .

(۱۵۶۷) ۶۰۷ - مشق سلیم در مشهد .

(۱۵۶۸) ۶۰۸ - مشق سلیم در مشهد (خ ۲۸۴)

۶۱۰ - ۶۰۹ (۱۵۷۰ - ۱۵۶۹)

خطوط بابا شاه :

(۱۵۶۹) ۶۰۹- یك قطعه نستعلیق عالی با رقم «کتبه العبدالمذنب باباشاه العراقی» در خزینهٔ اوقاف استانبول .

(۱۵۷۰) ۶۱۰- یك قطعه نستعلیق باباشاه در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول .

- ۶۱۱ - (۱۵۷۱)

خط دوری :

این خطاط هروی در هند بود ودر سفر حج ۹۸۶ق ۱۵۷۷م غرق شد . یك قطعه نستعلیق خوش او با رقم «سلطان بایزید دوری» در یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبولست (خ ۹۵)

۶۳۴ - ۵۱۲ - (۱۵۹۴ - ۱۵۷۲)

قطعات خط جعفر بایسنغری :

(۱۵۷۲ - ۱۵۷۴)۶۱۲ - ۶۱۴:سه قطعه ثلث و نسخ و رقاع عالی و نستعلیق خفی خوش، که یکی تاریخ ۸۳۳ق ۱۴۲۹م دارد، در خزینهٔ اوقاف استانبول (خ ۱۲۱)

(۱۵۷۵ - ۱۵۹۲) ۶۱۵ - ۶۳۲ : هژده قطعهٔ دیگر در مرقعات خزینهٔ مذکور ، دارای تاریخهای ۸۵۹ ق ۱۴۵۴م و۸۳۳ق ۱۴۲۹ م و همچنین ابیاتی در مدح بایسنغر بهادرخان (خ ۱۲۲)

(۱۵۹۳ - ۱۵۹۴) ۶۳۳ - ۶۳۴ : بهترین خطوط نستعلیق جعفر دو صفحه اشعار حافظ است بکتابت خوش در همین خزینه (خ ۱۲۲)

نوت : چهار قطعهٔ او در مرقع حسن بن اسدالله هم هست (رك : المان)

- ۶۳۵ - (۱۵۹۵)

خط میر کلنگی :

در کتابخانهٔ خزینهٔ اوقاف استانبول، بقلم خوش با رقم «مشقه میر کلنگی» (خ ۱۶۶)

۶۳۷- ۶۳۶ (۱۵۹۷ - ۱۵۹۶)

از شاهنامه‌های استانبول :

خزینه اوقاف توپقاپوسرای استانبول جمله ۴۲ نسخهٔ خطی شاهنامهٔ مصور دارد، که از انجمله است :

(۱۵۹۶) ۶۳۶- مخطوطهٔ H ۱۴۷۹ ازسوابق مکتب هرات است

که برای وزیر غیاث‌الدین محمد پسر رشیدالدین وزیر بتاریخ ۷۳۱ ق ۱۳۳۱م نوشته ومصورشده، وورق اول آن صورت پادشاه عصرابوسعید ایلخانی دارد (ز ۲)

صور ونقوش این نسخه برزخی میان صورتهای مکاتب سابق و لاحق بوده وبازگشت بزمینهٔ قرمز رنگ سلجوقی وسادگی وعدم‌تصنع در رسوم اشخاص آنست که تأثیر روش‌مغولی درآرایش لباس ومناظر کوهستانی وگل وبوتهٔ آن نیز مشهود است. (صنایع ایران ۹۶)

(۱۵۹۷) ۶۳۷ - مخطوطه H ۱۴۷۵ شاهنامهٔ فردوسیست که در بخارا برای عبیدالله‌خان یاپسرش عبدالعزیزخان نگاشته شده و۳۸مجلس مصور دارد (ز ۲۲)

۶۴۲ - ۶۳۸(۱۶۰۲ - ۱۵۹۸)

خطوط میرحبیب‌الله‌بن محیی‌کرمانی (شیخ ثانی)

وی شاگرد سیداحمد مشهدی بود ودرنصف دوم‌قرن دهم‌هجری زندگی داشت ازآثار اوست:

(۱۵۹۸) ۶۳۸ - یك‌قطعه‌در مرقع سلطان حسین بایقرا درخزینه اوقاف استانبول.

(۱۵۹۹) ۶۳۹ - یك قطعه در مرقع سید احمد مشهدی در همین خزینه.

(۱۶۰۰ - ۱۶۰۱) ۶۴۰ - ۶۴۱: دو قطعه در دو مرقع دیگر همین خزینه.

(۱۶۰۲)۶۴۲ - یك‌قطعه‌کتابت خوش او درسنه ۹۹۵ق ۱۵۸۶م

در کتابخانهٔ روان کوشکو استانبول (خ ۳۲۳)

(۱۶۰۳ - ۱۶۸۶) ۶۴۳ - ۷۲۶

مخطوطات شاه محمود نشابوری (رك : ایران و ترکیه ۱۴۶۳)

وی مشهور به زرین رقم و از کاتبان کتابخانهٔ شاه طهماسب اول صفوی بود، در سنه ۹۶۴ق ۱۵۵۶م بمشهد رفت و در حدود ۹۸۲ق ۱۵۷۴م در انجا مرد، از آثار اوست :

(۱۶۰۳) ۶۴۳ -چهل کلمه حضرت علی،عیناً مثل دو نسخهٔایران در موزه آثار اسلامی استانبول.

(۱۶۰۴) ۶۴۴ -چهل کلمه به کتابت خوش سفیداب ولاجورد در جمیدی‌الثانی ۹۸۲ق در همین موزه .

(۱۶۰۵) ۶۴۵ - منتخب بوستان سعدی کتابت عالی در همین موزه .

(۱۶۰۶) ۶۴۶- نصایح بزرگمهر وخواجه عبدالله انصاری کتابت جلی عالی در همین موزه .

(۱۶۰۷ - ۱۶۳۱) ۶۴۷-۶۷۱ : بیست و پنج قطعه درچند مرقع از جلی تا غبار ممتاز وعالی بمرکب مشکی والوان با رقم او بدون تاریخ در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول، که بهترین مجموعهٔ خطوط او شمرده میشود (خ ۳۰۴)

(۱۶۳۲ - ۱۶۸۴) ۶۷۲ - ۷۲۴ : ۵۳ قطعه در مرقعات خزینهٔ اوقاف استانبول بخط جلی ومتوسط وخفی ممتاز با رقم او و تاریخهای ۹۶۴ و۹۶۵ و۹۶۶ ق .

(۱۶۸۵ - ۱۶۸۶)۷۲۵ - ۷۲۶ : دو قطعه‌در مرقع خزینهٔ‌اوقاف
که یکی یك غزل اوست باین مطلع :

باز طـوف کعبهٔ کـوی تو دارم آرزو
مسجد ومحراب ابروی تو دارم آرزو

«مشقه شاه محمود» (خ ۳۰۶)

- ۷۲۷ - (۱۶۸۷)

قرآن مجید بخط اسدالله‌کرمانی :

در کتابخانهٔ ایاصوفیه استانبول . وی از شاگردان انیسی وکاتبی است که وفاتش در سنه ۸۹۳ق ۱۴۸۷م باشد، واین نسخهٔ‌قرآن رابخط خوش نسخ در سنه ۸۶۳ق ۱۴۵۸م نوشته است . (خ ۶۴)

۷۳۱ - ۷۲۸(۱۶۹۱ - ۱۶۸۸)

خطوط شیر علی هروی:

وی خطاط کتابخانهٔ بایسنغر میرزادر هرات بود و۴ قطعه‌خطوط او در مرقع‌های مختلف خزینهٔ اوقاف استانبول است بقلمهای جلی و غبار خوش در سنه ۸۵۳ق ۱۴۴۸م (خ ۳۲۴)

- ۷۳۲ - (۱۶۹۲)

نزهةالارواح امیرحسینی ولمعات عراقی بخط عارف هروی :

در کتابخانهٔ یـونیورستی استانبول . بقلم‌کتابت خفـی متوسط عارف هروی فرزند روح‌الله حسینی از شعـرای دورهٔ سلطـان حسین- بایقرا است که در سنه ۹۰۱ق ۱۴۹۵م نوشته شده است (خ ۳۳۸)

۷۳۷ - ۷۳۳(۱۶۹۷ - ۱۶۹۳)

مخطوطات میرعلی هروی (رك : ایران)

(۱۶۹۳) ۷۳۳ - لوایح جامی: در موزهٔ آثار اسلامی استانبول، با رقم «علی الکاتب»

(۱۶۹۴) ۷۳۴ - بوستان سعدی : در همین موزه، بکتابت جلی عالی با رقم «علی الحسینی الکاتب در اواخر رجب ۹۲۵ق (۱۵۱۸م)در دارالسلطنهٔ هرات »

(۱۶۹۵)۷۳۵ -بوستان‌سعدی : در کتابخانهٔ یونیورستی‌استانبول بکتابت عالی با رقم«علی الحسینی الکاتب دراواسط ذیقعده سنه ۹۱۹ ق» (۱۵۱۲م) بر پشت صفحهٔ اول نوشته «صاحبه خواجه میرك»

(۱۶۹۶) ۷۳۶ - بوستان سعدی : در همین کتابخانه، که قبلا از موقوفات آستانهٔ صفی الدین اردبیل بود . کتابت آن خفی نزدیك بغبار عالی است ودر آخر چنین رقم دارد :

«علی الحسینی الکاتب در اواخر ربیع الثانـی ۹۳۲ق (۱۵۲۵م) بمدینه هرات »

(۱۶۹۷) ۷۳۷ - دیوان ریاضی :درهمین کتابخانه، بکتابت‌خفی خوش با رقم «میرعلی الکاتب در سنه ۹۴۶ق» (۱۵۳۹م)

۱۲۱۵ - ۷۳۸ (۲۱۷۵ - ۱۶۹۸)

قطعات خط سلطان علی مشهدی (۸۴۱ - ۹۲۶ق = ۱۴۳۷ - ۱۵۱۹م) :

(۱۶۹۸) ۷۳۸ - یك قطعه ابیات مدح سلطان یعقوب در خزینهٔ اوقاف استانبول .

(۱۶۹۹ - ۱۷۰۵) ۷۳۹ - ۷۴۵: هفت‌قطعه در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول، که بر یکی مهری دیده میشود: «بندهٔ صاحبدلان سلطان‌علی»

(۱۷۰۶ - ۲۱۷۵) ۷۴۶ - ۱۲۱۵: ۴۷۰ قطعه در مرقعات بهرام میرزا، امیرغیب بیگ، شاه اسماعیل، شاه طهماسپ وشاه عباس‌صفوی وغیره درکتابخانه‌های توپقاپوسرای استانبول، دارای تاریخهای ۸۸۵ق ۱۴۸۰م تا ۹۰۳ق ۱۴۹۷م در دارالسلطنه هراة .

بر یکی نوشته: مشقه‌سلطان علی‌المشهدی‌جهة مولانا عبدالصمد، حرره یاری مذهب .

بردیگری: کاتبها سلطان علی‌المشهدی . قاطعها شیخ عبدالله‌ـ الهروی .

بر دیگری: کاتبها سلطان علی‌المشهدی . صاحبه بهرام . قاطعها شیخ عبدالله (خ ۲۶۲) (رك: ۱۶۷)

(۲۱۷۶ - ۲۱۸۶) ۱۲۱۶ - ۱۲۲۶

خطوط سلطان محمد خندان هروی:

(۲۱۷۶ - ۲۱۷۸) ۱۲۱۶-۱۲۱۸: سه قطعه‌کتابت خفی خوش با رقم او درکتابخانهٔ یونیورستی استانبول .

(۲۱۷۹ - ۲۱۸۵) ۱۲۱۹ - ۱۲۲۵: هفت قطعـه از مـرقع‌های کتابخانهٔ اوقاف استانبول با رقم او بدون تاریخ .

(۲۱۸۶) ۱۲۲۶ - یك قطعه‌بسیار اعلی باکتابت بهترین او بدون تاریخ درکتابخانهٔ روان‌کوشکو استانبول (خ ۲۷۰)

(۲۱۸۷ - ۲۱۸۸) ۱۲۲۷ - ۱۲۲۸

مخطوطات سلطان محمد نور :

(۲۱۸۷) ۱۲۲۷ - بوستان سعدی: در کتابخانهٔ ایاصوفیه استانبول بقلم غبار خوش ورقم «سلطان محمد نور» در سنه ۹۳۳ق(۱۵۲۶م) در شهر هرات (خ ۲۷۶)

(۲۱۸۸) ۱۲۲۸ - یوسف وزلیخای جامی : در همین کتابخانه ، بکتابت خفی خوش سلطان محمد نور در سنه ۹۳۸ق ۱۵۳۱م در هرات (خ ۲۷۶)

(۲۱۸۹ - ۲۱۹۱) ۱۲۲۹ - ۱۲۳۱

قطعات خط شمس‌الدین محمدبن حسام بایسنغری هروی :

(۲۱۸۹) ۱۲۲۹ - یك قطعه در یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبول با رقم « محمد بن حسام المشتهر بشمس‌الدین بایسنغری فی‌دار السلطنه هراة »

(۲۱۹۰ - ۲۱۹۱) ۱۲۳۰-۱۲۳۱ : دو قطعهٔ دیگر با تنوع خطوط و نستعلیق بشیوهٔ اظهر تبریزی با رقم او در هرات . در همین خزینه (خ ۳۱۵)

(۲۱۹۲ - ۲۱۹۴) ۱۲۳۲ - ۱۲۳۴

خط عبدالرحیم هروی (عنبرین قلم) :

سه قطعه نستعلیق خفی خوش در کتابخانهٔ دانشگاه استانبول ، که یکی رقم « عبدالرحیم عنبرین قلم » جهانگیر شاهی ، و دیگری هم

عبدالرحیم جهانگیر شاهی سنه ۱۰۳۲ق (۱۶۲۲م) ودیگری :عبدالرحیم روشن رقـم سنه ۱۰۱۳ق (۱۶۰۴م) درآگـره دارد (خ ۳۹۱) وی از بقایای مکتب هرات در هند است (رك : وین)

۱۲۳۷ - ۱۲۳۵ (۲۱۹۷ - ۲۱۹۵)

خطوط یوسف علی‌سبز مشهدی (قرن نهم) :

(۲۱۹۵ - ۲۱۹۶) ۱۲۳۵ - ۱۲۳۶ : دو قطعه از یك مرقع خزینهٔ اوقاف استانبول بشیوهٔ سلطانعلی مشهدی که رقم «العبد یوسف علی‌سبز مشهدی» دارد (خ ۹۷۳)

(۲۱۹۷) ۱۲۳۷ - مهدی بیانی دیوان‌کاتبی را در تهران دیده با رقم : « تمت الکتـاب فـی ۲۳ شوال ۸۵۰ق (۱۴۴۶م)کاتبه یوسف » (خ ۹۷۳)

۱۲۴۵ - ۱۲۳۸ (۲۲۰۵ - ۲۱۹۸)

خطوط رستم علی :

در مرقع‌های مختلف کتابخانهٔ یونیورستی استانبول، هشت‌قطعه بقلم‌های مختلف خوش با رقم «مشقه رستم علی شاهی» (خ ۲۰۹)

- ۱۲۴۶ - (۲۲۰۶)

صورت بهزاد بقلم قاسم علی :

درکتابخانهٔ یونیورستی استانبول، که از لباسهای بهزاد مفهـوم می‌شود، که این تصویـر را بعـداز انتقـال او از هـرات کشیده باشد (التصویرالاسلامی تابلو ۲۰)

۱۲۵۰ - ۱۲۴۷ (۲۲۱۰ - ۲۲۰۷)

مخطوطات یاری‌کاتب هروی (رك : ۱۴۷۳)

(۲۲۰۷) ۱۲۴۷ - بوستان سعدی، با رقم «کتبه یاری‌الکاتب ۹۵۴ق» (۱۵۴۶م) در موزهٔ آثار اسلامی استانبول .

(۲۲۰۸ - ۲۲۱۰) ۱۲۴۸ - ۱۲۵۰ : سه‌قطعهٔ‌خط اودرمرقع‌های خزینهٔ‌اوقاف استانبول. درکتابخانهٔ عمومی لنین‌گرادهم یك قطعه خط یاری هروی موجود است (خ۹۶۶)

۱۲۵۳ - ۱۲۵۱ (۲۲۱۳ - ۲۲۱۱)

خطوط محمد صالح دردمند :

(۲۲۱۱) ۱۲۵۱ - در خزینهٔ اوقاف استانبول در مرقع شاه اسماعیل، فراهم‌آوردهٔ شمس‌الدین‌محمد وصفی یك قطعه برقم محمد صالح دردمند محفوظست که وصفی او را از خوشنویسان شیرازو کرمان شمرده است، واو قطعهٔ مذکور را در سنه ۹۷۴ق ۱۵۶۶م‌نوشته (رك : افغانستان)

(۲۲۱۲ - ۲۲۱۳)۱۲۵۲ -۱۲۵۳ : دوقطعه در موزهٔ‌آثاراسلامی ویك قطعه در روان‌کوشکو استانبولست بخط خوش زر و مرکب الوان با رقم‌های :

محمد صالح ۹۸۷ق (۱۵۷۸م)

محمد صالح فی شهور ۹۸۸ق (۱۵۷۹م) (خ ۷۷۵)

- ۱۲۵۴ - (۲۲۱۴)

دیوان حافظ بخط قطب‌الدین محمد حسینی :

در کتابخانهٔ یونیورستی استانبول که بخط خفی ساخ محرم ۹۷۶ق ۱۵۶۸م در مشهد نوشته شده است (خ ۸۱۲)

۱۳۴۹ - ۱۲۵۵ (۲۳۰۹ - ۲۲۱۵)

خطوط محمودبن اسحاق شهابی هروی :

(۲۲۱۵) ۱۲۵۵ - بوستان سعدی : بکتابت جلی خوش درموزهٔ آثار اسلامی استانبول .

(۲۲۱۶) ۱۲۵۶ - بوستان سعدی : که آنرا در دارالسلطنهٔ بلخ‌در سنه ۹۸۰ق ۱۵۷۲م نوشته، در همین موزه .

(۲۲۱۷) ۱۲۵۷ - خمسهٔ جامی : نوشته ۹۶۴ق ۱۵۵۶م (عکس یك صفحهٔ آنرا کوهنل در کتاب خود چاپ کرده است)

(۲۲۱۸ - ۲۳۰۹) ۱۲۵۸ - ۱۳۴۹ : نـود و دو قطعه نستعلیـق خوش او در مرقعات مختلف خزینهٔ اوقاف وروان کـوشکو استانبول موجود است از :

۹۷۰ ق ۱۵۶۲م

۹۲۴ ق ۱۵۱۷ م

۹۸۷ ق ۱۵۷۸ م

۹۸۸ ق ۱۵۷۹ م (رك : ایران ـ هند) (خ ۸۸۱)

۱۳۵۱ - ۱۳۵۰ (۲۳۱۱ - ۲۳۱۰)

مخطوطات محمودبن محمدبن یوسف تستری مشهور به‌کاغذی :

(۲۳۱۰) ۱۳۵۰ ـ شاهنامهٔ فردوسی: کتابت خفی ۵شعبان۸۳۹ق ۱۴۳۵م در موزه آثار اسلامی استانبول .

(۲۳۱۱) ۱۳۵۱ - لمعات دیوان عراقی وعشق نامه : کتابت‌خفی ۲۲ محرم ۸۶۲ق ۱۴۵۷م در یونیورستی استانبول (خ ۸۷۹)

(رك : ایران ـ هند)

۱۳۵۳ - ۱۳۵۲ (۲۳۱۳ - ۲۳۱۲)

مخطوطات مظفر حسین‌بن محمدامین (قرن ۱۰)

(۲۳۱۲) ۱۳۵۲ ـ یوسف وزلیخای جامی : کتابت خفی خوش با رقم او در تاریخ غرهٔ شعبان ۹۸۰ ق ۱۵۷۲ م . در موزهٔ آثاراسلامی استانبول .

(۲۳۱۳) ۱۳۵۳ ـ یك قطعه از یك مـرقع همین موزه با رقـم «مشقه مظفر حسین» (خ ۹۱۱)

۱۳۵۸ - ۱۳۵۴ (۲۳۱۸ - ۲۳۱۴)

قطعات نستعلیق میرشیخ پورانی هروی :

(۲۳۱۴-۲۳۱۸) ۱۳۵۴ - ۱۳۵۸ : پنج قطعه در مرقعات خزینهٔ اوقاف وروان‌کوشکو استانبول . یك قطعهٔ او مورخ ۹۶۸ ق ۱۵۶۰م درآستان رضوی مشهد است (خ ۹۱۱)

(رك : مرقع‌بهرام وسید احمد)

- ۱۳۵۹ - (۲۳۱۹) -

دیوان حافظ بخط جعفر بایسنغری :

در موزه آثار اسلامی وترك استانبول (سروی ۳۱۳۶)

- ۱۳۶۰ - (۲۳۲۰) -

اربعین جامی بخط شاه محمود نشابوری[1] :

مخطوطه ۶۸۱ E. H توپقاپوسرای استانبول . بر کاغذ زر افشان مذهب ومزین ۱۹۵ × ۱۲۰ میلی هشت ورقی به خط خوش مرقـوم شاه محمود نشابوری در محرم ۹۴۲ ق ۱۵۳۵م در تبریز (فهرست ۷)

- ۱۳۶۱ - (۲۳۲۱) -

اربعین جامی بخط محمد القوامی الشیرازی (رك ۴۴۶)

مخطوطه ۳۲۷ R توپقاپوسرای، بر کاغذ زرافشان نسخه مذهب و مزین. ۲۵۰ × ۱۶۸ میلی هشت ورقی ۳ سطر تعلیق وده سطر نستعلیق جمله ۱۳ سطر درهر صفحه . با رقم محمد القوام الشیرازی در سنه ۹۵۷ ق ۱۵۵۰م (فهرست ۷)

۱ ـ از شماره ۱۳۶۰ تا ۱۴۸۲ آثاریست که از فهرست مطبوع کتابخانهٔ موزهٔ توپقاپوسرای (نسخ فارسی) تالیف فهمی ادهم کره تای یادداشت شده، و این کتاب بزبان ترکی از طرف توپقاپوسرای موزه استانبول در سنه ۱۹۶۱م چاپ شده ۳۹۵ صفحه در بیان ۹۴۰ نسخهٔ خطی فارسی (نمره ۱۲ نشرات موزهٔ توپقاپی ـ سرای)

- ۱۳۶۲ - (۲۳۲۲)

حرزالامان من فتن آخرالزمان بخط سلطان محمد خندان هروی

تألیف ملاحسن واعظ کاشفی هروی، مخطوطهٔ ۱۱۷ H توپقاپو، ۳۷۲×۲۲۸ میلی، ۲۸ ورق هر صفحه دو ستونی ۱۲ سطری. نوشته سلطان‌محمد خندان درقرن دهم به‌نستعلیق‌خوش، نسخهٔ مذهب ومرصع (فهرست ۳۶)

- ۱۳۶۳ - (۲۳۲۳)

نفحات‌الانس جامی بخط عزالدین هروی:

مخطوطه ۳۰۶۰ A توپقاپو۲۷۵ × ۱۷۰م۳۶۸ورق ۱۵ سطری. مرقومه رجب ۹۵۴ ق ۱۵۴۷ م به نستعلیق عـزالدین محمـدالهروی (فهرست ۶۷)

- ۱۳۶۴ - (۲۳۲۴)

روضةالاحباب عطاءالله حسینی بخط علاءالدین :

مخطوطـه ۳۰۶۲ A تـوپقاپـو، ۳۰۵× ۲۲۵م ۶۲۲ ورق ۱۷ سطری . بقلم علاء الدین بن شیخ احمدالاخسیکتی در شوال ۹۵۴ ق ۱۵۴۷م، دارای سرلوحهٔ مذهب و جداول طلا، که غالباً ادامهٔ مکتب هرات در ماوراءالنهر است (فهرست ۶۸)

(رك : افغانستان ۳۷)

- ۱۳۶۵ - (۲۳۲۵)

نفحات و رشحات بخط محمد یوسف :

مخطوطهٔ R ۳۵۲ توپقاپو، ۲۴۰ × ۱۷۵م ۴۶۶ ورق ۱۷سطری. کتاب اول بخط محمد یـوسف حسینی در سنه ۸۸۳ ق ۱۴۷۸م نوشته شده، دارای یك سرلوحهٔ مرصع وصفحات مذهب و جـداول لاجورد (فهرست ۷۰)

- ۱۳۶۶ - (۲۳۲۶)

عجائب‌المخلوقات قزوینی :

مخطوطهٔ توپقاپو ۴۰۱ H ۳۵۵ × ۲۴۵م ۲۷۳ ورق ۱۷ سطری، کتابت قرن ۱۰ هـ . نسخهٔ مذهب دارای ۷ سرلوحه و ۱۸۹ منظر مصور منیاتور (فهرست ۷۷) رك ۷۳ ببعد .

- ۱۳۶۷ - (۲۳۲۷)

لوامع‌الاشراق جلال‌دوانی بخط میر کلنگی :

مخطوطهٔ توپقاپو۱۳۲۲ H ۲۹۵ × ۱۸۷م ۱۲ ورق نستعلیق‌میر- حسین کلنگی در سنه ۹۸۸ق ۱۵۸۱م (فهرست ۸۲) (رك : ۱۴۷۷)

- ۱۳۶۸ - (۲۳۲۸)

مقاصدالالحان عبدالقادر غیبی بخط محمد :

مخطوطهٔ R ۱۷۴۶ توپقاپو ۳۱۰ × ۲۱۵م ۷۹ ورق ۱۷ سطری .

خط محمد بن محمد بن الیاس در سنه ۸۳۸ق ۱۴۳۸م با عنوان وسرلوحهٔ مذهب وجداول لاجورد (فهرست ۱۰۶)

- ۱۳۶۹ - (۲۳۲۹)

قیافت نامهٔ سیدعلی همدانی بخط نواسهٔ میرعلی حسینی:

مخطوطه ۱۳۵۱ E. H توپقاپو ۲۴۰ × ۱۵۰م ۸ورق ۱۱سطری. بخط محمد جعفر بن محمد باقر بن میر علی الحسینی هروی در قرن ۱۱ با سرلوحهٔ مذهب وحواشی زرافشان (فهرست ۱۱۰) این خطاط نواسهٔ میرعلی هروی سرحلقهٔ مکتب هراتست.

- ۱۳۷۰ - (۲۳۳۰)

شاهنامهٔ فردوسی بخط محمد بقال:

مخطوطهٔ ۱۴۹۶ H توپقاپو، ۳۴۰ × ۲۵۰م ۶۸۶ ورق ۴ ستونی ۲۱ سطری. بخط محمد بن محمدالبقال (رك ۷۳) در ذیحجه ۸۶۸ ق ۱۴۶۴م دارای دو سرلوحه وعناوین مذهب و ۳۰ مجلس مصور منیاتور وجداول لاجورد (فهرست ۱۲۸)

- ۱۳۷۱ - (۲۳۳۱)

شاهنامهٔ فردوسی بخط حاجی محمد مشهدی

مخطوطهٔ ۱۴۸۰ H توپقاپو، ۳۴۰ × ۲۳۵ م ۵۲۷ ص ۴ ستونی ۲۵ سطری. بخط حاجی محمد الکاتب المشهدی در ذیحجه ۹۲۷ ق ۱۵۲۱ م دارای سرلوحهٔ مذهب وجداول لاجورد و ۱۲۸ مجلس مصور منیاتور (فهرست ۱۳۱)

- ۱۳۷۲ - (۲۳۳۲)

شاهنامهٔ فردوسی بخط محمدالکاتب :

مخطوطهٔ ۱۴۸۵ H توپقاپو، ۳۴۵×۲۰۵م ۶۲۶ص ۴ ستونی ۲۴ سطری . بخط محمد بن جمال‌الدین الکاتب در رجب ۹۲۸ ق ۱۵۲۲م . دارای ۲ سرلوحهٔ مذهب و ۴۳ مجلس منیاتور و جداول لاجورد (فهرست ۱۳۲)

- ۱۳۷۳ - (۲۳۳۳)

شاهنامهٔ فردوسی بخط محمود بلخی :

مخطوطهٔ ۱۵۱۴ H توپقاپو، ۵۵۰×۲۴۰م ۵۱۳ صفحهٔ ۴ ستونی ۲۵ سطری. بخط محمودبن محمدالبلخی که در سنه ۹۴۲ق ۱۵۴۰م در بخارا نوشته و ۲ عنوان مذهب و ۳۶ مجلس مصور منیاتور وجداول لاجورد دارد (فهرست ۱۳۲)

- ۱۳۷۴ - (۲۳۳۴)

شاهنامهٔ فردوسی بخط محمد باقی :

مخطوطهٔ ۱۴۸۸ H توپقاپو، ۳۳۰×۲۰۱م ۶۸۶ ورق ۴ ستونی ۲۳ سطری. بخط محمد باقی الکاتب برای کتابخانهٔ ابوالغازی عبدالله‌خان در سنه ۹۷۲ق ۱۵۶۵م نوشته شده که ۲ عنوان مذهب ویك سرلوحه و ۲۸ مجلس مصور منیاتور وجداول دارد (فهرست ۱۳۴)

- ۱۳۷۵ - (۲۳۳۵)

رباعیات عمرخیام بخط علی حسینی :

مخطوطهٔ H ۸۱۱ توپقاپو ۲۷۵ × ۱۷۰م ۴۰ ورق ۲ ستونی ۱۱ سطری. بخط خوش علی‌الحسینی در هرات بتاریخ ۹۲۴ق ۱۵۱۸م . دارای سرلوحهٔ مذهب وجداول لاجورد و یك منیاتور سبك بهزاد (فهرست ۱۴۲)

- ۱۳۷۶ - (۲۳۳۶)

حدقة‌الحدیقهٔ عطار؟ بخط شمس‌الدین کرمانی :

مخطوطه R ۱۰۴۰ توپقاپو ۲۳۵ × ۱۵۵م ۲۵ ورق ۳ ستونی ۱۱ سطری و بر حاشیه آن ۲۴ سطر دیگر هم دارد، بخط شمس‌الدین محمد- الشریف‌الکرمانی (رك البم ۷ عدد ۳۲) که در سنه ۹۱۶ق ۱۵۱۱م در هرات نوشته است. دارای اوراق وسرلوحه مذهب و جداول لاجوردین (فهرست ۱۴۴)

- ۱۳۷۷ - (۲۳۳۷)

خمسهٔ نظامی عصر تیموریه

مخطوطه R ۸۷۴ توپقاپو ۳۱۰ × ۱۹۰م ۳۴۳ورق ۴ ستونی ۲۱ سطری . که در ربیع‌الآخر ۸۸۱ق ۱۴۷۶م نوشته و آراسته شده، ۵ سر لوحهٔ مذهب ومرصع و ۱۶ مجلس منیاتور اسلوب عصر تیموریان‌دارد (فهرست ۱۵۰)

- ۱۳۷۸ - (۲۳۳۸)

خمسهٔ نظامی بخط مرشد :

مخطوطهٔ H ۷۵۴ توپقاپو ۳۴۵ × ۲۲۵م۳۶۵ ورق‌نستعلیق زیبای ۴ ستونی ۲۱ سطری مرشدالدین محمدالکاتب‌در شیراز در سنه۸۸۸ق ۱۴۸۳م دارای سرلوحه‌ها و ۲۸ مجلس منیاتور وصفحات مذهب و جداول لاجورد وجلد چرمی قهوه‌ئی . (فهرست ۱۵۱)

- ۱۳۷۹ - (۲۳۳۹)

خمسهٔ نظامی بخط محمدبن‌ابراهیم :

مخطوطهٔ H ۷۶۸ توپقاپو ۳۰۵×۲۰۰م ۳۳۲ ورق نستعلیق ۴ ستونی ۲۳ سطری کتابت محمد بن ابراهیم بن مسعود در سنه ۸۹۰ ق ۱۴۸۵م‌مذهب دارای ۲ عنوان و۵سرلوحهٔ مرصع و ۲۷ مجلس‌منیاتور عصر تیموریان وجلد چرمی نخودی رنگ (فهرست ۱۵۱)

- ۱۳۸۰ - (۲۳۴۰)

خمسهٔ نظامی بخط علی‌بن‌حاجی مذهب :

مخطوطهٔ H ۷۸۷ توپقاپو ۲۴۵×۱۶۵م ۳۷۹ ورق ۴ ستونی۱۹ سطری نستعلیق علی‌بن حاجی‌المذهب (غالباً حاجی محمد هروی) در ذیحجه۸۹۹ق ۱۴۹۴م دوعنوان و۵سرلوحهٔ مذهب و۲۵ مجلس‌منیاتور وجلد چرمی دارد (فهرست ۱۵۲)

- ۱۳۸۱ - (۲۳۴۱)

خمسهٔ نظامی عصر تیموریه :

مخطوطه ۱۴۷ B توپقاپو ۳۳۵×۲۵۰ ورق۴ ستونی ۲۱سطری نستعلیق خوش بدون امضا و تاریخ. نسخهٔ نفیس مرصع وزیبا دارای۱۵ مجلس مصور منیاتور عصر تیموریه . (فهرست۱۵۳)

- ۱۳۸۲ - (۲۳۴۲)

خمسهٔ نظامی عصر تیموریه :

مخطوطهٔ ۱۴۶ B توپقاپو ۴۳۰×۲۷۵م ۳۸۱ ورق ۴ ستونی ۲۰ سطری بدون رقم وتاریخ ولی مربوط‌قرن نهم هجری(۱۵م)تخمین می‌شود، دارای صفحات زرافشان به نستعلیق زیباوخصایص هنری‌عصر تیموریان با ۵ سرلوحهٔ مذهب و مرصع و ۶۵ مجلس منیاتور و جلد نفیس منقش (فهرست ۱۵۴)

- ۱۳۸۳ - (۲۳۴۳)

خمسهٔ نظامی عصر تیموریه :

مخطوطه ۷۷۵ H توپقاپو ۲۴۷×۱۷۰م ۳۹۴ ورق ۴ ستونی۱۹ سطری . به خط نستعلیق خوش در محرم ۹۰۳ق۱۴۹۷م نوشته شده که ۲ عنوان مذهب و ۵ سرلوحه و ۲۸مجلس مصورمنیاتور عصر تیموریان دارد (فهرست ۱۵۵)

- ۱۳۸۴ - (۲۳۴۴)

خمسهٔ نظامی بخط مثالی‌کاشانی :

مخطوطه ۱۲۵ B توپقاپو ۲۴۵ × ۱۷۰م ۴۱۶ورق ۴ ستونی۱۷ سطری . به نستعلیق مثالی کاشانی در محرم ۹۰۴ق ۱۴۹۸م نوشته شده که ۴ سرلوحهٔ مذهب و۱۵ مجلس مصور منیاتور اسلوب هرات وجلد چرمی دارد . (فهرست۱۵۵)

- ۱۳۸۵ - (۲۳۴۵)

خمسهٔ نظامی عصر تیموریه :

مخطوطهٔ H ۷۶۹ توپقاپو ۲۸۵ × ۱۷۵م ۴۰۲ ورق ۴ ستونی۱۹ سطری . به نستعلیق خوب رجب ۹۰۵ق (۱۵۰۰م) نسخه مذهب دارای ۲ عنوان و ۵ سرلوحه و۴۴ مجلس منیاتور عصر تیموریه وجداول لاجورد ورنگین با جلد چرمی عنابی (فهرست ۱۵۵)

- ۱۳۸۶ - (۲۳۴۶)

خمسهٔ نظامی عصر تیموریه :

مخطوطه ۸۶۳ R توپقاپو۲۴۵ × ۱۷۰م ۳۲۹ ورق ۲ ستونی ۲۲ سطری . به نستعلیق ۹۰۶ق ۱۵۰۱م نسخهٔ مذهب دارای ۲ عنوان و ۴ سرلوحهٔ مرصع و ۱۸ مجلس منیاتور زیبای عصر تیموریه و جلد چرمی (فهرست ۱۵۶)

- ۱۳۸۷ - (۲۳۴۷)

خمسهٔ نظامی بخط مرشدالدین :

مخطوطه H ۷۸۴ توپقاپو ۲۵۵ × ۱۵۰م ۵۸۲ ورق ۳ ستونی ۱۹ سطری. به نستعلیق مرشدالدین درسنه ۹۰۹ق ۱۵۰۴م مذهب دارای ۲ عنوان و ۵ سرلوحه و ۲۹ مجلس منیاتور با جلد چرمی (فهرست ۱۵۷)

- ۱۳۸۸ - (۲۳۴۸)

خمسهٔ نظامی بخط سلطان علی مشهدی و کار بهزاد :

مخطوطهٔ H ۹۵۷ توپقاپو ۳۰۰ × ۲۲۰م ۴۸۸ ورق ۴ ستونی ۲۵ سطری. به نستعلیق خوش سلطانعلی مشهدی برای شاه اسماعیل صفوی نوشته شده، و تذهیب آن را مولانا یاری در سنه ۹۱۶ق ۱۵۱۰م و تصاویر آنرا در سنه ۹۱۸ق ۱۵۱۲م بهزاد ساخته است . عناوین مذهب و ۵ سرلوحهٔ مرصع و ۴۰ مجلس مصور منیاتور و جلد سیاه چرمی دارد (فهرست ۱۵۷)

- ۱۳۸۹ - (۲۳۴۹)

خمسهٔ نظامی بخط مرشدالدین :

مخطوطه H ۷۷۰ ۳۰۰ × ۱۸۵م ۳۹۳ ورق ۴ ستونی ۱۹ سطری. به نستعلیق خوش مرشدالدین محمد در سنه ۹۱۸ق ۱۵۱۲م نسخهٔ مذهب ۲ عنوان و ۵ سرلوحه و ۲۹ مجلس منیاتور عصر صفوی و جلد چرمی دارد . (فهرست ۱۵۸)

- ۱۳۹۰ - (۲۳۵۰)

خمسهٔ نظامی بخط مرشد عطار :

مخطوطه R ۸۶۰ توپقاپو ۳۲۰×۲۰۰م ۴ ستونی ۱۹ سطری . به نستعلیق مرشدکاتب‌عطار در سنه ۹۲۷ق ۱۵۲۰م نسخهٔ مذهب‌دارای ۵ سرلوحه و۲ عنوان و۳۶ مجلس منیاتور نفیس صفوی با جداول‌آبی ولاجورد وجلد قهوه‌ئی چرمی (ف ۱۵۹)

- ۱۳۹۱ - (۲۳۵۱)

خمسهٔ نظامی بخط سلطان محمد نور :

مخطوطهٔ H ۷۸۵ توپقاپو ۲۵۳×۱۶۵م ۳۴۱ ورق ۴ ستونی۲۱ سطری، به نستعلیق عالی سلطان محمد نور در سنه ۹۳۴ق ۱۵۲۷م نوشته شده ۲ عنوان و۵ سرلوحهٔ مذهب وهشت مجلس منیاتور و جلدلاکی منقش دارد (ف ۱۵۹)

- ۱۳۹۲ - (۲۳۵۲)

خمسهٔ نظامی بخط‌یارمحمد هروی :

مخطوطه R ۸۷۱ ۳۱۵×۱۸۵م ۳۵۶ ورق دو ستونی ۲۱سطری به نستعلیق یار محمدالهروی در رمضان ۹۳۴ق ۱۵۲۸م دارای ۲ عنوان و ۵ سرلوحهٔ مذهب مرصع و ۲۶ مجلس منیاتور اسلوب صفوی و جداول لاجورد وجلد چرمی (ف ۱۶۰) (رك : ۸۳)

- ۱۳۹۳ - (۲۳۵۳)

خمسهٔ نظامی بخط مرشد :

مخطوطه H ۷۶۰ توپقاپو ۳۲۰×۲۰۰م ۲۰۱ ورق ۴ ستونی ۱۹ سطری . به نستعلیق مرشدالکاتب‌الشیرازی‌در جمادی‌الاولی ۹۴۱ق ۱۵۳۴م . دارای ۲ عنوان و ۵ سرلوحهٔ مذهب ومرصع و ۳۰ مجلس منیاتور نفیس عصر صفوی با جداول لاجورد و جلد چرمی (فهرست ۱۶۰)

- ۱۳۹۴ - (۲۳۵۴)

همین‌کتاب بخط‌همین‌کاتب :

مخطوطه H ۷۵۸ توپقاپو ۲۲۴×۲۰۰م ۲۰۲ ورق ۴ ستونی ۱۹ سطری . به نستعلیق زیبای مرشدالکاتب‌الشیرازی در ربیع الاخر ۹۴۵ق ۱۵۳۸ م . دارای دو عنوان و ۵ سرلوحهٔ مذهب و ۲۰ مجلس منیاتور نفیس، با جداول و سر لوحهٔ لاجوردین و جلد چرمی (فهرست ۱۶۱)

- ۱۳۹۵ - (۲۳۵۵)

خمسهٔ نظامی بخط محسن سبزواری :

مخطوطه H ۷۸۰ توپقاپو ۲۵۵×۱۷۰م ۴۵۵ ورق دو ستونی ۳۲ سطری با ۱۵ سطر حاشیهٔ صفحات . به نستعلیق خوش محسن بن-لطف‌الله معادالحسنی‌السبزواری در ذیقعده۹۶۸ق ۱۵۶۱م نسخهٔ مذهب

دارای ۶ سرلوحه و ۵ مجلس منیاتور و جداول لاجوردین آبی باجلد چرمی‌کار ایران (فهرست ۱۶۲)

- ۱۳۹۶ - (۲۳۵۶)

خمسهٔ نظامی بخط خلیل جامی :

مخطوطهٔ R ۸۶۴ توپقاپو ۲۵۰ × ۱۸۰ م ۲۹۳ ورق ۱۹ سطری. بقلم نستعلیق خلیل بن درویش محمدالجامی در مشهد بتاریخ محرم ۹۷۹ ق ۱۵۷۲م دارای۴سرلوحه وجداول رنگین و جلد چرمی‌قهوه‌ئی (فهرست ۱۶۳) (رك : ۱۱۳ - ۱۱۵)

- ۱۳۹۷ - (۲۳۵۷)

لیلی مجنون نظامی بخط سلطان محمد ؟

مخطوطه R ۸۷۹ توپقاپو ۳۶۰ × ۲۴۰ م ۶۸ ورق‌کاغذ الوان زرافشان ۴ ستونی ۱۷ سطری به نستعلیق زیبای سلطان محمد ؟ حدود قرن دهم (۱۶م) با سرلوحهٔ مذهب و هشت مجلس منیاتور بسیار زیبا (فهرست ۱۶۸)

- ۱۳۹۸ - (۲۳۵۸)

لیلی مجنون بخط میر شیخ سمرقندی :

مخطوطه H ۷۳۱ توپقاپو ۲۳۰ × ۱۶۳م ۶۵ ورق ۴ ستونی ۱۷ سطری . به نستعلیق میرشیخ‌بن قتلغ حاجی بن عبدالله سمرقندی در

ربیع‌الاخر ۸۹۴ق ۱۴۸۹م با جلد چرمی (فهرست ۱۶۸)

- ۱۳۹۹ - (۲۳۵۹)

شرفنامهٔ نظامی بخط احمد هروی:

مخطوطه R ۸۸۳ توپقاپو ۲۷۵ × ۱۷۰م ۲۵۵ ورق ۲ستونی ۱۲ سطری . بر کاغذ زرافشان الوان به نستعلیق بسیار زیبای احمدبن‌سلطان علی‌الهروی در سنهٔ ۹۸۰ق ۱۵۷۲ م مذهب دو عنوانی دارای هفت مجلس منیاتور کار هرات وجلد چرمی قهوه‌ئی (فهرست ۱۷۰)

- ۱۴۰۰ - (۲۳۶۰)

شرفنامهٔ نظامی بخط شاه محمود :

مخطوطه E . H ۱۶۵۴ توپقاپو ۲۲۵ × ۱۳۵م۳۸ورق۱۲سطری به نستعلیق خوب شاه محمودالکاتب‌حدود قرن دهم (۱۶م) باسرلوحهٔ مذهب وجلد چرمی و کاغذی . (فهرست ۱۷۰)

- ۱۴۰۱ - (۲۳۶۱)

ستهٔ عطار بخط عبدالملك :

مخطوطه A ۳۰۵۹ توپقاپو ۳۵۵ × ۴۲۵م۱۴۶۹ ورق۲۵سطری بر کاغذ الوان بخط نستعلیق بسیار زیبای عبدالملك در شوال ۸۴۱ق ۱۴۸۸م برای سلطان شاهرخ نوشته‌شده که سرلوحه‌های نفیس مذهب‌با جداول رنگین و لاجوردین و جلد نفیس چرمی قهوه‌ئی ضربی دارد (فهرست ۱۷۱)

- ۱۴۰۲ - (۲۳۶۲)

منطق الطیر عطار بخط عبدالرحیم خوارزمی :

مخطوطه R ۱۰۴۲ توپقاپو ۲۰۰ × ۱۳۷م ۳۰ ورق ۲ ستونی ۹ سطری. بخط بسیار زیبای نستعلیق عبدالرحیم الخوارزمی در تبریز نوشته وچهار مجلس منیاتور وصفحات مذهب بر کاغذ زرافشان و بجلد سیاه لاکی دارد (فهرست ۱۷۵) (رك : ۳/۱)

- ۱۴۰۳ - (۲۳۶۳)

جواهر الذات عطار بخط احمد هروی (رك : ۱۳۹۹)

مخطوطه R ۱۰۴۴ توپقاپو ۳۰۵ × ۱۸۵م ۵۰ ورق دو ستونی ۱۰ سطری به نستعلیق احمدبن سلطان علی در سنه ۹۸۱ق ۱۵۷۳م دارای سرلوحه و جداول مذهب و دو مجلس منیاتور با جلد چرمی (فهرست ۱۷۶)

- ۱۴۰۴ - (۲۳۶۴)

بلبل نامهٔ عطار بخط حبیب سمرقندی :

مخطوطهٔ H ۶۹۷ توپقاپو ۲۰۵ × ۱۲۵م ۵۸ ورق ۲ ستونی ۱۷ سطری. به نستعلیق حبیب بن حسین سمرقندی در سنه ۸۷۱ ق ۱۴۶۶ م دارای سرلوحهٔ مذهب و جداول لاجورد و جلد چرمی قهوه‌ئی (فهرست ۱۷۶)

- ۱۴۰۵ - (۲۳۶۵) -

دیوان کمال اصفهانی بخط شیخ محمود پیر بوداقی هروی (رك ۷/۱)

مخطوطه ۲۴۸۸ A توپقاپو ۲۵۲×۱۲۸م ۲۴۰ ورق ۲ ستونی ۱۷ سطری . به نستعلیق زیبای شیخ محمود پیر بوداقی که در رجب ۸۶۶ق ۱۴۶۲م در بغداد نوشته و دارای سرلوحه‌ها و جداول مذهب و رنگین است (فهرست ۱۷۶)

- ۱۴۰۶ - (۲۳۶۶) -

مثنوی مولوی بخط ابوالقاسم :

مخطوطهٔ ۱۳۵۷ A توپقاپو ۲۶۵×۳۱۸م ۴ستونی ۲۳ سطری. به نستعلیق ابوالقاسم علی بن احمدبن عبدالوهاب، بتاریخ ۸ شوال ۸۵۳ق ۱۴۳۴م نوشته شده و سرلوحه‌ها و عناوین وصفحات مزین و مذهب نفیس با جلد چرمی قهوه‌ئی دارد (فهرست ۱۷۷)

- ۱۴۰۷ - (۲۳۶۷) -

مثنوی مولوی بخط اسماعیل :

مخطوطهٔ ۴۳۴ R توپقاپو ۲۶۳×۱۶۵م ۵۱۸ ورق ۳ ستونی ۱۹ سطری و برحواشی ۳۳ سطر - به نستعلیق زیبای اسماعیل الکاتب در ربیع الآخر ۸۵۰ ق ۱۴۴۶م دارای ۶ سرلوحه وعناوین مذهب مرصع و جلد نفیس چرمی (فهرست ۱۷۷)

- ۱۴۰۸ - (۲۳۶۸) -

مثنوی مولوی بخط محمد مرشدی :

مخطوطه ۱۲۳۹ E . H توپقاپو ۲۶۳×۱۶۵م ۶۵۰ ورق ۴ ستونی ۱۶ سطری و ۱۰ سطری بیرون صفحه بخط نسخ خوب ابوالمکارم محمدبن علی بن محمدالمرشدی در رمضان۸۶۲ ق ۱۴۵۷م با صحایف و عناوین مذهب و جداول لاجوردین و سیاه (فهرست ۱۷۸)

- ۱۴۰۹ - (۲۳۶۹) -

مثنوی مولوی بخط نعیم‌الدین (رك : ۸۱)

مخطوطه ۵۰۴ M توپقاپو ۳۰۰×۱۷۰ م ۳۵۳ورق ۲۱ سطری. به نستعلیق زیبای نعیم‌الدین الکاتب بن الحاج صدرالدین، در رجب ۹۰۲ق۱۴۹۹م با ۴عنوان مذهب وصفحات مجدول لاجوردین وملونو جلدچرمی (فهرست ۱۸۰)

- ۱۴۱۰ - (۲۳۷۰) -

مثنوی‌مولوی بخط مرشدالدین:

مخطوطهٔ ۱۳۵۹ A توپقاپو ۲۹۵×۱۸۰م ۳۷۵ ورق ۴ ستونی ۱۹ سطری ، بخط مرشدالدین محمد در جمادی‌الاخری ۹۲۲ق ۱۵۱۶م (فهرست ۱۸۰)

- ۱۴۱۱ - (۲۳۷۱)

کلیات سعدی بخط مرشد :

مخطوطه۹۲۶. R توپقاپو ۲۷۵ × ۱۶۵م ۴۷۳ ورق ۳ ستونی ۱۷سطری. بخط مرشدالدین الکاتب شیرازی در محرم ۹۳۹ق ۱۵۳۲م، دارای ۱۸ سرلوحه و ۱۴ مجلس منیاتوراسلوب صفویه ، نسخهٔ مذهب ومرصع (فهرست ۱۸۷)

- ۱۴۱۲ - (۲۳۷۲)

کلیات سعدی کار هرات :

مخطوطه ۹۲۲. R توپقاپو ۲۴۸ × ۱۴۶م ۳۲۵ ورق ۳ ستونی ۲۲ سطری . بدون امضا و تاریخ، ولی کار هرات در حدود قرن دهم (۱۶م) دارای ۳ سرلوحه و ۱۷ مجلس منیاتور و صفحات مذهب هنر هرات با جلد چرمی (فهرست ۱۸۸)

- ۱۴۱۳ - (۲۳۷۳)

گلستان و بوستان بخط مظفرعلی :

مخطوطه ۲۴۰۶. Y توپقاپو ۱۹۰ × ۱۱۰م ۱۳۹ ورق ۲ ستونی ۱۱ سطری . به نستعلیق زیبا با رقم «کاتب السلطانی مظفرعلی» در سنه ۹۷۵ق ۱۵۶۷ م دارای سرلوحهٔ مذهب و جداول لاجورد و جلد چرمی (فهرست ۱۹۱)

- ۱۴۱۴ - (۲۳۷۴)

گلستان سعدی بخط محمدصالح :

مخطوطه R ۹۳۸. ۳۲۵×۲۳۵م ۱۲۴ ورق ۱۱ سطری . بخط نستعلیق محمد صالح بن محمد باقی در صفر ۹۹۱ ق ۱۵۸۳م دارای ۶ مجلس منیاتور نفیس هرات و کاغذ اهاری وصالی و حواشی و صفحات مرصع (فهرست ۱۹۲)

- ۱۴۱۵ -(۲۳۷۵) -

بوستان سعدی بخط شاه محمود :

مخطوطه R ۹۳۰. توپقاپو ۲۲۵ × ۱۳۰م ۱۵۲ ورق۲ ستونی۱۴ سطری . به نستعلیق زیبای شاه‌محمود نیشاپوری در مشهد در ماه‌رجب ۹۲۵ق ۱۵۱۹م نوشته شده و سرلوحه و جداول مذهب و جلد چرمی نخودی دارد (فهرست ۱۹۴)

- ۱۴۱۶ - (۲۳۷۶) -

بوستان سعدی بخط پیرعلی جامی (رك : ۷ر۷)

مخطوطه H ۶۸۱. توپقاپو ۲۴۰ × ۱۵۰م ۱۶۰ ورق ۲ ستونی ۱۴ سطری . به نستعلیق پیرعلی بن عبدالرحمن جامی در صفر ۹۴۰ ق ۱۵۶۳م .دارای صفحات مذهب و جداول لاجورد و جلد چرمی قهوه‌ئی (فهرست ۱۹۴)

- ۱۴۱۷ - (۲۳۷۷) -

بوستان سعدی بخط علی :

مخطوطه ۹۳۱ . R توپقاپو ۲۸۰ × ۱۸۰م ۱۶۳ ورق ۲ ستونی ۱۳ سطری . به نستعلیق زیبای علی الکاتب در بخـارا در سنه ۹۹۱ ق ۱۵۸۴م نوشته‌شده، که‌صفحات وعناوین‌بسیار زیبای مذهب‌با ۶ مجلس میناتور وجلد چرمی بخارا دارد (فهرست۱۹۶)

- ۱۴۱۸ - (۲۳۷۸) -

بوستان سعدی بخط محمد رضا مشهدی (رك : ۲۰۸)

مخطوطه ۹۳۵ . R توپقاپو ۲۶۵ × ۱۷۰م ۱۷۹ ورق ۲ ستونـی ۱۱ سطری . بخط نستعلیق زیبای محمدرضاالمشهدی در جمادی‌الاولی ۹۹۳ق ۱۵۸۵م . دارای صفحـات مذهب و ۵ مجلس میناتور زیباکـه حواشی‌آن منقوش و دارای صور حیوانات وگل و برگست (فهرست ۱۹۶)

- ۱۴۱۹ - (۲۳۷۹) -

بوستان‌کار هرات :

مخطوطهٔ ۹۳۶ . R توپقاپو ۳۳۰ × ۲۲۰م ۲ ستونی ۱۵سطری. به نستعلیق زیبای قرن دهم(۱۶م) دارای صفحـات و عنـاوین زیبای مذهب و سه مجلس میناتور کار هرات یا بخارا (فهرست ۱۹۷)

- ۱۴۲۰ - (۲۳۸۰)

منتخب بوستان بخط محمد بدخشی (رك : ۵۰۶)

مخطوطهٔ ۹۸۴ . R توپقاپو ۲۶۰ × ۱۸۰م ۳۶۲ورق ۲ ستونی ۱۵ سطری . بخط زیبای نستعلیق محمدالبدخشی الحسینی در سنه ۹۰۴ ق ۱۴۹۹م دارای سرلوحهٔ مذهب برای سلطان بایزیددوم استنساخ شده (فهرست ۱۹۸)

- ۱۴۲۱ - (۲۳۸۱)

دیوان امیر خسرو بخط یار محمد هروی (رك : ۸۳)

مخطوطه ۹۷۱ . R توپقاپو ۲۸۵ × ۱۸۰م ۲۶۷ورق ۱۵ سطری. بخط یار محمدالهروی در سنه ۹۳۴ق ۱۵۲۷م، دارای سر لوحه‌های رنگین آبی و لاجوردی وصفحات مذهب (فهرست ۲۰۱)

- ۱۴۲۲ - (۲۳۸۲)

خمسهٔ امیر خسرو بخط محمودکاتب (رك : ۸ر۳)

مخطوطهٔ ۱۰۲۱ . R توپقاپو ۳۶۷× ۲۳۰م ۱۹۰ ورق ۴ ستونی ۲۵ سطری . بخط محمـودالـکاتب در شوال ۸۶۷ق ۱۴۶۳م دارای ۶ سرلوحهٔ مذهب و جداول قرمز لاجوردی و ۸ مجلس مناتور (فهرست ۲۰۳)

- ۱۴۲۳ - (۲۳۸۳) -

خمسهٔ امیرخسرو بخط شاه محمود :

مخطوطه H ۷۹۷ . توپقاپو ۲۹۰ × ۱۸۰ م ۲۱۹ ورق ۴ ستونی ۲۱ سطری . بخط شاه محمود نیشابوری در شوال ۹۲۷ ق ۱۵۲۱ م ، دارای ۵ سرلوحه و صفحات مذهب و ۱۳ مجلس منیاتور (فهرست ۲۰۵)

- ۱۴۲۴ - (۲۳۸۴) -

خمسهٔ امیر خسرو بخط محمد جنابدی :

مخطوطه R ۱۰۲۹ . توپقاپو ۲۴۰ × ۱۷۰ م ۲۷۳ ورق ۴ ستونی ۱۷ سطری . به نستعلیق محمد بن اسحاق جنابدی در سنه ۹۷۹ ق ۱۵۷۱ م . دارای سر لوحهٔ مذهب و دو مجلس منیاتور (فهرست ۲۰۵)

- ۱۴۲۵ - (۲۳۸۵) -

هشت بهشت امیر خسرو بخط سلطانعلی مشهدی :

مخطوطه H ۶۷۶ . توپقاپو ۳۸۰ × ۲۶۰ م ۴۱ ورق ۴ ستونی ۲۳ سطری . بخط سلطان علی المشهدی در صفر ۹۰۲ ق ۱۴۹۶ م برای سلطان محمد محسن خان کتابت شده و دارای صفحات مذهب نفیس و دو مجلس منیاتور است (فهرست ۲۰۶)

- ۱۴۲۶ - (۲۳۸۶)

قران السعدین امیر خسرو بخط سلطان محمدنور:

مخطوطه ۸۷۱ . H توپقاپو ۲۶۸ × ۱۷۰م ۱۳۸ورق ۱۳سطری. به نستعلیق عالی زیبای سلطان محمد نور الکاتب در ۹۲۲ ق ۱۵۱۵ م. دارای عناوین نفیس و ۳مجلس منیاتور و صفحات مذهب وجلدچرمی جگری (فهرست ۲۰۷)

- ۱۴۲۷ - (۲۳۸۷)

جام جم اوحدی بخط شیخ محمد انصاری (رك: ۵۰۷)

مخطوطهٔ ۱۰۰۵ . R توپقاپو ۲۴۵×۱۴۳م ۱۹۴ ورق ۲ستونی ۱۲ سطری. به نستعلیق زیبای شیخ محمد فخرالدین احمد الانصاری درسنه ۹۰۰ ق۱۴۹۴ م دارای سرلوحه نفیس مذهب وجداول لاجورد وجلد چرمی جگری (فهرست ۲۱۰)

- ۱۴۲۸ - (۲۳۸۸)

دیوان ابن یمین بخط سلطان محمد خندان:

مخطوطه ۱۰۰۱ R توپقاپو ۲۳۵ × ۱۱۵ م ۱۴۷ ورق ۲ ستونی ۱۴سطری. بخط نستعلیق زیبای سطان محمد خندان درقرن نهم (۱۵م). (فهرست ۲۱۰) رك: ۱۲۱۶ ترکیه.

- ۱۴۲۹ - (۲۳۸۹)

همای و همایون خواجو کارهرات:

مخطوطه ۱۰۴۵ R توپقاپو ۲۸۷ × ۱۹۰ م ۵۰ورق ۴ستونی ۲۵سطری.

دارای سرلوحهٔ نفیس و صحایف مذهب و سه مجلس منیاتور زیبای کارهرات، بدون امضای کاتب به‌نستعلیق عالی زیبای قرن نهم (۱۵ م). (فهرست ۲۱۱)

- ۱۴۳۰ - (۲۳۹۰)

مهر ومشتری عصار تبریزی بخط نعیم‌الدین کارهرات:

مخطوطه ۳۵۶۳ A توپقاپو ۲۱۵ × ۱۲۰م ۱۹۱ ورق ۱۴سطری. به نستعلیق زیبای نعیم‌الدین الکاتب بن صدرالدین (رك : ۸۱ ترکیه) در رمضان ۸۸۷ق ۱۴۸۲ م دارای عناوین مذهب و ۱۱ مجلس منیاتور نفیس کارهرات . این نسخه مربوط کتابخانهٔ سلطان بایزید بن محمد بوده وجلد چرمی جگری دارد. (فهرست ۲۱۳)

- ۱۴۳۱ - (۲۳۹۱)

مهر و مشتری عصار بخط محمدالحسین هروی :

مخطوطه ۱۰۲۸ R توپقاپو ۲۲۰ × ۱۳۵ م ۱۸۶ ورق ۲ ستونی ۱۴ سطری. به نستعلیق زیبای محمدالحسین بن حاجی محمد الهروی درسنه ۹۷۹ ق ۱۵۷۱ م. دارای سرلوحه و جداول مذهب وجلد چرمی سرخ (فهرست ۲۱۴)

- ۱۴۳۲ - (۲۳۹۲)

دیوان حافظ بخط جعفر حافظ (؟)

مخطوطه ۹۴۷ R توپقاپو ۱۸۰ × ۱۱۵ م ۱۴۱ ورق ۲ ستونی ۱۵سطری. به‌نستعلیق زیبای‌جعفرالحافظ درسنه ۸۲۲ق ۱۴۱۹م. دارای

سرلوحه وجداول مذهب وجلد چرمی. (فهرست ۲۱۶)

آیا کاتب این نسخه همان جعفربایسنغری معروف هرات نیست؟

- ۱۴۳۳- (۲۳۹۳)

دیوان حافظ بخط محمود هروی:

مخطوطه ۱۰۱۵ H توپقاپو ۱۹۵ × ۱۲۰ م ۱۶۴ ورق ۲ ستونی ۱۵ سطری. به نستعلیق شیخ محمود (رك ۳۵۴) درسنه ۸۷۰ ق ۱۴۶۶م دربغداد برای کتابخانهٔ سلطان پیربوداق بهادر نوشته شده و سرلوحه و عناوین مذهب رنگین باجلد چرمی دارد. (فهرست ۲۱۶)

- ۱۴۳۴ - (۲۳۹۴)

دیوان حافظ بخط مرشد (رك ۱۳۷۸)

مخطوطهٔ ۹۴۲ R توپقاپو ۲۱۰ × ۱۲۰ م ۱۹۱ ورق ۲ ستونی ۱۲ سطری. بخط شیخ مرشدالدین درشیراز در۹۰۶ ق ۱۵۰۰ م نوشته شده، دارای سرلوحه وخاتمه وجداول مذهب لاجورد وآبی.(فهرست ۲۱۷)

- ۱۴۳۵ - (۲۳۹۵)

دیوان حافظ بخط قوام (رك ۴۳۶)

مخطوطه ۱۰۰۹ H توپقاپو ۲۶۷ × ۱۶۵ م ۲۳۰ ورق ۱۲سطری بخط نستعلیق خوب قوام بن محمد شیرازی درقرن ۹ ق (۱۴ م)دارای سرلوحه وعناوین مذهب و ۴ مجلس منیاتور با جلد چرمی سرخ

(فهرست ۲۱۸)

- ۱۴۳۶ - (۲۳۹۶) -

دیوان حافظ بخط احمد الحسینی:

مخطوطه H ۱۰۱۲ توپقاپو ۲۴۵ × ۱۶۰م ۱۷۴ ورق ۱۲سطری. بخط نستعلیق احمد الحسینی المشهدی درقرن دهم (۱۶ م) دارای سرلوحه وصحایف مذهب باجلد چرمی (فهرست ۲۱۹)

- ۱۴۳۷ - (۲۳۹۷) -

دیوان سلطان احمد جلایر بخط عبیدالله:

مخطوطه H ۹۰۹ توپقاپو ۱۹۰ × ۱۲۴ م ۸۰ ورق ۱۷ سطری. بخط نستعلیق عبیدالله بن علی الکاتب السطانی در سنه ۸۰۹ ق ۱۴۰۷ م (فهرست ۲۲۳)

- ۱۴۳۸ - (۲۳۹۸) -

دیوان بسحق بخط عبدالله سمرقندی:

مخطوطه H ۹۸۱ توپقاپو ۱۷۸ × ۱۱۵ م ۳۹ ورق ۱۵ سطری. بخط عبدالله سمرقندی در ۸۴۸ ق ۱۴۴۴ م (فهرست ۲۲۵)

- ۱۴۳۹ - (۲۳۹۹) -

کلیات کاتبی نشاپوری بخط میرك:

مخطوطه R ۹۹۱ توپقاپو ۲۰۳ × ۱۲۵م ۳۴۶ ورق ۱۵ سطری. به نستعلیق زیبای میرك درقرن ۹ (۱۵ م) باسرلوحه‌های نفیس مذهب

وجداول طلاکش لاجوردین و جلد منقش چرمی جگری . (فهـرست ۲۲۷)

- ۱۴۴۰ - (۲۴۰۰)

دیوان عصمت بخاری بخط نعیم (رك : ۸۱ — ۱۴۰۹)

مخطوطه H ۹۴۲ توپقاپو ۲۱۰ × ۱۴۰م ۱۶۲ ورق۱۲ سطری. بخط نستعلیق بسیار زیبای نعیم‌الدین در ربیـع‌الآخـر ۸۹۹ق ۱۴۹۴م دارای سرلوحهٔ مذهب و جداول لاجورد و نه مجلس منیاتور نفیس با جلد چرمی جگری (فهرست ۲۲۷)

- ۱۴۴۱ - (۲۴۰۱)

حسن و دل فتاحی نشاپوری بخط مرشد :

مخطـوطهٔ R ۱۰۳۳ توپـقاپـو ۲۱۰ × ۱۲۲م ۲۳۶ ورق ۱۱ سطری . به نستعلـیق خـوب مـرشدالکاتب در شیراز در سنه ۸۸۴ ق ۱۴۸۰م نوشته شده، دارای صحایف وعنـاوین مذهب و یازده مجلس منیاتور با جلد سیاه چرمی . (فهرست ۲۲۹)

- ۱۴۴۲ - (۲۴۰۲)

حالنامهٔ محمود عارفی هروی بخط شاه محمود وحسن‌علی وکار بهزاد ؟

مخطوطه R ۱۰۴۶ توپقاپو ۲۴۳ × ۱۵۰م ۲۷ورق ۱۲ سطری، بخـط شاه محمودالکاتب در سنه ۹۵۶ ق ۱۵۴۹ م و یك رساله که در مشهد بخط حاجی حسن علی نوشته و تـذهیب شده، دارای سر لوحهٔ

مذهب و حواشی نفیس منقش‌ومصور، که حالنامه هشت‌مجلس منیاتور بهزاد دارد (فهرست ۲۲۹) (رك : ۶۴۳)

- ۱۴۴۳ - (۲۴۰۳)

حالنامه بخط علی حسینی در هرات :

مخطوطهٔ H ۸۳۵ توپقاپو ۲۳۵ × ۱۳۷م ۲۰ ورق ۱۴ سطری بخط نستعلیق بسیار زیبای علی‌الحسینی در هرات ۹۳۱ ق ۱۵۲۵ م. دارای سرلوحهٔ نفیس مذهب و جداول لاجورد، که یك امضای شاه محمد خدابنده در سنه ۹۸۷ ق ۱۵۸۰ م هم دارد با جلد چرمی سرخ (فهرست ۲۲۹)

- ۱۴۴۴ - (۲۴۰۴)

دیوان شاهی بخط سلطان علی مشهدی (رك : ۷۳۸)

مخطوطه H ۱۰۹۱ توپقاپو۲۶۵ × ۱۷۵م۵۲ ورق۱۶ سطری. به نستعلیق زیبای عالی سلطان علی مشهدی در هرات بتاریخ ۹۲۱ ق ۱۵۱۶م نوشته شده، دارای صفحات وعناوین مذهب و حواشی منقوش ومنیاتور عالی (فهرست ۲۳۱)

- ۱۴۴۵ - (۲۴۰۵)

دیوان شاهی بخط شاه محمد (رك : ۸۶)

مخطوطه R ۹۹۹ توپقاپو ۲۹۵ × ۱۸۰م ۴۷ ورق ۱۴ سطری. به نستعلیق زیبای عالی شاه محمد در شوال ۹۴۹ ق ۱۵۴۳ م، دارای

سرلوحه و جداول مذهب رنگین با جلد لاکی سیاه منقش . (فهرست ۲۳۱)

- ۱۴۴۶ - (۲۴۰۶)

کلیات جامی بخط حسین در هرات :

مخطوطه ۸۸۶ R توپقاپو ۳۳۰ × ۱۴۰م ۹۰۰ورق ۲۵سطری . به نستعلیق زیبای حسین بن محمد بن شریف الحسینی در هرات بتاریخ ۹۳۱ ق ۱۵۲۴ م . دارای سی‌سرلوحهٔ مذهب و جداول لاجورد و آبی کار هرات با جلد لاکی سیاه ضربی (فهرست ۲۳۵)

- ۱۴۴۷ - (۲۴۰۷)

دیوان جامی بخط نعیم (رك : ۱۴۴۰)

مخطوطه ۹۵۴ R توپقاپو ۲۳۰ × ۱۳۰م۳۱۸ ورق ۱۵سطری. به نستعلق زیبای نعیم‌الدین‌الکاتب قرن نهم(۱۵م) دارای صحایف‌مذهب و جداول لاجورد و جلد چرمی . (فهرست ۲۳۸)

- ۱۴۴۸ - (۲۴۰۸)

دیوان جامی بخط اظهر (رك : ۱۰۴)

مخطوطهٔ A ۲۵۴۰ توپقاپو ۲۲۰ × ۱۳۰م۲۱۹ ورق۱۷ سطری به نستعلیق زیبای اظهرالکاتب‌السلطانی در قرن نهم (۱۵ م) دارای سر- لوحه‌های مذهب وخاتمهٔ مزین با جداول زنگاری و آبی و جلدچرمی جگری (فهرست ۲۴۰)

- ۱۴۴۹ - (۲۴۰۹)

غزلیات جامی بخط مجنون رفیقی

مخطوطه ۱۴۲ B توپقاپو ۳۳۰ × ۲۲۵م ۳۵۲ ورق ۱۵سطری. بخط مجنون الرفیقی قرن ۹ (۱۵ م) دارای سرلوحه و جداول مذهب لاجوردی (فهرست ۲۴۳)

- ۱۴۵۰ - (۲۴۱۰)

غزلیات جامی بخط سلطان علی

مخطوطۀ ۹۸۵ H توپقاپو ۳۰۳×۲۱۵م ۱۳۴ ورق ۱۲سطری. بخط نستعلیق زیبای سلطان علی در قرن ۱۰ (۱۶ م) دارای سرلوحۀ مذهب منقش و دو مجلس منیاتور با جداول لاجوردین و جلد منقش لاکی سیاه (فهرست ۲۴۳)

- ۱۴۵۱ - (۲۴۱۱)

هفت اورنگ جامی بخط محمدکار هرات :

مخطوطه ۹۱۲ R توپقاپو ۲۴۵ × ۲۹۲ ورق ۴ ستونی ۲۱ سطری . به نستعلیق محمد بن عبدالرزاق الطبیب در جمادی الآخره ۹۳۰ ق ۱۵۲۴م. دارای ۹ سرلوحۀ مذهب ومرصع و۱۴ مجلس منیاتور کار هرات با صفحات مجدول لاجوردین و آبی و جلد چرمی ضربی . (فهرست ۲۴۵)

- ۱۴۵۲ - (۲۴۱۲) -

هفت اورنگ جامی بخط شیخ محمد :

مخطوطه ۸۹۰ R توپقاپو ۳۰۰ × ۲۱۰ م ۳۴۴ ورق ۴ستونی ۱۸ سطری . بخط شیخ‌محمد بن‌حسین الکاتب اللاری در رمضان ۹۵۸ ق ۱۵۵۱م. دارای سرلوحهٔ مذهب و جداول رنگین مطلا و جلد چرمی . (فهرست ۲۴۵)

- ۱۴۵۳ - (۲۴۱۳) -

هفت اورنگ بخط سلطان علی :

مخطوطه ۸۸۸ R توپقاپو ۴۳۵ × ۲۸۰م ۱۷۰ ورق ۴ ستونی ۲۵ سطری . بخط سلطان علی المشهدی در ۹۱۲ ق ۱۵۰۶ م . دارای ۵ سرلوحهٔ مذهب و ۱۷ مجلس منیاتور با حواشی منقش و جداول لاجوردین و جلد چرمی (فهرست ۲۴۷)

- ۱۴۵۴ - (۲۴۱۴) -

هفت اورنگ بخط عبدی (رك ۸/۳۸)

مخطوطه ۸۰۴ H توپقاپو ۲۷۰ × ۱۸۰ م ۱۹۴ ورق ۴ ستونی ۲۱ سطری . به نستعلیق عبدی نشاپوری در سنه ۹۲۹ ق ۱۵۲۲ م، دارای جداول و ۴ سرلوحهٔ مذهب و ۶ مجلس منیاتور و جلد لاکی ضربی (فهرست ۲۴۷)

- ۱۴۵۵ - (۲۴۱۵) -

هفت اورنگ بخط سلطان محمد :

مخطوطه H ۸۰۵ توپقاپو ۲۴۰×۱۷۵ م ۲۱۰ ورق ۴ ستونی ۱۹ سطری . بخط سلطان محمدالکاتب در ۹۴۴ ق ۱۵۳۷ م ، دارای چهار سرلوحه مذهب و ۸ مجلس منیاتور و جداول لاجورد و آبی و جلد چرمی جگری . (فهرست ۲۴۸)

- ۱۴۵۶ -(۲۴۱۶) -

هفت اورنگ بخط میرمحمد وکار هرات :

مخطوطه R ۸۹۲ توپقاپو ۲۴۵ × ۱۶۴ م ۲۲۲ ورق ۴ ستونی ۱۹ سطری . برکاغذ زرافشان و خط نستعلیق زیبای میر محمد در قرن ۱۰ (۱۶ م) دارای ۴ سرلوحه و عناوین وجداول مذهب و ۳۰ مجلس منیاتور نفیس‌کار هرات و جلد منقش سیاه لاکی (فهرست ۲۴۸)

- ۱۴۵۷-(۲۴۱۷) -

هفت‌اورنگ کار هرات:

مخطوطه R ۹۱۱ توپقاپو ۳۰۰×۱۸۵م ۱۷۲ ورق ۴ ستونی ۲۳ سطری . بدون تاریخ و امضا، دارای سرلوحه و جداول مذهب و شش مجلس منیاتور زیبای‌کار هرات در قرن ۱۰ (۱۵ م) . (فهرست ۲۴۹)

- ۱۴۵۸ - (۲۴۱۸) -

هفت اورنگ بخط سلطان محمد نور:

مخطوطه R ۸۹۵ توپقاپو ۲۷۵×۱۷۵ م ۲۳۵ ورق ۲ ستونی ۱۵ سطری. به نستعلیق سلطان‌محمد نورالکاتب در سنه ۹۲۵ ق ۱۵۱۹م، دارای جداول و دو سرلوحهٔ مذهب و ۸ مجلس منیاتور، برای کتابخانهٔ سلطان ابوالغازی عبدالله بهادرخان با حواشی منقش رنگین. (فهرست ۲۴۹)

- ۱۴۵۹ - (۲۴۱۹)

تحفةالاحرار جامی بخط سلطان محمد نور :

مخطوطه H ۷۳۸ توپقاپو ۲۳۵ × ۱۴۷ م ۶۸ ورق ۲ ستونی ۱۴ سطری . به نستعلیق زیبای سلطان محمد نور بر کاغذ زرافشان دارای حواشی مذهب نفیس منقوش و جداول لاجورد مطلا با جلد لاکی زیبای منقش.(فهرست ۲۵۱)

- ۱۴۶۰ - (۲۴۲۰)

تحفةالاحرار جامی بخط محمد قاسم شادیشاه :

مخطوطه H ۶۸۲ توپقاپو ۲۶۰×۱۱۰ م ۲ ستونی ۱۴ سطری. به نستعلیق عالی زیبای محمد قاسم بن شادیشاه (رك : ۳۹۶) که در سنه ۹۲۹ ق ۱۵۲۲م در هرات نوشته شده و کاغذ رنگین اهاری با صحائف مذهب و جلد سیاه چرمی دارد (فهرست ۲۵۱)

- ۱۴۶۱ - (۲۴۲۱) -

سبحة‌الابرار جامی بخط محمود :

مخطوطه ۸۹۹ R توپقاپو ۲۴۰×۱۵۵م ۱۰۴ ورق ۲ ستونی ۱۵ سطری . بامضای محمود بن میرك با یك مجلس منیاتور عهد صفوی (فهرست ۲۵۳)

- ۱۴۶۲ - (۲۴۲۲) -

سبحة‌الابرار بخط باباشاه (رك ۶۰۹)

مخطوطه ۹۱۵ R توپقاپو ۲۹۵×۱۶۵ م ۵۰ورق ۱۲ سطری. به نستعلیق عالی زیبای بابا شاه بن ساطان علی در ربیع‌الاول ۹۸۹ ق ۱۵۸۱م . دارای سرلوحه مذهب و جداول رنگین وجلد زیبای چرمی. (فهرست ۲۵۴)

- ۱۴۶۳ - (۲۴۲۳) -

سبحة‌الابرار بخط شاه محمود (رك ۶۴۳)

مخطوطهٔ ۹۱۰ توپقاپو ۲۳۵ × ۱۴۰ م ۱۵۰ ورق ۱۴ سطری به نستعلیق عالی زیبای شاه محمود نشابوری در شوال ۹۳۱ ق ۱۵۲۵م با سرلوحهٔ زیبای مذهب و جداول و حواشی و منیاتور نفیس کار هرات و جلد لاکی منقش زیبا (فهرست ۲۵۵)

- ۱۴۶۴ - (۲۴۲۴)

سبحة‌الابرار بخط محمد قاسم جامی :

مخطوطه H ۷۲۵ توپقاپو ۲۵۰ × ۱۴۲م ۱۵ سطری به نستعلیق زیبای محمد قاسم‌الجامی‌در سنه ۹۴۸ق ۱۵۴۲م دارای سرلوحهٔ‌مذهب و ۵ مجلس منیاتور و جلد سیاه لاکی ضربی . (فهرست ۲۵۶)

- ۱۴۶۵ - (۲۴۲۵)

سبحة‌الابرار بخط شاه محمود مشهدی :

مخطوطه H ۸۱۲ توپقاپو ۲۵۷ × ۱۵۳م ۱۷۷ ورق ۲ ستونی ۱۲ سطری . بـه نستعلیق زیبای شاه محمودالکاتب‌المشهـدی در شبراز ۹۷۵ق ۱۵۶۷م . باکاغذ وصلی زرافشان و سرلوحه مذهب و جـداول رنگین و ۸ مجلس منیاتور زیبا وجلدچرمی . (فهرست۲۵۶)

- ۱۴۶۶ - (۲۴۲۶)

سبحة‌الابرار بخط معزالدین (رك : ۱۲٫۳۸)

مخطوطه R ۹۰۷ توپقاپو ۲۶۵ × ۱۶۰م ۱۷۵ ورق ۲ ستونی ۱۲سطری به نستعلیق زیبای معزالدین‌محمدالحسینی در ۹۸۲ق ۱۵۷۴م. دارای ۲ سرلوحه مرصع مـذهب و هفت مجلس منیاتور و جـداول لاجوردین مطلا (فهرست ۲۵۷)

- ۱۴۶۷ - (۲۴۲۷) -

آثار مظفر بخط محبی هروی :

مخطوطه H ۱۲۳۳ توپقاپو ۳۳۵ × ۲۳۰م ۱۸۹ورق ۱۷سطری. به نستعلیق زیبای محبی الکاتب هروی در ذیقعده ۹۷۵ ق ۱۵۶۸ م. با سرلوحه و جداول مذهب و مزین و ۷ مجلس منیاتور کارهرات. وجلدسیاه لاکی منقش (فهرست ۲۶۰)

-۱۴۶۹-۱۴۶۸ - (۲۴۲۹ - ۲۴۲۸)-

دیوان سلیمی (سلطان سلیم) بخط عبدالواحد

۱۴۶۸ - مخطوطه R ۷۳۷ توپقاپو ۲۱۵ × ۱۳۵ م ۲۴ ورق ۱۳ سطری .

۱۴۶۹ - مخطوطه R ۷۳۸ توپقاپو ۲۵۰ × ۱۶۰ م ۳۲ ورق ۱۲ سطری .

این هر دو نسخه مذهب و مرصع به نستعلیق عالی زیبای عبدالواحدالمشهدی نوشته شده که تاریخ ندارد (فهرست ۲۶۲)

- ۱۴۷۰ - (۲۴۳۰)

تیمور نامهٔ هاتفی بخط محمود هروی :

مخطوطه H ۱۵۹۴ توپقاپو ۲۵۵ × ۱۶۵ م۱۶۶ ورق ۲ ستونی ۱۵ سطری . به نستعلیق زیبای کاتب محمودبن نظام‌الهروی در بخارا در ذیقعده ۹۴۷ق ۱۵۴۰ م نوشته شده ، دارای سر لوحه و جداول مذهب و مرصع و ۹ مجلس منیاتور زیبای کار بخارا . (فهرست ۲۶۴)

- ۱۴۷۱ - (۲۴۳۱)

تیمور نامه بخط شاه محمود مشهدی :

مخطـوطه ۱۴۶۵ H تـوپقاپـو ۲۴۵ × ۱۴۸م ۱۱۸ ورق ۱۵ سطری به نستعلیق عالی زیبای شاه محمودالمشهدی در ذیقعده ۹۵۲ ق ۱۵۴۶م . دارای سر لوحهٔ مذهب و جلد چـرمی جگری . (فهـرست ۲۶۵)

- ۱۴۷۲ - (۲۴۳۲)

سلسلةالذهب جامی بخط علی رضا مشهدی (رك ۲۴۳۹)

مخطوطه ۸۹۷ R توپقاپو ۲۵۰ × ۱۷۵م ۷۸ ورق ۲ ستونـی ۱۳سطری، به نستعلیق زیبای علی رضاالکاتب در رجب ۹۷۶ق ۱۶۶۸م. دارای سرلوحه و جداول مذهب و ۴ مجلس منیاتور زیبا وجلد نفیس چرمی (فهرست ۲۵۰)

- ۱۴۷۳ - (۲۴۳۳)

دیوان هلالی بخط یاری هروی (رك : ۱۲۴۷)

مخطـوطه ۱۰۱۲ R توپقاپو ۳۰۰ × ۱۹۰ م دارای صفحـات مجدول مذهب ۱۱ سطری با سرلوحهٔ مرصع، به نستعلیق زیبای یاری-الکاتب ۹۶۲ق ۱۵۵۴ م و یك مجلس منیاتور زیبا (فهرست ۲۶۶)

- ۱۴۷۴ - (۲۴۳۴)

دیوان هلالی بخط محمود شهابی :

مخطوطه ۱۰۳۴ R توپقاپو ۲۶۵ × ۱۷۰م ۴۶ ورق ۲ ستونی ۱۲ سطری . به نستعلیق زیبای محمود بن اسحاق الشهابی الهروی در ۹۹۱ق ۱۵۸۳م .

دارای صحایف زرافشان و سر لوحه و جداول مذهب رنگین نفیس (فهرست ۲۶۷)

- ۱۴۷۵ - (۲۴۳۵)

صفات العاشقین هلالی بخط محمد (رك : ۴۴۰)

مخطوطه ۹۱۸ R توپقاپو ۲۴۵ × ۱۵۵ م ۵۸ ورق ۲ ستونی ۱۲ سطری . به نستعلیق زیبای محمدالکاتب در شعبان ۹۳۹ ق ۱۵۸۱م، دارای سرلوحه وجداول مذهب لاجورد که مینیاتورهای سبك صفوی آنرا عبدالله شیرازی ساخته وجلد چرمی منقش زیبا دارد (فهرست ۲۶۸)

- ۱۴۷۶ - (۲۴۳۶)

صفات العاشقین بخط سلطان محمد خندان (رك : ۱۲۱۶)

مخطوطه ۱۰۳۶ R توپقاپو ۲۲۵ × ۱۴۵م ۵۶ ورق ۲ ستونی ۱۱ سطری . به نستعلیق سلطان محمد خندان در سنه ۹۹۲ ق ۱۵۸۴م . دارای سرلوحه و جداول مذهب و جلد چرمی سیاه ضربی . (فهرست ۲۶۸)

- ۱۴۷۷ - (۲۴۳۷)

اظهار المضمر احمدالحسینی بخط میر کلنگی؟

مخطوطه B ۱۴۸ توپقاپو ۲۶۰×۱۷۵م ۲۱ ورق ۱۳ سطری . به نستعلیق میر حسین‌الحسینی. دارای حواشی منقش زرافشان. در سنه ۹۴۹ق ۱۵۴۲م نوشته شده است . (فهرست ۲۷۰)

-۱۴۷۸ - (۲۴۳۸)

شاهنامهٔ قاسم جنابادی بخط محمد قوام :

مخطوطه R ۱۵۴۹ توپقاپو ۲۳۰×۱۴۵م ۱۹۰ ورق ۲ ستونی ۹ سطری . به نستعلیق زیبای محمدالقوام، دارای سرلوحه و صحایف مجدول مذهب و ۱۰ مجلس منیاتور . (فهرست ۲۷۲)

- ۱۴۷۹ - (۲۴۳۹)

نقش بدیع محمد غزالی مشهدی بخط سلطان محمد خندان :

مخطوطه R ۱۰۳۸ توپقاپو ۲۳۰×۱۵۸م ۳۸ ورق ۲ ستونی ۱۲ سطری . به نستعلیق زیبای سلطان محمد خندان در شهر سبزوار ۹۸۲ق ۱۵۷۴م با سرلوحهٔ مذهب و جداول لاجورد و ۲ مجلس منیاتور وجلد چرمی جگری (فهرست ۲۷۲)

- ۱۴۸۰ - (۲۴۴۰)

مجموعهٔ اشعار بخط شاه محمود نشابوری :

مخطوطه R ۹۵۷ توپقاپو ۲۶۵×۱۷۷م ۲۸ ورق ۱۲ سطری .

به نستعلیق زیبای عالی شاه محمود نشابوری بدون تاریخ . دارای سر لوحهٔ مذهب و جداول لاجورد و یك پورتریت عمل علی‌الحسینی با جلد منقش سیاه لاکی (فهرست ۳۱۳)

- ۱۴۸۱ - (۲۴۴۱)

نفحات‌الانس جامی بخط درویش احمد :

مخطوطه ۱۴۰۷ A توپقاپو ۲۶۰ × ۱۵۵م ۳۴۲ورق ۱۹ سطری، به نستعلیق درویش احمدبن شیخ حسن قرن دهم (۱۶م) دارای‌سرلوحه مذهب و جداول لاجورد . امضای مالك‌کتاب شریف بن عبدالغنی ۹۱۴ق ۱۵۰۸م و محمود ناردوی ۱۰۰۰ق ۱۵۹۱ م هم دارد .(فهرست ۳۲۴)

- ۱۴۸۲ - (۲۴۴۲)

اساس‌الاقتباس بخط محمد بدخشانی :

مخطوطه ۳۴۴۴ A توپقاپو ۳۰۵ × ۱۸۳م ۲۲۷ ورق ۲۳سطری. به نستعلیق‌محمدالبدخشانی در ماه صفر ۸۸۰ق ۱۴۷۵م (فهرست۳۲۵) (رك : ۵۰۶ - ۱۴۲۰ ترکیه)

- ۱۴۸۳ - (۲۴۴۳)

شاهنامهٔ فردوسی‌کار مدرسهٔ شیراز

مخطوطهٔ توپقاپو، کتابت ۷۷۲ق ۱۳۷۰ م .

منظری بسیار عالی و نفیس ده‌رنگه ازین نسخه درهنرهای زیبای

عرب و ایران (شکل ۸۲) با رنگهای اصیل آن چاپ شده که بهرام‌گور با اژدهای مهیب افسانوی با تیر و کمان‌میجنگد . رنگ‌آمیزی تمام‌این منیاتور عالی نهایت اصیل و دارای الوان سرد وگرم است .

تخیل شکل و دهان و دندان و پای و دم‌و برخی از لواحق‌لامسه بدن این اژدهای مهیب و کشیدن خصائص و پیچ و خم هیکل مهیب‌آن و مخصوصاً رنگ‌آمیزی بدن اژدها با لون لاجورد سیاه‌گون و خطوط بسیار ریزهٔ‌آن با طلای خفیف وزمینه خاکی این رزمگـاه و شطـارت سوار کماندار با جهش اسپ سیاه تازنده در زیر آسمان نیلگون دیدنی و ستودنیست و مهارت مصور چیره دست‌آنرا نمایندگی میکند ، و از نفایس‌آثار مقدم بر مکتب هراتست‌که هنرمندان این مکتب در تحت تأثیر آن بوده‌اند، وشکل اژدها را از روی‌آن تخیل و تصویر کرده‌اند، که در آثار متعدد مابعد تقلیدآن دیده می‌شود .

- ۱۴۸۴ - (۲۴۴۴)

شاهنامهٔ توپقاپوسرای :

از سوابق هنری مکتب هـرات در مکتب شیراز کـه بیش از ده نسخهٔ خطیست، یکی همین مخطوطه است‌کـه در سنه ۱۳۳۰ م ۷۳۱ق نوشته و پیراسته شده است .

در کتاب هنرهای زیبای عرب و ایران یك منظر (شکـل ۹۹) از مردن طوس و فریبرز وگیو وبیژن در میان برف برنگ سیاه طبع‌شده که چهره کشی‌آن با البسه و خود وزره و غیره‌کاملا ایرانیست وکوهای پر برف را هم عیناً بشکل طبیعی‌کوهسار دارای قله‌های متعدد اهرامی

صورت کشیده، که پیش از سنت هنری کوههای اسفنجی مکتب هراتست .

- ۱۴۸۵ - (۲۴۴۵)

دیوان امیر خسرو

به نستعلیق زیبا نوشته **۸۲۲** ق در کتابخانهٔ عامه **بورسهٔ ترکیه،** دارای جلد زیبای روغنی که یك غزل امیرخسرو دران بین **نقاشی نوشته** شده است .

سوئد

- ۱ - (۲۴۴۶)

جلال و جمال محمد آصفی بخط سلطان علی قائنی :

درکتابخانهٔ شاهی اوپسالا (سوئدن) که بقلم سلطـان علی درسنه ۹۰۸ق ۱۵۰۲م در دارالسلطنهٔ هرات نوشته شده و یك مجلس منیاتور سال ۹۰۹ق ۱۵۰۳م و دیگری از سنه ۹۱۰ ق ۱۵۰۴ م هم دارد(سروی ۱۸۵۷)

این نسخه مثنوی جلال و جمال محمد آصفـی است کـه بسیار نفیس و مشحون به مجالس‌تصویر و تذهیب عالیست و صفحات‌مصور آن با مقدمه و تـوصیف نسخـه بسال ۱۹۴۸م در اوپسالا چاپ عکسی شده است، وهم فقط یك صفحهٔ مصور آن در سروی هنر ایـران چاپ سیاه خورده (لوحه ۸۸۴) که در منظرنگاری و تزئین بی‌نظیر است .

به عقیده دکتور مهدی بیانی، خطاط این نسخه‌که فقط «سلطـان علی» امضاء کرده، بنا بر تشابه خط باآثار باقی مانده سلطان علی‌قائنی همین شخص است نه سلطان علی مشهدی . (خ ۲۴۰)

- ۲ - (۲۴۴۷)

شاه وگدای هلالی بخط شاه محمود :

در موزهٔ ملی استکهلم که درآخر رقم : « شاه محمود نشابوری شاهی» دارد. (خ۳۰۳)

فرانسه

- ۱ - (۲۴۴۸)

خمسهٔ نظامی کار محمود مذهب

در بخارا برای عبدالعزیزخان شیبانی نوشته شده و دوام مکتب هنری بهزاد است تصاویر آن امضای محمود مذهب ۹۵۲ق =۱۵۴۵م دارد (رك : ایران)

(کتابخانهٔ ملی پاریس)

- ۲ - (۲۴۴۹)

خمسهٔ جامی (کار محمود)

کار محمود مذهب، ادامهٔ مکتب هرات در بخارا .

(کتابخانه ملی پاریس - سروی ۱۸۲۰)

- ۳ - (۲۴۵۰)

یك غزل شاهی (کار محمود)

در ۹۲۰ق =۱۵۱۴م کار محمود مذهب در همین کتابخانه .

- ۴ - (۲۴۵۱)

گوی وچوگان عارفی (رك : ایران)

کتابت جلی عالی با رقم علی‌الحسینی (میرعلی هروی) که در ۹۲۹ق ۱۵۲۲م در هرات نوشته شده ودر کتابخانه جهانگیر پادشاه هند بود و بعد بدست فتحعلی شاه قاجار افتاد، وبعد از ان در پاریس‌پیش M . L . Cartier بود (خوشنویسان ۵۱۴)

- ۵ - (۲۴۵۲)

دیوان حافظ (بهزاد ؟)

برای سام میرزا صفوی برادر جوان شاه طهماسپ در حدود ۹۴۲ق = ۱۵۳۵م بامضای بهزاد ترتیب شده، ولی آنرا کار شیخ زاده دانسته‌اند و یك صفحهٔ آن که خصائص مکتب تبریز وتعقیب هنرهرات دارد در سروی هنر ایران سیاه چاپ شده است (لوحه ۸۹۵) ولوحهٔ ۹۰۰ همین کتاب منظر زیبای رنگین دربار سام میرزاست که رقم‌سلطان محمد دارد واز بهترین آثار شاگردان هنر هرات در تبریز شمرده می‌شود .

(کلکسیون لویی‌کارتیه در پاریس - سروی ۱۸۷۲)

- ۶ - (۲۴۵۳)

تصویر شهزاده صفوی (کار عبدالعزیز)

درکتابخانه ملی پاریس تصویر یك شهزاده صفوی موجوداست

که بران عمل خواجه عبدالعزیز شاگـرد بهزاد نـوشته‌اند ، ولـی این نوشته از خود خواجه نیست . (سروی ۱۸۷۳)

- ۷ - (۲۴۵۴)

شاهنامه (کار عبدالعزیز)

یك شاهنامهٔ نامکمل کتابخانه ملی پاریس هم عمل همین عبدالعزیز شمرده شده .

(سروی ۱۸۷۴)

- ۸ - (۲۴۵۵)

شاهنامه فردوسی (کار سلطان محمد و میرك . . .)

در کلکسیون روتشیلد پاریس، تحریر ۹۴۴ق = ۱۵۳۷م دارای ۲۵ منیاتور منسوب بـه سلطان محمـد شاگـرد مکتب بهزاد (سروی ۱۸۷۶)

همین کتاب دو منیاتور بامضای شاگردان بهـزاد دارد : میرك و مظفرعلی و میر سید علی (رهنمای صنایع ۶۳)

- ۹ - (۲۴۵۶)

خمسهٔ امیر خسرو دهلوی بخط شاه محمود :

از نسخ کتابخانهٔ ملی پاریس که در سنه ۹۷۹ ق ۱۵۷۱م نـوشته شده و رقم شاه محمود نشابوری دارد . (خ ۳۰۳)

- ۱۰ - (۲۴۵۷)

خمسهٔ نظامی :

در همین کتابخانه که از نسخ سوابق مکتب هراتست و مهر شاهرخ دارد.

- ۱۱ - (۲۴۵۸)

معراج نامه بخط مغولی :

در همین کتابخانه، که در سنه ۸۳۹ ق ۱۴۳۶م در هرات نوشته و پیراسته شده است . در سروی هنر ایران (لوحه ۸۷۷) یك صفحهٔ این نسخهٔ نفیس را سیاه طبع کرده‌اند که در چهره کشی آن اثر اندك مغولی پدیدار است، واین منظریست از معراج حضرت رسول (صلعم) که چهرهٔ مبارك او را عربی کشیده‌اند، ریش متوسط سیاه و روی دراز دارد. لباس وعبا وعمامهٔ اوهم عربیست. بر براق که سرزن خوشروی تاجداری دارد سوار است و شعله‌های نور از جسم او در فضا پراگنده گردیده وجبریل که شکل زن ماهروی بالدار تاجپوشی دارد با دودست خود باو اشاره میکند .

پروازگاه این موکب در فضاست که رنگ فضا دارد، ولی پیش روی این موکب دروازه‌ایست با پرده‌ها پوشیده که پیش آن چهار نفر زن یکی هم تاجدار با البسه دراز فاخر بر صفه مفروش به پارچه‌های مستطیل سنگی ایستاده‌اند و با ادب از موکب نبوی استقبال میکنند .

این منظر روحانیت خاصی دارد، ولی چهره کشی این چهار نفر

زن استقبال کننده نیمه مغولیست و شاید آنرا هنرمندی کشیده باشد که از هنر چین متأثر بوده است .

- ۱۲ - (۲۴۵۹)

زیج الغ بیگی : (کتابخانهٔ مذکور)

- ۱۳ - (۲۴۶۰)

دیوان نوایی کار سلطان محمد :

این مجموعهٔ اشعار میرعلی شیر تحریر هرات ۹۳۳ ق ۱۵۲۶ م است که به تبریز پیش شاه طهماسپ صفوی برده شد و سلطـان محمد روی بعضی تصاویر آن کار کرد .

(کتابخانهٔ مذکور)

- ۱۴ - (۲۴۶۱)

بوستان سعدی (خط میرعلی هروی)

کتابت خفی عالی با رقم علی الحسینی (هروی) و تاریخ ۹۳۱ ق ۱۵۲۴ م متعلق به H. vever در پاریس (خوشنویسان ۵۱۴)

- ۱۵ - (۲۴۶۵ - ۲۴۶۲) (چهار قطعه)

کارهای محمدی :

چند تصویر از کتب مختلف در موزهٔ لوور و کتابخـانهٔ ملـی

پاریس وموزهٔ هنرهای زیبای بوستون متعلق به اوایل دورهٔ صفوی هست که بعضی ازین آثار هنری امضای استاد محمدی مکتب بهزاد دارد.

این هنرمند فرزند استاد محمد هروی و شاگرد اوست که در مصوری سیاه قلم ماهر بود ودر آثار خود شیوه ریلزم و تصویر مناظر حقیقی روستائی وحیات صحرانشینی رامیکشد واز ان جمله یك صفحه سیاه قلم منظر کوه و صحراست که در دامنهٔ کوهی دهقانی بوسیله یك جفت گاو و یوغ وسپار زمین را شخم کند، و پهلوی این زمین زنان غژوی‌نشین زیر سیاه چادر خود نشسته‌اند و منظر عمومی دشت و حیوانات دشتی ودرختان کوهی و پرندگان ظریف‌تماماً طبیعی وحقیقی ودلنشین است. این منظر در موزه لوور پاریس است که رقم «قلم فقیرالداعی محمد مصور فی سنه ۹۸۶ق» دارد = ۱۵۷۶ م.

(مصوری ومنیاتور شرق اسلامی از کوهنل ص ۶۰)

مشابه این لوحهٔ مصور دو صفحه سیاه قلم در کتابخانهٔ دولتی پترسبرگ بود (لوحهٔ ۶۶ کتاب مذکور ولوحهٔ ۴۷ کتاب مصوری در اسلام تألیف آرنولد) که در ان چهار نفر نمایشگر (ناتکی) با ضرب دف رقاصان را بشکل انسان و خرس و بوزینه میرقصانند و بر یکی ازین صفحات مصور مهری موجود است که آن لوحهٔ منقوشه را خانم صفیه صفویه در حدود ۱۰۱۷ ق ۱۶۰۷ م وقف کرده است.

- ۱۶ - (۲۴۶۶)

گلستان سعدی:

کتابخانه ملی پاریس که در ۹۰۹ ق ۱۵۰۳م در شیراز نوشته

شده از مکتب هنری بهزاد .

- ۱۸ - ۱۷ - (۲۴۶۸ - ۲۴۶۷)

شاهنامهٔ فردوسی:

دو جلد در کتابخانهٔ ملی پاریس یکی در ۹۲۱ق ۱۵۱۴م کار شیراز است از مکتب بهزاد . دیگر در ۸۳۴ق ۱۴۳۰م نوشته شده .

- ۱۹ - (۲۴۶۹)

دفتر پنجم مثنوی مولانا بلخی بقلم سلطان علی مشهدی :

بقلم نستعلیق خوش با رقم سلطان علی مشهدی تاریخ جمادی - الثانیه ۸۶۵ ق درمجموعهٔ H.vever پاریس . (رك : ایران)

- ۲۰ - (۲۴۷۰)

جهانگشای جوینی :

تحریر ۸۴۱ ق ۱۴۳۸ م (کتابخانهٔ ملی پاریس)

- ۲۱ - (۲۴۷۱)

صورت شاه طهماسب صفوی بقلم بهزاد :

این تصویر شاه جوان طهماسب صفوی را بر درختی نشسته نشان میدهد که امضای پیر غلام بهزاد دارد .

(موزه لوور پاریس - سروی ۱۸۶۰)

این تصویر در کتاب منیاتور ایران از ساکسبن در تابلو ۷۵طبع شده است. (۱۹۲۹ م)

-۲۲- (۲۴۷۲)

سبعهٔ سیاره نوایی :

مخطوطهٔ ترکی منقش ومزین بسیار بدیع کتابخانه ملی پاریس شماره (۳۱۶) به قطع ۲۷ × ۲۰ سانتی است که در هـرات بتاریـخ ۹۳۰ق تا ۹۳۳ ق = ۱۵۲۵ - ۱۵۲۷م ترتیب و نگارش یافته و منظری از (ورق ۳۵۰ ب)آن به نمره (۱۰) مجموعهٔ نگـارهای داستان نوائی طبع تـاشکند چاپ شده است کـه بهرام ودلارام را سواره در میدان شکار صید کنان نشان میدهد. رنگ زمینه آبی وصور انسانها وحیوانهای وحشی ودرختان وگلها برنگهای گرم و نظر باست ومخصوصاً تزئینات البسه وجزویات نقاشی پوشیدنیهای آن دقیق ودلکش وزیباست .

از همین نسخهٔ منظر یك صفحه‌یی دیگریست از ورق ۳۵۶ ب که بهرام و دلارام را در کاخ خـود در بزم باده پیمائـی وساز وسرود نشان میدهد، این منظر در نهایت پختگی و اتقان ومتانت است . نقوش طاق و دیوارها و صحن از رنگهای پخته و بسیار جـالب و متمایـل به خیره انتخاب شده و البسهٔ بهرام و دلارام عنابی وزرد و مجلل است . مطربان وساقیان بزم نیز زنان گلچهره‌یی اند کـه لباس هـای متین سیاه و زرد و سبز دربر دارند . مطربی دف میزند و دیگـری قانون مینوازد ، قواله گلندام زیبا دیوان اشعار که حواشی آن مزین وملون است دردست دارد وشعر میسراید .

رنگ خشت‌های مستطیل صحن آبی است، ودر بین آن حوضی ازآب (با رنگ تیره) ودر بین فوارهٔ کوچك ودو مرغابی دیده‌می‌شود. نقوش ایوان عبارت ازگل کاری بسیار دقیق وریزه ملون است که دران زنگار ورنگ عنابی وزرد وآسمانی کارشده ودر دو جناح آن دیـوار مزین با رنگ نارنجی‌وصحنهٔ مخطوط منقش‌است که بالای هردوجناح دو کلکین دیده می شود که در هر یکی دختر گلرویی به نظارهٔ بزم سرگرم است .

نقاشی زردرنگ کنگره‌های ایوان نیز بسیار جالب ومتوازن‌بنظر می‌آید. وقالینی که بهرام‌ودلارام بر ان نشسته‌اند، رنگ وگل کاری‌خیرهٔ زرد وآسمانی نازك‌کاری بر زمینهٔ تیره دارد، کـه این طـرح و رنگ و تزئین در قالین‌های این مکتب هنر ممتاز است و تمـام نقاشی‌های این منظر سنگینی و متانت خاصی دارد .

- ۲۳ - (۲۴۷۳)

سد سکندری نوائی (ترکی)

این نسخهٔ نفیس نیز از محصولات اواخر مکتب هرات است که به شماره ۳۱۶ درکتابخانهٔ ملـی پاریس محفوظست بـه قطع یك‌دوم ۲۷ × ۲۰ سانتی، که بین ۹۳۰ تا ۹۳۳ق ۱۵۲۵ تا ۱۵۲۷م در هـرات ساخته شده و خط نستعلیق متوسط زیبائی دارد .

در نگارهای نوائی چند صفحه ازین مخطوطه بشرح ذیل طبع شده‌است :

۱ـ جنگ اسکندر با دارا. (نمره ۲۴) از (ورق ۴۱۵ب) نسخه

۳۱۶ پاریس . منظر پیکار تن بتن سواران ایران و یونان است باشمشیر و نیزه . اگرچه سواران تیر و تیرکش دارند، ولی چون بهم آمیخته‌اند، تیرزنی نمیکنند. دوتن پیاده هم دست‌به‌نبرد برده‌اندودو تن با نعش‌های خونین در میدان افتاده و کشته شده‌اند .

زمینهٔ مصوری سبزو آبگون سرد است، پوشاکه سواران واسپان رنگین و فاخر وملون‌است . دارا وسواران ایرانی عمامه و جیغه‌دارند وچتری هم برسردارا افراشته‌اند وشیپورزنی هم درعقب اوست ولباس ایشان عبای رنگین است .

سواران یونانی خود پرچم‌داری بـر سر دارنـد وبالاپوش نیمه آستین کوتاهی‌پوشیده‌اند،درکشیدن چهرهای‌اشخاص واسپان‌وتزئینات البسهٔ انسان ویراق اسپان مهارت تام مصور و نقاش ظاهر است .

(۲۴)

۲ـ اسکندر در دریای مدیترانه . از (ورق ۴۴۷ ب) نسخه‌۳۱۶ پاریس .

رنگ‌آب بحیره سیاه سرد است، ودر تمام تصاویر مکتب‌هرات رنگ‌آبرا چنین نشان داده‌اند .

دربن آب تیره یك کشتی مجلل چتردار با تخت برنگ سیاه‌گرم دیده می شود ، که سکندر با عمـامه جیغه‌دار سپید وعبـای سبز بران نشسته وتیر و کمانی در دست دارد ویك تیردار با عمامه و سه سپاهـی خوددار با او دربن کشتی‌اند ولی بادبانی ندارد .

درکشتی سیاه رنگ بادبان‌دار دیگر رنگ بادبان سپید و بسته‌به

چوبست. که یکنفر ملاح بالای آن نشسته و هشت نفر سرباز نیزه‌دار و پرچم‌دار و تیرانداز در ان‌اند، یکنفر قوی بازو پارو میزند و ملاح سیاه چرده عمامه‌دار آسمانگون پوش، رشتهٔ بادبان در دست دارد.

کشتی سوم کوچك با رنگ سرخ گرم است که سه سرباز با پرچم و یکنفر پارو زن ملاح با پاروی دراز دران بنظر می‌آید.

ماهیان دریا و کف آب نیز با مهارت تصویر شده است.

- ۲۴ - (۲۴۷۴)

لسان‌الطیر نوائی (ترکی)

این نسخهٔ بسیار نفیس در ۹۶۰ ق ۱۵۵۳م در بخارا برای کتابخانه محمد یار بهادرخان ترتیب شده یك سوم ۲۲ × یك دوم ۱۳ سانتی، که در کتابخانهٔ ملی پاریس تحت شماره ۹۹۶ ضبط است.

در نگارهای آثار نوائی صفحات ۳۰ - ۳۱ - ۳۲، ازین نسخهٔ گرانبها گرفته وطبع شده است. اگر چه این نسخه مستقیماً در هرات کار نشده، ولی از نظر ارزش هنری بکارهای خوب مدرسهٔ هرات و اساتید آن می‌ماند.

خط نسخه نستعلیق بسیار عالی خفی است، رنگ‌آمیزی تصاویر آن دلکش وسنگین و با تناسب است، چهره‌های اشخاص ماوراءالنهری است، و سه صفحهٔ چاپ شدهٔ آن چنین است:

۱ - بیهوش شدن شیخ صنعان عاشق (نمره ۳۰) از روی (ص ۲۰) نسخه ۹۹۶ پاریس. این صفحه تصویر ایوان بزرگ رفیعی است

که بالای آن در بین جدول شنگرف و منقش به سپیداب بـه نستعلیـق خوش نوشته‌اند:

گه معتکف دیرم و گه ساکن مسجد

یعنی کـه ترا می طلبم خانه بخـانه

در زیر این نوشته سطری با دو اعوجاج راست وچپ، برزمینهٔ زنگارگرم و تیره به سپیداب بخط رقاع نوشته‌اند:

«برسم کتابخانه خاقان الاعظم . . . ابوالفتح محمد یار بهـادر خان . . . فی تاریخ سنه ستین و تسعمائه ببلد بخارا»

در زیر این سطر تقسیمات جنـاحین و میان ایوان با نقاشی‌ها و جداول و کلکین‌ها ودروازهٔ مرکزی آغـاز میگـردد، که هر قسمت آن شهکار تزئین و نقاشی است.

در صدر ایوان بدو طرف، مدخل دو آرام کرسی افتـاده و بر آن دو نفر با ریش سفید وچهرهٔ روحانی وعمامه سپید و کلاه‌های تیز سرخ وعباهای آسمانی تیره رنگ نشسته‌اند. بر صحن ایوان قالین دراز با رنگ‌های پکه و نقاشی دلچسپ هموار است و بران چهار نفر روحانی دیگر با ریش وعمامه وعباهای آبی و عنابی و سبز نشسته‌انـد و حاشیهٔ این صحن ایوان باکاشی‌های مزین آراسته شده است.

پیش‌روی این ایوان صحن‌سراست که باخشت‌های مستطیل آبی رنگ کاشی کاری‌شده‌ودر بین آن مردی‌باقبای‌سبز و لباس آبی‌رنگ‌مدهوش افتاده وعصای‌اوهم‌پهلوی اودیده‌می‌شود.

بطرف سر و پای این مرد پیر بیهوش افتاده اشخاص ریش‌سپید با چهره‌های ماوراءالنهری و البسهٔ رنگین دیده میشوند.

(نمره ۳۱)

۲ ـ آمدن اصحاب نزد شیخ صنعان خوك چران : نصف صفحهٔ ۲۰ نسخهٔ ۹۹۶ پاریس.

در کنار صحرای خشك ليموئی رنگ تيره سبزه زاريست که دران شيخی با چهرهٔ روحانی وريش تنك ماش و برنج بر عصائی تکيه زده و شش خوك ميچراند .

قد شيخ قدری منحنی است وعبابی سرخ بر پيراهن سياه در بر دارد، وکلاه وی تيز نوك سبز رنگی است که بقايای آن تـا دوش شيخ ميرسد .

رنگ خوکان طبيعی و فيلی متمايل بسياهی است، دندانهای تيز از دهن کشيده خوکان ورفتار و وضع چرای آنها در خور ديدن است .

درعقب اين گلهٔ خوکان وشيخ صنعان پنج نفر از اصحاب ظاهر-بين شيخ با عمايم وعباهای رنگين روحانی نما در حالت تعجب ديده می شوند .

اين منظر با روحانيت خاص خودبسيار ماهرانه کشيده شده واز کارهای خوب اواخر مکتب هنری هرات در بخاراست و نگارندگان آن هم شاگردان اساتيد هراتند .

۳ ـ آخرين منظر نيم صفحه‌يی همان‌نسخه ۹۹۶ پاريس ازروی (ص ۲۵)آن چاپ شده (نمره ۳۲) که نعش شيخ‌صنعان مرده را بر کنار چشمه‌آب تيره رنگ در بين‌گلزار پر سبزه با دو درخت و دو پرنده . عکه (سياه وسپيد) نشان‌می‌دهد.

مرده ريش و موی سياه وعبای آبی رنگ‌در بر دارد، از دستهای نحيف وخشکيدهٔ اين نعش ظاهر است که تعب فراوان ديده و به‌نهايت ضعف و نحافت رسيده است .

مردی با زیّ و قيافت امراء و عبای سياه و دستار سپيد با ريش

تنك سیاه انگشت بلب با حیرت ایستاده و بطرف این مرده با تأسف واندوه مینگرد .

اسپی کهار قوی‌بنیه بایراق‌فاخردر عقب‌این مرد متحیراندوهگین انگشت بدندان ایستاده است،که این منظر هم ارزش هنری و پختگی فراوانی همدوش آثار هنری مکتب هرات دارد .

- ۲۵ - (۲۴۷۵)

بوستان سعدی :

نستعلیق عالی میرعلی هروی که برای عبدالعزیزخان در بخـارا کتابت شده در مجموعهٔ‌گل‌بنکیان پاریس(۵۱۴)

- ۲۶ - (۲۴۷۶)

مهر ومشتری بخط ابراهیم خلیل :

تألیف عصار تبریزی ملکیت‌گـل بنکیان پـاریس بقلم نستعلیـق خوش ورقم ابراهیم خلیل سنه ۵۲۹ ق در بخارا (خ ۱ر۱۸)

- ۲۷ - (۲۴۷۷)

کلیات همام تبریزی بخط جعفر

در کتابخانهٔ ملی پاریس به نستعلیق خفی‌متوسط وامضای‌جعفر- بن‌علی‌التبریزی‌الحافظ در سه صفر ۸۱۶ ق ۱۴۱۳ م‌که دارای تزئینات عالیست (خوشنویسان ۱۲۲) درینجا با نام‌جعفر نسبت بایسنغری‌نیست، شاید درین وقت بدربار او پیوستگی نداشت .

(سروی، ۳۱۳۷)

- ۲۸ - (۲۴۷۸)

قطعه خط حسن شاملو :

کتابخانهٔ ملی پاریس ، یك قطعه بقلم خوش با رقم «مشقهٔ حسن شاملو» (خ ۱ر۱۴۴)

- ۲۹ - (۲۴۷۹)

خط محمد باقربن میرعلی هروی :

یك قطعه خط نستعلیق در کتابخانهٔ ملی پاریس .

- ۳۰ - (۲۴۸۰)

خط محمد بهرام :

رسالهٔ رسم الخط مجنون رفیقی هروی با رقم : محمد بهـرام به مدینه شام فی سنه ۹۰۹ ق ۱۵۰۳م . در همین کتابخانه . (خ ۶۶۳)

- ۳۱ - (۲۴۸۱)

خط علاءالدین محمد هروی :

از مردم رزه باخرز وشاگرد سلطان علی مشهدی وکاتب کتابخانهٔ امیر علی شیر در هراتست که خمسهٔ امیر خسرو را نوشته بـود و این نسخه را درحدودسال هزارم هجری درهند دیده بودند . فعلا چند ورق آن در کتابخانهٔملی پاریس است به نستعلیق خوش خفی بارقم: علاءالدین محمدالهروی فی شهور سنه ۹۰۹ فی قبةالاسلام بلخ(۱۵۰۳م) (خ۷۸۸)

- ۳۲ - (۲۴۸۲) -

تابلوی ملاقات همای و همایون :

این تابلوی شهکارهرات در موزهٔ هنرهای زیبای پاریس و متعلق به کتاب همای وهمایون خواجو است که دیدار همای و همایون را در باغ کاخ شاهی چین تصویر کشیده‌اند و سراسر ابداع ومقرون بزیبائی و وفق دادن بین اجزاء وقدرت کامل بر تعبیر عواطف وافکار بوده وجنبهٔ اشرافی وبزرگی اشخاص بخوبی درآن آشکار است. رنگ آمیزی عجیب وگلهای زیبائی که دران کشیده شده جذبهٔ خاص بدان میدهد. (صنائع ایران بعد از اسلام ۱۰۸)

از تابلوی ۸۷۹ سروی هنر ایران که ازین صفحه برنگ سیاه چاپ کرده‌اند پدیدار است که خط این نسخه نستعلیق خفی بسیارخوبست وعناوین را به ثلث و رقاع بسیار عالی نوشته‌اند. در صحن باغ جوان ماهروی با البسهٔ فاخر و زیبا ایستاده‌اند، که یکی تاجی کوچك بر سر دارد و این همایونست.

چهره کشی این اشخاص خراسانی و برش البسهٔ هم نظیر کامل عصر تیموریه است، همای وهمایون مقابل یکدیگر ایستاده‌اند ودرعقب هر یکی پرستندهٔ زیبایی ایستاده که یکی ظرفی بهر دو دست گرفته و آندیگر دستهای خود را برسم احترام بر سینه نهاده است.

در میان باغ پرگل وزیبا، جوی آب روان رنگ خیره مایل بسیاهی دارد وبآنطرف جوی پیش روی بنای سادهٔ چوبی که سرستونهای آن کلهٔ شیر است قبری دیده می‌شود که نقاشی سنگ‌های سیاه آن کاملا به

قبور هفت قلمی گازرگاه هرات مشابهست . در آثار باقیمانـدهٔ مکتب هـرات ، این ۵ تابلو در منظر آرائـی وگل کاری و درختان انبوه نظیر ندارد .

- ۳۳ - (۲۴۸۳)

دیوان حافظ کار دو استاد :

در کتابخانهٔ ملی پاریس، دارای پنج منیاتور که یکی ازان امضای شیخ زاده و دوی دیگر آن امضای سلطان محمد نور دارد کـه شاگـرد سلطان علی مشهدیست و تاریخ آن رجب ۹۳۱ق ۱۵۲۵م است .

- ۳۴ - (۲۴۸۴)

تحفة الاحرار کار محمود مذهب

در مجموعهٔ هومبرگ کتابخانهٔ ملی پـاریس، بامضـای محمود مذهب در بخارا ۹۴۲ ق ۱۵۳۵ .

- ۲۵ - (۲۴۸۵)

مخزن اسرار نظامی بقلم میر علی هروی :

کتابخانهٔ ملی پـاریس، کـه در سنه ۹۴۴ ق ۱۵۳۷م در بخـارا بدست میرعلی هروی نوشته‌شده و دو منیاتورکار محمود مذهب درسنه ۹۵۳ ق ۱۵۴۷م دارد وامتیاز این تصویر در تناسب آن و تباین رنگهـا می باشد . (صنایع ایران ۱۱۸)

- ۳۶ - (۲۴۸۶)

گلستان سعدی بقلم سلطان علی مشهدی :

در مجموعه Rotschild پاریس (خ ۲۶۱)

- ۳۷ - (۲۴۸۷)

دیوان امیر شاهی بقلم سلطان علی مشهدی :

با رقم او و تاریخ ۹۲۰ق ۱۵۱۳م درکتابخانهٔ ملی پاریس (خ ۲۶۱)

- ۳۸ - (۲۴۸۸)

تحفةالاحرار جامی با همان رقم

تحریر ۹۰۵ ق ۱۴۹۹م در همین کتابخانه (خ ۲۶۱)

- ۳۹ - (۲۴۸۹)

قطعهٔ خط سلطان محمد نور هروی

بقلم کتابت خفی عالی در همین کتابخانه . (خ ۲۷۷)

- ۴۲- ۴۱ - ۴۰- (۲۴۹۲-۲۴۹۰)

خطوط شاه محمود نشابوری :

سه قطعه کتابت خفی عالی با رقم و تاریخ سلخ صفر ۹۳۴ ق ۱۵۲۷ نوشته شده در تبریز . همین کتابخانه (خ ۳۰۴)

- ۴۳ - (۲۴۹۳)

خمسهٔ نظامی

کار و نوشته عالی هرات، ممهور به مهر شاهرخ ، در مجموعهٔ لوئی کارتیه پاریس .

(رهنمای صنایع اسلامی ۵۵)

- ۴۴ - (۲۴۹۴)

منتخب اشعار فارسی :

از مجموعهٔ گل بنکیان پاریس Gulbenkian که در شیراز درسنه ۸۱۳ق ۱۴۱۰م برای اسکندرسلطان نوشته و پیراسته شده (۲۷۳ × ۱۷۸م) و از آثار نزدیك مکتب هرات متعلق به هنرشیراز است که اثرهای هنری مکتب بغداد وهنرمند سلطانی در ان نمایانست.

این نسخهٔ نفیس به خط خفی نستعلیق زیبا نوشته شده و تصاویر ونقاشی آن هم آیتی از هنرونفاست وظرافت است که از انجمله حضور مجنون برگور لیلی از نفایس آثار هنریست ، چهره ولباس مجنون کاملا عربیست که شیران وآهوان وگوزنان بدور او فراهم آمده و وی پیش مرقد لیلی باکمال تأثر وتضرع ایستاده است .

زمینهٔ این مجلس منیاتور با درختان گلدار و سبزه‌زار آن دلکش است (لوحهٔ ۸۵۹ سروی هنر ایران)

منظر دوم این کتاب هفت صورت در هفت گنبد است ، که درهر

گنبدی بتی قرار دارد و بهرام گور درداخل یك بنای بسیار بلند و مزین عالی درقسمت پائین این هفت گنبد ایستاده و به معاینهٔ آن می پردازد. خود شهزاده عبای سیاه و عمامه سپید دارد و پهلوی او دختری گلروی با البسهٔ سیاه گلدار برصفحه سنگی مستطیل گردهندی ایستاده وبدودختر جوان دیگر که درمقابلش بآنطرف این صفحه ایستاده اند خطاب میکند.

تزیین هندسی داخل این بنا با رواقهای منقش مستطیل علیا و ستونهای مزین آن نهایت دلکش وجالبست وبالای آن در طبقه بالا زیر گنبدهای کوچك تصاویر زیبای دختران نیکومنظر قراردارد. گنبدها و مقرنس‌ها وطاقهای بنا نهایت عالی ودلکش است وعظمت بنا ازملاحظهٔ آن دلنشین بینندگان می‌شود.

چهره کشی اشخاص کاملا ایرانی با رویهای مهتابی و لباسهای فاخر است، که اصالت هنر از تمام اطراف این بنا با توازن و سلیقهٔ خاصی نمایانست (لوحه ۸۶۰ سروی هنری) دومنظردیگر این مخطوطه (لوحه ۸۶۱ سروی هنرایران) است که یکی دربار خسرو ودیگرجنگ خسرو با شیر است، که از روی چهره کشی و تزئین و ترسیم حیوانات وابنیه والبسه ونقاشی ومنظر آرائی در نهایت ثقت است.

در لوحه (۹۴۲ و۹۴۳) سروی هنر ایران دو صفحه کاملا منقش این مجموعه که دریکی محتویات آن نوشته‌شده چاپ‌سیاه گردیده‌است، که آیت هنر خطوط اسلیمی وترنج سازی ونقاشی ریزه‌کاری و تشعیر وتذهیب است، که بعداً درهنر کتاب آرائی مکتب هرات همین شیوه‌را تکمیل وزیباتر کرده‌اند.

- ۴۵ - (۲۴۹۵)

مجالس العشاق کار شیراز :

این کتاب منسوب به‌سلطان حسین بایقرا پادشاه تیموری‌هراتست که مخطوطات مصور زیاد دارد، ویکی ازان نسخهٔ خطی نفیس مصور کتابخانهٔ ملی پاریس است که درحدود ۱۵۶۰م ۹۶۸ق درشیراز نوشته وپیراسته شده وازبقایای هنرهرات درایران شمرده می‌شود.

یك صفحهٔ این کتاب نفیس که بخط بسیار عالی خوش نستعلیق نیمه‌جلی نوشته شده ومنیاتور عالی مکتب شیراز(ادامهٔ مکتب هرات) دارد، در کتاب هنرهای زیبای عرب وایران، طبع سیاه شده (شکل ۱۶۰) ومنظریست ازیك دکان کتابفروشی وصحافی که جوانی زیبا کتابفروشی میکند وعاشق دلداده‌ئی به بهانه کتاب خریدن با او معاشقه دارد. در پهلوی این حصهٔ دکان درقسمت دیگر یك دختر نیکوروی و یك بچه کاغذ را مهره میکنند و کاغذ های مهره شده در داخل دکان بر تاری آویزانست.

پیش‌روی این دکان که بنای آن تزئینات عادی دارد و صحن آن بخشت لوزی مفروش است ، بازاریست که روی آنرا با سنگ های مستطیل فرش کرده‌اند ، درین بازار منظریست که مجرمی را باگردن بسته در تخته پاداش انداخته و اورا با صدای دهل کشان کشان می‌برند ومردم ازداخل بازار و بام و در او را می‌بینند.

این منظر برای شناسائی طرز لباس و کلاه مجرم و تختهٔ پاداش

وصورت تشهیر والبسهٔ عامه بازاریان و رسم سقایه بین بازار وتصویر یك دکان صحافی وکتابفروشی نهایت مغتنم است و ازان پدید می آید، که هنرمندان به تصویرمناظرحیات عامه و بازاری نیزپرداخته و دران مهارت‌خود را نشان داده‌اند.

- ۴۶ - (۲۴۹۶)

خمسهٔ نظامی منسوب به بهزاد :

این نسخه درمجموعهٔ‌گل‌بنکیان‌بود، که چند منیاتوریك‌صفحه‌یی آن ازمکتب بهزاد است. ولی حتماً ازشخص او نخواهد بود.

(سروی ۱۸۶۱)

- ۴۷ - (۲۴۹۷)

تحفة‌الاحرار جامی :

در مجموعهٔ ویور (پاریس) مورخ ۹۶۶ ق ۱۵۵۸ م (سروی ۱۸۷۱)

- ۴۸ - (۲۴۹۸)

خمسهٔ نظامی کاربهرام افشار:

ازمخطوطات کتابخانهٔ ملی پاریس، که در سنه ۱۵۶۰م ۹۶۸ق بخامهٔ بهرام افشاراقا تصویر وتزئین‌گردیده و از عروج مکتب شیراز ودنبالهٔ هنرهرات نمایندگی میکند.

در کتاب هنرهای زیبای عرب و ایـران (شکل ۱۶۷–۱۶۸) دو صفحه از سکندر نامهٔ نظامی این کتاب رنگین طبع شده کـه خط آن نستعلیق عالی نیمه خفی است.

منظر اول منقول ازین نسخه، بنای سد سکندر است که نیم صفحه پائین ویك ثلث چپ قسمت بالای صفحه را فراگرفته و دو ثلث دیگر آن ابیات مثنوی سکندرنامه نظامیست که :

بدین گونه سدی ز پولاد بست — که تا رستخیزش نشاید شکست

چو طالع نمود آن بلنداختری — کـه شد ساخته سد اسکندری

سد از سنگهای خشتی مربع ساخته شده و عمله بساختن آن مشغولند، بوسیلهٔ نردبان سنگهای مربع را بالا می‌برند ، خود سکندر با تاج و چتر سرخ شاهـی و سواران خود ناظر انجام کار است و در ماورای سد، افراد یاجوج ومأجوج با بدنهای کوچك برهنه ورنگهای سپید و سیاه دیده می‌شوند ،که شکل و اعضای چهرهٔ ایشان تشخیص شده نمی‌تواند.

چهره کشی و رنگ آمیزی این منظر کاملاً ایرانی وزیباومتناسب است. زمینهٔ اینطرف سد آسمانی کم‌رنگست واز آنطرف دیگرسد گلابی سرد است.

منظر دیگر منقول ازین نسخه نیز یك صفحه‌ییست و در قسمت پائین دوستونی ابیات نظامی دارد، که موکب سکندری را در یکی از سفرهای او تصویرمیکشد.

این منظرهم خصایص تمام هنرشیراز دارد، چهره کشی اشخاص

ایرانیست با عمامه ها و کلاههای دراز سیاه کشیده ، موکب سکندر بر زمینۀ گلابی روشن کشیده شده و آسمان آن طلائی با قطعات کوچك ابر است. شاخ و برگ ودرختان صنوبر آن دلکش است. رنگ آمیزی البسه و اسپان متناسب و رنگ آب دریای کشنده تیره است . خـود اسکندر جوانیست زیبا با تاج مرصع وجیغه وچتر سلطانی که بر اسپ ابلق خالدار نیلی رنگ نیرومند جسیم سوار است . در موکب شاهی سواران اسپ و شتر هردو دیده می‌شوند و عموماً هـردو صفحه منظر روشن دارند.

- ۴۹ - (۲۴۹۹)

تصویر بایقرا منسوب به بهزاد:

درکلکسیون م، ل کارتیه (پاریس) یك پورتریت صورت سلطان حسین میرزا بایقرا که منسوب به بهزاد است (سروی ۱۸۶۳)

۵۳ - ۵۰ (۲۵۰۳-۲۵۰۰)

درکلکسیون م، ا ساکـین:

(۲۵۰۰) ۵۰- تصویرخواجه حافظ عمل بهزاد (ز ۶۱)

(۲۵۰۱) ۵۱- در سنه ۹۱۳ق ۱۵۰۷م محمد شیبانی خان پادشاه اوزبك، شهرهرات را گرفت. و بهزاد یك پورتریت او را ساخت ، که امضای «العبد بهزاد» دارد. (سروی ۱۸۶۳)

(۲۵۰۲) ۵۲- تصویرسلطان حسین بایقرا:

این سلطان تیموری هرات بر اسپی سوار نشان داده شده کـه

امضای «الفقیر بهزاد» دارد، وهنرشناسان آنرا جوانتر از تصاویر بوستان قاهره دانسته‌اند. (شماره ۳۷ مجموعهٔ ساکسبن) (سروی ۱۸۶۰)

(۲۵۰۳) ۵۳- یك تصویـر دیگـر مجموعهٔ ساکسبن، امضای شیخ محمد درسنه ۹۶۴ق ۱۵۵۶م دارد. (سروی ۱۸۷۸)

-۵۴- (۲۵۰۴)

شاهنامهٔ فردوسی کار سلطان محمد؟

درمجموعهٔ بارون‌موریس‌روتشیلد B. M. Rothschild پاریس. کتابت سنه ۹۴۴ق ۱۵۳۷م برای شاه طهماسپ صفوی که ۲۵۶ منیاتور منسوب به‌سلطان‌محمد شاگرد مکتب بهزاد دارد. (سروی ۱۸۷۶)

-۵۵- (۲۵۰۵)

دومجلس منیاتور کار هرات:

ازمجموعهٔ‌گل‌بنکیان پاریس، دوصفحهٔ‌کامل مصور کارهرات که آنرا منسوب به بهزاد شمرده‌اند (لوحه ۸۸۸ سروی هنر ایران) که از یك مخطوطهٔ‌گم‌شده باقی مانده است:

الف: تعمیریك بنا: درعقب خرسنگهای کوه بچه‌ئی یك‌بنا بنظر می‌آید، که تا سر درب تعمیر آن انجام یافته و معماران به تعمیر حصهٔ دیگرآن مشغولند. دربنطرف کوه اشخاص مختلف با لباس های فاخر درباریان وسپاهیان بنظرمی‌آیند. چهره کشی این تابلوخراسانی ومنظر آرائی آن ماهرانه است.

دوم: دربار شاهی‌زیر یك سایه‌بان: نقاشی سایه‌بان و تخت‌شاهی وقالین وغیره‌خیلی عالیست، چهره کشی خراسانی ومنظرآرائی دلکش

مرصع دارد. شاه گفتار پیرمرد موقری راکه پیش تخت ایستاده بادقت می‌شنود ، دو نفر ریش‌دار معمم ، نزدیك تخت شاهی برقالین بسیار زیبائی نشسته‌اند . و جوی آب روان هم بنظر می‌آید و تمام خصایص هنرهرات را حائز است.

قاهره

- ۱ - (۲۵۰۶)

خمسهٔ نظامی اسلوب بهزاد:

ازمجموعهٔ شریف صبری قاهره ۲۲ × ۳۰س ، که درسنه ۹۱۶–۹۱۷ق (۱۵۱۰–۱۵۱۱م) بخامهٔ بهرامقلی یکی از ارکان مکتب هرات پیراسته شده ورقم «عمل بهرامقلی» هم دارد.

یك صفحهٔ این کتاب نفیس ، مجلسی است در بین گلستان ، که عموماً رنگهای گرم دران بکاررفته وطراوت ومتانت و نظر بائی خاص مکتب هرات دارد، و برورق اول تقویم ۱۹۶۰م مصر چاپ شده است.

- ۲ - (۲۵۰۷)

یك ورق مصور:

درمجموعهٔ شریف صبری قاهره یك دیوان اشعار فارسی محفوظست (۱۴۸ × ۲۵۰م) که دران تصویر عفریتی را ساخته اند که عاشق ومعشوق را برتختی بحضرت سلیمان می برد .

این مجلس نفیس منیاتور مکتب هنری هرات امضای مصور تمراز و اسلوب نقاشی بهزاد دارد ، که بتاریخ ۹۰۲ق ۱۴۹۶م نگاشته شده است.

درین منظر بسیار مزین مذهب عالی، سلیمان با قبای سبز گلدار و دستارطلائی کوچك و ریش سیاه تنك ، در ایوان مجلل برتخت شاهی نشسته.

دیوارهای دوجناح و بالای طاق، تزئینات دقیق ریزه کاری رنگین ومطلا ودربین آن نوشته‌هایی به‌سپیداب درزمینه منقش دارد . بزم باده وسرودگرم است. ساقیان سیمین‌تن به‌باده‌پیمائی و نوازندگان بسرودن ترانه‌های دلکش سرگرمند. تذهیب ورنگ آمیزی فرش وقالین ولباسها و صحن کاخ و درختان وگلها و مخصوصاً حاشیه گلدار زرین کتاب با ریزه کاریهای نقاشی به‌آثار برگزیده مکتب هرات مانند است.درصحن کاخ دربین سپاهیان تخت خوابی دیده میشود که عاشق و معشوقه در بستر ولحاف فاخر محو خوابند و در پای این تخت خواب عفریتی با بدن عور بسیار قوی و چشمان مهیب سیاه و دوانیاب سپید برامده از لب و دو شاخ سپید برسرش دیده می‌شود، که این دو دلبر خوابیده را دریك بستر برتخت‌خواب پیش سلیمان‌آورده است .

درمنظر پهلوی کاخ درختان پرشگوفه ویك سرو سر برافراشته با رنگ سبزگرم وخیره بسیار زیبا بنظرمی آید.

دیدن مناظر این صفحه و ریزه کاریهای هنری آن الهام میدهد ، که مصور تمراز ازسرامدان مدرسهٔ هرات باشد.

-۳- (۲۵۰۸)

بوستان سعدی بخط سلطان علی وکار بهزاد :

ازمخطوطات دارالکتب قاهره (۳۰۵×۲۱۰م)

نسخه نهایت مزین و مذهب بـا حواشی طلاپـاش بخط خوش نستعلیق خفی از آثار بسیار خوب مکتب هنری هرات درسنه ۸۹۳-۸۹۴ق =۱۴۸۸-۱۴۸۹م، که درسنه ۹۱۹ق بدست شمس الدین محمد کرمانی تکمیل شده است.

خط: سلطان علی در۸۹۳ق ۱۴۸۷م

مذهب: یاری هروی در۸۹۴ق ۱۴۸۹م.

ازجمله ۶مجلس منیاتور آن چهارتا، امضای بهزاد دارد که برای سلطان حسین بایقرا پیراسته شده و در تصاویر آن استادی کاملی را در ترکیب رنگها وحفظ نسبت تقسیم اشخاص درصورت ودقت درکشیدن اشکال نباتی و مهندسی بسیار دقیق بخرج داده است . درآغـاز کتاب تصویر سلطان حسین میرزا را درمجلس جشن ومهمانی کشیده است.

صفحات مصور ذیل ازین بوستان درتقویم ۱۹۶۰ م مصر چاپ شده:

۱ـ علما درمسجد: شهکار هنرهرات بامضای بهزاد درسنه۸۹۳ق ۱۴۸۸م است. که تصاویر ونقاشی ورنگ آمیزی‌های آن تماماً لطیف و شهکارند .

تزئین مسجد وتذهیب درها ودیوارها واستعمال رنگهای معتدل و اوضاع مختلف علماء درحالت بحث و دعاگویان و درس خوانان و وضوسازان و دریوزه‌گـران همه بترتیبی طرح و تصویـرگـردیده کـه

متناسب بحال ایشانست.

نقاشی‌های ایوان بزرگ مسجد باگنبد سبز و تـزئینات درب و دیوار و کلکین‌های آن در نهایت لطافت و نازکی باقلم‌ریزه وحسن آفرین طرح شده ، و چهره های اشخاص ایـن منظر بدیع ، نهایت طبیعی و متوازن است ، و آنرا نظیر بهتر مناظر ظریف شاهنامهٔ بایسنغری توان شمرد (ورق دوم تقویم مصر)

۲ـ دست‌یازی زلیخا بدامن یوسف:

بر ورق ۶ تقویم مصر ، شهکاری بـامضای بهزاد در سنه ۸۹۳ق ۱۴۸۸م در هراتست (۲۱۰×۳۰۵م) که دران منظر کاخ مجلل دومنزلهٔ بسیار مزین با دربها و ایوانهای پائین و بالا و لواحق آن در کمال زینت و احتشام دیده مـی‌شود . یوسف با لباس سبز و کمربند سیاه با هالهٔ مطلای نوری درحالیکه روی او دیده نمیشود، درمنزل بالای کاخ میدود ودست به‌زنجیر دروازهٔ اطاقی زده تاآنرا بکشاید. زلیخا با لباس سرخ در عقبش میدود و دست بـدامن او زده است . بـرجناح راست منزل پایین کاخ این بیت سعدی با نستعلیق خفی عالی نوشته شده:

زلیخا چو گشت ازمی عشق مست بدامان یوسف دراویخت دست

درین منظر تناسب رنگهای گوناگون و استعمال آن در موارد معینه و ریزه کاری های نقاشی های بنا و تمام خصوصیات عالی هنری مشاهد است .

۳ـ بزم طرب وسرود سلطان حسین بایقرا، بر ورق ۸ تقویم مصر. نیز شهکاریست عمل بهزاد در۸۹۳ق ۱۴۸۷م بریکی ازصفحات بوستان سعدی: بدست چپ بیننده عمارت کوچك دومنزلهٔ مسدس است بادروازه

مزین و دیوارهای منقش که بالای مدخل آن بـا سپیده خط خفی رقاع الحمدلله وعلی نعمائه نوشته شده و بطرف راست این بنا بزمتگاه‌سلطان حسین بایقراست که برقالین منقش رنگین با قبای سبز خـود نشسته و پیش‌روی او امرد زیبائی باقبای آسمانگون قراردارد، ودرصحن پائین قرارگاه شاه، دسته‌های ساقیان صراحی دردست ومطربان باآلات‌طرب و رقاصان مست دیده می‌شوند، که یکی ازیشان بیهوش‌افتاده و سر او را دیگری برزانو نهاده است.

این بزم مستانه درزیرخیمه وسایبان بسیار زیبای ملون و منقش به اقسام نقوش ریزه کاری جای دارد که تجیر راهداری آنرا از بیرون جدا می‌سازد.

۴ـ منظرهٔ جدل فقهاء بروَرق ۱۰ تقویم مصر. یك صفحه شهکار هنری بهزاد است که در۸۹۴ق ۱۴۸۹م بریکی از اوراق بوستان‌سعدی طرح ومصوری شده و نمایندهٔ این قصهٔ بوستان است که:

فقیهان طریق جدل ساختند   لم ولانسلم در انداختند

طاق رفیع مدرسه با نقوش ریزه‌کاری بدیعی که رنگ‌آمیزی‌های خاص و دقیق آن تخلیق خامهٔ مقتدر بهزاد است نمایان است و برحصهٔ بالای صحن ایوان سه نفر علمای مجادل با عباهای رنگین و ریش های دراز سپید و سیاه نشسته‌اند که کتابها وقلم و قلمدانی پیش روی آنها افتاده است.

و در زیر صحن ایوان ، حیاط مفروش بـه خشت های مستطیل لیموئی رنگ است که بران هم چند نفر با همان لباسهای رنگین و عبا وعمامه ایستاده‌اند.

طاق‌بلند ومزین مدرسه بردوجناح و بالای خود نوشته‌هایی بر- زمینهٔ منقش مطلا به‌سپیداب وخط‌خفی رقاع دارد که درقسمت آخر آن چنین نوشته‌است: «عمل‌العبد بهزاد فی سنه اربع وتسعین وثمانمائه»

حواشی طلاافشان این صفحه وتذهیب جداول بتمام این منظر، حشمت وابهت خاصی بخشیده است.

۵- دارا و گله بـان اسپان (ص ۱۱ تقویم مصر و شماره اول هنرهای زیبای عرب وایران) ازهمین نسخهٔ بوستان‌سعدی، که در۸۹۳ق ۱۴۸۷م امضای بهزاد دارد. وازشهکارهای خامهٔ سحرآفرین اوست.

منظریست دلکش از کوه وصحرا وسبزه‌زار پرگل که‌گله اسپان دران میچرد و دارا براسپ سرخ‌رنگ قوی‌هیکل باللباس سرخ روشن وتیروکمان دردست دیده می‌شود وشبان با لباس سبز پیش روی اسپ او ایستاده و بعرض حال مشغولست. قیافت و رنگ اسپان کـلان و کوچك و نوزادیکه پستان مادر را مـی‌مکند، نهایت طبیعی و جالب است. یك‌نفر شبان باعبای‌آسمانی خیره رنگ نشسته و از مشك دوغ که به سه‌پایه چوبی‌آویخته درکاسهٔ‌کوچکی دوغ میگیرد.

رنگ‌آمیزی و تـزئینات و وضع اشخاص با رنگهای البسه و چهره‌کشایی انسانان و الوان اسپان از نهایت استادی و قدرت هنری مصور نمایندگی دارد. (ص۱۲ تقویم مصر)

۶- بزم باده‌پیمائی ومی‌گساری

از همین نسخهٔ بوستان سعدی که در سنه ۸۹۳ق ۱۴۸۷م ساخته وآراسته شده وازکارهای بهزاد شمرده می‌شود.

صحنی‌است محدود به‌پنجره که دربی مجلل و مزین دارد، ودر

ماورای پنجره سبزه‌زار خرم با درختان زیباست، که بعدازان صحرای خشکیده زردرنگی بنظرمی‌آید و درانجاکلبه‌ایست که نی‌نوازی پیش آن برسبزه‌زار لطیف نی مینوازد.

درداخل بزم خمها بدوش و صراحی‌ها دردست ساقیان است که ازان در پیمانه‌ها باده می‌ریزند و بدمستی را هم دو نفر در بغل گرفته می‌برند و امیر با عبای آسمانی‌رنگ گرم، مستانه بر تخت کوچکی قرار دارد و پیش روی او جامی با دوصراحی زرین افتاده است و بیرون در دژخیمی با ریش وقیافت مهیب و عبای سرخ چوبی دردست دارد، و مردی سیاه‌پوش را میزند.

مناظر دشت وسبزه‌زار ودرختان بارنگهای‌خاص وهم‌کاشی‌کاری صحن مجلس وتزئینات درب در نهایت ثقت ولطافت است. اشخاص بزم قباهای رنگین سبز و آبی و عنابی و سیاه و لیموئی وگلابی دربر دارند وحواشی این‌صفحه زرافشان است.

این‌مجلس مصورعیاشی، حاکی ازحیات طبقه اشراف و عروج فیودالی درآسیای میانه‌است، که هنرمند چیره‌دست مناظرآنرا باکمال قدرت کشیده است، ولی‌اشراف ودرباریان عیاش درداخل‌کاخ به‌عیش ونوش وعربده اندراند، در حالی‌که بیرون در، هنگامهٔ آزار و لت و کوب مظلومان بدست دژخیمان‌گماشتهٔ همین درباریان عیاش سیه‌مست گرمست.

آیا هنرمند بهزاد یا یکی از شاگـردان مکتب او درینجا اراده نداشت، که درهنرخود رمزی ازحیات طبقاتی آنوقت بگنجاند، تا در قرنهای مابعد حاکی از درد و اندوه وآلام جان فرسای طبقهٔ مظلوم و

جرایم انسانیت‌سوز طبقه حاکمهٔ ستمگار باشد؟

اگرما ارادهٔ هنرمند را درین منظر دخیل ندانیم ، هم هنر وظیفهٔ خودراکه ترسیم وتجسیم وتصویر اجتماع است بجاآورده است.

-۴- (۲۵۰۹)

یك‌ورق مصور (ورق۹ تقویم مصر)

ازیك دیوان شعرفارسی باسلوب‌بهزاد حوالی ۹۳۲ق=۱۵۲۵م ازمکتب تبریز (۲۶۰×۳۲۰م) درموزهٔ فن اسلامی قاهره. درین منظر شاهی درزیر سایه‌بان سرخ ساده برتخت سرخ‌رنگی نشسته ودرباریان او دراطرافش نشسته و ایستاده‌اند. نقاشی ورنگ‌آمیزی و چهره‌کشایی این‌تصویر بدرجهٔ متوسط است وازان‌آشکار می‌آید کـه مکتب هنری بهزاد درتبریز تاسال ۹۳۲ق به‌چه انحطاطی رسیده بود ؟

-۵- (۲۵۱۰)

شاهنامهٔ فردوسی :

کار مکتب شیراز ۷۹۶ق =۱۳۹۳م (قاهره) از سوابق مکتب هرات.

-۶- (۲۵۱۱)

صفات‌العاشقین هلالی :

بارقم‌میرعلی (هروی) که تاریخ۹۲۹ق۱۵۲۲م دارد، درکتابخانهٔ خدیویهٔ قاهره (خ۵۱۴)

- ۷ -(۲۵۱۲)

یوسف و زلیخای جامی:

اسلوب بهزاد دنبالهٔ هنرهرات درمدرسهٔ تبریز ۹۴۰ق=۱۵۳۳م (۱۵و۵×۲۴) سانتی. از نسخ خطی دارالکتب قاهـره. چند صفحهٔ مصور آن برتقویم مصر ۱۹۶۰ طبع شده‌است:

۱- برورق ۳ تقویم: مجلس زلیخا با دختران مصر درحالیکـه یوسف را می‌بینند و درحالت حیرت ودلباختگی بجای ترنج انگشتان خودرا می‌برند. درین صفحه دربالا وپایین باخامهٔ بسیار قوی نستعلیق این دوبیت جامـی راکه حاکی از حیرت و هوش بـاختگی دختران اهل‌مجلس است نوشته‌اند:

دربالا:

ندانسته ترنج از دست خود باز   ز دست خود بریدن کرد آغاز

پایین:

یکی از تیغ، انگشتان قلم‌کرد   بدل حرف وفای او رقـم کرد

این منظربدیع و شگفتهٔ لطیف اگرچه امضا ندارد ولی آنرا از ادامهٔ بسیار مؤفقانهٔ هنرهرات درتبریز توان شمرد.

ایوان مجلس زلیخا نهایت رنگین و دلکش است. تزئینات و نقاشی های دقیق و رنگهای‌گرمیکه دران استعمال کرده‌اند و لباسهای شوخ وشنگ دختران حسن‌زده ومتحیر جالب است، ولی به تخلیقات خامهٔ بهزاد در نسخهٔ بوستان قاهره نمیرسد.

۲- برورق ۴تقویم: منظرمعراج وآسمان پر ازتجلیات طلایی با براق وفرشتگان بالدار است. رنگهای گرم درلباس فرشتگان وزنگار-

لون آسمان بکار رفته و براق شکل اسپی با سرزنی با تاج مطلا دارد و فرشتگان تحف آسمانی را در قابهای سرپوش‌دار مطلا بدست دارند . صاحب معراج موزهٔ سیاه و عبای سبز ودستار سپید باکلاه پخش سرخ دربردارد، ولی بر روی او نقابیست و چشم و دهن و بینی او را نتوان دید.

واتیکان

(۲۵۱۳)

مفاتیح‌الاعجاز لاهیجی :

کتابخانهٔ واتیکان ایتالیا، به نستعلیق متوسط بتاریخ ۹۰۳ ق ۱۴۹۷م (خ ۲۳۶)

وین

(۲۵۱۴) - ۱ -

سلوك ملوك:

رسالهٔ تألیف جلال قائنی هروی در کتابخانهٔ وین، دارای مزایای هنری که بران نوشته‌اند: «برسم خزانهٔ سلطان‌الاعظم و خاقان‌الاعدل سلطان شاهرخ بهادرخان ...»

(ایرج افشار - مجلهٔ هنر و مردم شماره ۱۲۲)

(۲۵۱۵)-۲-

مرقع سلطان مراد ثالث:

در کتابخانهٔ ملی وین. مجموعهٔ خطوط خوش نویسان اسلامی، که ازانجمله دوقطعه بقلم کتابت وغبارخوش سلطان محمدنورهرویست که یکی در سنه ۹۱۲ق ۱۵۰۶م نوشته شده (خ۲۷۹) و هم دوقطعه از همین مرقع بکتابت خفی خوش با رقم «کتبه شاه محمود» نشابوری است.

یك قطعه بقلم نستعلیق خوش با رقم «کتبه عبدالرحیم الیعقوبی» که مراد انیسی خوارزمیست.

یك قطعه ازهمین مرقع رقم دارد: «قطعه العبد محمدطاهر مجلد الخاقانی فی سنه ۹۶۱ق» (۱۵۵۳م) (خ۷۸۳)

یك قطعه تصویر این مرقع امضای «محمود مذهب» درسنه ۹۶۳ق (۱۵۵۶م) دارد (سروی ۱۸۷۰)

- ۳ - (۲۵۱۶)

همای و همایون بخط محمدبن حسام:

در کتابخانهٔ ملی وین. بقلم خفی نستعلیق بشیوهٔ اظهر تبریزی با رقم: «محمدبن حسام المشتهر بشمس الدین البایسنغری ... فی دار السلطنة هرات ... فی سنه ۸۳۱ق» (۱۴۲۷م)

این شمس بایسنغری هروی ازخطاطان دربار بایسنغر در هرات بود، که استاد همه خطوط و شاگرد معروف بغدادی متوفا ۸۵۰ق ۱۴۴۶م است (خ۳۱۵)

هند

-۱- (۲۵۱۷)

مجموعهٔ اشعار بخط اظهر هروی :

این خطاط ماهر درعصر تیموریان بهرات آمد و دردربار بایسنغر و سلطان ابراهیم و الغ بیگ و غیره محشور گردید ، و بعد از ۸۸۰ق ۱۴۷۵م درگذشت، سلطان‌علی مشهدی ازشاگردان او بود.

یك البم کوچك ۲۵ ورقی او در کتابخانه علی‌گر یونیورستی محفوظست که سه ترجیع بند عراقی ویك یك هم ازاوحدی و خواجو کرمانی و امیرنعیمی دارد.

خط آن نستعلیق بسیار خوش ریز است در بین نقوش مذهب رنگین. که جداول وتزئینات هرصفحهٔ آن زیباست.

این مجموعه اهمیت تاریخی هم دارد ، زیرا وقتی در تصرف جهانگیر پادشاه هند بود وبران بخط خود نوشته است:

«الله اکبر»، پنجم آذر سنه ۱ داخل کتابخانهٔ این نیازمند درگاه الهی در دارالخلافهٔ آگره . حرره نورالدین جهانگیر بن اکبر پادشاه

سنه ۱۰۱۴ .

در آخر این نسخه نوشته است :

«الحمدلله علی‌الاتمام ... فی‌شهر محرم‌الحرام ... عام ثمانین و ثمانمائه .... علی یدالعبدالمذنب ... اظهرالکاتب فی بلدة هراة حفت بالزهراة .» (ن)[1]

-۴-۲- (۲۵۲۰-۲۵۱۸)

مخطوطات سلطان علی مشهدی:

شاگرد اظهر هروی وخطاط نیرومند نستعلیق‌نویس دربارسلطان حسین بایقرا درهرات بود (۸۷۳-۹۱۱ق ۱۴۶۸-۱۵۰۵م)

(۲۵۱۸) ۲: دیوان حافظ: نمبر۵۴/۸۱۷ کلکسیون عبدالسلام . کتابخانه علی‌گربونیورستی. این نسخه درآغاز ناقص وچهار ورق‌اول آن بخط دیگر است درآخرآنست :

« کتبه‌المذنب الی‌الله الغنی سلطان علی‌المشهدی » ۹۱۹ ق (۱۵۰۸ م)

(۲۵۱۹) ۳: مناجات خواجه عبدالله انصاری : نوشته شده در هرات ۹۲۱ ق ۱۵۱۴م نمبر ۷۵۵ رضا لایبریری رامپور ، بران خطوط شاهان مغولیهٔ هند است بدین شرح :

الف: رسالهٔ خواجه عبدالله انصاری خط ملاسلطان علی ازپیش کش‌خان‌خانان بتاریخ ۲۴ جمادی‌الاول سنه ۱۰۲۲ حرره جهانگیرابن اکبر پادشاه .

۱- مأخوذ از رسالهٔ مخطوطات عصر تیموریان درهند از پروفیسور نذیر احمدیونیورستی علی‌گر هند ۱۹۶۹م، که علامت مخفف آن (ن) است.

ب : بتاریخ بیست و پنجم مـاه بهمن الهی مـوافـق بیستم شهر جمادالثانیه سنه ۱۰۳۷هجری که روز جلوس مبارکست داخل کتابخانهٔ این نیازمند درگاه شد حرره شهاب‌الدین محمد شاه جهان ابن‌جهانگیر شاه‌ابن اکبر شاه .

باین‌طور نوشته‌های عبدالرحیم‌خان‌خانان درسنه ۹۹۸ق ۱۵۸۹م ومحی‌الدین محمد عالمگیرپادشاه غازی ومیرکرم‌الدین‌خان در ۱۱۸۹ ق ۱۷۷۴م نیزدارد(ن).

(۲۵۲۰)۴ یک‌قطعه خط سلطان‌علی درموزهٔ باستان‌شناسی‌دهلی.

-۱۴-۵- (۲۵۳۰-۲۵۲۱)

خطوط میرعلی‌الکاتب هروی :

از خطاطان نستعلیق نویس ماهر دربار سلطان حسین بایقراست که تا مرگ این پادشاه (۹۱۱ ق) ۱۵۰۵م با او بود ، وفاتش درحدود ۹۵۱ق ۱۵۴۴م باشد.[۱] مخطوطات او درهند :

(۲۵۲۱) ۵ــ دیوان شاهی:

در ۴۵ ورق نمبر ۱۷۴ بانکی پورپتنه . درآخر امضای « الفقیر علی‌الکاتب در۹۱۵ق» دارد (۱۵۰۹م)

خط آن نستعلیق روشن ومتقن با جداول رنگین و مذهب است. حواشی آن تزئینات‌گلدار وشاخسار دارد (ن)

۱ــ بنام میرعلی قطعات مخطوطه و کتب زیاد دیـده شده ، و چندنفر خطاط بدین نام بوده‌اند (ح)

(۲۵۲۲) ۶ـ حالنامهٔ عارفی[1] یا مثنوی گوی و چوگان:

کلکسیون حبیب گنج در کتابخانهٔ یونیورستی علی گر. به نستعلیق خوش در ۹۲۶ ق ۱۵۱۹ م در هرات نوشته شده و در آخر آنست :

«کتبه العبد الفقیر علی الحسینی الکاتب ...فی اوایل شهر ربیع الاول سنه ست وعشرین وتسعمائه بمدینة هراة»

این نسخه نوشته‌ها و مهرهای بسا از رجال تیموریهٔ هند دارد مانند: کتابهٔ عصر اورنگ زیب در فتح گلکنده غره ذیحجه سال ۳۱ جلوس. و امضای قابل خان خانه‌زاد پادشاه عالمگیر ۱۰۹۷ ق (۱۶۸۵ م)

(۲۵۲۳) ۷- حالنامه عارفی :

میرعلی چندین نسخهٔ این کتابرا نوشته[2] که نسخهٔ دیگر خطی آن در بانکی پور است (نمبر ۱۷۲ ورق ۲۵) که بر کاغذ خوب به نستعلیق بسیار خوش و جلی با نقوش رنگین . و جداول مذهب نـوشته شده و عناوین آن برزمینهٔ مذهب گلدار است .

(۲۵۲۴) ۸ ـ بوستان سعدی :

رضا لایبریری رامپور (نمبر ۴۰۷۰) بخط میرعلی در سنه ۹۲۷ ق ۱۵۲۰ م در هرات . که نقاشیها و تصاویر مکتب هرات نیز دارد و خط آن نستعلیق خوش با جداول و حواشی مذهب رنگین است .

(۲۵۲۵) ۹ ـ یوسف زلیخاء جامی:

این نسخهٔ بسیارجالب دررمضان ۹۳۰ ق ۱۵۲۳ م بخط میرعلی

۱ـ عارفی شاعر عصر شاهرخ متوفا ۸۵۳ ق ۱۴۴۸ م است .

۲ـ یك نسخهٔ دیگرهمین کتاب بخط میرعلی در هرات ۹۲۹ ق ۱۵۲۲ م در کتابخانهٔ جهانگیر بود که آنرا M.L.CARLIER به پاریس برد .

است که در آخر آن چنین نوشته : «علی ید العبد الضعیف میرعلی فی اواخر رمضان سنه ثلاثین و تسعمائه بمدینة هرات»

نسخه به نستعلیق زیبا بسیار منقش و مزین است، حواشی و جداول مذهب رنگین دارد و نمبر آن در کتابخانهٔ بانکی‌پور (۱۹۶) است و فهرست‌نگار این کتابخانه مینویسد که این همان نسخهٔ خطیست که در مآثرجهانگیری (ورق ۳۳ الف) چنین مذکور است :

« روز دوشنبه دوم محرم سنه هزار و نوزده . . . درین روز یوسف زلیخا بخط ملامیرعلی مصور و مذهب که هزار مهر قیمت داشت وسپه‌سالار خان خانان بطریق پیشکش ارسال داشته بود معروض گردید.»

(۲۵۲۶) ۱۰- مطلع الانوار امیرخسرو :

نستعلیق جلی میرعلی با حواشی مزین رنگین که بر ورق ۱۵۰ب، ۱۵۱ الف ، ۱۵۲ ب ، ۱۵۳ الف ، تصاویر صفحه کامل دارد .

خاتمهٔ آن : «تمت علی ید اضعف الکاتبین واقل العباد السلطانی میرعلی الکاتب السلطانی الاعدل الاعظم الاکرم معز السلطنه ... عبدالعزیز بهادر ... فی اواسط شعبان المعظم سنه سبع وار بعین و تسعمائه بدار الفاخرة بخارا ، باهتمام سلطان میرك کتابدار»

در کتابخانهٔ بانکی‌پور پتنه (نمبر ۱۲۹)

(۲۵۲۷) ۱۱ - صد پند لقمان :

نمبر ۷۵۶ رضا لایبریری رامپور . در تزئین و نقاشی شبیه مخطوطه نمبر ۲۰۲۴ بانکی‌پور است ، الا اینکه جای نوشتن آن معلوم نیست و فقط امضای میرعلی در ۹۴۵ ق ۱۵۳۸ م دارد. ضمیمهٔ این نسخه سخنان

خواجه عبدالله انصاری بقلم همین میرعلیست .

این نسخه در کتابخانهٔ حکیم همام بوده‌وازو به کتابخانهٔ جهانگیر و شاه جهان و دخترش جهان‌آرابیگم انتقال یافته که خط جهانگیر (۳ محرم سنه ۱۵) وخط شاه جهان (سلخ ربیع‌الاول ۱۰۳۹ ق قیمت هزار روپیه) بران نوشته است .

در ذیحجه سنه ۱۰۴۰ ق ۱۶۳۰ م شاه جهان آنـرا بدخترش جهان‌آرابیگم بخشیده و بخط این بانو نیزه‌طالبی بران‌نوشته شده است.

(۲۵۲۸) ۱۲ ــ صد پند لقمان :

کتابخانهٔ بانکی‌پور نمبر ۲۰۲۴ . با همان خصایص و تزئینات وخط خوش نسخهٔ سابق۷ که در بخارا بخط میرعلی در۹۴۹ق ۱۵۴۲ م به نستعلیق بسیارعالی با جداول مذهب و حواشی‌منقش رنگین ترتیب گردیده است . درآخر آن مینویسد : «تمت هذه‌الرساله ببلدة فاخـره بخارا سنه تسع‌واربعین‌وتسعمائه ، کتبه‌العبدالمذنب علی‌الکاتب.»

(۲۵۲۹) ۱۳ ــ مجموعهٔ نفیسه :

بانکی‌پور نمبر۱۰۸۹ مجموعهٔ بسیارنفیس اشعارگزیدهٔ سعدی ، نظامی ، خسرو ، جامی وغیره است که چنین آغاز شده :

ای ذات تو از صفات ما پاك کنه تـو برون ز حـد ادراك

نام‌کاتب برورق ۱۴ و۶۸ علی‌الحسینی و برورق ۴۴ الف علی‌ـ الکاتب نـوشته شده خط آن نستعلیق خیلی عالی و عناوین آن نهایت مزین است . درآغاز کتاب دومنیاتور بامضای رضا ودومنیاتور بی‌امضا در آخر آنست .

این کتاب در ۸ جمادی الثانیه ۱۰۳۷ ق ۱۶۲۷ م داخل کتابخانهٔ

شاه جهان‌گردیده‌و بخط خود این پادشاه نوشته‌یی دارد ، وهم نورجهان بیگم بران نوشته که قیمت آن پانصد روپیه است .

(۲۵۳۰) ۱۴ ــ سبحة‌الابرار جامی :

کتابخانه دیوان صاحب مدراس (هند) بخط خوش نستعلیق که نام میرعلی‌الکاتب در آخر آن نوشته شده و دو ورق ۶۲ ب ۶۵ الف آن مصور است (ن)

ـ۱۵ـ۱۸ـ (۲۵۳۱ـ۲۵۳۴)

خطوط سلطان محمدبن نورالله :

سلطان محمد نور از شاگردان نامور سلطان علی مشهدی و در خدمت امیرعلی‌شیرنوایی بود که وفاتش درحدود ۹۴۰ق ۱۵۳۳م باشد، این آثارش در هند است :

(۲۵۳۱) ۱۵ــ سبحة‌الابرارجامی : بانکی‌پور نمبر۱۹۱

بخط ظریف نستعلیق با جداول مطلای رنگین دارای عنوان منقش و تزئینات دلکش برورق ۱۴ ب ۱۵ الف ۲۹ الف ۹۷ ب .

درآخرتاریخ کتابت ۱۵ذیقعده ۹۱۳ق ۱۵۰۷م است چنین:

این کتابت که نسخه‌ایست بدیع . . . . . عاقبت محمود
بنده سلطان محمدبن نور در چه ماه وچه سال ثبت نمود
پانزده روز رفته از ذی قعد سال هــجرت کتابت مــن بود

(۲۵۳۲) ۱۶ــ کلیله‌ودمنه بهرامشاهی : رامپور نمبر ۲۹۸۲ رضا لایبریری. بخط خوش نستعلیق وتزئینات وعناوین مذهب رنگین خیلی

زیاد که سرورقهای آنهم خیلی قشنگ است . تاریخ کتابت ندارد ولی تصاویر و نقاشی آن عالیست .

(۲۵۳۳) ۱۷: دیوان‌حافظ : رضا لایبریری نمبر ۳۲۷۲ رامپور : بخط بسیارعالی سلطان محمد نور در ۹۳۱ق ۱۵۲۴م به نستعلیق خوش با جداول طلائی و حواشی منقش نوشته شده در آخر آن بین لـوحهٔ نقاشی نوشته: «تمت‌الکتاب بعنایةالملك الوهاب فی شهور سنه احدی وثلاثین وتسعمائه، کتبه‌العبد المهجور سلطان محمد نور»

(۲۵۳۴) ۱۸- یك‌قطعه بخط نستعلیق‌عالی بارقم‌سلطان‌محمدنور درموزهٔ باستان‌شناسی دهلی (خ۲۷۷)

-۲۰-۱۹- (۲۵۳۶-۲۵۳۵)

مخطوطات شاه‌محمدالکاتب:

نستعلیق نویس بسیار ماهر است که در خراسان زندگی داشت دوکتاب او درهند است :

(۲۵۳۵) ۱۹: هفت‌اورنگ جامی در۲۸۴ ورق. کتابخانه بانکی-پور نمبر ۱۸۲. بخط خوش نستعلیق در چهار ستون بین حواشی مطلا ورنگین. دوورق نخست هرهفت‌کتاب آن نقاشی ظریف دارد وعناوین آن بر زمینه مذهب‌گلدار نوشته شده و برورق ۱۶۷ب و۱۹۱دوتصویر دارد .

نوشته خاتمه‌کتاب :

تمت‌الکتاب ... تحریراً فی سلخ رمضان سنه ۹۰۸ شاه محمد-الکاتب (۱۵۰۲م)

(۲۵۳۶) ۲۰: شاهنامهٔ فردوسی در۵۳۸ورق. نمبر۲ مخطوطات

بانکی‌پور . نسخهٔ بسیار زیبای شاهنامه بـا مقدمـه بایسنغری است به نستعلیق خوش چهارستونی که نقاشی های رنگین وافر دارد و تزئینات صفحات کامل آن دیدنی و وقایهٔ اصیل آن هم محفوظست .

کتابت آن در آخـر بامضای شاه محمدالکاتب است و ۲۷ قطعه تصویر نفیس در بین حواشی دارای شاخسار مطلا دارد.

-۲۱- (۲۵۳۷)

هفت اورنگ جامی بخط محمودبن حسن‌الهروی:

این خطاط ماهر هراتی مخطوطات نستعلیق دلکش و زیبا دارد که یك نمونهٔ هنر او نسخهٔ هفت اورنگ جامیست (نمبر۱۸۳بانکی‌پور) که به نستعلیق روشن درچهارستون باحواشی وجداول مطلا و عناوین منقش نوشته شده ، وآغاز هر کتاب با صفحات مزین و آراسته است.

درخاتمه کتاب نوشته شده کـه این نسخه را در مـدرسهٔ جلالیهٔ هرات درسلخ رمضان ۹۲۸ق ۱۵۲۱م انجام داده است.

-۲۲- (۲۵۳۸)

دیول‌رانی بخط دوری‌هروی:

سلطان بایزیدبن میرنظام مشهور بهدَوری Dauri ازمردم هرات و شاگرد میرعلی‌الکاتب بود ، کـه بهند رفت و بدربار اکبر رسید ولقب کاتب‌الملك‌یافت تاریخ وفاتش را ۹۸۶ق ۱۵۷۷م درراه حج‌نوشته‌اند.

نسخهٔ خطی مثنوی امیرخسرو بنام‌دیول رانی وخضرخان(نیشنل میوزیم دهلی جدید) بقلم اوست ودر آخر مینویسد :

« الفقیر... سلطان بایزیدابـن میرنظام مشهور به دوری بتاریخ شهر محرم‌الحرام سنه۹۷۶ق» (۱۵۶۸م)

این مخطوطه دوتصویر سبك مغولیهٔ هند هم دارد، که یکی ازان درفهرست مشرح موزهٔ ملی هند ۱۹۶۴م طبع شده است.

این نسخه درملك سلیمه سلطان بیگم یکی از ازواج اکبر پادشاه بود و بعدازان به کتابخانهٔ شاه جهان انتقال یافته و اخیراً از کتابخانه کپورتهله بموزهٔ ملی دهلی آورده شده است.

-۲۳-(۲۵۳۹)

یوسف و زلیخای جامی به خط سلطان حسین بن جمشید هروی :

وی باشندهٔ هرات وشاگرد محمد شادیشاه است که این خطاط از شاگردان سلطان محمد خندان بود (تاریخ رشیدی ص ۱۶۵) چون شادیشاه در حدود ۹۵۰ ق زندگی داشت ، سلطان حسین هم بعد ازین زندگی کرده باشد. مخطوطاتش کمیابند ومؤلف ریحان نستعلیق(تألیف ۹۸۹ق) یك نسخهٔ سبحة الابرار جامی را بقلم او ذکرمیکنند.

یك نسخهٔ یوسف و زلیخای جامی نمبر ۲/۸۸ یونیورستی علی گر تحریر ۹۶۳ ق ۱۵۵۵م امضای سلطان حسین بن جمشید هروی دارد که آنرا در بخارا نوشته و دران خودرا الغریب المهجور خوانده است (ن)

-۲۴-(۲۵۴۰)

دیوان قاسم انوار بخط عبدی نشاپوری :

نامش عبدالله بن حسن نشاپوری و شاگرد میرعلیست که در نستعلیق نویسی شهرت داشت. چون یك قطعهٔ او درسنه ۹۹۶ق ۱۵۸۷م

نوشته شده، بنابرین بعد ازین سال بعمر ۹۰ سالگی مرده باشد[۱] (بقول مهدی بیانی ۱/۴۲۴)

یك نسخهٔ خطی دیوان قاسم انـوار (نمبر ۱۷۰ بانکی‌پور) در ۱۳۴ورق به‌نستعلیق روشن عبدی نشاپوری در سلخ رجب سنه ۹۳۳ق ۱۵۲۶م نوشته شده که جداول مطلا وسرورق مزین دارد (ن)

-۲۵-(۲۵۴۱)

رسایل سعدی بخط میرمحمد باقرهروی :

باقر فرزند هنرمند میرعلی‌الکاتب سابق‌الذکر است که بهند رفت و بدربار اکبر پذیرفته شد . وی روش نستعلیق نویسی بسیار ماهرانهٔ پدر خود را بنحوی تقلید میکرد ،که بین مخطوطات پدر و پسر فرق کردن مشکل است وابـوالفضل در آیین اکبری بشهرت و مهارت او اشارت مینماید (ترجمهٔ انگلیسی ص۱۰۳)

در کتابخانهٔ بانکـی‌پور مخطوطـهٔ نمبر۹۳ «شش رسالهٔ سعدی» محفوظست که درخاتمهٔ آن نوشته‌اند: کتبه میرعلی‌الکاتب ۹۴۴ق ۱۵۳۷م ولی این صحیح نیست زیرا شاه جهان مغولی هند درآخر آن بقلم‌خود نوشته :

« حرره شهاب‌الدین محمد صاحب‌قران ثانی شاه جهان ، خط باقر پسرملاعلیست، نام اورا تراشیده ، نام پدر نوشته‌اند »

۱ـ یك نفرعبدی‌قلندرکاتب درمجالس‌النفایس (ص۱۴۸) مذکوراست که شاید غیر ازین شخص باشد، زیرا مجالس در ۸۹۶ ق ۱۴۹۰م پیش از عبدی نشاپوری تألیف شده .

این نسخه درسنه ۱۰۱۹ق ۱۶۱۰م به کتابخانه فرزند عبدالرحیم خان خانان رفته و بعد ازان بـه کتابخانه محی‌الدین عالمگیر بود کـه نوشته‌های این رجال بران است.

نستعلیق ایـن نسخه خیلی دلکش و زیباست ، جـداول رنگین طلائی وحواشی منقش بالوحهٔ نقاشی آغاز کتاب دارد ، درسنه ۹۸۶ق ۱۵۷۷م درادی‌پور عرض دیده شده است (ن)

-۲۹-۲۶- (۲۵۴۵-۲۵۴۲)

مخطوطات محمدحسین کشمیری[۱]:

وی شاگرد میرعلی‌الکاتب بـود (مرآةالعالم ص ۵۲ و مناقب هنروران ص۵۰۵) که بدربار اکبر پیوست ولقب «زرین‌قلم» یافت و بعدازان جهانگیر اورا به «عنبرین قلم» ملقب ساخت ، وفاتش ۱۰۲۰ق ۱۶۱۰م است. مخطوطات فراوان از خامهٔ او دیده میشود که ازانجمله است:

(۲۵۴۲) ۲۶: دیوان میرحسن ۳۰۰ صفحه (نمبر۱۳۲ بانکی‌پور) که برای کتابخانهٔ شیخ فرید بکـهری[۲] بقلم محمدحسین کشمیری در سنه ۱۰۱۰ق ۱۶۰۱م به نستعلیق روشن با حـواشی مذّهب نوشته شده است.

(۲۵۴۳) ۲۷: خسرو وشیرین از میرزاجعفربیگ ۶۳ ورق (نمبر

۱ـ دنبالهٔ هنرخطاطی هرات درهند است.

۲ـ وی یکی ازسالاران درباراکبر بودکه جهانگیراورا لقب‌مرتضی‌خان داد ودرسنه ۱۰۲۰ق ۱۶۱۰م بمرد.

۲۷۴ بانکی‌پور) که تاریخ کتابت ندارد و بخط خوش نستعلیق‌باجداول مطلا وحواشی رنگین منقش نوشته شده است.

(۲۵۴۴) ۲۸ : منتخبات فارسی : از آثار نظم و نثر نویسندگان نامدار زبان فارسی (نمبر ۱۰۹۰ بانکی‌پور) کـه بهترین نمونۀ خطاطی محمد حسین شمرده میشود وچندین‌بار امضای او دارد و تاریخ کتابت آن سنه ۱۰۰۰هـ ۱۵۹۱م است.

دو منیاتور بقلم فرخ وسنکر نقاشان هند وچندین تصویرهم‌دارد، خط آن نستعلیق جلی در حواشی مطلای گلدار است (ن)

(۲۵۴۵) ۲۹: هفت بندکاشی با تزئین و تـذهیب و بهترین خط نستعلیق در کتابخانۀ علی گرهند.

-۳۴-۳۰-(۲۵۵۰-۲۵۴۶)

مخطوطات محمودشهابی هروی

(ادامۀ مدرسۀهنری‌هرات): محمودبن‌اسحاق شهابی ازشاگردان سربرآوردۀ میرعلی‌الکاتب درهند بود ازآثار اوست :

(۲۵۴۶) ۳۰: دیوان کامران (ورق ۳۴ نمبر ۲۳۷ بانکی‌پور) که نسخۀ واحدۀ اشعارفارسی وترکی این شاهزاده پسر بابر است ودرآخر چنین نوشته «علی یدالعبدالضعیف محمودبن اسحاق‌الشهابی الهروی»

برین کتاب خطوط جهانگیر در ۱۰۳۵ق ۱۶۲۵م و شاه جهان و تحویلی شیخ فیضی در ذیحجه ۹۹۰ ق ۱۵۸۱ م و مهرهای سالهای ۹۸۴-۹۸۷-۹۹۰-۹۹۲ق هم دیده میشود.

(۲۵۴۷) ۳۱ : مناجات عبدالله انصاری (۲۰ ورق نـمبر ۲۰۶۷ بانکی‌پور) تحریر نستعلیق جلی محمودبن اسحاق‌شهابی درسنه ۹۴۴ق ۱۵۳۷م.

(۲۵۴۸) ۳۲: نفحات الانس جامی (نمبر ۲۲۸۱ رامپور) بخط خوش وعالی نستعلیق همین محمود هروی بتاریخ ۹۹۳ق ۱۵۸۴م.

(۲۵۴۹) ۳۳ : خمسهٔ امیرخسرو (نمبر ۴۱۰۲ رامپور) نسخهٔ بسیار مزین و منقش و مصور است عمل و خط همین محمود که تصاویر ادامهٔ سبك هراتست ، که در آخر امضای خطاط در سنه ۹۷۷ق ۱۵۶۹م موجود و نمونهٔ بهترین نستعلیق نویسی است.

(۲۵۵۰) ۳۴ : (موزیم الورهند) یك نسخهٔ مصور بوستان سعدیست با نستعلیق ممتاز محمود شهابی در سنه ۹۴۴ق ۱۵۳۷م که دارای ده مجلس مصور سبك مغولیهٔ هند است.

(۲۵۵۱) -۳۵-

نفحات جامی بخط عبدالمؤمن مزاری :

قراریکه نوائی درمجالس النفایس مینویسد : وی شاعر ورزیده وخطاط ماهری بود که مزاری تخلص داشت و بر مزار مولانا عبدالرحمن جامی در هرات میزیست از آثار خطی او یك نسخهٔ نفحات الانس جامیست که در کتابخانهٔ بانکی پور به نمبر ۱۷۸۰ موجود است.

این نسخه به نستعلیق گزیده و عالی و حواشی منقش رنگین و عناوین مزین نوشته شده ودر آخر آنست:

«کتب العبد المذنب المتواری عبد المومن المزاری ۹۳۲ق» ۱۵۲۵م (ن)

(۲۵۵۲)-۳۶-

سبحة الابرار بخط کمال:

خطاطی بدین نام درقرن دهم وجود داشت که دکتر بیانی در بارهٔ

اومینویسد: «چندین قطعه ازخطوط میرعلی هروی را دیده‌ام، که وی بریده ویا اگر اصل خط به سفیداب یا زر نوشته شده بود، آنرا تحریر کرده است» (خوشنویسان ۱/ ۵۹۰)

بدین‌نحو کمال با میرعلی محشور بوده ونسخهٔ خطی نمبر ۱۹۲ بانکی‌پور که سبحة‌الابرار جامیست درسنه ۹۲۷ق ۱۵۲۰م بقلم‌اوست.

نستعلیق این مخطوطه بسیار زیبا و حواشی آن منقش رنگین است (ن)

-۳۷-(۲۵۵۳)

سبحة‌الابرار بخط خلیل بن درویش:

ذکر این خطاط درتذکره‌ها نیامده، ولی دکتربیانی قطعات‌خط اورا دارای تاریخ ۹۶۶ و۹۷۸ و۹۶۸ق دیده است.

نسخهٔ خطی سبحة‌الابرار جامی (نمبر ۱۹۴ بانکی‌پور) بقلم همین خلیل‌بن درویش محمدالجامی در۹۸۰ق ۱۵۷۲م است، که خط آن نستعلیق نفیس با حواشی مطلا و رنگین است (ن)

-۳۸-(۲۵۵۴)

تمرنامه بخط محمدالکاتب (بن علاءالدین):[۱]

ازقصبهٔ رزه RAZA باخرز مربوط هرات‌است که‌نستعلیق‌نویس ماهر بود و درسنه ۹۹۲ق ۱۵۸۳م تیمورنامهٔ هاتفی را درشهربلخ‌نوشت (کتابخانهٔ علی‌گر) که نستعلیق‌خوش وحواشی‌مجدول مطلاونقاشی‌های

۱ــ رك: نمبر۴۸ وایران وفرانسه.

دلکش زیبا دارد ودرآخرآن نوشته :

«فی تـاریخ شهر رجب‌المرجب سنه ۹۹۲ ق کتبه العبدالمذنب محمدالکاتب رزه عن ولایت باخرز... ببلدة فاخره‌بلخ صورت تحریر یافت» (ن)

-۴۱-۳۹- (۲۵۵۷-۲۵۵۵)

خط عبدالرحیم‌الهروی (عنبرین‌قلم):

(۲۵۵۵) ۳۹- وی درهرات پرورده شد وبعدازان به‌هند رفت و درانجا هنر مکتب هـرات را رواج داد ، ازآثار هنر او نسخهٔ مصور انـوار سهیلی است در ۲۳۹ ورق بـه نستعلیق بسیار زیبا کـه در سنه ۱۰۰۵ق ۱۵۹۶م درلاهور نوشته‌شده ودرقلعه بهاون‌بهارت یونیورستی بنارس محفوظست و۲۷مجلس تصویرمدرسهٔ هنری دورهٔ اکبری دارد بقلم بساون وجگناته وفرخ‌چیله و دهیوانداس و موکوند و مسکین و مهیش وسنواله ومنوهر وشنکر و لچهمن و مادهو و میشندنداس واننه که هنروران عصر اکبر درهندند (ن)

(۲۵۵۷-۲۵۵۶) ۴۰-۴۱- چهل‌مجلس علاالدوله سمنانی؟ به‌خط او با رقم عبدالرحیم روشن‌قلم ۱۰۲۰ق ۱۶۱۰م درموزهٔ باستان شناسی دهلی . و یك قطعه نستعلیق خوش او با رقم عبدالرحیم عنبرین‌قلم در همین موزه .

-۴۲- (۲۵۵۸)

خط شاه خلیل‌الله باخرزی :

وی خطاط دربار ابراهیم عادل‌شاه ثانی دربیجاپور(هندجنوبی(

بود، که بریاست یك گروه سفارتی بدربار شاه‌عباس‌صفوی فرستاده‌شد.
چون وی ازمردم رزهٔ باخرز خراسان وحافظ سنن مدرسهٔ هنرهرات و مخصوصاً میرعلی‌الکاتب است ، بنابرین ذکر یك اثر خامهٔ او درینجا کرده میشود:

نورس: شاه خلیل یك‌نسخهٔ‌کتاب نورس ابراهیم عادلشاه را در سنهٔ (۱۰۲۷ق ۱۶۱۷م) بخط بسیار عالی نستعلیق نوشته بود ، که فقط یازده ورق این نسخه اخیراً درحیدرآباد دکن بدست‌آمد و برای موزهٔ ملی هند دهلی جدید خریده شد، که دریادنامهٔ ذاکرطبع دهلی۱۹۶۸ م معرفی شده است (ن)

میرخلیل‌الله شاه از سادات عراق عجم بودکه در بیجاپور دکن به استادی خط شهرت داشت وقتی وی ازطرف ابراهیم عادل‌شاه‌ثانی (۹۸۸-۱۰۳۷ق ۱۵۸۰-۱۶۲۸م) بسفارت دربار ایران‌رفت، دربارهٔ او گفته شد :

خورشید عراق از دکن می‌آید — کان لعل بکان خویشتن می‌آید
سردفتر جمله خوشنویسان‌جهان — یعنی که خلیل بت‌شکن می‌آید

وی درنوشتن نورس خطاب «پادشاه قلم» یافت :

شاه عالی نسب خلیل‌الله — چون مسخر نمود ملك قلم
پیش استاد و پیر ابراهیم — پادشاهی ستاده خیل وحشم
شاه عادل که از نی خامه — ستد از دست خصم تیغ‌وعلم
از سیاهی کلك گلگونش — روسپید است دودمان قلم
اوستادی که گشت از دانش — در حریم هنر چنان محرم
کز صریر قلم تولد ساخت — گریه برخاست از زبان قلم

قطعه‌یی برد از پی تعلیم   یافت زان قطعه خسرو اعظم
که بفرمان او قلم گردید   شه ورا خواند «پادشاه قلم»
سال تاریخ این خجسته خطاب
شاه گـردید بادشاه قلم   ۱۰۲۷ق
(صحیفهٔ خوشنویسان ۱۰۳)

-۴۳-(۲۵۵۹)

بیاض اشعار شهزادگان تیموری هرات (نمبر۱۰۹۱ بانکی‌پور)

نسخهٔ نهایت نفیس و زیبای نستعلیق‌عالی و نقاشی‌ها وتذهیب‌های دلکش و سرلوحهٔ مزین دوصفحه‌ییست مشتمل بـر انتخاب اشعار شعرای بزرگ فارسی و شهزادگان تیموری مانند سلطان حسین میرزا، بدیع‌الزمان میرزا، محسن میرزا ابن بایسنقرمیرزا، محمدحسین‌میرزا، مؤمن‌میرزا، غریب‌میرزا وامیرعلی‌شیر نوایی.

این نسخه درهند بوده و درسنه ۱۰۱۴ق داخل کتابخانه‌جهانگیر پادشاه شد. و این مطلب بخط شهزاده خرم‌بن جهانگیر بـران نوشته است (ن)

-۴۴-(۲۵۶۰)

دیوان حافظ کتابخانهٔ هرات:

نمبر۱۵۱ بانکی‌پور. این نسخهٔ نهایت نفیس و تـاریخی بقلم نستعلیق بسیار دلکش وپخته قرن نهم مدرسهٔ هرات است که نام کاتب وتاریخ ندارد، ولی وقتی درهرات درکتابخانهٔ سلطان حسین بایقرا بود

و بورق آخر آن نـوشته شده «سلطان حسین بای‌قـرا ۶ شعبان سنه۱۸ تحویل سهیل شد» بعد ازین نسخه را بهند آورده‌اند و نزد همایون پسر بابر بود، که شب دوشنبه ذی‌الحجه ۹۶۲ق ۱۵۵۴م بدان تفاول کرده و این مطلب را بـران نوشته است . همچنین در محرم ۱۰۲۳ق ۱۶۱۳م جهانگیر از تفاول خود بران مطالبی را تحریر کرده و معلومست که در ملك پادشاهان مغولیهٔ هند بوده است (ن)

-۴۵-(۲۵۶۱)

تاریخ خاندان تیموریه :

نمبر ۵۵۱ بانکی‌پور. کتاب مصور نهایت گرانبها در تاریخ تیمور و اخلاف، او در ماوراءالنهر وهرات و هند تا سال ۲۲ سلطنت اکبر که بخط شاه جهان بران نوشته شده :

«این تاریخ که مشتملست بر مجمل احـوال حضرت صاحبقران گیتی‌ستان و اولاد امجاد آن حضرت وسوانح ایام حضرت عرش آشیانی تاسال بیست ودوم درعهد دولت شاه‌بابا تصنیف شده ، حرره‌شاه‌جهان بادشاه‌بن جهانگیر بادشاه‌بن اکبر بادشاه»

این نسخه بقلم بسا ازمصوران ونقاشان دربار اکبر مصورگردیده و۱۱۲ منیاتور بسیارعالی مزین دارد، که متأسفانـه نامهای مصوران را درحین جلدبندی آن بریده‌اند.

این کتاب مستقیماً بـه مکتب هنری هـرات متعلق نیست ، ولـی موضوع وهم تصاویرآن ربطی قوی با تاریخ ایـن سرزمین دارد وهم سبك مصوری و نقاشی وابسته با بقایای روایات هنری تیموریان هرات

است که برخی ازهنرمندان آنرا با بر با خود بهند آورده بود.

یك تصویر رنگین آن بر سالنمای ۱۹۶۱ و دیگری بر تقویم ۱۹۶۷ م از طرف شرکت تمباکوی هند چاپ شده است (ن)

-۴۶-(۲۵۶۲)

دیوان کمال خجندی :

نمبر ۱۹۳ بانکی پور . مخطوطهٔ بسیار زیبای دیوان کمال شاعر خجند (متوفا حدود ۷۹۲ ق) است که در سنه ۸۸۶ ق ۱۴۸۰ م بخط خیلی‌خوش نستعلیق با حواشی‌جداول مطلا نوشته شده‌وسرعنوان آن دو صفحهٔ منقش مزین است .

در آغازهرغزل یا قطعه یا رباعی‌این دیوان ، یك‌بیت امیر شاهی شاعر متوفا در ۸۵۷ ق ۱۴۵۲ م بخط طلا نوشته است ، خط و کار آن بمدرسهٔ هندی هرات میماند (ن)

-۴۷-(۲۵۶۳)

مجالس‌العشاق بخط احمد شیرازی

بانکی‌پور نمبر۶۶۳: مخطوطهٔ گرانبهای مجالس‌العشاق (منسوب به سلطان حسین بایقرا بن منصور پادشاه هراتست که بخط بسیارخوش نستعلیق با حواشی مطلا و منقش رنگین نوشته شده و سرلوحهٔ بسیار زیبای آراسته دو صفحه‌یی دارد که مهارت آرایش‌گر و نقاش آن ظاهر است .

این نسخه ۳۲ مجلس تصویر بسیار نفیس سبك هرات دارد ، و

مهرها و عرض‌دیدهای زیاد برورق اول آن دیده می‌شود و تاریخ کتابت نسخه معلوم نیست اما امضای خطاط احمدالحافظ الشیرازی دارد (ن)

-۴۸-(۲۵۶۴)

کلیات سعدی به نستعلیق جمال کافی :

در کتابخانهٔ حبیب گنج علی‌گر ۴۸/۹ .

این نسخه بخط قدیم نستعلیق جمال کافی کاتب در سنه ۸۱۴ ق ۱۴۱۱ م است (که مقدمهٔ مکتب هنر تیموریان باشد) (ن)

-۴۹-(۲۵۶۵)

خمسهٔ امیرخسرو بخط سمره :

نسخهٔ قدیم و گرانبها در دیوان صاحب مدراس . شاید نوشتهٔ اواخر قرن ۸ یا آغاز قرن ۹ باشد بقلم سمره بن علی ، که مدتی در کتابخانهٔ ابراهیم عادل شاه بود و براوراق اول آن نوشته‌ها و مهرهای ابراهیم عادل شاه وعلی‌عادلشاه و غیره دیده میشود و آخر کتاب چنین است : «حرره العبدالضعیف سمره بن علی» (ن) (مربوط به مکتب هنر تیموریان)

-۵۰-(۲۵۶۶)

خمسهٔ امیرخسرو در رامپور :

نمبر ۴۱۰۱ کتابخانهٔ رامپور بخط بسیار زیبای نستعلیق تحریر ۸۵۵ ق ۱۴۵۰م که‌نه‌تصویرهم دارد (ن) (مربوط مکتب عصرتیموریان)

-۵۱-(۲۵۶۷)

خمسه امیرخسرو بخط حسین شیرازی :

نمبر ۸۹۱ ، ۵۵۱۴/۵۱ نوشتهٔ حسین عبدالله درشیراز ، ذیحجه ۸۶۳ق بخط نستعلیق خوب دارای ۱۷ تصویر (مربوط مکتب هنر تیموریان)

-۵۲-(۲۵۶۸)

خمسهٔ امیرخسرو :

در موزهٔ ملی هند نمبر ۵۱۲/۵۵ . تحریر ربیع الاول ۸۶۵ ق ۱۴۶۰ م مصور و بخط بسیار خوش نستعلیق (عصر تیموریان)

-۵۳-(۲۵۶۹)

خمسهٔ خسرو در بانکی پور :

نمبر ۳۸ . تحریر ۳ رجب ۸۸۳ ق ۱۴۷۸ م نستعلیق خوش با ۱۷ مجلس تصویر .

برین کتاب نوشته شده که وقتی در کتابخانهٔ قطب شاه و مهرهای عنایت الله شاه جهانی و عبدالرشید دیلمی هم دارد (عصر تیموریان) (ن)

-۵۴-(۲۵۷۰)

خمسهٔ خسرو درعلی گر :

نمبر ۴۴/۵ که درسنه ۹۶۳ ق به نستعلیق نفیس با هفت مجلس تصویر (همه درهفت پیکر) نوشته شده است (بقایای هنر تیموریه) (ن)

-۵۵-(۲۵۷۱)

شاهنامهٔ رامپور بخط محمود تستری (رك : ترکیه)

نمبر ۳۹۰۹ رضا لایبریری رامپور به نستعلیق بسیار نفیس محمود-

ابن محمدالتستری درابرقوه بتاریخ ۶رمضان ۸۴۰ق۱۴۳۶ م با تصاویر (عصر تیموریه)

-۵۶-(۲۵۷۲)

شاهنامهٔ میوزیم ملی هند بخط محمود تستری :

نمبر ۵۴/۶۰ نوشته محمود بن محمد بـرای خواجه نورالدین محمد بخط بسیار عالی نستعلیق در ۸۳۴ ق ۱۴۳۰ م با ۹۰ قطعه نقاشی (عصر تیموریه) (ن)

-۵۸-۵۷- (۲۵۷۴-۲۵۷۳)

شاهنامهٔ بانکی‌پور بخط مرشد شیرازی :

نمبر ۱ ، بقلم نستعلیق نفیس و روشن مرشدالکاتب‌الشیرازی در ۱۷ رمضان ۹۴۲ ق ۱۵۴۵ م با ۲۳ تصویر .

این نسخه را علی مردان خان به شاه جهان پیشکش کرده وهمین کاتب یك نسخهٔمختارنامه (بانکی‌پورنمبر۵۰۴) را هم به نستعلیق عالی در ۶ شعبان ۹۴۶ ق نوشته است (ادامهٔ هنر تیموریه) (ن)

-۵۹-(۲۵۷۵)

سه مثنوی عاصی :

رضا لایبریری رامپور نمبر ۴۱۳۳ و ۳۴ و ۳۵ .
این مجموعهٔ سه مثنوی شاعریست متخلص به عاصی :
اول : منطق‌الریاحین سرودهٔ ۸۳۰ ق ۱۴۲۶ م .
دوم : عارف و معروف سرودهٔ همین سال .

سوم: ناظر و منظور سرودهٔ ۸۳۳ ق ۱۴۲۹ م.
نسخهٔ رامپور به نستعلیق زیبا مرقومست که یکی تاریخ ۸۳۰ ق دارد وهم مصور است (مقدمهٔ هنر تیموریه)

(۲۵۷۶) - ۶۰ -

دیوان حافظ خط عبدالرحمن الکاتب:

نستعلیق نویس ماهراست، وی یك نسخهٔ دیوان حافظ را درسنه ۹۷۴ ق ۱۵۶۶ م به نستعلیق عالی نوشته (نمبر۱/۱۲۴ کتابخانهٔ علی - گرهند) که حواشی مجدول مطلا و منقش و سه تصویر دارد (کهادامهٔ هنر تیموریهاست) براوراق منضمهٔ پشتی کتاب تاریخ ۹۹۶ ق ۱۵۸۷م هم دیده میشود و نشانهٔ کتابخانهٔ شاه جهان هم بران ثبت است. پروفیسورك، الف نظامی آنرا درمجلهٔ فکرونظرجولای ۱۹۶۱م معرفی کرده است (ن)

(۲۵۷۷- ۲۵۷۹) -۶۱-۶۲-

مجموعهٔ اشعار:

این مجموعـه دارای ۴۶۲ ورق بخـط نستعلیق کهنه دارای سه کتابست:

(۲۵۷۷) ۶۱- از ورق ۱ تا ۴۶۲ متن کتاب کلیله و دمنه.
(۲۵۷۸) ۶۲- « « ۱ تا ۲۷۲ حاشیه، مثنوی منطق‌الطیر.
(۲۵۷۹) ۶۳- « « ۲۷۳ تا ۴۶۲ حاشیه، دیوان حافظ.

تمام این مجموعه که اکنون در کتابخانهٔ آصفیهٔ حیدرآباد دکن

است بیك قلم قوی نوشته شده که جداول وحواشی مطلا وتزئینات گل وبرگ دارد.

نـام کاتب و مسکن او نوشته نشده و برورق ۴۶۲ آخـر کتاب مرقومست که ختم کتابت آن روز سه‌شنبه ۱۳ ربیع‌الاول سنه ۸۱۸ ق ۱۴۱۴م بود.

حصهٔ کلیله و دمنهٔ این کتابرا درسنه ۱۹۴۶ م درحیدرآباد دکن فکسیمیلی محدود کرده‌اند. درمجلهٔ علوم‌اسلامیه دسمبر ۱۹۶۰م معرفی شده است (ن) (از اوائل مکتب هنری تیموریه است)

- ۶۴ - (۲۵۸۰)

مجموعهٔ حافظ وسعدی بخط محمدبن مسعود:

این نسخه مرکب از دیوان حافظ در متن و بوستان سعدی بـر حاشیه است که درمجموعهٔ شخصی خاندان سبزپوش کورکهپور (هند) بود و نام‌کاتب آن محمدبن مسعود (؟) است که درسنهٔ ۸۲۴ق ۱۴۲۰م به نستعلیق روشن کهنه نگارش یافته است (ن) (از اوائل مکتب هنری تیموریه)

- ۶۵ - (۲۵۸۱)

خط الغ بیگ:

درسالار جنگ موزیم حیدر آباد یك نسخهٔ خطی بخط خـوش وعالی نسخ و رقاع از زیج جدید سلطانی در ۲۰۲ ورق محفوظست که درآخر آن چنین نوشته شده:

«کتبه و رقمه الغ بیگ بن شاه رخ بن تیمور گورکان فی سنه ضمح» که ۸۰۰+۴۰+۸=۸۴۸ق ۱۴۴۴ م باشد.

این کتاب عنوان بسیار مجلل مجدول مطلا و منقش‌هم دارد، که از هنر نقاشی و تذهیب وتزئین همان اوائل مکتب هنری تیموریان نمایندگی میکند. اگرچه در نسبت این نسخه بخط خود الغ بیگ سخنهاست، ولی بذات خود همین نسخهٔ درخطاطی وتذهیب و نقاشی از ایام آغاز مکتب هنری تیموریان شمرده میشود، اگر بخط خودالغ بیگ هم نباشد (ن)

-۶۶- (۲۵۸۲)

مرقع اشعار ترکی:

درکتابخانه م، الف علی‌گریو نیورستی مرقعی از اشعارترکی به قطع ۱۵×۱۲ موجود است که وقتی درتصرف سلاطین خراسان و هرات بود وازآنجا بهند برده شد. خط این نسخه نستعلیق بسیارعالی و تزئین وپیرایش آن هم درنهایت مهارتست. برین نسخه‌که نمونهٔهنر مکتب هراتست چنین نوشته‌اند:

«پنجم آذر سنه ۱ داخل کتابخانهٔ این نیازمند درگاه الهی شد. حرره نورالدین جهانگیر ۱۰۱۴ بن اکبر پادشاه»

شخصی دیگر بران نوشته:

«این مرقع بعد انتقال ازسلاطین خراسان و هرات درکتبخانهٔ شاهان هندوستان رسید، چنانچه دستخط نوراندین جهانگیر پادشاه ازان نشان می‌دهد... ماه شوال ۱۱۵۲ ق» (ن)

- ۶۷ - (۲۵۸۳)

درج الدرر بخط مولانا معین هروی:

نمبر ۴۴/۹۹ مجموعهٔ فرنگی محل یونیورستی علی‌گر. نسخهٔ واحدهٔ تالیف امیر سیداصیل الدین عبدالله بن عبدالرحمن حسینی (متوفا ۸۸۳ ق) در هراتست که بقلم یك نفرمولف دیگر مولانا معین‌الدین هروی مشهور به معین مسکین (متوفا ۹۰۷ ق در هرات) درسنه ۸۸۹ ق ۱۴۸۳م ۲۲ سال بعداز تألیف نوشته شده است که بخط خوب نسخ و نستعلیق باشد.

تألیف این کتاب درقبة الاسلام هرات ازصفر ۸۶۳ ق تا حدود (۸۶۷ ق) ادامه داشته و نوشتن آن در ذیحجه ۸۸۹ق خاتمه یافته ویکی از مؤلفان و مرقومات عصر تیموریه هراتست که در هند در کتابخانهٔ عالمگیر بوده است (ن)

- ۶۸ - (۲۵۸۴)

تفسیر مواهب علیه:

نمبر ۱۱۲۶ بانکی پور. نسخهٔ بسیار آراسته و زیبای تفسیر حسینی ملاحسین واعظ کاشفی هروی که درسنه ۹۴۱ق ۱۵۳۴م ازطرف جلال‌الدین محمدبن محمدالجامی بمزارجدش احمد زنده پیل(متوفا ۵۳۶ ق) وقف گردیده و به خط نسخ عالی و زیبای خفی است که جداول و حواشی مطلا و سرلوحه و عنوان های منقش آراسته‌یی دارد (ن)

- ۶۹ - (۲۵۸۵)

کنز العباد فی شرح اوراد بخط نظام:

شارح علی بن احمد الغوری از باشندگان کره (هند) و از خدام مولانا رکن الدین است که اقوال شیخ بهاء الدین را شرح کرده و نسخهٔ خطی آن درمجموعهٔ فرنگی محل کتابخانهٔ یونیورستی علی گر نمبر ۱۰۶/۳۹۵ م، الف محفوظست که در مدرسهٔ شاهرخیه هرات درسنه ۸۹۵ق ۱۴۸۹ م در ۳۵۲ ورق بخط نظام بن حسین نوشته شده ودر آخر آن مینویسد:

«قد اتفق الفراغ من کتابة هذا الکتاب وقت الظهر لیوم الثلثاء السابع عشر من ربیع الثانی سنه خمس وتسعین وثمانمائة فی المدرسة المیمونة الشاهرخیه ببلدة هرات ... علی ید العبد ... نظام بن حسین بن نجیب ...»

- ۷۰ - (۲۵۸۶)

نفحات الانس جامی بخط میرماه

مجموعهٔ حبیب گنج کتابخانهٔ علی گر یونیورستی نمبر ۴۵/۲۲ نسخهٔ نستعلیق بسیار خوب باحواشی جداول طلایی است که بخط میر ماه خطاط دربلخ نوشته شده (۱۰۰۶ ق ۱۵۹۷ م) و این کاتب برادر زادهٔ میر کلنگی یکی از هفت شاگرد میرعلی هرویست. در آخر کتابست:

«بخط میرماه ابن میرعرب برادر زادهٔ میر کلنکی کاتب است... فی اواخر شهرذی الحجه بتاریخ ۱۰۰۶ فی قبة الاسلام بلخ»

- ۷۱ - (۲۵۸۷)

بهارستان جامی:

نمبر ۸۱/۹۸۱ الف، س کتابخانهٔ یونیورستی علی‌گـر، کـه در ۹ ذی‌حجه سنه ۸۹۵ ق ۱۴۸۹ م در زمان حیات مـولانا جامـی سه سال بعـد از تألیف کتاب بخـط خـوش نستعلیق نوشته شده (غالباً در هرات)

- ۷۲ - (۲۵۸۸)

مذکر احباب بخط میرك:

تکملهٔ مجالس النفایس امیرعلی شیرنوائی از بهاءالـدین حسن نثاری بخاری درسنه ۹۷۴ ق ۱۵۶۶ م است و یـك مخطـوطهٔ آن در مجموعهٔ‌حبیب‌گنج کتابخانهٔ یونیورستی‌علی‌گر(نمبر ۱/۵۱)محفوظست که در سنه (۹۸۰ ق ۱۵۷۲ م) در سمرقند بخط خـوش میرك خطـاط نوشته شده است.

خط این‌میرك شباهتی باخصایص خطی‌نسخهٔ دیوان حافظ نمبر ۱۵۲ بانکی‌پور دارد کـه درسنه (۹۷۱ ق ۱۵۶۳ م) نـوشته شده است (دنبالهٔ هنرتیموریه)

- ۷۳ - (۲۵۸۹)

روضة المحبین بقلم میرك:

نمبر ۹۸۸ موزهٔ سالار جنگ حیدرآباد دکن بقلم میرك کتابدار که در سنه (۹۵۰ ق ۱۵۴۳ م) برای کتابخانهٔ سلطان عبدالعـزیز خـان

بخارا کتابت وتصویر و نقاشی شده است و این همان سلطان میرك است که میرعلی هروی او را در مخطوطهٔ مطلع الانوار مرقـومـه ۹۴۷ ق ۱۵۴۰ م نامبرده است (دنبالهٔ هنر تیموریه)

- ۷۴ - (۲۵۹۰)

لوایح جامی بخط محمد محسن هروی (رك: ایران، ترکیه، افغانستان)

نمبر ۷۹/۲۱ مجموعهٔ حبیب گنج یونیورستی علی‌گر، نسخهٔ خطی بسیار نفیس آراسته ومصور باحواشی و جداول مطلا وکاغذ لك زرافشان بقلم خطاط ماهر هرات محمدمحسن الهروی درسنه ۱۰۰۲ق ۱۵۹۳م که‌در۱۰۹۶ق۱۶۸۴م بکتابخانهٔ اورنگ زیب رسیده وبعداز ان هم درکتابخانه‌های شاهان‌هندبوده است (دنبالهٔ هنر تیموریه)

- ۷۵ - (۲۵۹۱)

تفسیر سورهٔ یوسف ازجامی بخط مهربانو:

نسخهٔ بسیارگرانبهای نمبر ۲۷۲/۵۰ موزهٔ ملی دهلی جدیدکـه بخط جلی‌نستعلیق عالی باجداول وحواشی مطلا و رنگین منقش‌بدست مهربانو بیگم دختر عمرشیخ میرزا و مریـد مولانا جامی نـوشته شده و درخاتمه کتاب ناصر میرزا (برادر بابر) چنین نوشته است:

«تمام شد تفسیر سورهٔ یوسف من رشحات عین‌الحیات حضرت قدوة العرفا مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی ... از دست مریدهٔ بـا اخلاص و سعیدهٔ بااختصاص عظمت الاماره مفخرالجلاله مهربانو بیگم پورهٔ حضرت اعظم السلطان عمرشیخ میرزا بهادر... وتصحیح‌فرمودهٔ حضرت مصنف سلمه‌الله‌تعالی فی‌پنجم‌محرم الحرام سنه اربع وسبعین

وثمانمانهٔ العبد ناصر مرزا غازی»[1]

از خاتمهٔ مذکور که بخط ناصر میرزا در۸۷۴ ق ۱۴۶۹ م است پدید می آید که نسخهٔ معتبر بوده و در خانوادهٔ پادشاهان تیموری تهیه شده است. مهربانو بیگم خواهرهنرمند وخطاط بابررا هم از روی‌این مخطوطهٔ نفیس می‌شناسیم.

-۷۷-۷۶- (۲۵۹۳ - ۲۵۹۲)

خمسهٔ جامی و نظامی:

بقلم محمدبن علاء الدین باخرزی که ذکـرش در نمبر ۳۸ هـم گذشت. خمسهٔ جـامی بـه نستعلیق خـوش ایـن خطاط درسنه ۹۷۲ ق ۱۵۶۲ نوشته شده (کتابخانهٔ رضای را مپور نمبر ۴۱۵۶)

اما خسمهٔ نظامی مکتوبهٔ او که درهند پیش سیدظهور پتنه است نسخهٔ ممتاز مصور باتزئینات فراوان وخط بسیار خوب نستعلیق است که درآخر آن مینویسد:

«کتبه‌العبد المذنب محمدبن علاءالدین رزه بولایت باخرز در قریهٔ رزه صورت وتحریـر یافت.» (رك: ایران، ترکیه)

- ۷۸ - (۲۵۹۴)

بوستان سعدی عمل حاجی محمود وخط شهسوار:

نسخهٔ گرانبهای مصور بوستان است درموزهٔ ملی دهلی جـدیـد (نمبر ۴۸.۰ ۶/۴)که در هندوستان در ۹۰۸ ق ۱۵۰۲ م بقلـم شهسوار

۱ـ این ناصر میرزا برادرکوچك بابر ومهربانو بیگم خواهر اوست.

برای سلطان ناصر شاه بن غیاث شاه بن‌محمود شاه خلجی نوشته شده و ۴۳ تصویر عمل مصور محمود دارد، که از پروردگان مدرسهٔ هنر هراتست.

این نسخه در اواخر ذیقعده ۱۰۰۱ ق ۱۵۹۲ م در ایام محاصرهٔ احمدنگر پیش عبدالرحیم خان خانان رسیده و بخط او نوشته‌یی دارد و اثر نایابیست که اثر مدرسهٔ هنر هرات را درهند در همان عصر نمایندگی میکند.

- ۷۹ - (۲۵۹۵)

شاهنامه بخط محمدبن احمد:

ملك سید ظهور درپتنهٔ هند، که نسخهٔ مصور زیبا و تزئین شده دارای آرایش‌های فراوان‌است بقلم‌محمد بن حاجی اسفندیارالخشمری در ۲۰ رجب ۸۶۹ ق ۱۴۶۴م که برای امیر رستم بن سالار بن محمد نوشته واین کاتب به «تارکش بند» شهرت داشت. تصاویر و خط آن با مدرسهٔ‌هنری هرات ربط ومعاصرت دارد.

- ۸۰ - (۲۵۹۶)

بیاض همام:

درموزهٔ پتیالهٔ هنداست که منتخباتی‌ازشعرای‌مشهورمانندعطار، مولوی،خواجو،سلمان، عراقی، نظامی، ابن‌یمین درمتن وحاشیه دارد. خط آن نستعلیق بسیار خوش با جداول مطلا وحواشی منقش رنگین‌و تزئینات فراوان است بقلم همام المنشی المرشدی درسنه ۸۴۹ ق

۱۴۴۵ م.

این نسخه بموجب یاد داشتی که بقلم عبدالرحیم بن بیرم خان خانان دارد، بتاریخ ۹۹۳ق ۱۵۸۴ م در احمدآباد بطریق پیشکش از گووه باو فرستاده شده بود، ومواهیر وعرض دیدهای رجال دربار هند دارد.

- ۸۱ - (۲۵۹۷)

یك قطعه بقلم کتابت خوش بارقم شاه محمود نیشابوری درموزهٔ باستانشناسی دهلی (خ ۳۰۴)

- ۸۲ - (۲۵۹۸)

دیوان حافظ کتابخانه رامپور هند، بخط کمال نوربخشی نشابوری درسنه ۹۲۹ ق ۱۵۲۲ م (خ ۵۹۰) (رك: ترکیه)

- ۸۳ - (۲۵۹۹)

یك قطعه خط خوش محمد امین سمرقندی از کاتبان قرن ۱۰-۱۱ه (کتابخانه رامپور) (خ ۶۴۷)

- ۸۴ - (۲۶۰۰)

یك صفحهٔ بیاض بختاورخان کاتب محمدامین مشهدی ۱۰۸۲ق ۱۶۷۱م موزهٔ باستان شناسی دهلی (خ ۶۵۱)

-۸۶-۸۵-(۲۶۰۲ - ۲۶۰۱)

خمسهٔ نظامی: موزهٔ باستان شناسی دهلی با رقم: شیخ محمد بن

فخرالدین احمد الکاتب السلطانی الهروی ۲۲ رمضان ۹۳۳ ق ۱۵۲۶م که یك نسخهٔ جام جم‌اوحدی برقـم «محمد بن فخـرالدین احمد سنه ۹۱۷ ق ۱۵۱۱ م او درکتابخـانـهٔ رامپور هند است (خ ۸۰۵) (رك : ایران ـ ترکیه)

- ۸۷ - (۲۶۰۳)

یك قطعه از یك مرقع کتابخانهٔ سرکاری رامپور بـا رقـم «کتبه محمد معصوم» (رك : ترکیه) (خ ۸۳۸)

- ۸۸ - (۲۶۰۴)

قران السعدین موزهٔ باستانشناسی دهلی بخط محمد یوسف‌کابلی (متوفا درسورت گجرات ۹۷۰ ق ۱۵۶۲) (خ ۸۶۳)

- ۸۹ - (۲۶۰۵)

قرآن بخط بایسنغر میرزا:

در لتن لایبریری علی‌گر (هند)شعبهٔ نمایش مخطوطات (صحیفهٔ خوش نویسان ۹۲)

یوگوسلاوی

(۲۶۰۶)

دیوان جامی بخط علی جامی:

در کتابخانهٔ اکادیمی شرقی یوگوسلاوی، به نستعلیق خفی شیوهٔ سلطان محمد نور بقلم غیاث الدین علی الجامی اواسط ربیع الاخر سنه ۹۳۷ق ۱۵۳۰م که یك نسخهٔ تیمور نامه هاتفی تحریر ۹۵۰ ق ۱۵۴۳ م در کتابخانهٔ مجلس تهران هم بقلم اوست (خ ۴۵۰)

متفرقات

(۲۶۰۷)

کلیات سعدی کار بهزاد و محمود مذهب وخط مرشد:

از نسخ خطی ناشر کتب شرقی در المان اتـوها را سوویتتر: در مجالس تصویر این مخطوطه یکی عمل بهزاد و دو دیگر از محمـود مصور وسومی از محمود مذهب است که در آخر رقم «مرشد الـکاتب مشهور عطار الشیرازی» بتاریخ ۹۳۲ ق (۱۵۲۵ م) دارد.

(فهرست مطبوع ناشر مذکور ۱۹۶۹ م)

(۲۶۰۸)

دیوان جامی خط برهان هروی:

به نستعلیق برهان هروی درسلخ ربیع الاول ۹۳۱ ق (۱۵۲۴ م) نوشته شده (نسخه خطی شماره ۱۲ کتابخانه یـونیورستی توبینگن - المان)

(۲۶۰۹)

بهارستان جامی:

کار محمود مـذهب در ۹۵۸ ق ۱۵۵۱ م . در کلکسیون ۱، دی لاری A. DE Lorey.

(۲۶۱۰)

دیوان حافظ بخط حمامی:

درمجموعهٔ شخصی زاندر ZANDER بارقم «محمد الشیرازی-المشهور به حمامی» درسنه ۹۵۰ ق (۱۵۴۳م) (خ ۸۱۵)

(۲۶۱۱)

بوستان سعدی کار محمود مذهب:

درسنه ۹۶۳ ق ۱۵۵۶ برای احمد خان شیبانی نوشته و پیراسته شده منیاتورهای متعدد بامضای محمود مذهب دارد (سروی ۱۸۷۱)

(۲۶۱۲)

دیوان نوائی

نوشته سنه ۹۳۳ ق ۱۵۲۶م منسوب به سلطان محمد شاگردبهزاد درمکتب تبریز (سروی ۱۸۷۷)

(۲۶۱۳)

کارهای شیخ محمد از مکتب هرات:

نسخهٔ خطی سنه ۸۸۸ ق ۸۸۹ ق ۱۴۸۴ م بقلم خـطاط و نقاش شیخ محمد فخرالدین احمد ازمکتب هراتست.

وتصویر یك شهزاده کار همین هنرمند درکلکسیون م ، کوچلین M. Koechlin بود (سروی ۱۸۷۸)

(۲۶۱۴)

گلستان کار بهزاد:

درمجموعهٔ روتهشیلد، که درآخر امضای جهانگیر پادشاه هند دارد، وتصاویر آن کار بهزاد است (هنر و مردم ۱۴۳ سنه ۱۳۵۳ ش)

(۲۶۱۵)

گلستان مصور بخط حکیم رکنا:

درمجموعهٔ چستر بیتی انگلستان. مشتمل بر ۹ تصویـر و ۱۲۰ ورق ۱۲ سطری. که در آگره به نستعلیق بسیار عالـی نوشته شده و از متفرعات هنرهرات درهند است ودر آخرچنین رقم دارد: «ماه جمادی-الاول سال‌هزار و سی وهشت (۱۰۳۸ ق» در آگره بقلم این حقیررکن-الدین مشهور به‌حکیم رکنا پایان یافت ...» این نسخه درسنه ۱۸۱۰م بوسیله سرجان ملکم انگلیس درکرمانشاه ازیك شهزاده زند خریداری وبه انگلستان برده شده است.

شاه جهان پادشاه هندوستان بـرین کتاب بخـط و امضای خـود نوشته‌که آنرا برسبیل تحفه وارمغان بجهت اعلیحضرت پادشاه ممالك انگلستان بتاریخ ۱۷ صفر ۱۰۴۸ ق ارسال نموده بود.

این شاه انگلستان چارلز اول بود، وکتاب هم تـامـدت دو صد سال درخزانهٔ شاهی‌انگلستان باقی ماند وبعدازان جارج چهارم پادشاه

انگلیس آنرا درسنه ۱۸۲۶م به فتح‌علی‌شاه قاجار هدیه فرستاد ، و بران نوشته‌اند، که درماه جمادی‌الثانیه ۱۲۴۲ق داخل کتابخانه همایونی شد. بعدازین این کتاب درشعبان ۱۲۹۵ق به‌کتابخانه بهمن میرزا ابن شهزاده عباس‌میرزای قاجار داخل‌شد وهمین مطلب را هم بران نوشته‌اند .

تصاویر این نسخه امضای نقاش ندارد، ولی ازکارهای دورهٔاول شاه جهانست که اثرنقاشی ومصوری مکاتب متفرع ازهنرهرات وایران دران نمایانست و دران وقت درآگره مصورانی وجود داشتند که از عهد اکبری برآداب و رسوم هنروری ایرانی تربیه شده بودند، واین تصاویرمعرف نیکوی تأثیرات هنری ایران برهنداست. چهره‌کشی‌های اشخاص کاملاً خراسانی و البسه هم مانند پوشاکهای درباریان تیموریانست. وکمی هم اثرهندی دران بنظرمی‌آید.

(۲۶۱۶)

بوستان مصور بخط حکیم رکنا:

این بوستان اکنون در موزهٔ بریتانیاست، که به نستعلیق بسیار زیبای نیم‌جلی همین حکیم‌رکن‌الدین مسعود پسرنظام‌الدین‌علی کاشانی در۲۶ربیع‌الاول ۱۰۳۹ق درآگره نوشته شده وقطع آن ۱۵×۱۲اینچ است که ده‌مجلس مصور کار مکتب هند متفرع ازهنر هرات دارد ، و حواشی آن رنگین منقش ومذهب است.

خصایص خطی و هنری این نسخه عیناً مانند همان مخطوطهٔ گلستان سابق است که با همین کتاب یکجا بوسیله سر جان مالکم از ایران به‌موزهٔ بریتانیا سپرده شده است .

(۲۶۱۷)

شاهنامهٔ دیموت یا شهکار مکتب تبریز قبیل هرات:

چون‌این‌کتاب نفیس‌را نخستین‌بار دیموت Demotte هنرشناس معرفی کرد ، بنام او شهرت یافت و از شاهکارهای هنر ایـران شمرده می‌شود ، که اکنون تصاویر آن میان چند مـوزهٔ معروف متروپولیتن نیویارك و لوور فرانسه وفیت ویلیم کیمبریج متفرق است ، کـه جمله ۵۵مجلس منیاتور نفیس‌باشد وازسوابق‌هنرهراتست، که بین سال۸۰۲-۸۱۲ق ۹۹-۱۳۹۹-۱۴۰۹م بقلم مولاناشمس‌الدین تبریزی ساخته‌شده‌است که اثر آن بعدتر درهنرهرات بنظرمی‌آید وکتابت‌آن به‌نستعلیق‌خوش ۷۴۰ق ۱۳۳۹م است.

رنگهای معدنی روشن و گرم دران استعمال شده و چهره کشی تصاویرآن هم ایرانیست درکتاب سروی هنر ایران لوحهٔ ۸۵۱ مصور رنگین ازین نسخه است که دران شاه با تاج کوچك ولباس آسمانگون خیره بـر کـرسی زرین نشسته و درباریانش هـم البسه زرد و سرخ و آسمانگون وگلابی دارند وکلاههای رنگین‌گنبدین دارای جیغه کوچك پوشیده‌اند .

زمینه آبـی و آسمان طـلاییست . ابنیه مانند آثار هنر هـرات زیبائی فوق‌العاده ندارند، نقاشی گل و برگ درین‌منظر کم است.

منظر دیگـری ازیـن شاهنامه در هنرهای زیبای عـرب و ایران (شکل۱۰۱) طبع شده که رنگین است و رزم اسکندر را بـا کرکدن دارد کشیده‌اند .

کرکدن شکل گوسپند کوهی با یك شاخ دراز بسیار تیز دارد و پردار است . چهره کشی اسکندر و لشکریان سوارش ایرانیست که کلاههای آهنین برسردارند . اسکندر که ریش کوتاه و قیافت مهیب دلاورانه دارد سوار است و برین کرکدن به شمشیر حمله آورده که کرکدن شاخ دراز خود را در شکم اسپ اسکندر فرو برده و وضع حمله وجنگ دارد .

(۲۶۱۸)

گلچین اشعار فارسی :

مخطوطهٔ موزهٔ هنراسلامی ترك در استانبول.

این مجموعه خط خوبی ندارد ، ودر سنه ۸۰۱ق ۱۳۹۹م نوشته شده که از آثار قبیل هنر هرات درهنر شیراز شمرده می‌شود و در آخر آن منظر باغی کشیده که درنهایت نفاست است . درختان سرو وغیره با شگوفه و برگ و گل بر زمینه سبزه زار و جوی روان و حوضی که مرغابی‌ها دران شنامی کنند، ومرغانی که برشاخسار درختان نشسته‌اند، منظری دلکش و نظرنواز است.

رنگهای اصیل معدنی دران بکار رفته و رنگ آب‌جوی و حوض سیاهست، که همین رنگ آمیزی بعدها درمکتب هنر هرات نیز پیروی شده است . این منظر دلکش در کتاب هنرهای زیبای عرب و ایران با رنگهای اصلی طبع‌شده (شکل۱۰۹) وقبلاً در سروی‌هنرایران‌برلوحهٔ ۸۵۶سیاه چاپ شده بود، که نقاشی آنرا شبیه کارهای عبدالحی مصور شمرده‌اند .

(۲۶۱۹)

گرشاسپ‌نامهٔ اسدی طوسی:

مخطوطهٔ موزهٔ برتانیا (۲۵۴×۱۶۵م) بخط‌خفی نستعلیق‌خوب محمد بن سعید بن سعدالحافظ القاری درماه صفر ۸۰۰ق اکتوبر ۱۳۹۷م که عناوین زرین و جداول طلا دارد، و صفحهٔ اول آن (لوحه ۹۴۱ سروی هنر ایـران) نقاشی زیبا با دورهٔ تشعیر و گل‌کاری ریزه و هم ترنج‌های مدور و مستطیل پرنقش و نگار دارد، که تناسب و تناظر تام دران مراعات شده و بین این ترنجها تشعیرلطیف ریـزه‌کاریست، ولی بکارهای متوازن و بسیارظریف کتاب آرائی مکتب هرات نمیرسد، و نه شیوهٔ خط و لطافت آن مزه وزیبائی نستعلیق‌نویسان مابعد مکتب هرات دارد.

از تصاویر این نسخهٔ مکتب شیراز کـه پیشرو هنر هرات بود، دومجلس منیاتور بـر۸۵۷ سروی هنرایران چاپ سیاه شده کـه چهره کشی والبسه ومناظرآن کاملا ایرانیست، کشیدن کوههای اسفنجی و درختان کوهی و خود و سپر و سلاح سواران جنگی و استیفای لوازم بزم و رزم درین تصاویر بنظرمی‌آید، ولی نوعی از خشونت و اندکی توازن هم دران مشهود است که بعداً در مکتب هرات آنرا بظرافت تام درآورده‌اند.

(۲۶۲۰)

منیاتور صورت یك شهزاده

در مجموعهٔ ل،کارتیه فرانسه. مربوط بمکتب تبریز در اوائل

قرن ۱۶ م.

چهره کشی این شهزاده روی بیضوی غبغب دار مکتب تبریـز ولباس وی پیراهن بنفش گلدار وقبای سرخ باگلهای زرد است. که بالای دوش او برپارچه سیاه گل کاری وخطوط اسلیمی سپید دارد. کلاه اوهم بهمین رنگ وسلیقه نقاشی شده و دورا دور این قطعهٔ تصویر به نستعلیق متوسط قصیده یی نوشته اند، که امضا نـدارد (لـوحه ۹۰۲ سروی هنر ایران)

(۲۶۲۱)

خسمهٔ نظامی کار مظفرعلی (؟)

مالك کنونی این نسخه معلوم نیست ، از لوحهٔ ۹۰۴ سروی هنر معلوم می شود که به مکتب تبریز دراواسط قرن ۱۶م تعلق دارد، وشاید کارمظفرعلی باشد .

حواشی صفحات آن نقوش گل کاری لطیف ریزه کاری دارد، و خود این لوحه ازلحاظ منظر نگاری وآرایش باغ و بنا وهند سیّت و موزونی ابنیه و چهره کشی ولباس آرایی به کارهای ثقه مکتب هـرات شبیه وخط آن نستعلیق عالی خفی زیبا و بامزه است.

(۲۶۲۶-۲۶۲۲)

پنج قطعه منیاتور کار میر سیدعلی:

درمجموعهٔ ل، کارتیه فرانسه . مربوط مکتب تبریز، در حـدود

۹۴۷ ق ۱۵۴۰ م.

۱ـ یك منظر چادر نشینی و حیات قبیلوی عربی (لوحهٔ ۹۰۸ الف سروی هنر)

۲ـ منظر شب دریك شهر با بازار و مسجد و دکانهای میوه فروشان (لوحهٔ ۹۰۸ ب سروی هنر)

۳ـ استقبال مهمان در زیر خیمه (لوحهٔ ۹۰۹ الف سروی هنر)

۴ـ بزم یك شهزاده صفوی (لوحهٔ ۹۰۹ ب سروی هنر)

این هرچار قطعه دارای خصائص هنری شاگردان مکتب بهزاد (دنبالهٔ مکتب هرات) درمدرسهٔ هنری تبریز است.

۵ـ شکار در کوهستان: که شهسواران دریك صخره زار وسیع به تاخت و تازشکار حیوانات مشغولند. و رقم «عمل میرسید علی مصور» دارد درحدود ۹۶۳ ق ۱۵۵۵م. این تابلو درملك خانم E.E. Meugens بود و درنمایش لندن نمره ۶۳۱ داشت (لوحه ۹۱۳ سروی هنر)

(۲۶۲۷)

اژدرپیچان کار عنایت:

یك قطعه منیاتور بارقم «آقا عنایت الله اصفهانی» ازمدرسهٔ هنر تبریز (؟) در اواسط قرن ۱۶ م، که اژدر خطرناك مهیب قوی هیکلی بر دوریك درخت کهن سال چنار پیچیده است.

این قطعهٔ مصور درملك Sir Cecil Harcourt Smith بود، که درنمایشگاه هنر لندن نمره ۶۵۳ داشت (لوحهٔ ۹۱۴ الف سروی هنر)

(۲۶۲۸)

دو تابلو کار محمدی:

۱- از آثار مجموعه کورکیان نیویارك. کارسیاه قلم منسوب به استاد محمدی ازمکتب تبریز(؟) که درقرن ۱۶ م تصویر شده و دران یك بیشه پراز جانوران وطیور امثال شیر، پلنگ، گرگ، شغال، آهو، خرس، بوزینه، گربه پلنگ وغیره دیده می‌شود (لوحهٔ ۹۱۴ب سروی هنر ایران)

۲- یك صفحه کامل مصور با رنگ خفیف و چهره کشی روی بیضوی ومنظر جنگل وگوسپندان چرنده وغیره از مکتب تبریز وکار محمدی درنصف آخر قرن ۱۶م، که در مجموعهٔ فلیپ‌هافر بود (لوحهٔ ۹۱۶ سروی هنر)

(۲۶۲۹)

پری ساقی کار شاه قلی

درفریر گالری هنرهای زیبا (امریکا) پری خوش چهره با تاج و جیغه و بالهای عظیم که صراحی در دست چپ و ساتگینی در دست راست دارد وتصویرخفیف رنگ مکتب تبریزدراواسط قرن ۱۶م‌است که رقم «عمل شاه قلی» دارد.

(۲۶۳۰)

خضرخان و دولرانی امیرخسرو:

کار ونوشتهٔ هرات، درتوپقاپوسرای استانبول، به‌نستعلیق عالی.

(۲۶۳۱)

دیوان حسن سنجری دهلوی:

در توپقاپوسرای استانبول. به نستعلیق عالی بامجالس مصور منیاتور مکتب هرات.

(۲۶۳۲)

نقاشی منیاتور بر ابریشم:

کلکسیون Comtesse de Behague مربوط به هنرهرات درحدود ۸۳۳ق ۱۴۳۰ م بافته و پیراسته شده که برزمینهٔ خاکی رنگ زیردرخت بلند دوجوان خوشروی خوش پوش بطرف راست و دو دختر مهروی با پوشاك زیبا وفاخر بدست چپ ایستاده‌اند.

رنگ آمیزی البسه و نقاشی آن نهایت عالیست وچهره کشی آن هم خراسانی + ماوراءالنهریست. جوانان عمامهٔ ماوراءالنهری دارند، ویك دختر کلاه زیبای مزین کم عرضی پوشیده ودختر دیگر چادرسپید بسر دارد که هردو شانهٔ او را پوشانیده. منظرنگاری این نقش ظریف و رنگ گل و برگ درخت سرد است. و برگهای درخت پنجه چنارخیلی پرطراوت و زیبائی نگاشته شده است (لوحهٔ ۸۷۸ سروی هنر ایران)

(۲۶۳۳)

شاهنامهٔ فردوسی:

ملکیت کرکور میناسیان Kirkor Minassian به نستعلیق زیبای

خفی حدود ۸۵۴ ق ۱۴۵۰ م منسوب به مکتب هرات که اکثرخصائص هنری این مکتب دران بنظر می آید.

لوحهٔ ۸۸۱ سروی هنر ایران ازین نسخه چاپ سیاه خورده که دران جنگ رخش رستم باشیر ژیان تصویر شده ومصور آن درمنظر نگاری رنج برده وچهره انسان وحیوان راکمتر ساخته است. جنگلیست پردرخت وگل و سبزه که یك وجب آن از نبات خالی نیست. زیر درختان کهن‌سال زیبا رستم برگلیمی مخطط خوابیده که چهرهٔ خراسانی و ریش کوتاه سیاه دارد. وهمدرین جاست که شیرژیانی حمله می آورد و رخش که بسیار زیبا سپید وسیاه بدون یراق کشیده شده برشیر ژیان می‌تازد. مصور این اثرنفیس این شعرفردوسی را مجسم ساخته است:

سوی رخش رخشان بیامددمان (شیر) بر آتش بجوشید رخش آنزمان
دو دست اندر آورد زد برسرش همان تیز دندان به پشت اندرش
همیزدش بر خاك تا پاره کرد ددی را بدان چاره، بیچاره کرد

(۲۶۳۴)

منتخبات اشعار فارسی:

این جنگ فارسی منقش ومصورخوشخط درسنه ۸۵۳ق ۱۴۴۹م به نستعلیق عالی خفی نوشته وپیراسته شده (۷،۵×۲۱،۵ سانتی) که‌در مجموعهٔ چستربیتی دوبلن انگلستانست وصفحات آن همه‌منقش ومزین و مصوراند.

(لوحه ۹۴۴ ب ج د سروی هنر ایران)

(۲۶۳۵)

منتخبات اشعار فارسی خط سلطان محمد نور:

درفریرگالری هنرهای زیبا (امریکا) که درسنه ۹۲۹ ق ۱۵۲۳ م به نستعلیق بسیار عالی خفی نـوشته شده (۲۹،۹×۱۸۸ م) و سرورق آن که نقاشی متناظر بسیار لطیف باگل کاری و ترنجها وتزئینات دلکش خیال‌انگیزدارد، درسروی هنر ایران چاپ‌سیاه شده است (لوحه۹۴۸)

(۲۶۳۶)

شاهنامهٔ شاهرخی:

این نسخه که درعصر شاهرخ برای کتابخانهٔ او درهرات نوشته و مصور گردیـده در هند در ملـك راجـهٔ محمود آبـاد قیصر بـاغ لکهنواست.

(۲۶۳۷)

بیاض کپور تله:

در موزهٔ ملـی دهلی‌نو، بخـط سلطان علی مشهدی دارای پنج مجلس منیاتور کار هرات ،که مهر ملکه همایون مادر اکبرهم دارد، و شاه طهماسپ به همایون اهداء کرده واکثر آن منتخبات اشعار شاهـی است: این نسخه ازکپورتله هند بموزهٔ دهلی رسیده است.

(۲۶۳۸)

مثنوی نظامی:

برآغاز این نسخه نوشته شده: «برسم کتابخانهٔ سلطان حسین‌ـ

ابو الغازی» به خط عالی نستعلیق و دومنیاتور کار هرات دارد. تذهیب و نقاشی آن عالیست. ازخانوادهٔ تیگور کلکته به مـوزهٔ ملی دهلی انتقال یافته است.

(۲۶۳۹)

مثنوی نظامی:

بخط و کار صادقی کتابدار درسنه ۹۱۵ ق ۱۵۰۹ م ترتیب یـافته مذهب ومنقش است درموزهٔ ملی دهلی.

(۲۶۴۰)

شاهنامهٔ فردوسی کار هرات

جرائد خبردادند که دراوائل سال ۱۳۵۴ش درلیلام آثار باستانی لندن نسخهٔ خطی شاهنامهٔ فـردوسی به چندین ملیون افغانی بفـروش رسید.

این مخطـوطه ۱۴ منیاتـورکار مکتب هـرات در سنه ۱۵۹۹ ق ۱۰۰۸م داشت جزویات خصائص این نسخه نشر نشده و معلومست که به اواخر هنرهرات در اواخر عهد صفویـه تعلق داشته است، و گمان نمیرود که درینوقت چنین هنری درهرات با همان اصالت باستانی خود باقی مانده باشد!

(۲۶۴۱)

منطق‌الطیر عطار مصور هرات

درسنه ۱۳۴۵ ش یك مخوطهٔ مصور خـوشخطی درلندن به ۲۰

هزار پوند فروخته شد که آقای پرونتا ازکابل برده بود، این نسخهٔ نفیسه نه منیاتور کار هرات داشت . و غالباً متعلق بـود به کتابخانهٔ امـرای افغانستان، که دراغتشاش ۱۳۰۸ش بیغما رفت.

(۲۶۴۲)

قرآن عظیم بخط عبدالله طباخ هروی:

این قـرآن عظیم ازهرات بکتابخانهٔ عامهٔ کابل آورده شده ، کـه منیاتور وتذهیب آن کار اصیل هرات است و در آغاز دو صفحه متناظر نقاشی نفیس دارد ، و هر صفحه به سه نوع خط و قلم نوشته شده ولی در آخر امضای کاتب ندارد ، چون وقتی این نسخه درکتابخانهٔ شاهان هندبود ، بران نوشته‌اند که خط عبدالله طباخ است ، و چون خط آن با نمونه‌های اصیل خطوط طباخ مقابله شد، شباهت تامی‌دارد.

(۲۶۴۳)

حدیقة‌السعداء خط میرعلی هروی:

ترجمهٔ ترکی روضة‌الشهداء کاشفی ازطرف فضولی بغدادیست، که به نستعلیق نیکوی میرعلی هروی در زمان مترجم نوشته شده و ۱۷ قطعه منیاتور روش بهزاد و جداول زرین و شنجرف و زنگـار دارد.

۲۵۰ ورق ۱۵ سطری ۵ × ۲۵ سانتی.

(کتابخانهٔ قاهره شماره ۵۰۶ فارسی)

(۲۶۴۴)

خاوران نامهٔ مصور

در موزهٔ هنرهای تزیینی ایران شماره ۷۵۷ ، به نستعلیق خوش سنه ۸۵۴ق و دارای ۱۱۵ تصویر با جداول وستون‌بندی‌مصور در ۶۴۵

ورق بر کاغذ حنایی.

این کتاب در بیست و دو نیم‌هزار بیت در سنه ۸۳۰ق در خراسان سرودهٔ ابن حسام محمد بن حسام‌الدین خوسفی خراسانیست (متوفا ۸۷۵ق) (هنرومردم شماره ۲۰ سال ۱۳۴۳ش طبع تهران)

(۲۶۴۵)

دیوان حافظ خط محمدبن ابراهیم منعم:

به‌نستعلیق خوش در سنه ۸۹۳ق نوشته شده، عنوانهای زرین دارد، صفحهٔ اول و دوم آن باحاشیه‌سازی وجدول زر ولاجورد نقاشی متناظر است در۴۱۴صفحه ۱۲سطری. که در تیرماه ۱۳۱۳ش ملکی آقای مسعود فرزاد (تهران) بود.

(دانش‌پژوه، فهرست میکروفلمها ۱۱۴/۲)

فصل پنجم

چند مجموعه هنری

طبع شده

فصل پنجم

چند مجموعهٔ هنری

مکتب هنر تیموریان درهرات و متفرعات آن در بخارا و ایران وهند توجه هنرشناسان وخاور شناسان غربی را بخود جلب کرده و ازمدتهاست که بران تحقیقات مینمایند، وکتب مصور زیادی را دران باره بزبانهای اروپائی نشر کرده‌اند. ولی چند مجموعهٔ نفیس تصاویر و منیاتورهای این مدرسهٔ هنری و متعلقات آن اخیراً طبع و نشر شده که ازان جمله است:

(۱)

نگارهای داستانهای علی‌شیر نوائی

(۳۲) صفحه نقاشی و مصوری منتخب ازکتب هرات و بخارا که بهترین نمونهٔ هنرنقش نگاری عهد تیموریان درخراسان و آسیای میانه ازنیمهٔ دوم قرن ۱۵ تانیمهٔ دوم سده ۱۶ میباشد.

درین جمله نگارهای آثار امیر شیرعلی نوائی بزبان ترکی مانند لیلی ومجنون وسبعه سیاره و سد اسکندری و حیرت الابرار وفرهاد و

شیرین و لسان‌الطیر که نسخ خطی آن در بودلیان انگلستان و کتابخانهٔ ملی پاریس ودیگر کتابخانه‌های دنیا محفوظست بهترین کتب باقی ماندهٔ دورهٔ ریعان هنر آسیای میانه است، که بقلم کمال‌الدین بهزاد بزرگترین مصور شرق ومؤسس مدرسهٔ هرات و شاگردانش مانندقاسم علی، دوست محمد، میرك نقاش، محمد مذهب منسوبند.

زیبائی بی‌عدیل این نگارها درظرافت و نفاست‌صورت وروشنی ولطافت رنگ وگوناگونی مضامین وتناسب اجزای نقوش است که متمایل به ریالیزم میباشد، و جمال دوستی هنرمندان مکتب هرات و مقلدان آنرا نمایندگی میکنند.

این (۳۲) نمونهٔ نفیس و زیبا را ما در موقعیکه آثار هنری کتابخانه‌های انگلستان و پاریس را معرفی کردیم شرح دادیم.

برسرورق این مجموعه نگارها دو سرلوحهٔ بسیار نفیس رنگین منقش مذهب ازهمین آثارنوائی طبع شده که یك بیت ترکی او را با نستعلیق بسیار عالی و دلکش دربین آن نوشته‌اند.

گل‌کاری ونقاشی این دولوحه برزمینهٔ زنگاری به سپیداب وطلا و الوان سرخ وسبز و زرد وآسمانیست، که ازشهکارهای صنعت وهنر هرات شمرده میشود وشبیه است به‌نقاشی‌های مجلل شاهنامهٔ بایسنغری گلستان تهران. وحدس میتوان زدکه این الواح را هم همان استادان تردست مکتب هرات ساخته باشند (رك: شرح نسخ ایران)

(۲)

دوازده مجلس تقویم ۱۹۶۰م مصر

وزارت ثقافت‌وارشاد جمهوریت‌عربیهٔ متحده تقویم سنه۱۹۶۰م

را نشر کرده و درهر صفحهٔ آن یکی‌از صفحات نسخ‌خطی مکتب‌هرات که درقاهره است با چاپ رنگین طبع کرده است، که ناشر آن فولد - مارکلاین (در بادن بادن) است.

این مجموعه منتخبی است از صفحات مصور نسخ خطـی هنر هرات که در کتابخانه‌های قاهرهٔ مصر محفوظند: این نسخه‌های خطـی هم بعداز سقوط تیموریان هرات به مملکت عثمانیه و بعداز ان به‌مصر که مرکز ثانی ثقافت اسلامی بود انتقال یافته است.

مصوران این نسخ زیبای خطی مکتب هـرات همـان استادان معروف مانند بهزاد وشاگردانش قاسم‌علی و بهرام قلی وتمراز وغیره- اند، که بعداز انحلال مکتب هرات باتحف ارزشمند هنری به ممالـك مجاور رفتند وسنن هنرهرات را دران دربارها ادامه دادند.

درین ۱۲ مجلس مصوریکه طبع شده شش صفحه فقط از نسخهٔ بوستان سعدی کتابخانهٔ قاهره است که برخی ازان امضای صریح بهزاد هم دارد، وسبك هنری همه به تخلیقات خامهٔ بهزاد می‌ماند، و یقیناً از شهکارهای هنری بحساب می آیند.

شرح نسخ خطی قاهره و ۱۲ صفحهٔ مطبوعـهٔ آن تحت عنوان قاهره داده میشود.

(۳)
مجموعهٔ تصاویر آثار جامی[۱]
از قرن ۱۵

(1)×71 Century Miniatures illustrating Manuscript Copies of the Works of Jami from the USSR Collections Moscow 1966

آثار جامی مانند خمسهٔ نظامی و خمسهٔ امیرخسرو دهلوی بنابر محبوبیت خاصی که از حیث ظاهر و معنی داشت ، درمکتب هرات و متفرعات آن مورد توجه خاص هنرمندان قرارگرفت ونسخ زیاد آنرا باخط خوش و تصاویر زیبا و آرایش‌های‌هنری نوشته‌اند، که اکنون در اکثر کتابخانها وموزیم‌ها ومجموعهای شخصی دیده می‌شوند.

از انجمله یك مجموعهٔ تصاویر آثار جامـی در سنه ۱۹۶۶ م از مسکو در۹۲ صفحه بزبان روسی‌وانگلیسی بسعی مقدمه اشرفی وبولد- یریوا، وکمال عینی، و س، لینکینا با(۵۵) قطعه تصاویر رنگین عین منیاتورهای تاریخی انتشار یافت‌که همه به متفرعـات و شعب مکتب هرات درمشهد وقزوین و شیراز وتبریز تعلق دارد، و ازنفایس آثـار هنری مشرق بشمار می‌آید.

شرح این تصاویر درآثار موجودهٔ اتحاد جمـاهیر شوروی بـه شماره‌های ذیل آمده است:

۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۲، ۱۹، ۲۰، ۲۱،

(۴)

یازده صفحهٔ مصور آثار نوائی

درمؤسسهٔ شرق شناسی تاشکند ازبکستان شوروی کتب مصور اشعار امیرعلی شیرنوائی شاعربزرگ زبان ازبکی وسیاست مدارمدبر هرات (۱۴۴۱-۱۵۰۱ م) موجود است و هم نسخ خطی این آثـار در کتابخانهٔ عامهٔ آن‌شهراست که درسنه ۱۹۶۸م یازده صفحهٔ مصور ذیل‌از

ان به قطع پست کارد درمسکو باطبع رنگین عیناً طبع شده است:

۱ـ دیوان نوایی (ترکی) نوشته هرات در اواخر قرن ۱۵ م در کتابخانهٔ موسسهٔ شرق شناسی تاشکند. مخطوطه ۱۹۹۵. خط نستعلیق متوسط. تصاویر آن به‌کار متوسط بخارا شبیه است.

۲ـ خمسهٔ نوایی (ترکی) خط نستعلیق خفی عالی. در کتابخانه عامهٔ تاشکند. نسخهٔ خطی نمره ۵۵۹. تصاویر این نسخه بکار متوسط مکتب هرات می‌ماند. صفحات مجنون درصحرا، وشاه نشسته بر تخت که‌در آئینه می‌بیند،و دوتن کارگردرحین کار و یك منظر میدان جنگ آن طبع شده وشاید ازکارهای مکتب هرات وشاگردان بهزاد باشد.

۳ـ دیوان ترکی نوایی: در نصف اول قرن ۱۶ م درهرات ترتیب یافته. مخطوطهٔ۷۴۶۳ موسسهٔ شرق شناسی تاشکند. خط آن نستعلیق خوب خفی و نقاشی وتزئین و تصاویر و رنگ آمیزی آن به‌کارهای نفیس‌مدرسهٔ هرات می‌ماند. وپنج صفحهٔ‌آن‌درین مجموعهٔ مصور طبع شده:

اول: یك صفحهٔ منقش گل‌کاری مجدول رنگین و مطلا. دوم: چندسوار جوان شاه شکاری بالباسهای فاخر واسپان زیبای قوی هیکل. سوم: موکب شاهی بادوتن شاطر. چهارم: شاه برتخت نشسته دربزم سرود وانارخوری. پنجم: میدان چوگان بازی و ترکتازی سواران.

۴ـ دیوان ترکی نوایی: مخطوطه نمره۲۱۹۷ مؤسسه شرق‌شناسی

تاشکند. کارهرات درقرن۱۶. ازیك‌صفحه‌دارای سرلوحه‌رسالهٔ مسدس که نهایت منقش و مزین است و باطلای ناب بـر زمینه زنگـاری گل‌کاری رنگین کرده‌اند ظاهر است که از نسخ خوب کارهراتست و با نستعلیق عالی خفی نوشته شده است.

(۵)

منیاتورهای

قرن ۱۴ تا ۱۷ م

کتابیست در(۵۰) صفحه مقدمه از نشرات اکادیمی‌علوم شوروی طبع مسکو ۱۹۶۸ بزبان روسی که (۷۸) قطعه تصاویرسیاه و رنگین از نسخ‌خطی مکتب هرات‌دارد.

درمقدمهٔ روسی ایـن‌کتاب نفیس، نـویسندگان دانشمند آن او، اکیموشکین و ا، ایوانوف، شرحی مفیدومستند باحواله بمدارك‌شرقی و غربی (مطبوع و نامطبوع) بـرپیدایش هنر ایـران و آسیای میانـه و خراسان ومکاتب معروف این هنر ورجال وهنرمندان وهنر پروران این سرزمین باچگونگی خصایص هنری نوشته‌اند.

در(۴۶) ورق‌دیگراین کتاب که بر کاغذ نفیس‌هنری لك‌طبع‌شده تصاویری ازشهکارهای هنری انتخاب‌کرده و درنهایت نفاست‌که نمونهٔ بهترین طباعت امروزه خواهد بود، با رنگهای سیاه، یـارنگهای اصلی آن چاپ‌کرده‌اند، که آغاز آن از دوتصویر سیاه مناظرجنگی‌شاهنامهٔ مکتب شیراز ۷۳۳ق ۱۳۳۳م است ونهایت آن‌به شهکارهای رضاعباسی وحدود ۱۱۰۹ق ۱۶۹۸م میرسد.

درین مجموعهٔ نفیس که نشر آن برای پژوهندگان تاریخ هنر نهایت مغتنم است برخی ازتصاویر بمکتب هرات و متفرعات آن تعلق دارد، که درسطور ذیل شرح داده می‌شود:

۱- یک صفحه مصور از نسخهٔ خمسهٔ نظامی مکتوب ۸۳۵ ق ۱۴۳۱م لنین‌گراد و،پ ۱۰۰۰ هرمیتاج (نمره ۱۰ عنوان اتحادجماهیر شوروی درین کتاب) منظری از لیلاومجنون(۸،۱×۱۶،۴سانتی لوحه ۳) درگلستان پرگل زیر درختان سربفلك کشیده خرما و سروهای بلند در دامنهٔ کوهی که قله آنرا بخطوط زنجیری سیاه تحدید کرده‌اند لیلی نشسته و مجنون برقلهٔ این کوه با مویهای سیاه ژولیده و چهرهٔ جوان بی‌ریش‌دارای پیراهن سپید وتنبان سیاه ایستاده واز دور به‌لیلی نگاهی مشتاقانه دارد. پختگی نقاشی و گل‌کاری و چهره سازی آن استادانه است.

۲- ازخمسهٔ نظامی سابق‌الذکر منظرشکار بهرام‌گور (۱۲،۱× ۱۶،۸ سانتی لوحه ۴) که ازحدود صفحه مکتوبه‌بدست چپ بیننده به حاشیه‌رفته‌وبهردوطرف یمین ویسار منظریست مقطوع که وسعت‌صحنهٔ شکار را به‌تصور می‌آورد، در دامنه‌کوهی که قله‌های سیاهی‌احاطه شده و درختان‌کوهی و بر شاخسار آن پرندگانی دیده می‌شوند ، سواری تاجدار باچهره وریش مغولی وچشمان‌گربه‌ئی تیر وکمانی دردست و کیش پرتیر درکمردارد، با عبائی که آستین‌کوتاه آن تا ساعد میرسد براسپ سیاه تازنده آهوئی را تعقیب میکند و از بالای قله‌های کوه، خانم مهروی موی بریده بربط نواز براسپ سپید سوار، درحالتی‌بنظر می‌آید که بطرف بهرام می‌بیند وفقط نصف تنه اسپش ازماورای کوه

نمایانست ، دو سوار عمامه‌دار سیاه‌پوش هم در خط دست راست دامنه کوه نیمه مقطوع‌اند که ادامهٔ منظررا نمایندگی میکند . تناسب وتزئین منظر و حالت روحی شکاری و آهوی دونده ودیگر اشخاص این منظر در نهایت استادی تصویر شده است .

۳- از شاهنامهٔ فردوسی تحریر ۸۴۹ ق ۱۴۴۵ م هرمیتاج (رك : ۵۴ اتحاد جماهیرشوروی) چهارمنظر گرفته شده که درمنظراول کیخسرو وفرنگیس براسپ‌ها سوارجیحون را عبور مینمایند (لوحه۵)

دوم اسکندر با خود و لباس جنگی براسپی سیاه سوار است و با درخت عجیب که برگها و گلهای بزرگ و هم پیوسته به شاخهای آن سرهای انسان و فیل و اشتر و آهو و گوزن و اسپ دارد حرف میزند (لوحه ۶)

سوم : دیواکوان با قیافت مهیب و انیاب برامدهٔ فیلی وسرگاو- آسا رستم را برداشته و بدریا پرتاب میکنند ، امواج کنار دریا ونهنگی در داخل آب مواج بنظر می‌آید (لوحه ۷)

چهارم : خسرووشیرین برقالینی نشسته‌اند و باربد ایستاده طنبور مینوازد (لوحه۸)

درین چهار منظر ریزه‌کاری مکتب هرات و مهارت هنرمند دیده نمی‌شود . در منظرچهارم خسرو مانند طفلی وشیرین مثل دختر نابالغی کشیده شده ودرمنظرسوم‌امواج کناردریا شکل گلهای نبات‌کرم دارد که به موج‌دریا نمی‌ماند. تناسب بدن‌انسان با اسپها کمتر است وگل‌های‌آن برگهای بسیار فراخ و قامتی به تناسب قد درختان دارد و ازان پدید می‌آید که درین هنر ، خصایص ممتاز هنری ، مکتب هرات‌اثر فراوان

نداشت .

۴- از خمسهٔ نظامی مورخ ۸۸۴ ق ۱۴۷۹ م (رك : شماره (۵۵) اتحاد جماهیرشوروی) لنین‌گراد دومجلس ذیل طبع شده :

اول: یك‌صفحه خسروو شیرین(۵،۱۰ × ۱۰سانتی‌لوحه۹) کوهیست دارای درختان‌و آسمان ابر آلود ، براست‌وچپ منظره مقطوع و بنا براین دوام دارست ، در کوه‌سواری تاجدار جوان نیکو روی با لباس فاخر براسپی ابلق سوار است و با نگاه پراشتیاق می‌بیند ، از ورای کوه سروگردن اسپ و نیمه بدن سوار نمایانست . در دامنهٔ کوه تالابیست با آب موج داد و در بین آن شیرین دختری زیبا با مویهای دراز سیاه و بدن سپید عریان که لنگی گلدار سیاه در بر دارد درحالت آبتنی دیده می‌شود .

دوم: دیدارخسروو شیرین(۵، ۱۰ × ۱۲سانتی‌لوحه ۱۰)دامنهٔ کوه ودودرخت بلند است، زیردرختی‌جوانی براسپ سیاه قوی هیکل سوار است . متصل این درخت قصریست زیبا که دیوار با کاشی‌های لوزی مخطوط و دروازه و کلکینی دارد ، بالای آن دو دختر زیبا بر کنار بام ایستاده‌اند و مشتاقانه بطرف آن سوار می‌بینند ، دو دختر دیگر که فقط سرایشان نمایانست از ورای حصهٔ بالای بنا که‌گنبدی‌کاشی‌کاری دارد ، متجسسانه بطرف آندو دختریکه سرگرم دیدار خسرواند می‌نگرند . تناسب و رنگ‌آمیزی و چهره کشائی این منظره عالیست و نقش ونگار در و دیوار و گنبد آنهم جالب است .

۵- از خمسهٔ نظامی مورخ ۸۹۶ ق ۱۴۹۱ م (مذکور در شماره ۵۷۱ منیاتورهای قرن ۱۴ - ۱۷ شوروی) که در کتابخانهٔ عامهٔ لنین‌گراد

است هفت قطعه منیاتور اعلی نشر شده :

۱- ستم‌گاری : منظریست با رنگهای گرم روشن و نظرربا (۱۱×۹، ۱۴ سانتی لوحه ۱۱) زیرا آسمان نقره‌کار دارای پارچه‌های ابرهای سپید منقوش کوهیست گلابی رنگ با گلهای سرخ و قلهٔ آن با خطوط نازك مشخص شده و بران درختی عظیم ایستاده کـه در زیر آن برزمینه سبز گلدار شش نفر با البسهٔ فاخر رنگین روشن نگاشته‌شده‌اند ، یك‌نفر امیر با دستار سپید کلان وعبای مذهب آسمانی رنگ و پیراهن زرین سبز با ریش حنائی نشسته و سه نفر غلامان او شخصی را تعذیب میکنند ، دستار این شخص از سرجدا شده و در حالت افتادن است .

چهره کشائی این منظر خیلی دقیق و عالی و نیمه مغولیست و از کارهای خوب بقایای مکتب هرات است .

۲- مجلسی در بـاغ (۱۱×۹، ۱۴ سانتی لـوحه ۱۲) خانمی با چهره نیمه مغولی و زنخ فرورفته بـرقالینی عنابی رنگ گلدار نشسته و بالشی کلان پس پشت دارد ، خدمه با البسهٔ رنگین شوخ خوردنی‌ها را باو تقدیم‌میکنند، پیش‌روی‌این‌منظر برمیزی‌منقش‌سه‌صراحی سپید گلدار افتاده ودودختر گلچهره خـوش لباس یکی دف میزنـد ودیگری ارغنون می‌نوازد . از لابلای برگهای درخت کلهٔ جوانی نمایانست که برای تماشای این منظر دلفریب بدرخت بالا رفته و مختفی شده است . یك درخت شگوفهٔ سپید دارد. رنگ‌آمیزی این منظر نیزخیلی‌روشن وگرم است و زمینهٔ مجلس همان‌گلابی گلدار است .

۳- دیدارخسرووشیرین : منظرلطیف ازهنر شیراز (۱۱×۷،۱۷ سانتی) خسرو با تاج و لباس شاهانه براسپی قوی بنیه سیاه سوار است و در دامنهٔ کوهی زیر درختی کهنسال ایستاده ودستش بطور خطاب در

حرکت است در مقابلش کاخی است بزرگ منقش به الوان کاشی و بردروازهٔ آن بخط نسخ «السلطان الاعظم» نوشته. بالای در کلکین مستطیلی است کـه درآن شیرین ایستاده و از سر تا زانو نمودار است ، لباس ، آرایش و چهره کشائی او درنهایت زیبائی ودل انگیزیست نگاه پرناز و اشتیاق او وبا حرکت سرش نهایت معشوقانه است. اگربقول بابر «غبغب هردوچهره» بی تناسب نبودی، آنرا ازشهکارهای هنرشمردیمی.

۴- بیهوشی لیلی ازفراق مجنون (۱۱ × ۹ ، ۱۵ سانتی لوحهٔ ۱۵) :

خرگاهیست منقش در پهلوی درختی در دامنهٔ کوه وزیر آسمان ابرآلود ، نزدیك این خرگاه انواع حیوانات وحشی مانند گرگ وگوزن وخرو شیر در دشت دیده میشوند . لیلی مجنون را بدین خرگاه خوانده و با او معاشقه میکرد :

دستش بگرفت و پیش بردش — در خیمهٔ خاص خویش بردش

در وقتی که این دو دلداده باهم وداع میکردند ، لیلی بیهوش افتاد ، دربنجا پیش روی خرگاه ، لیلی با لباس فاخر عربی غش کرده و مردی با عبای ملون و عمامهٔ سپید و ریش سیاه او را تکیه داده و دو دختر که نیمه بدن ایشان درحاشیه مقطوع است با حیرت و تأسف مینگرند. مجنون ریشی سیاه وسروبدن برهنه ولنگ گلدارسیاه دارد بدنش نحیف است و باحرکت یك دست خود که بلند نگهداشته برینحالت فسوس میخورد.

۵- گفتگوی سکندر با شبان (۱۱ × ۸ ، ۱۴ سانتی لوحه ۱۶)

کاخی است عالی مـزین بانواع کاشی که در دروازهٔ آن جوان دربان خوشروئی ایستاده و بالای بام این کاخ اسکندر جوان بروتی با قیافت خراسانی و تاج و لباس آستین کوتاه بنظر می آید، درپائین کاخ شبانی

پیر که بقول نظامی «همایون یکی پیر با فر و هوش + کلاه و سرش هردو کافور پوش» بود باعصا و لباس عادی شبانی وقیافت خراسانی زیر درختان پرشگوفه دردامنهٔ کوهی با رمهٔ بز و گوسپند دیده می‌شود، از اشارهٔ دست اسکندر و توجه پیرمرد بدو پدید می آیدکه با هم گپ میزنند. ازتناسب اشکال وقد انسان و درختان و نباتات وگوسپندان و آسمان پرلکه ابر وطرزعمامه و کلاه اشخاص شباهت این تصاویر با مکتب هرات وهنرخراسان پدیدار است.

۶ـ مذاکرهٔ سکندر با هفت دانشمند (۱۱٫۱ × ۲، ۱۶سانتی) در دامنهٔ کوهی زیرآسمان دارای لکه های ابر بر کنار جوئی سایبان بسیارزیبای منقش با چترگلدار شاهانه است که زیر آن سکندر با همان تاج ولباس شکل برتختی نشسته وبا پیر سفید ریش دانشمندیکه‌دستار سیاه وعبای خاکی دربردارد مذاکره‌میکند ودست‌راست اومتحرکست و دست پیرمرد هم حالت مخاطبه را نمایش میدهد . دورادور تخت شش نفر دیگر با ریش‌های سیاه کوتاه و عمامه ها والبسهٔ عالمانه دیده می‌شوند که پیش یکی کتابی هم افتاده است. ازجملهٔ این اشخاص یکی بدست راست بیننده جوانیست بی‌ریش . چهره کشی این مجلس در نهایت دقت وتماماً خراسانیست ، دستارهای متوسط اشخاص با طرز البسه وقیافت‌های زیبا ومتوازن دلیل است براینکه هنرمند آن بامکتب‌های هنری خراسان ربطی داشت (لوحه ۱۷)[۱]

۱ـ ازین نسخهٔ نفیس ۱۴۹۱م کتابخانهٔ عامهٔ لنین گراد یك صفحه منیاتور با رنگهای اصیل درکتاب هنرهای زیبای عرب‌وایرانرنگین چاپ‌شده (شکل۱۱۳) که درینجا برای تکمیل مطلب شرح داده می‌شود :

←

۶- از لیلی مجنون امیر خسرو دهلوی تحریر ۹۰۰ق=۱۴۹۵م (مذکور در شماره ۵۷ منیاتورهای قرن ۱۴-۱۷) که در لنین‌گراد است (دورن ۳۹۵) و از روی خصایص هنری به‌مکتب هرات تعلق دارد.

در دامنهٔ کوه اسفنجی رنگین دشتی است پر گیاه و گل با یك درخت کهن سال خنجك در زیر آسمان طلائی با پارچه‌های سپید منقش ابر، که نزدیك صخره‌های کوه فرهاد جوان خوش‌چهره ریش‌سیاه با عبای الچه‌راهدار و دستار سرخ و سیاه رنگ و کلاه گنبدی نشسته و اره و تیشه و مقراض و میخ‌های آهنین پیش او بر زمین افتاده است.

فرهاد روی صخره‌های کوه را صاف کرده و در بین یك جدول مستطیل با قلم خفی در بالا شکل یك عاشق و معشوقه گل روی زیبا را درحالت مصاحبه با عاشق کشیده است، و زیر این منظر لطیف دلکش عاشقانه، شکل شهسوار تازندهٔ زره و خود پوش نیزه در دست دیده می‌شود. و این شکلی است که فرهاد در دل صخرهٔ کوه کنده است، که کمال زیبائی وتناسب دارد.

فرهاد صراحی دسته‌داری بهردودست گرفته وآنرا به شیرین که جام‌شیر باو میدهد تقدیم مینماید. شیرین دختریست گلچهره درنهایت حسن ولطافت که عبای زرد گل‌داری پوشیده و با البسه و تزئینات دلکش باکمال ناز و ادا بر اسپی قوی هیکل سیاه نشسته است.

این اسپ خیلی زیبا و یراق آن نفیس وگرانبها و منقش وگلدار طلاکار است. بردوگوشهٔ راست و چپ قسمت بالای این صفحه این ابیات را با خط بسیار خوش نستعلیق نیمه‌خفی نوشته‌اند:

دلش را عشق آن بت میخراشید　　چو بت‌بودش چرا بت میتراشید؟
شکرلب‌داشت‌باخودساغری‌شیر　　بدستش داد کاین بریاد ماگیر!

تناسب رنگها دربن‌منظر نهایت بجا و دلکش است، رنگهای سرد و گرم بجای خود استعمال شده وتمام این صفحهٔ مصور خیلی روشن ودیده‌نواز است.

ازین نسخه تصاویر ذیل طبع شده است:

۱- لیلی و مجنون در مدرسه (۸،۷×۹، ۱۴سانتی لوحه ۲۰) بنای این مدرسه رواقی‌است‌مرکزی که بدوطرف‌وسعت دارد،دیوارها کاشی‌کاری است و بالای رواق نقاشی ریزه‌کاری دقیق است. بدو پهلوی این رواق منقش وزیبا ، دوترنج منقش‌گلدار با ریزه‌کاری هنری بسیار زیبا ساخته شده، ودرقسمت علیای این‌بنا زیر کنگره بخط نسخ‌متمایل بریحان «قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم من بنی بیتاًلله بنی‌الله‌لـه بیتا فی‌الجنه. صدق رسول‌الله. فی‌تاریخ شهر رجب‌المرجب سنه تسعمائه» نوشته‌شده . درداخل رواق لیلی برقالیچهٔ منقش‌کوچك ومجنون پیش او نشسته و کتابهای درسی پیش روی ایشان افتاده و هـردو باهم‌گپ میزنند. استاد با عبای سیاه و دستار سپید خود درقسمت بیرونی رواق برقالینی قراردارد که میزك کتابها پیش اوست. درین‌منظر کودکان‌دیگر هم‌کتاب دردست دیده می‌شوند . چهره کشائی و تناسب ابدان و لباس ودیگر ریزه‌کاریهای این مجلس متناسب و بهتراست و بالای این‌صفحه گنبدی منقش به‌کاشیهای زیبا بنظر می‌آید.

۲- پند دادن اقربـا مجنون را (۱۱،۷×۱۶،۵) ایـن صفحه را بعین رنگهای اصلی منیاتور طبع کـرده‌اند . حاشیهٔ آن زمینه گلابـی افشان طلا دارد، جدول اصل صفحه آسمانی وزنگار و شنجرفی وسبز است که بطرف راست بیننده اشکال منیاتور از آن برامده و بقیهٔ منظر درحاشیه تکمیل شده است. کوهیست طلائی رنگ با درختان بزرگ و کوچك‌زیرآسمان نیلی‌رنگ دارای لکه‌های سپید ابر، در زیر درختان کهن‌سال با برگهای سبزو زرد، رئیس قبیله با عبای سیاه دراز عربی و

دستار و ریش ماش و برنج و قیافت عربی با قد بلند برقالینی دورنگ آسمانی و سرخ مستطیل گلدار ایستاده و جوانان قبیله با البسهٔ فاخر عربی مجنون راباتنی نحیف‌وعبای نیلی‌فرسوده پیش‌رئیس می‌آورند، و او هم به مجنون خطاب میکند وپند میدهد. بیك طرف این ایستاد-گان زیرهمان درختان کهن‌سال دوجوان باعباهای سرخ نشسته‌اند ویکی کتابی کشاده در دست دارد ومیخواند وآن دیگری با ولـع و اشتیاق می‌شنود. چهره کشائی‌جوانان ورنگ‌آمیزی‌البسه ومناظر وخرسنگهای دامن کوه وقالین متناسب و دلکش است (لوحه ۲۱)

۷- ازنسخهٔ لیلی‌ومجنون امیرخسرودهلوی (لنین‌گراد، دورن۳۹۴) که بخط خوش بسیار عالی نستعلیق خفی سلطان محمد هروی در قرن ۱۶ م نوشته شده و نقاشی و تصویر سازی آن‌هم از همان هرات است تصاویر ذیل ازان چاپ گشته:

۱- مجنون درمدرسه درس میخـوانـد (۱۲،۶×۱۶،۷ سانتی) عمارت مدرسه با دیوارهای زیبای‌کاشی و کالکین‌های مشبك و دروازه مستطیل بلند با نازك کاریهای معماری و بخاری نمایانست و بیرون آن حیاطیست که بیکطرف پنجرهٔ آهنین دیده می‌شود و سپیددار کهن‌سالی با برگ‌های درخشان سپید در داخل حیاط پهلوی عمارت مـدرسه سر بفلك‌کشیده، دربن حیاط مدرسی که ازحرکات دستش حـالت خطـاب پدیدار است باعبای سیاه دراز و دستار سپید و کـلاه سیاه و ریش سیاه کوتاهـی نشسته و بـدور وی با همین خصایص چند نفر پیر وجـوان نشسته‌اند، فرش این مجلس قالین ساده است. دربین این‌گروهیکه همه

لباس وزی وقیافت عالمانه دارند، جوانك خاکی پوش با دستار سپید کوچك دوزانو نشسته و درس استاد را میشنود و پیش روی وی کتابی درراحیل افتاده است. محاسن هنری وچهره کشی خراسانی وخصوصیات البسه وحالت القا وتلقین در استاد و نیوشابودن حاضران و مخصوصاً مجنون درین مجلس مانند آثار مکتب هرات درخور توجه است(لوحه ۲۲)

۲- لیلی مجنون را نوازش میدهد(۱۳،۱×۱۵،۴ سانتی) درسر صفحه این ابیات امیرخسرو بانستعلیق بسیار عالی آمده:

او پهلوی یار خویشتن رفت
جان جلوه کنان بسوی تن رفت
افشاند غبارش از تـن ریش
بنهاد سرش بزانـوی خویش
از گـریـه زار در مـکنون
میریخت ولی بـروی مجنون

کوهیست پردرختانو حیوانات وحشی، که از آن دریای خروشانی برامده ، و بیکطرف آن اشتریست با پالان سیاه و توشك نـرم کـه در کنار دریاسبزه میخورد و لیلی باللباس دراز عربی وچهره زیباولی محزون وگریان پهلوی خرسنگهای کوه نشسته ومجنون تخته پرپشت درحـالت استغراق وبیهوشی باتن زار و نحیف عریان و لنگ سیاه افتاده و لیلی سراو را برزانوی خود نهاده وسر خود را خم کرده بطرف اومی بیند.

درین جا آهوان، روباه، شغال همه این دو دلداده را مینگرنـد. بطرف چپ دریا ببرو پلنگ بنظرمی آیند، کوه منظر نیمه اسفنجی دارد، قیافه کشی وخصوصیات این تصویر عالیست و دوام قسمت پائین کوه و ساحل چپ دریا به حاشیه صفحه برامده است (لوحه ۲۳)

۸ـ خمسهٔ نظامی :

مکتب شیراز، که بتاریخ ۲۵ ذیقعده۹۱۳ ق =۲۷ مارچ ۱۵۰۸م بخط ابوتراب منعم‌الدین الاوحدی در شیراز به نستعلیق خفـی شیوهٔ عراق (مدور) خوش نوشته‌شده است (دورن ۳۴۸ کتابخانهٔ عامه لنین-گراد) ازین نسخه چهار قطعه تصاویر نیم‌صفحه‌یی طبع شده، که درهنر آن هم خصوصیات مکتب شیراز که متفرع ازمکتب هـراتست ظاهـر است، مثلا چهره‌های مهتابی‌گرد و ریش‌های کوتاه و عمامه‌هـای کلان بسته به نخ که تارهای آن بطور خطوط منحنی پدیدار و کلاههـا دراز فتیله‌دار بالای آن نمودار است، واین بعدها ازخصایص تصویـرکشی عهد صفویه‌گردید . درمنظرکشی آسمان لکه های ضخیم ابرکه نقاش ازآن شکل دلکش منقوشی را بوجود می‌آورد در این مکتب فراوان است:

۱ـ منظر این داستان مخزن اسرار نظامی که: پیرزنی را ستمی درگرفت ـ دست زد و دامن سنجرگرفت(۱۰ × ۱۱،۵ سانتی لوحهٔ۲۶) در دامنهٔ کوهی سرسبزسلطان سنجر سلجوقی با روی گرد ریش کوتاه سیاه وابروان‌کشیده وچتروجیغه بلند شاهانه باهمان دستار سبك صفویه و قبای فاخر منقش شاهانه بـر اسپی سپید سوار است ، شاطرش با

لباس و کلاه مخصوص پیش رویش میدود و موکب او را چابک‌سواران جوان بدرقه میکنند، پیرزنی ژنده پوش عصا در دست دامن او را گرفته و داد و فریاد میکند.

۲ـ خسرو پیران کهن را پیش هرمز بشفاعت می برد از داستان خسرو و شیرین خمسهٔ نظامی (۱۲،۲ × ۱۲،۱ سانتی لوحه ۲۷) سایبان منقش عظیمی است که پادشاه با لباس گلدار شاهانه و چهره گرد ریش سیاه کوتاه وهمان دستار وجیغه‌صفوی برتختی بدربار خود با درباریان جوان‌خوشروی نشسته ودومرد پیرشفاعت کننده باریش‌های سپید کوتاه و عباهای دراز سیاه ایستاده و شهزاده خسرو راکه شمشیر غلافداری در دست دارد و کفن سپید برشانه انداخته بحضور پادشاه آورده وعذر او را میخواهند.

۳ـ جنگ نوفل با قبیله لیلی (۱۱،۹ × ۱۲،۵ سانتی لوحه ۲۸) شتر سواران نیزه‌دارجنگی درحالت جنگ،ولی چهره ولباس وعمامه‌ها وکلاههای سبك صفوی دارند.

۴ـ زیبا نگاری‌گاو را بردوش خود ببام می‌برد (۱۰،۱ × ۱۳،۲ سانتی لوحهٔ ۲۹) کاخی است باتزئینات عادی‌کاشی که مانند کار هرات دقیق ودلکش و ریزه‌کار نیست، بهرام بالای بام باخدمتگاری ایستاده و نردبانی‌هم باین‌بام نهاده‌شده که دختری زیبا وقوی اندام‌گاوی رابدوش خود گرفته وبر نردبان بالا می‌برد.[۱]

۱ـ درهنرهای‌زیبای عرب‌وایران شکل۱۱۴ ازین نسخه‌سیاه طبع‌شده که منظر داخل یك‌مکتب‌واستاد وشاگردان اوست ازبچه ودختر بالوازم درس‌خوانی و لوحه‌ها و فلکه جزا وغیره.

۹ـ گوی وچوگان عارفی:

این نسخه بخط شاه طماسپ صفوی در ۹۳۱ق ۱۵۲۵م در تبریز نوشته شد، خط شاه نستعلیق خوبست، ولی دران تمام سنن این هنر کاملاً مراعات نشده و نقاشی و تصاویر آن نفیس و عالی کار تبریز ادامهٔ هنر هراتست که دو صفحهٔ رنگین آن را با اصل رنگ و دوصفحه هم سیاه چاپ کرده‌اند:

۱ـ درویش باگوی راز دل میگوید (۸،۳×۹،۸ سانتی لوحه ۳۰) زمینهٔ اصل طلائی و حاشیهٔ صفحه افشان طلاکار گلابیست، متن تصویر جداول رنگین و مطلا دارد، بین‌السطور متن داستان هم تشعیر دندان موش منقش مطلاست. بر منظر زمینهٔ طلائی و آسمان و درخت رنگ‌های گرم طلائی و آسمانی و سبز کار شده و نقاشی دومنار کوچک میدان چوگان بازی زنگار وسبز است که با ریزه‌کاری استادانه کار شده و درمیدان درویشی با عبای عنابی ودستار سپید و کلاه کوتاه سرخ و ریش سیاه کوتاه بر دوپای نشسته دردستی گوی دارد و با اوگپ میزند، چوگانی در دست چپ دارد.

۲ـ میدان چوگان بازی (۱۳،۸×۱۰،۴ سانتی لوحه ۳۱) جوانان خوش‌پوش خوشروی سوار براسپان تازی قوی‌هیکل سیاه‌وسرخ وسپید وابرش که باچوگانها گوی را میزنند و میدان مسابقه گرم است. زمینهٔ تصویر میدان گیاهدار آبی‌رنگ است دردامنهٔ کوهی که بالای آن درختان پدیدارست، افق بالای کوه آسمان طلائی با پارچه های ابر منقش دیده می‌شود. بهر دوطرف منظر بریدگی دارد که وسعت این میدان‌را بتصور

می آورد. چهره کشی جوانان زیبا باالبسهٔ فاخر و کلاههای خاص چوگان بازی دیدنی است. هیکل آرائی اسپان تازنده قوی جثه نیز استادانه است، نقاشی ریزه کاری دومنار میدان باگلهای سرخ وسبز وزنگار جالب است وروی همرفته از آثار نفیس مکتب تبریز است که خصوصیات و تناسب ودلکشی هنرهرات را حفظ کرده است.

۳ـ درویش وغزال (۱۰،۸ × ۱۵،۶ سانتی لوحه ۳۲) کوه پر درخت وگل که درویش وغزالی دران دیده می شوند، در دامنهٔ آن کوه میدان گیاهدار چوگان بازیست.

۴ـ مسابقه دوسوار چوگان باز بااسپان دیو هیکل برهمان میدان چوگان بازی دارای همان خصایص شماره اول (۹،۴ × ۱۴،۵ سانتی لوحه ۳۳) (رك: عدد ۵۹ نسخ اتحاد جماهیر شوروی)

۱۰ـ احسن‌الکبار (مذکور در عدد ۲۹ نسخ اتحاد جماهیر شوروی)

این نسخه در ۸۳۷ ق = ۱۴۳۳ م بخط نستعلیق نیم جلی متوسط خراسانی خضرشاه نوشته شده (لنین گراد دورن ۳۱۲) ولی ازجمله ۳۹ منیاتور آن که سه قطعه چاپ شده (لوحه ۳۴ ـ ۳۵ ـ ۳۶) مستقیماً در هرات بدست هنرمندان همین مکتب ساخته نشده ، بلکه یك قرن بعد در عراق(ایران کنونی) بدست هنرمندی تصویر گردیده که به بقایای این مکتب هنر در شیراز یا قزوین تعلق داشت . و در چهره کشائی والبسه و مناظر، خصوصیات سرزمین عراق (ایران کنونی) دارد و ازانجمله است :

۱- حمزه بدین اسلام میگرود (۱۷،۱ × ۱۵،۲ سانتی لوحه ۳۴)
حضرت پیامبر بر قالین مستطیل گلدار حاشیه منقوشی نشسته عبای عربی و عمامه طرز صفوی بر سر دارد ، روی او را نقاب پوشیده و از سرو دوش او اشعهٔ نور بالاست، هر دودست را بطور خطاب نیمه برافراشته و پیش روی او برهمین قالین مردی با قیافت و ریش سیاه خراسانی و دستار صفویه با لباس سیاه نشسته و خطاب حضرت پیامبر را مـی‌شنود گویا وی حمزه است که درعقب وی سه‌نفرسرباز جوان بی‌ریش مسلح با البسهٔ عراقی ایستاده‌اند.

در گلزار پیش این صحنه اشخاص عباپوش عمامه دار باریش - های کوتاه سیاه دیده می‌شوند، وشهزاده‌ئی که کلاه شبیه بفرنگی برسر دارد عنان اسپ سیاه با زین و ابزار فاخر را گرفته وشاطر سیاه چـرده تبرزین در دست بالباس شاطری باوچیزی میگوید. این صحنه دردامنهٔ کوهی پردرخت گلدار کشیده شده و بالای آسمان آن لکه‌هـای‌ضخیم ابر منقش بنظر می‌آید، که قطعات ابر را بشکل منقش درآورده‌اند.

۲ـ خطبهٔ حسن‌بن‌علی (۲۱ × ۱۵،۸ سانتی لوحه ۳۵) یك‌صفحه با رنگهای اصلی طبع شده که رنگ آمیزی و ریـزه کاریهای نقاشی و مناظر آن با الوان گرم ومعتدل معدنی شباهتی تام بکارهای هرات دارد. طاق مرکزی مسجد نهایت بلند ومزین به انواع کاشی‌ها و گل‌کاریهـای دقیق است، درینجا شخص بلند قدی باعبای سیاه وعمامهٔ سپید که‌چهرهٔ او دیده نمیشود عصا در دست بالای منبری مزین و بلند ایستاده وخطبه میخواند در پایین منبر بر صحن مسجد بدست راست و چپ گروه

سامعان ایستاده‌اند، پیرو جوان با البسهٔ رنگین که باولع و اشتیاق گفتار آنحضرت را می‌شنوند. نقاشی ایوانهای مسجد بسیار عالی و محراب مرکزی آن مزین‌تر است که باخط ریحان بالای آن در کمال زینت بر زمینهٔ زنگاری، به سپیداب نوشته‌اند: «عجلوا بالصلوة قبل الفوت» بر جبین تحتانی محراب است: «الصلوه معراج المؤمن» قسمت بالای رواقهای دوطرف محراب و منبر را با نقوش طاقی و تصاویر مزین نموده‌اند مثلاً دو نفر پهلوان درحالت کشتی‌گیری، دریك طاق، درطاق دیگر دو نفر دختر روی باز، درطاق سوم سه زن باچادرهای رنگین‌ولی روی باز، درطاق چهارم دو نفر زنان سپید چادر تسبیح در دست نیمه روی باز، ازماورای این‌بنای محتشم بدوطرف طاق‌بزرگ منظر آسمان طلائی دیده می‌شود، که شاخه‌های درختان عقب مسجد در فضای آن نمایانند. بر کنگرهٔ بالای ایوانها باخطریحان بسیار زیبای‌خفی برزمینه زنگاری به سپیداب نوشته‌اند:

«فی ایام خلافة السلطان الاعظم و الخاقان الاعدل الاکرم ظل‌الله فی‌الارضین، قهرمان الماء والطین / السلطان‌ابن‌السلطان‌ابن‌السلطان (ابی المظفر طهماسب‌بهادرخان خلدالله تعالی) ملکه و افاض علی العالمین عدله / فی‌شهرذی الحجة الحرام حجة اثنین وثلاثین وتسعمائه الهجریة النبویه. علی ید العبدالضعیف قاسم بن علی»

درین نوشته ازفی‌ایام تا السلطان برجبهه راست بیننده و ازابن‌السلطان تاعدله بالای طاق مرکزی واز فی‌شهر تاآخربرجبهه دست‌چپ بیننده نوشته شده و کلمات بین‌قوسین درعین وسط طاق مرکزی به‌آب

طلاست. ازملاحظهٔ این صفحهٔ منیاتور روشن می آید که تاذیحجة ۹۳۲ ق = سپتمبر ۱۵۲۶م هنرهرات درتمام سرزمین ایران کنونی نفوذ کرده وسنن تزئین ونقاشی ورنگ آمیزی و خطاطی مشترکی داشته‌اند، ولی درچهره کشی اشخاص ولباس مخصوصاً دستار و کلاه، فرقی هست و در عصر صفویـه کتب مذهبی (شیعه) را مصور کرده‌انـد ، در حـالیکه درمکتب هرات اکثریت مصورات، داستانهای عشقی و کتب ادبی بوده است.

۳- یحیی بن هرثمه بحضور حضرت علی‌النقی (۱۷،۶ × ۱۵،۸ سانتی لوحه ۳۶) شاید مصور آن همان قـاسم بن علی لوحه ۳۵ و ۳۴ باشد، امام علی نقی زیر درختی بلند برکنار چشمه ساری ایستاده قدی بلند وعبای‌دراز دارد، چند نفرسواران ازاسپان قوی‌هیکل پیاده‌شده‌اند. چهره آنحضرت به نقابی پوشیده شده است. خصوصیات این تصویـر مانند دولوحهٔ سابق است.

۱۱- شاه ودرویش هلالی : (مذکـور در عـدد ۶۰ نسخ اتحـاد جماهیر شوروی)

نستعلیق خفی عالی، خط کمال در ۹۴۴ ق = ۱۵۳۸ م مصوری و نقاشی آن ازمکتب تبریزو شبیه‌تر به‌کارهراتست (لنین‌گراد، دورن۴۵۹) دوتصویر ذیل ازان چاپ شده است:

اول: شاه غزالی را تعقیب میکند و صید به درویش پناه می‌برد (۹ × ۱۲،۵ سانتی‌لوحه ۳۷) دامنهٔ کوه مشجرپرگل وغزال وآبی‌رنگ است که زیرآسمان طلائی با لکه‌های پیچیده ابرواقع شده شاه بالباس

فاخر وعمامه و کلاه‌صفوی براسپی سرخ قوی هیکل تیرو کمان بدست غزالی را تعقیب کرده وغزال دوان‌دوان می آید و بدرویشی پناه می برد که با عبای سبز و دستار زنگاری تیره و رشته مهره‌های زنگاری وسپید درگردن نشسته است، آهو سرخود را برسبیل تضرع و نجـات بخشی بزانوی او میرساند ، این منظر ازمتن صفحه بـه حـاشیه دست راست برامده که تسلسل منظر را نمایش میدهد، درکـوه دو غزال‌رمیدهٔ دیگر هم بنظر می آید دربالا و پائین منظر این دو بیت برزمینهٔ زردکم رنگ بخط‌خفی نستعلیق زیبا نوشته شده:

شه بدنبال و آن غزال از پیش — هر دو رفتند تا بر درویش
صید پیشش نهـاد روی نیاز — یعنی‌ازچنگ اوخلاصم‌ساز

حواشی‌صفحات این کتاب طلاافشان برزمینهٔ‌گلابی رنگ است.

دوم: قصریست عالی ومنقش بانواع کاشی‌های ظریف مخطوط به اشکال مشبك گوناگون دارای ریزه کاری نقاشی که در مدخل آن سربازی شمشیر بکمربسته ونیزه بدست ایستاده‌است وبالای این مدخل «یامفتح‌الابواب الخیر» بخط نسخ نوشته‌و دروازهٔ آهنین دیگری‌بسوی راست است که بالای آن «یا کافی المهمات» دیده می‌شود و فـوق این درب کلکینی است که سردختری ازان آشکار است. بـرگنگرهٔ ایـوان راست این قصر با نسخ خوب کلمات «خلدالله تعالی ملکه و سلطانه و افاض» دیده می‌شود.

بربالای‌پهلوی مشبك مدخلی که سربازدران ایستاده بطرف‌راست

بیننده بانستعلیق نیمه جلی بسیار خوب «شادباد» و برجناح چپ «دولت ونصریارباد» نوشته‌اند.

درعقب این منظر کوهی است بلندکه بالای آن درویشی باعبای راهدار سیاه وسپید وعمامهٔ کوچك و کلاه پست سیاه ایستاده که لباس وچهره وعمامه‌اش خراسانی است، ولی‌دستار و کلاه سرباز صفویست. بربالای بام حصهٔ اعلای قصر دست راست، شاه چوب درازی در دست کبوترپرانی میکند، وسیل کبوتران درفضای لایتناهی می‌پرند که ازمتن علیای صفحه برامده وبرحاشیه درپروازند.

خصوصیات نقاشی این قصرتماماً به مکتب هرات نزدیکی‌دارد، دربالا و پائین منظر نوشته است:

شاه و بالای سر کبوتر او — چون سلیمان ومرغ برسراو
هرزمان‌گشته‌برسرش‌جمعی — همچو پروانه بر سر شمعی

(لوحهٔ ۳۹- ۸،۹×۱۲،۸ سانتی. رك: ۶۰ نسخ اتحاد شوروی)

۱۲-خمسهٔ نظامی (رك : عدد ۶۱ نسخ اتحاد شوروی)

۱۳- پنج گنج امیرخسرو دهلوی (رك : عدد ۶۲ نسخ اتحاد شوروی)

۱۴- دیوان مانی (رك : عدد ۶۳ نسخ اتحاد شوروی)

۱۵- گوی وچوگان عارفی (رك : عدد ۶۴ نسخ اتحاد شوروی)

۱۶- دیوان سهیلی (رك : عدد ۶۵ نسخ اتحاد شوروی)

۱۷- کار رضا عباسی درهرات (رك : عدد ۶۶ نسخ اتحاد شوروی)

(۶)

منیاتورهای ایرانی
از نسخ خطی قدیم

PERSIAN MINIATURES FROM ANCIENT MANUSCRIPTS

مجموعهٔ کوچك به قطع کتب جیبی است کـه در سلسلهٔ کتب هنری یونسکو MQ 458—95C در ایتالیا چاپ‌شده و یك مقدمهٔ انگلیسی بقلم بازل گری BASIL GRAY دارد در ۲۴ صفحـه کوچـك (سپتمبر ۱۹۶۲ م)

درین مجموعهٔ نفیس از نسخ قدیم خطـی هنری شرق ۲۸ منظر رنگین زیبا وعالی برنگهای اصیل وسیاه طبع شده که شرح آنرا درین کتاب درموارد متعدد داده‌ایم وازروی فهرست میتوان‌آنرا درقسمت‌های مختلف کتاب مطالعه کرد.

برسرورق این مجموعهٔ کوچك نفیس تصویر شهزادهٔ جوانیست کـه جامع تکامل صورتگری در اواخر مکتب هرات و عـروج هنر صفویه است و آنقدر به طبیعت نزدیکست که آنرا فوتوی رنگین یکی ازمناظر آن عصر توان خواند.

شهزاده بازی سپید بردست چپ دارد، که چگس و رشته پـای مرغ خوب‌نمایان است وچهرهٔ باز نماینده شطارت شکاری بودن‌آنست که نگاهی به فضا دارد. منظر اطراف دامنهٔ کوه اسفنجی بارنگ‌طبیعی و گل و سبزه و درخت کهن سال قوی هیکل پنجه چنار که برخی از

ان نمایانست و هم سروهای کوهی خیلی زیبا و دلکش با الوان طبیعی است.

شهزاده جوان زیبای خوشروی با قیافت ایرانی و بروت سیاه و ریش نارسیده، زلفان دراز سیاه دلکش بزیر دوش کشیده دارد، چپن کشال زردگون گلدار با آستر پوست سیاه بدوش اوست، پیراهن سرخ گلدار رنگینش تا زیر زانو میرسد و تنبان راهدار زرد با گل کاری سیاه پوشیده و پایزار لطیف او هم سرخ باگلهای سیاهست و شمشیری هم بکمر بسته و ایاغی سپید در دست راست اوست.

از روی این طبیعت نگاری و چهره کشی واقعی ایرانی حکم توان کرد، که در اواخر مکتب هرات و عروج هنر مکاتب عصر صفویه، خامهٔ هنرمندان به واقعیت نگاری گرائیده و عناصر هنر چینی و مغولی را درخود آنقدر هضم و تحلیل کرده بود، که چهرهٔ اشخاص را مطابق واقعیت ملی و اقلیمی و قیافت نگاری واقعی می آراستند، وچشم وابرو وبینی و لون گندمی روی بیضوی را مطابق چهره های دلکش خوبان خراسانی می نگاشتند، و این کار هنر ایرانی را از تأثیر ماوراء النهری چهره کشی نیمه مغولی رهایی داد.

تشعیر سازی این تصویر نیز جالبست، برزمینهٔ سیاه گل کاری نازك سرخ و زرد و دربین آن برزمینه‌های لوزی زرد، گل‌های لطیف سرخ و سبز کار شده واین ستون ملون و مرصع بین جداول طلائی برصفحهٔ مستطیلی است که نقاش، دقت و نازك کاری و استعمال الوان متوازن لطیف را فراهم آورده است.

(۷)
شهکارهای هنر ایران

اینکتاب اثر پوپ‌هم باشارهٔ یونسکو درسلسلهٔ معرفی هنر بشری ازطرف کتابخانهٔ نو امریکائی طبع ونشر گردیده که نمونه‌های دلکشی از نسخ خطی هنری بین قرن ۱۵-۱۸ وارد، وتمام این نمونه‌های نفیس یك صفحه‌یی یادوصفحه‌یی برنگهای اصل زیبای آن چاپ شده‌است.

درمقدمهٔ آن هم بازل‌گری متخصص انگلیسی خصایص‌وسبك‌و رنگ‌آمیزی و دلربائی هراثررا دقیقانه شرح داده و به‌تحلیل هنری آن پرداخته است.

Masterpieces of Persian art. By A. U pope. Newyork 1945. London 1960.

(۸)
اشعار نظامی در ۱۶ لوحهٔ نگارین
(۹۵۰ ق = ۱۵۴۳ م)

The Poems of Nizâmi (16 Color Plates) Described By Laurence Binyon. London 1928.

این مجموعهٔ نفیس مشتمل بریك مقدمه مفید درتاریخ هنرممالك اسلامی بزبان انگیسی است ، که آنرا هنرشناس مـاهر لارنس بنیون نوشته و بعدازان شانزده لوحهٔ نگارین بسیار دلکش ومرصع و مذهب مصور خمسهٔ نظامی را عیناً با الوان وخصایص اصل آنچاپ کرده‌است (رك: خمسهٔ نظامی موزهٔ برتانیا ۲ انگلستان) بشرح ذیل:

۱ـ تزئینات یك صفحه مزین مرصع خمسه.

۲- تزئینات ص ۱۵۳ خمسه .
۳- نوشیروان و بومان بر خرابه قصر اثر میرك .
۴- پیرزن و سنجر.
۵- پورتریت خسرو از میرزا علی.
۶- خسرو و شیرین از سلطان محمد.
۷- بازگشت خسرو بشیرین از میرك.
۸- جلوس خسرو از میرك.
۹- افسانه شنوی خسرو و شیرین اثرمیرك.
۱۰- باربد اثر میرزا علی.
۱۱- خیمهٔ لیلی از میرسید علی.
۱۲- مجنون درصحرا بین ددان اثر میرك.
۱۳- معراج پیامبر .
۱۴- شکار بهرام شیران را .
۱۵- شکار کردن بهرام‌گور خران را.
۱۶- بهرام درشکارگاه ددان اثر مظفر علی.

(۹)

مینیاتور و نقاشان ایران وهندوترکی ازقرن هشتم تاهژدهم تالیف ف، دمارتن در ۲ جلد طبع لندن ۱۹۱۲ م

The Miniature Painting And Painters of Persia, India And Turkey From The Eighth To The Eighteenth Century, 2 Vols. London 1912.

(۱۰)

نقاشان منیاتورهای ایرانی ـ اسلامی (المانی)

تألیف پ، دبلیو شولز در ۲ جلد طبع لایپزیگ ۱۹۱۴ م.

Die Persische – Islamische Miniaturmalerei, 2 Vols, Leipzig 1914. by P. W. Schulz.

(۱۱)

نقاشی‌های مخطوطات شرقی در کتابخانهٔ ملی پاریس (فرانسه)

تألیف ای، بلوشه. طبع پاریس ۱۹۱۴-۲۰ م .

Les Peintures des Manuscrits Orientaux de la Bibliotheque nationale, Paris 1914–20 by E. Blochet.

(۱۲)

منیاتورهای فارسی قرن ۱۲-۱۷ م (فرانسه)

تألیف الف، ساکسین طبع پاریس و بروسله ۱۹۲۹م

La Miniature Persane du x11e au xv11e Siecle, Paris 1929. By A. Sakisian.

این مجموعه نفیس علاوه بر مباحث مفید تاریخ هنر چندین صد تصویر مأخوذ از آثار اصیل هنر اسلامی دارد، و از انجمله تصویر محمدی بقلم خود اوست (لوحهٔ ۱۳۱) که ریش سیاه‌گونه کوتاهی دارد، ویك ورق طلاکار ظریفی دردست راست اوست و بارقم «عمل محمدی» که بالای تصویر نوشته شده «صورت محمدی» هم بنظر می‌آید. (دربارهٔ آثار محمدی رك: فرانسه ۱۵ وفهرست کتاب)

(۱۳)

نقاشان منیاتورهای شرق اسلامی (المانی)

تألیف ای، کوهنل ، طبع برلن ۱۹۲۳

Miniaturmalerei im Islamischen orient, by E. Kuhnel, Berlin 1923.

(۱۴)

نقاشی و تذهیبات مخطوطات شرقی در کتابخانهٔ ملی پاریس (فرانسه)

تألیف ای، بلوشه، طبع پاریس ۱۹۲۶ م

Les Enluminures Des Manuscrits Orientaux De La Bibliotheque Nationale. Paris 1926.

(۱۵)

نقاشی منیاتور فارسی

(بشمول کتلاگ انتقادی و تحلیلی منیاتورهای نمایش برلینگتون هوس)

تألیف: ل، بنیون.

ج، و ،س ولکنسن.

ب ، گری.

طبع اکسفورد ۱۹۳۳ م .

Persian Miniature Painting, By:
L. Binyon, j.v.s. Wilkinson. B. Gray. Oxford 1933.

(۱۶)

نقاشی‌های مخطوطات تیموریان

تألیف: آی، سچوکین. طبع پاریس ۱۹۵۴ م.

Les Peintures Des Manuscrits Timurides. Paris 1954
By. I. Stchoukine.

(۱۷)

منیاتورهای کتابخانهٔ سلطنتی ایران

تألیف: ب، گری الف، گودارد
درسلسلهٔ نشرات هنرجهان از طرف یونسکو ۱۹۵۶ م.

Iran, Persian Miniatures – Imperial Library, Unesco World Art Series 1956.
By. B. Gray. A. Godard.

(۱۸)

نقاشی‌های مخطوطات صفویان از ۱۵۰۲ تا ۱۵۸۷ م (فرانسه)

تألیف: آی، سچوکین. طبع پاریس ۱۹۵۹ م.

Les Peintures Des Manuscrits Safavis De 1502 A 1587. Paris 1959. By. I Stchoukine.

(۱۹)

منیاتورسازان ایرانی (آلمانی)

تألیف: ای، کوهنل. طبع برلن ۱۹۵۹م.

Persiche Miniaturmalerei. By E. Kuhnel, Berlin 1959.

(۲۰)

نقاشی ایرانی

تألیف: ب، گری. درسلسلهٔ خزائن آسیا، طبع البرت سکیرا. لندن، پاریس، کلیولیند اوهیو ۱۹۶۱ م.

Persian Painting By. B. Gray (Treasures of Asia, Edited By Albert Skira) London, Paris And Cleveland, Ohio 1961.

(۲۱)

مصوری در اسلام

تألیف: سرتوماس دبلیو، آرنولد

طبع: آکسفورد۱۹۲۸م .طبع دوم: بوسیلهٔب، دبلیو روبنسون، نیویارك ۱۹۶۵ م.

PAINTING IN ISLÂM
By Sir Thomâs W. Arnold.

درین کتاب که تاریخ مصوری اسلامیست، بسا از آثارگرانبهای هنری نقش وتصویرهنراسلامی ازروی اصل آن عکاسی وطبع گردیده، که ازآنجمله دواثر خامهٔ محمدی هروی نیز هست (رك: فرانسه ۱۵ و فهرست کتاب):

۱- تصویر یـك نفر گدای بلندقد ، بـالباس درویشی عجیب و پیراهن تا زانو و چادر کوچکی برشانه پیچیده که نیزه دوسره بدست چپ گرفته و برشانه نهاده است ودردست راست او کتابیست که آنرا میخواند وکشکول گدائـی و غیره لوازم آن به‌بازوی چپ او آویخته است .

تنبان این درویش جوان که قیافت مـاوراءالنهری و روی گـرد دارد، تازانویش میرسد ونمونهٔ خوبی از لباس وزندگی طبقهٔ درویشان قرن‌دهم‌هجری درآسیای‌میانه‌وخراسانست که اکنون این‌طبقه‌را «ملنگ» گوییم . دورادور این تصویر سیاه قلم بزنجیرهٔ زیبائـی آراسته شده و درکنج دست‌چپ پائین‌آن بانستعلیق خفی نوشته‌اند: «راقمه محمدی». این لوحهٔ مصور در کتاب آرنولد تحت نمرهٔ ۶۲ طبع شده است.

۲- نی‌نواز و پهلوان رقصان بریك صفحه تصویـر دونفر دیده می‌شود، که یکی نی می‌نوازد ومانند نـوازندگان هیجان انگیز قدری خم گردیده ووضع وقیافتش چنانست که میخواهد یك نفر دیگر یعنی پهلوان رقصنده را در حرکات خود به‌هیجان آرد.

این پهلوان جوان عیناً قیافت و چهره گردماوراءالنهری و موی تنك مجعد داردو بالای سرخود گرزگاوسار سنگینی بهردو دست‌خود بلند گرفته وباآن زورآزمائی وبازی میکند ، ومانند زورمندانیست که امروز درسرکس‌ها اوزان سنگینی را بالامیکشند . نقاشی این‌صحنه در بالاماننداطاق‌بزرگ‌منقش ودرپائین یك ستون زنجیری افقی است کـه بـاخطوط اسلیمی آراسته گردیده است . این تصویر امضای محمدی ندارد، ولی درخصوصیات هنری وقیافت اشخاص شباهت تام باتصویر

اول امضادار محمدی دارد و در کتاب مصوری اسلام سرآرنولد طبع شده است.

بقول همین مؤلف در آثار هنری محمدی نفوذ کامل هنر چینی نمایانست که مدتها قبل ازو برهنر اسلامی وارد شده بـود ، وحتی در نظرآرنولد نام (محمدی) که درنامهای اشخاص کمتر دیده مـی‌شود، وانمود میکند که باید، او بدین اسلام درآمده باشد یعنی نومسلم آسیای میانه یاچینی باشد. وبنابرین دکتور مارتین یکی‌از آثـار هنری او را نقل‌گونه نقاشی یکی ازاستادان‌چین‌لی‌-لنگ‌-مین Li - Lung - mien دانسته‌است (منیاتور ایران وترکیه وهند ج ۲ ص ۱ طبع‌لندن ۱۹۱۲م) که باید درقالب اسلامی درترکستان یا ایران بوجود آمده باشد.

درباره‌ٔ محمدی این نکته نیز درخور یادآوریست که وی‌بریکی از آثار هنری خود که درموزهٔ لوور پاریس محفوظست بالفاظ « فقیر- الداعی» امضاکرده ، و «داعی» یکی از مـراتب مبلغان فرقهٔ اسماعیلی است که‌بعداز داعیان،فدائیان‌هم بوده‌اند(تاریخ ایران سرپرسی‌سایکس ۲ر۲۷) وازین نتیجه گرفته‌اند که گویا محمدی از افراد فرقهٔ اسماعیلیه بوده باشد (!) (رك: مجلهٔ مؤسسهٔ فرهنگی منطقوی ج۴ص ۱۰۲ شماره ۱-۴ طبع تهران ۱۹۷۱م)

(۲۲)

نمایش هنر اسلامی

طبع سان‌فرانسسکو ۱۹۳۷م

EXHIBITION OF ISLÂMIC ART
San Francisco 1937.

این نمایش آثار هنری اسلامی در سنه ۱۹۳۷م درسان‌فرانسسکو (امریکا) ازطرف دکتور آغامحمد اوغلوترتیب شده بود، که شرح آثار آن در کتابی بنام مذکور طبع شده است.

از جمله این آثار هنری دوصفحهٔ مصور (شماره ۶۳-۷۵) آن کار هنرمند معروف هروی محمدیست (رك: عدد ۲۱ بالا وفرانسه ۱۵و فهرست این کتاب) بشرح ذیل:

۱- صحنهٔرقص ده‌تن رقاص که رقم «عمل استادمحمدی هروی» هم‌دارد وبربالای صفحه مهریست که بتـاریخ ۹۵۵ق۱۵۴۵م کنده شده است، و ازاین برمی آیدکه اصل تصویر را دراواسط قرن ۱۶م کشیده است. دکتور ریچارد اتینگهوسین Ettinghousen این پدیدهٔ هنری را یکی از نفایس منیاتور قرن شانزدهم شمرده ، که فقط صورت ده تن صوفی رقصنده را در یك حلقه با خامهٔ سیه نشان میدهد در حالیکه یك نفر دف‌زن در کنج بالای راست این حلقه رقص بردوزانو نشسته بنظر می آید، واز وضع این‌مطرب حالت وجدوهیجان پدیدار است (آرت اسلامی ۲ر۱۳۸ طبع مشیگان)

رقاصان همه مردانند، عمامه‌های عصر صفوی باکلاههای سرتیز برسردارند، پیراهن‌های دراز سپید پوشیده وکمربسته‌اند، یکنفر بسیار فربه ودیگری‌میانه‌هیکل ریش سیاه‌دارد، وباقی‌بی‌ریش ویا دارای‌ریش تنك موی‌اند . البسهٔ ایـن گروه رقصنده فـاخر نیست و قیافت ایشان خراسانیست وهنرمند توانسته‌که فقط باخامه سیه حالت رقص‌وحرکت وهیجان رادرچهره وهیکل این رقاصان نشان دهد وهم‌مامیتوانیم‌وضع بدنی‌وعضوی هیکل‌های مختلف مردم‌آنوقت را ازین تصاویردریابیم،

که جوان ومیانه سال و پیر بوده‌اند ، واین حلقهٔ رقص نظیر بسیار شبیه حلقهٔرقص جوانان امروز قبایل افغانیست که‌درچنین حلقه چنین‌حرکات راباضربات دهل درکمال نظم‌وهیمنه بعمل‌می‌آورند وآنرا آتَن‌بروزن وطن گویند.

۲- تصویر سیه قلم دونفر رقاص که بانوای نی یك‌تن نــی‌نواز میرقصند. این لوحهٔ مصور اگر چه امضای محمدی ندارد، ولی‌ازطرز وروش هنری‌آن آشکاراست که باید اثر خامهٔ محمدی باشد.

نی‌نواز جوان باعمامهٔ کوچك و چهره خراسانی و پیراهن دراز کمر بسته در بین گلزاری نشسته و دو جوان دارای ریش سیاه کــوتاه باپیراهن‌های کمربسته وآستین های درازوکلاه بلند گنبدین پیش‌روی او میرقصند وحرکات رقصنده‌گان متوازن بانغمه‌های نی بنظر می‌آید . رقصنده پیش دست‌افشانی وپای‌کوبی مینماید، ولی رقاص مابعد غالباً آلهٔطرب مانندچنگ یاطنبوری بهردودست‌گرفته ومینوازد، ودرحالت هیجان وپای کوبیست.

از تمام آثار خامهٔ هنرمند محمدی هروی که مادرین کتاب ذکر کرده‌ایم، این سخن روشن می‌آید که وی‌تنها هنرمند محافل حکمرانان وفیودالان عصرنبوده، بلکه باحیات عامهٔ طبقات مختلف مانندبازیگران ورقاصان‌وصوفیان وحتی با دُردکشان مصطبه ومغ بچه وساقیان میکده نیز سروکاری داشته واوضاع مختلف حیات طبقات عامه‌را در هنرخود تصویر کشیده است ، واین خود از ابتکارهای روح معشری این‌هنرمند هراتست، که درتاریخ این مکتب هنر فصل خاصی باید داشته باشد، و ما درآثار هنرمندان واستادان دیگر، کمتر بچنین چیزی برمیخوریم .

هنر آسیای میانه عموماً درپهلوی کاخهای مزین شاهان ومقتدران نشوونما دید، و هنرمندان‌هم به‌حمایت مادی و معنوی امراء نیازمند بوده‌اند.

از برخی آثار محمدی برمی‌آید، که وی هنررا از کاخهای آراسته وپیراستهٔ شاهان وامراء وتصویر مجالس بزم وسرور و پاداش وداوری وشکار وعشقبازی امراء وشهزادگان کشیده، وبه‌کوی وآشیانه مردمان رسانیده است.

(۲۳)

هنرهای زیبای کشورهای عربی و ایران

قرن ۷-۱۷

این کتاب نفیس مصور تألیف ب. ویمارف A.WEIMARF یکی از هنرشناسان معاصر اتحاد جماهیر اشتراکیه شوروی است که درسنه ۱۹۷۴ در ۱۸۷ صفحه بزبان روسی با ۲۱۶ قطعه تصاویر سیاه ورنگه درمسکوطبع گردیده ودرآخر کتاب یك ببلو گرافی مفصل السنهٔ شرقی وغربی دربارهٔ منابع تاریخ هنراست، وباز یک تلخیص نامه بزبان انگلیسی در ۱۱ صفحه دارد.

تاصفحه ۸۲ مبحث تاریخ هنرهای زیبای کشورهای عربست. و بعدازآن تا صفحه ۱۸۳ از هنرهای زیبای ایران مانند ابنیه ومنسوجات و ظرف سازی فلزی و فخاری وهنرهای کتابسازی و مصوری بحث میراند، ونمونه‌های هریکی‌را درتصاویرسیاه ورنگین اصل موادتاریخی از روی محفوظات موزیم‌ها وکتابخانه‌ها ومجموعه های شخصی شرق

وغرب نشان میدهد .

درین کتاب از مکتب هنری هرات و عصر تیموریان وسوابق و لواحق مابعد آن به‌تفصیل سخن رفته و نمونه‌های گرانمایهٔ هنری این مکاتب‌را عکاسی کرده است، که‌آنچه به‌موضوع کتاب ما تعلق داشت، در واقع آن از این کتاب اقتباس کرده و حواله داده‌ایم وجمله ۴۶ قطعهٔ آن متعلق به‌مکتب هرات وسوابق ولواحق مابعد آنست.

(۲۴)

البم منیاتورهای هندی و ایرانی

قرن ۱۶-۱۸م

بزبان روسی، فراهم آوردهٔ : ا ، ا ایبانووا .
ت ، ب گریکی
او ، ف اکیموشکینا
طبع مسکو ۱۹۶۲ م

(۲۵)

منیاتورهای ایرانی در مخطوطات شاهنامهٔ

مجموعهٔ لینن‌گراد

بزبان روسی طبع مسکو ۱۹۳۵ م
تألیف: ل ، ت ، ن گوزالبین .
م ، م دیکانوف،

(۲۶)

مصوری ایران

بزبان روسی طبع مسکو ۱۹۳۸ م
تألیف: ب، دنیکی.

(۲۷)

آثار نظامی درهنر آذربایجان و شرق
در قرن ۱۵-۱۷ م

بزبان روسی طبع باکو ۱۹۴۷ م
تألیف: ب ، دنیکی.

(۲۸)

ذخائر هنر خلقی مردم خارجه
در هرمیتاج

بزبان روسی طبع لینن گراد ۱۹۶۲ م
تألیف: ن ، و دیکونوبو.

(۲۹)

نمونه‌های خوش نویسی ایران و آسیای میانه
قرن ۱۵-۱۹

بزبان روسی طبع مسکو ۱۹۶۳ م

فراهم آورده : گ ، ی گوستیگو وای

(۳۰)

منیاتورهای آسیای میانه

در قرن ۱۵–۱۸

بزبان روسی طبع مسکو و لینن‌گراد ۱۹۳۹ م

فراهم آورنده ومقدمه نویس: ن ، و دیکونوبو

(۳۱)

نشریهٔ شعبهٔ تاریخ کلتور و هنر شرق ارمیتاج

جلد ۱-۴ طبع لینن‌گراد ۱۹۳۹-۱۹۴۷م (روسی)

(۳۲)

منیاتورهای مناظر زمینی یك مخطوطه منتخبات شعر

۱۳۹۸م (۸۰۱ق)

تألیف آقای اوغلومحمد، بزبان انگلیسی طبع استانبول ۱۹۳۶م

(۳۳)

کتلاگ مخطوطات و منیاتورهای کتابخانهٔ چستربیتی

دوبلن انگستان (انگلیسی)

جلد اول طبع دوبلن ۱۹۵۹ م

تألیف : ا، ج اربیری

مجتبی مینوی

ای ، بلوشه

جلد دوم طبع دوبلن ۱۹۶۰

تألیف : مجتبی مینوی

ب ، دبلیوروبنسون

ج ، وویل کنسون

ای ، بلوشه

جلد سوم طبع دوبلن ۱۹۶۲ م

تألیف: چهار نفر مذکور

(۳۴)

هنر مسلمانان (مصور)

تألیف : ر ، کوئچلین.

گ ، مائگیون

طبع پاریس ۱۹۵۶ (فرانسه)

(۳۵)

کتاب کوچك هنر مسلمانان (انگلیسی)

مؤلف: م ، س دیماند

طبع: نیویارك ۱۹۳۰ م. طبع دوم ۱۹۴۴ م. طبع سوم ۱۹۵۸ م

(۳۶)

منیاتور ایرانی (المانی ، ایتالوی)

مؤلف: موریس دیماند.

طبع: برلن: ۱۹۵ م. میلان ۱۹۵۰ م

(۳۷)

منیاتورهای ایرانی در مجموعهٔ برنارد بیرینسون (ایتالوی)

مؤلف: ر ، ایتنگاوزن

طبع: میلان ۱۹۶۱ م

(۳۸)

منیاتور ایرانی

مؤلف : کوبسکوواویز. طبع پراگ ۱۹۶۰ م

Persische Miniaturen. Kubickova. praha 1960

(۳۹)

مخطوطات مصور ایرانی درموزهٔ برتانیا (انگلیسی)

مؤلف: گ ، م میرید ته ـ اونس.

طبع: لندن ۱۹۶۵ م

Persian Illustrated Manuscripts in The British Museum. By Meredith – Owens. London 1965.

(۴۰)

منیاتورهای مکتب بهزاد در مجموعهٔ قاهره (انگلیسی)

مؤلف: مصطفی محمد.

طبع: بادن‌بادن ۱۹۶۰ م

Miniatures Of The School of Behzad in cairo collections. By Mustafa mohamad. Baden – Baden 1960

(۴۱)

منیاتورها ومخطوطات شرقی در مجموعه سکاندیناوینا (انگلیسی)

طبع: ستاکهولم ۱۹۵۷ م

Oriental Miniatures and Manuscripts in Scandinavian Collections. Stockholm 1957.

(۴۲)

نقاشی ایرانی در قرن ۱۵ م

مؤلف: پیندرویلسون.

طبع: لندن ۱۹۵۸ م

Persian Painting of The Fifteenth Century. By R. Pinder-Wilson. London 1958.

(۴۳)

منیاتورهای ایرانی (انگلیسی)

مؤلف: ولیم‌بازیل روبنسون.

طبع: اکسفورد ۱۹۵۷ م

Persian miniatures. By. Robinson Basil william. oxford 1957.

(۴۴)

منیاتور اسلامی، قرن ۱۳- ۱۹ م
از مجموعه‌های ولایات متحده امریکا وکانادا
کتلاگ نمایش‌گاه وینیزیا ۱۹۶۲ م

ناشر: ج، گروب ارنست.

Muslim Miniature Paintings from The XIII to XIX Century.

By. J. Grube Ernst. Venezia 1962.

(۴۵)

سبک کلاسیک نقاشی اسلامی (انگلیسی)
با برخی از نمونه‌های مجموعه‌های امریکا

مؤلف: ج، گروب ارنست.

طبع: امریکا ۱۹۶۸ م

The Classical Style in Islamic Painting. By J. Grube Ernst 1968.

(۴۶)

نقاشی‌شیراز در قرن ۱۶م (انگلیسی)

مؤلف: جی، دگست.

طبع: واشنگتون ۱۹۴۹م

Shiraz Painting in Sixteenth Century. G. D. Guest. Washington 1949.

(۴۷)

خوش‌نویسی ومنیاتوریست‌های شرقی اسلامی (فرانسه)

مؤلف: کلیمان هوارت.

طبع: پاریس ۱۹۰۸ م

Les Calligraphes et Les miniaturistes de l' orient Musulman, Paris 1908

(۴۸)

کتلاگ تحلیلی نقاشی‌های ایرانی در کتابخانهٔ بودلیان (انگلیسی)

مؤلف: ب ، دبلیو رابنسون.

طبع: اکسفورد ۱۹۵۸ م

A descriptive Cotalogue of The Persian Paintings in The Bodlian Library. oxford 1958. By. B. W. Robinson.

(۴۹)

اسامی‌های ایرانی از قرن ۱۴ تا ۱۹ م (انگلیسی)

تألف: ب ، دبلیو رابنسون.

طبع: نیویارك ۱۹۶۵ م

Persian Drawings from 14–Th through The 19–th Century. By B. W. Robinson. New york 1965.

(۵۰)

منیاتورهای ایرانی در مجموعه‌های آیزلس برتانیا (انگلیسی)

تألیف: ب ، دبلیو رابنسون. طبع: لندن ۱۹۶۷.

Persian Miniature Painting from Collections in The British Isles. By B. W. Robinson. London 1967.

(۵۱)

سروی هنر ایران از زمان قدیم تاکنون

ترتیب و فراهم‌آوری: الف ، یو پوپ. فیلیس اکرمان.

طبع اول: جلد ۱ تا ۶ درنیویارك ۱۹۳۹ م.

طبع دوم: جلد ۱تا ۱۶ در توکیو ۱۹۶۰-۱۹۶۹م.

در جلد ایـن کتاب تـاریخ مصوری و منیاتور ودیگر هنرهای کتابسازی درضمن‌مقالات متعددبزبان انگلیسی‌آمده که آنراهنرشناسان بصیر غربی وشرقی نوشته‌اند، و درجلد ۹ نمونه‌های آثار مهم هنری و کتابهای خطی داده شده که ما درین کتاب بجای خود ازآن یـادآوری کرده‌ایم .

در جلد ۱۴ چند مقاله مفید ذیل باعکس های نمونه‌هـای دلکش هنری دارد:

۱ـ مقایسهٔ منیاتور ایران و ترکیه با چندین لوحهٔ مصور نمونه ، بقلم سوت کمال یتکین.

۲ـ خطاط بزرگترمدرسهٔ بایسنغر بانمونهٔ خطوط جعفر، ازمهدی بیانی .

۳ـ کتب‌البیطره وحشایش (مصور) بـانمونـه هـای نقاشی از ارنست گروب.

A survey of Persian Art
from Prehistoric Tiwes to the Present.
Editors: A. U. Pope.
Phyllis Ackerman.
Valumes 14.
Text Pages 3205
Plates 1530
Figs 1210
General Edition. July 1967. Teheran. London. New york. Tokyo.

(۵۲)

منیاتور ایرانی (فرانسه)

مؤلف: آی ، سچوکین. طبع: پاریس ۱۹۳۲ م

Les miniatures Persanes. By Ivan Stchoukine. Paris 1932.

(۵۳)

منیاتور مخطوطات شاه‌عباس اول صفوی (فرانسه)

مؤلف: آی ، سچوکین . طبع: پاریس ۱۹۶۴ م

Les Peintures des manuscrits de Shâh A'bbâs Ler a la fin des safavis. By I Stchoukine. Paris 1964.

(۵۴)

منیاتورهای ایران و قلمروآن

ازنسخه‌های عربی وفارسی وترکی وهندی که درکتابخانهٔدولتی برلین و توبینگن بود ۷۳ نسخه‌خطـی درسنه ۱۹۵۶ م. در نمایش‌گاه هنری گذاشته شد، که ج ، کریمر فهرستی از آن ترتیب داد وآنرا بـا یازده تصویر در همین سال از توبینگن نشر کرد.

فهارس

نامهای هنروران

کتاب سازی

مربوط مکاتب هنری تیموریان ومتفرعات آن بعد از نام هرهنرمند عدد عمومی آثار هنری او داده شده که در متن کتاب بین قوسین است

(الف)

نامهای مخطوطات و آثار

مربوط مکاتب هنری تیموریان و متفرعات آن

بعد از نام هر نسخه خطی شماره عمومی داده شده، که در متن کتاب بین قوسین است.

(الف)

(ت)

(د ، ذ)

(ی)

فهرست فصل دوم

منابع ادبی تاریخ هنر تیموریان و متعلقات آن

به ترتیب الفبائی نامهای مؤلفان

۱/ آصفی هروی : دیوان آصفی

۲/ ابن تغری بردی : النجوم الزاهره . . .

۳/ ابن الصائغ عبدالرحمن بن یوسف : تحفة — اولی الالباب فی صناعة الخط و الکتاب

۴/ ابوبکر طهرانی (قاضی) : کتاب دیاربکریه

۵/ ابوالفضل علامی : آئین اکبری مکاتبات علامی

۶/ ابوالقاسم رفیعی : تاریخ خط و خطاطان

۷/ ابوالوفاء خوارزمی : دیوان ابوالوفاء

۸/ احمد ابراهیمی (قاضی) خلاصة التواریخ مجمع الشعراء و مناقب الفضلاء گلستان هنر جمع الخیار

۹/ احمد بن محمد غفاری : تاریخ نگارستان تاریخ جهان آرا

۱۰/ اسکندربیگ منشی : عالم آرای عباسی ذیل عالم آرای عباسی

۱۱/ امیری (یوسف) دیوان امیری

۱۲/ امین بن احمد رازی : هفت اقلیم

۱۳/ انندرام مخلص : مراة الاصطلاح پریخانه

۱۴/ اوحدی (تقی الدین محمد) عرفات العاشقین و عرصات العارفین

۱۵/ ایواغلی حیدر : مجمع الانشا

۱۶/ باباشاه اصفهانی : آداب المشق

۱۷/ بابر (ظهیرالدین محمد) بابرنامه ، واقعات بابری

۱۸/ بخاری (درویش محمد بن دوست محمد) فوائد الخطوط

۱۹/ بختاورخان : مرآة العالم بیاض سواد اعظم

۲۰/ بدایونی (عبدالقادر بن ملوکشاه) منتخب التواریخ

۲۱/ بقائی (محمد عارف اندجانی) مجمع الفضلاء

۲۲/ بلخی : محمود بن امیرولی : بحرالاسرار فی مناقب الاخیار

۲۳/ بیانی (دکتورمهدی) احوال و آثار ـ خوشنویسان تکوین و پیدا شدن خطوط در ایران
۲۴/ پرویز ناتل خانلری (دکتور) شاهکارهای هنر ایران
۲۵/ تقی الدین محمد کاشانی: خلاصة الاشعار
۲۶/ جامی (عبدالرحمن) دیوان جامی
۲۷/ جنگ مراثی بایسنغر میرزا
۲۸/ جونپوری (ممتازحسین) تعلیم خط واملا
۲۹/ جهانگیر (نورالدین پادشاه هند) تزک جهانگیری یا جهانگیرنامه
۳۰/ حاجت قلی مراغی: سلسلة الصفویه
۳۱/ حافظ ابرو (عبدالله خوافی هروی): مجمع التوارخ
۳۲/ حافظ (حسین کربلائی): روضات الجنان وجنات الجنان
۳۳/ حائری: مجموعهٔ حائری
۳۴/ میرزاحبیب اصفهانی: خط و خطاطان
۳۵/ حبیبی (عبدالحی) تاریخ خط ونوشته‌های کهن درافغانستان. پیدایش وانکشاف شیوه‌های خوشنویسی عصر تیموریان ومظاهر هنری آن بر ابنیه و کتب. تاثیرات فرهنگی هرات بر آسیا. تاریخچه مختصر مخطوطات افغانستان هنر هرات (کتاب حاضر)
۳۶/ حسن بیگ روملو: احسن التواریخ
۳۷/ حسن خان شاملو: منشآت حسن خان شاملو
۳۸/ حسن بن لطف الله رازی: میخانه
۳۹/ خواندمیر: حبیب السیر ... خلاصه ـ الاخبار... نامهٔ نامی
۴۰/ خرابات
۴۱/ دانش‌پژوه (محمدتقی) گنجوربرنامه‌او
۴۲/ درویش محمد صحاف: انساب محمودی
۴۳/ دمشقی (مصطفی حسینی) رسالة الیقین فی معرفة بعض انواع الخطوط و ـ الخطاطین
۴۴/ دوغلات (میرزا حیدر) تاریخ رشیدی
۴۵/ دوست محمدهروی: دیباجه برمرقع بهرام میرزا
۴۶/ دولت شاه: تذکرة الشعراء
۴۷/ راقم (شریف سمرقندی) تاریخ راقم
۴۸/ رضوی (کیوان) تاریخچه هنر و نقاشی ایران در دوره اسلامی
۴۹/ رضا علی شاه قادری: مفتاح الخطوط
۵۰/ فراهی: ریحان نستعلیق
۵۱/ زکی محمد حسن: التصویر فی الاسلام عندالفرس. الفنون الایرانیه فی ـ العصر الاسلامی
۵۲/ سام میرزا صفوی: تحفهٔ سامی
۵۳/ سبحان رای: خلاصة المکاتیب
۵۴/ سحر بدایونی (دیبی‌پرشاد) ارژنگ‌چین
۵۵/ سعید فتاح عباده: انتشارالخط العربی
۵۶/ سلطان علی مشهدی: رساله علم خط نستعلیق

۵۷/ سنگلاخ (میرزا محمد علی) تذکرة الخطاطین
۵۸/ سید احمد مشهدی: مقدمهٔ مرقع امیر غیب بیگ
۵۹/ شاغل عثمانی: صحیفهٔ خوش‌نویسان
۶۰/ شاهی (امیر) دیوان امیر شاهی سبزواری
۶۱/ صادق علی‌خان دهلوی: قواعدالحروف
۶۲/ صادقی بیگ افشار: مجمع الخواص‌مثنوی قانون الصور
۶۳/ صنیع الدوله (محمد حسن خان اعتماد السلطنه): مطلع الشمس
۶۴/ طیبی شافعی (محمد بن‌حسن): جامع محاسن کتابة الکتاب و نزهة اولی‌ـ البصائر والالباب
۶۵/ عبدالاحدرابط: قواعد ابجد و قانون خوشنویسی
۶۶/ عبدالباقی نهاوندی: مآثر رحیمی
۶۷/ عبدالرزاق سمرقندی: مطلع سعدین . .
۶۸/ عبدالعزیز جواهرالکلام: کتابخانه‌های ایران پیش از اسلام
۶۹/ عبدالله‌صیرفی: خطوط سته‌یا رسالهٔ خط
۷۰/ عبدالله‌مروارید: شرفنامه‌یا منشآت مروارید
۷۱/ عبدالله افندی: ریاض‌العلماء و حیاض الفضلاء
۷۲/ عبدالله چغتائی (دکتور) اسلامی‌مصوری
۷۳/ عبدالمحمد (میرزا ـ ایرانی) پیدایش خط و خطاطان
۷۴/ علاءالداله قزوینی: نفایس المآثر
۷۵/ علی‌شیر (میرقانع) تحفة الکرام
۷۶/ علی‌شیر نوائی (امیر) مجالس النفائس
۷۷/ علی هروی (میر) مدادالخطوط
۷۸/ غلام‌رضا ریاضی: دانشوران خراسان
۷۹/ غلام‌محمد دهلوی: تذکرهٔ خوش‌نویسان
مسودهٔ تاریخ خط و خوشنویسان .
رساله حالات خوشنویسان خطوط.
۸۰/ فتح‌الله‌سبزواری: اصول و قواعد خطوط سته .
۸۱/ فخری هروی: روضة‌السلاطین .
۸۲/ فریدون‌بیگ (احمد) منشآت‌السلاطین .
۸۳/ فصیحی (فصیح‌الدین‌احمدخوافی): ـ مجمل فصیحی
۸۴/ فکری هروی: ذکر برخی‌از خوشنویسان و هنرمندان
۸۵/ فضائلی (حبیب‌الله‌اصفهانی) اطلس‌خط
۸۶/ قاطعی هروی: مجمع الشعراء جهانگیری
۸۷/ قطب‌قصه‌خوان: مقدمه‌مرقع شاه‌طهماسپ
۸۸/ قلقشندی (احمدبن‌علی قاهری) صبح‌ـ الاعشی فی کتابة الانشاء .
۸۹/ قمرآریان: بهزاد (کمال الدین) .
۹۰/ کریم‌الله خان: دفتر خطاط.
۹۱/ کردی (محمدطاهرمکی) تاریخ الخط‌ـ العربی و آدابه .
۹۲/ کلیم (همدانی): دیوان کلیم .
۹۳/ گلچین معانی (احمد) تاریخ تذکره‌های فارسی .

۹۴/ لسان‌الملک (سپهرکاشی) تذکره‌خوش‌نویسان .
۹۵/ مالک دیلمی : مقدمه مرقع امیر حسین بیگ .
۹۶/ مجموعه ترجیع بندها .
۹۷/ مجنون رفیقی : رساله رسم‌الخط. آداب الخط. سوادالخط. رساله‌مرکب‌سازی
۹۸/ محمداسحاق‌صدیقی :فن‌تحریرکی‌تاریخ .
۹۹/ م ،جودت :ذیل‌علی‌فصل‌الاخیه‌الفتیان الترکیه . . .
۱۰۰/ محمد صالح اصفهانی : تذکره خط و خطاطان .
۱۰۱/ محمد صالح کنبوه لاهوری : شاه‌جهان نامه
۱۰۲/ محمدعلی (میرزا) تذکره‌خوشنویسان .
۱۰۳/ محمد محسن هروی : مقدمه مرقع محمد محسن .
۱۰۴/ محمد مفیدی (بافقی) : جامع مفیدی
۱۰۵/ محمد مومن هروی : مرقع خطوط.
۱۰۶/ محمد یوسف (لاهیجی) کلام الملوک‌فی بیان‌ظهورو ایجادالخط و احوال الخطاطین .
۱۰۷/ محمد یوسف سبزواری : رساله دستور خطاطی .
۱۰۸/ محمود بن‌محمد : قواعد خطوط.
۱۰۹/ محمود علی‌خان ماهر : علم‌الحروف .
۱۱۰/ محمود کمال اینال : خطاطان .
۱۱۱/ محمودهروی :تاریخ‌شاه‌طهماسپ (ذیل حبیب‌السیر)
۱۱۲/ مرقع‌خطوط: کتابخانه یونیورستی ــ توبینگن آلمان .
۱۱۳/ مرقع‌خوب : بامقدمه محمدصالح هروی .
۱۱۴/ مرقع دارا شکوه .
۱۱۵/ مرقع زیب النساء .
۱۱۶/ مرقع سلطان مراد .
۱۱۷/ مرقع سلطان حسین بایقرا .
۱۱۸/ مرقع سلطان‌یعقوب‌آق‌قویونلو .
۱۱۹/ مرقع شاه اسماعیل صفوی
۱۲۰/ مرقع شاه عباس صفوی (دانشگاه ــ استانبول) .
۱۲۱/ مرقع شاه عباس صفوی (خزینه اوقاف استانبول)
۱۲۲/ مرقع شاهی یا مرقع گلشن .
۱۲۳/ مرقع کتابخانه سلطنتی ایران .
۱۲۴/مرقع‌گنجینه‌شیخ‌صفی‌دراردبیل‌ایران
۱۲۵/ " " " " "
۱۲۶/ " " " " "
۱۲۷/ " " " " "
۱۲۸/ " " " " "
۱۲۹/مرقع‌ولی‌الدین‌افندی (استانبول)ج۱
۱۳۰/ " " " " ج۲
۱۳۱/ " " " " ج۳
۱۳۲/ مرقعات ۳۳ عدد .
۱۳۳/ مستقیم زاده (سلیمان افندی) تحفه

فهارس کتاب

هنر عهد تیموریان

(۱)

فهرست عمومی فصل اول تاریخ مختصر هنر آسیای میانه

(مطالبی‌که در تاریخ هنر بکار آید ، مطابق عدد صفحات کتاب)

ب

ل

م

نزـ

نسب نام

نسخ خطی اسـ

(۲)

فهرست فصل دوم

نامهای مؤلفان منابع تاریخ هنر تیموریان

(از صفحه ۱۰۷ تا ۲۱۷)

خط ۱۶۹
۷۰/ عبدالله مروارید: شرفنامه یا منشآت مروارید ۱۶۹
۷۱/ عبدالله افندی: ریاض العلماء و حیاض الفضلاء ۱۷۰
۷۲/ عبدالله چغتایی: اسلامی مصوری ۱۷۰
۷۳/ عبدالمحمد ایرانی: پیدایش خط و خطاطان ۱۷۱
۷۴/ علاءالدوله قزوینی: نفایس المآثر ۱۷۱
صحیفة الارقام ۱۷۱
ترتیب مرقع امیر حمزه ۱۷۲
۷۵/ علی شیر (فانع ننوی): تحفة الکرام ۱۷۳
۷۶/ علی شیر نوایی: مجالس النفایس و ترجمه های آن ۱۷۴
۷۷/ علی هروی (میر- کاتب السلطانی): مداد الخطوط ۱۷۷
۷۸/ غلام رضا ریاضی: دانشوران خراسان ۱۷۸
۷۹/ غلام محمد دهلوی: تذکرهٔ خوش‌نویسان ۱۷۸
مسودهٔ تاریخ خط و خوشنویسان ۱۷۹
رساله حالات خوش نویسان ۱۷۹
۸۰/ فتح‌الله سبزواری: اصول و قواعدسته ۱۷۹
۸۱/ فخری هروی: روضة السلاطین ۱۸۰
۸۲/ فریدون بیگ: منشآت السلاطین ۱۸۱
۸۳/ فصیحی احمد خوافی: مجمل فصیحی ۱۸۲
۸۴/ فکری هروی: ذکر برخی از خوشنویسان و هنرمندان ۱۸۲
۸۵/ فضائلی (حبیب‌الله اصفهانی) اطلس خط ۱۸۳
۸۶/قاطعی هروی: مجمع الشعرای جهانگیری ۱۸۳
۸۷/ قطب قصه خوان: مقدمه مرقع شاه طهماسپ ۱۸۴
۸۸/ قلقشندی (احمد): صبح‌الاعشی فی کتابة الانشا ۱۸۴
۸۹/ قمر آریان: بهزاد (کمال‌الدین) ۱۸۴
۹۰/ کریم الله خان: دفتر خطاط ۱۸۵
۹۱/ کردی (محمد طاهر): تاریخ‌الخط العربی و آدابه ۱۸۵
۹۲/ کلیم همدانی: دیوان کلیم ۱۸۵
۹۳/ گلچین معانی (احمد) تاریخ‌تذکره‌های فارسی ۱۸۶
۹۴/ لسان الملک (سپهر کاشی): تذکرهٔ خوشنویسان ۱۸۶
۹۵/ مالک دیلمی: مقدمه مرقع امیر حسین بیگ ۱۸۷
۹۶/ مجموعه ترجیع بندها در تهران ۱۸۷
۹۷/ مجنون رفیقی: رساله رسم الخط ۱۸۸
آداب الخط ۱۸۹
سواد الخط ۱۸۹
رساله مرکب سازی ۱۸۹
۹۸/ محمد اسحاق صدیقی: فن تحریر کی

(۳)

فهرست فصل سوم : هنر کتابسازی و خط در ادبیات فارسی

(از صفحه ۲۱۹ تا ۲۶۴)

(۴)

فهرست فصل چهارم

رجال و آثار هنری تیموریان

در مکتب هرات و متفرعات آن

نامهای ممالک بترتیب الفبا

نامهای رجال هنر عصر تیموریان

(اعدادیکه بعد از هر نام آمده ، نمرۀ مسلسل آثار هنری ایشانست که در فصل

(چهارم مذکور اند)

(خ ـ خطاط . م ـ مصور . تك ـ تکمله)

ش

ص

ع

ن

آثار هنری مربوط مکتب هنر تیموریان

مذکور در فصل چهارم

(اعدادیکه بعدازهر اثر داده شده ، عدد مسلسل بین قوسین کتابست و ص نشان صفحه)

الف

پ

ت

" خط قاسم علی شیرازی ۶۵۹
" خط محمد رزه ۱۳۶
" خط محمود شهابی ۲۲۱۷
" خط مقصود کار شاگردان بهزاد دربخارا ۷۰۲
" کار محمود مذهب در بخارا ۲۴۴۹
" خط محمود رفیقی هروی ۱۳۱۳

خمسه نظامی :

" کار ابوبکربن اسماعیل ۱۰۱۴ص ۶۰۵
" برای خایر خاتون هرات ۱۰۱۵
" خط بابا شاه ۵۰۸
" خط محمد رزه ۱۳۶ ، ۲۵۹۲، ۲۵۹۳
" خط اظهر ۹۵۲
" خط شیخ محمد هروی ۲۶۰۱
" خط علی بن حاجی محمد با ۲۵ مجلس مصور ۲۳۴۰
" خط کار میر سید علی در تبریز ۳۴۵
" خط عبدالرحیم هروی عمل عبدالصمد ۳۳۳
" خط محسن سبزواری ۲۳۵۵
" خط میر علی هروی ۳۵۴
" خط سلطان محمد نور۷۷، ۲۲۰، ۲۳۵۱
" خط فخرالدین احمد و شیخ محمدهروی برای اوزون حسن ۱۰۰۲ص ۶۰۱
" عمل بهرام قلی ۲۵۰۶
" عمل بهرام افشار در شیراز ۲۴۹۸
" عمل مظفر علی ۲۶۲۱
" خط عبدالوهاب حجازی ۸۳۰
" عمل محمد حسینی در هرات ۱۰۱۲ص ۶۰۴
" خط محمد قاسم اشکابادی ۱۰۱۰
" کار میرک ۲۴۴، ۳۴۲
" خط منعم الدین اوحدی ۸۰۵
" خط شمس الدین محمد ۶۵۶
" خط عماد ابرقوهی وعبدالرحمن‌خوارزمی ۱۰۰۸ ص ۶۰۳
" خط علی تبریزی ۸۱۸
" خط سلیم نشابوری ۱۰۱۷ ص ۶۰۶
" خط خلیل بن درویش جامی ۲۳۵۶
" خط محمود مذهب در بخارا ۲۴۴۸
" خط حسین گیلوئی ۱۰۰۵ ص ۶۰۲
" خط محمدبن ابراهیم با ۲۷ مجلس‌مصور ۲۳۳۹
" خط مثالی با ۱۵ مجلس مصور ۲۳۴۴
" خط یارمحمد هروی با ۲۶ مجلس۲۳۵۲
" برای سلطان محمد فاتح ۱۰۱۳
" خط قاسم شیرازی ۲۱۵
" خط حسن شیرازی ۶۱
" خط نعیم الدین ۲۵۳ ، ۲۶۴
" محمد قوام حمامی ۸۲، ۲۲۹، ۶۰۶ ، ۶۴۸ ، ۱۳۹۹
" خط سلطان علی مشهدی ۴۶۷، ۱۰۰۴، ۱۰۱۶
" خط یوسف شاه تبریز با تذهیب و تصویر سلطان علی باوردی ۱۰۰۹ص۶۰۲
" خط سلطان علی مشهدی عمل بهزاد

ذ

ر ـ ز

ن

(۵)

فصل پنجم

فهرست چند مجموعهٔ هنری مطبوع

(۱۴) نقاشی و تذهیبات مخطوطات شرقی درکتابخانه ملی پاریس (به‌فرانسه طبع ۱۹۲۶ م) ص۸۱۹

(۱۵) نقاشی منیاتور فارسی طبع اکسفورد ۱۹۳۳ م ص۸۱۹

(۱۶) نقاشی‌های مخطوطات تیموریان طبع پاریس ۱۹۵۴ م ص۸۲۰

(۱۷) منیاتورهای کتابخانهٔ سلطنتی ایران طبع ۱۹۵۶م ص۸۲۰

(۱۸) نقاشی‌های مخطوطات صفویان طبع ۱۹۵۹م ص۸۲۰

(۱۹) منیاتور سازان ایرانی (آلمانی) طبع ۱۹۵۹م ص۸۲۱

(۲۰) نقاشی ایرانی طبع ۱۹۶۱ م ص۸۲۱

(۲۱) مصوری در اسلام طبع ۱۹۶۵ م ص۸۲۱

(۲۲) نمایش هنر اسلامی طبع ۱۹۳۷ م ص۸۲۳

(۲۳) هنرهای زیبای کشورهای‌عربی و ایران قرن ۷ – ۱۷ ص۸۲۶

(۲۴) البم منیاتورهای هندی و ایرانی قرن ۱۶ – ۱۸ م ص ۸۲۷

(۲۵) منیاتورهای ایرانی در مخطوطات شاهنامه‌لنین‌گراد طبع مسکو ۱۹۳۵ م ص۸۲۷

(۲۶) مصوری ایران طبع مسکو ۱۹۳۸ م ص۸۲۸

(۲۷) آثار نظامی در هنر آذربایجان و شرق قرن ۱۵ – ۱۷م طبع باکو ۱۹۴۷ ص۸۲۸

(۲۸) ذخائر هنر خلقی مردم خارجه در هرمیتاج ص۸۲۸

(۲۹) نمونه‌های خوشنویسی ایران و آسیای میانه قرن ۱۵ – ۱۹ طبع مسکو ۱۹۶۳م ص۸۲۸

(۳۰) منیاتورهای آسیای میانه قرن ۱۵ – ۱۸ ص۸۲۹

(۳۱) نشریه شعبه تاریخ کلتور و هنر شرق هر میتاج طبع لنین گراد ۱۹۴۷م ص۸۲۹

(۳۲) منیاتورهای مناظر زمینی یک مخطوطه ۸۰۱ ق طبع استانبول ۱۹۳۶م ص۸۲۹

(۳۳) کتلاگ مخطوطات و منیاتورهای کتابخانه چستر بیتی دوبلن ۱۹۶۲م ص۸۲۹

(۳۴) هنر مسلمانان طبع پاریس ۱۹۵۶ م ص۸۳۰

تکمله

هنر عهد تیموریان

افغانستان

در صفحه ۳۸۴ عدد مخطوطات افغانستان از (۱۰۲ تا ۲۰۲) رسیده وبعدازان سهواً آثار شمارهٔ مسلسل ۲۰۳-۲۰۴-۲۰۵ درچند صفحه ازطبع بازمانده که اینك درینجا مختصراً تکمیل میگردد (حبیبی)

۱۰۳ــ(۲۰۳) قرآن شریف مذهب :

باخط نسخ عالی دارای جداول لاجورد و طلا وتشعیر وتذهیب بین السطورین باعلایم کوچك آیات مطلا، که آغاز سوره‌ها بخط طلائی جلی رقاع محدود بخطوط خفی سیاهست . جمله ۲۹۱ ورق بدون نام کاتب وتاریخ که غالباً هنرتذهیب دقیق آن بفروغ هنرهرات در تبریز یاشیراز تعلق دارد، قطع آن ۱۳×۱۹ سانتی‌متر است ، ملك شخصی در کابل.

۱۰۴ــ(۲۰۴) قطعهٔ خط میرعلی هروی:

نستعلیق بسیار عالی بامزه که رقم فقیرعلی بدون تاریخ دارد ، از کتابخانهٔ پوهنتون کابل.

۱۰۵–(۲۰۵) قطعه خط عبدالرحیم کاتب:

نستعلیق عالی با رقم عبدالرحیم کاتب در کتابخانهٔ پوهنتون کابل.

شایداین کاتب همان عبدالرحیم خوارزمی هنرمند هرات‌باشد.

پاکستان

اعداد ذیل درحین طبع از چاپ مانده، مربوط ص ۵۵۸

۹ـ (۹۵۹)

کشف‌الاسرار وعدة‌الابرار تفسیر خواجه‌عبدالله انصاری:

(۹۸۲) صفحه ۳۶×۲۴ سانتی‌متر بر کاغذ ضخیم سمرقندی بخط بسیار عالی نسخ قرن نهم‌هجری. باجداول رنگین زرفشان، جلد اول ناقص، بدون تاریخ ونام کاتب. نمره ۲۹۷/۲۹۰ کتابخانهٔ گنج‌بخش راولپندی پاکستان.

(فهرست ۳۶۴/۱)

۱۰ـ(۹۶۰)

فرائد غیاثی از پیراحمد خوافی دستور شاهرخ درهرات تألیف ۸۳۴ق:

مشتمل بـرمکاتیب بسیار مهم دارای ارزش تـاریخی شاهان، وزیران، عالمان، مؤلفان، شعراء، زنان نامدار هند و خراسان و ایران و غیره.

نسخهٔ واحدهٔ نایاب کامل یونیورستی پنجاب (لاهور) به‌نستعلیق زیبا وپخته ۹×۶ اینچ ۹۱ ورق ۲۱ سطری بر کاغذ حنایی ضخیم، که درقرن ۹-۱۰ نوشته شده. یك‌نسخهٔ نصفِ آخراین کتاب مکتوبهٔ ۸۶۱ق در کتابخانهٔ شاهی برلن بود (فهرست پرچ نمره ۱۰۶۰ ص ۱۰۱۰)
(مقالات مولوی محمد شفیع ۳۷۱/۳)

ایران

در ص ۵۵۵ عدد آثار ایران تا ۹۳۸ رسیده وبعدازین تا ۹۵۰از چاپ مانده که درین صفحات بهمان نمرهٔ مسلسل تکمیل میگردد :

۶۰۹-(۹۳۹)

تحفة العشاق درمرکبات زبان فارسی مخطوط قرن ۱۰ق :

با خط جلی بسیار عالی ثلث وخفی نسخ ، بزبانهای فارسی و ترکی ۲۴ صفحه در کتابخانهٔ آقای دکتراصغر مهدوی (تهران) که عکس آن در فرهنگ ایران زمین (ج ۱۷ص ۱-۲۶) چاپ شده.تهران ۱۳۴۹ ش.

۶۱۰-(۹۴۰)

مفردات عبدالله هروی طباخ:

بخط ثلث توقیع آمیز که درذیحجه سنه ۸۷۵ق نوشته‌شده‌وورق آخر آن در ملحقات گلستان هنر (مربوط ص ۲۷) طبع بنیاد فرهنگ

ایران در سنه ۱۳۵۲ ش چاپ شده است.

در ملحقات ص ۳۸ همین کتاب قطعهٔ مشق خط متوسط نسخی و ثلث جلی او طبع شده که آنرا در رمضان ۸۵۵ ق درسمرقند نوشته است.

۶۱۱-(۹۴۱)

بلبل شهنامه خوان ، فغان‌الدین:

قطعه خطوط بسیار عالی ثلث و نسخ و توقیع جلی‌وخفی درسنه ۱۰۰۵ ق با رقم «مشقه‌العبدالاقل بلبل شهنامه خــوان » ضمیمه ص۴۱ گلستان هنر طبع تهران. که برای امیرشاه سبزواری نـوشته شده واز متفرعات هنرهراتست.

۶۱۲-(۹۴۲)

خط میرعلی

قطعه خط نستعلیق عالی میرعلی شیرازی، که قطعه (کسی کش خرد رهنمو نست‌هرگز) ابن‌یمین‌را درسنه ۸۳۹ق در دارالسلطنه هرات نوشته، طبع گلستان هنر (ص۵۷)

۶۱۳-(۹۴۳)

قطعه نستعلیق اظهر :

متن جلی وبرهامش آن خفی بارقم «مشقه اظهر تجاوزالله‌عنه». چاپ ص ۵۷ گلستان هنر. طبع بنیاد فرهنگ ایران.

۶۱۴-(۹۴۴)

مواعظ کلمات سیدالابرار خط علاءالدین:

صفحهٔ اخیر این رسالهٔ نفیس در (ص۴۰) گلستان هنر چاپ شده بدو خط ثلث جلی بسیار عالی و نسخ خفی که آیتی از هنر خطاطیست و در آخر رقم «مشقه علاءالدین فی ۹۸۶ ه» دارد. (رك: ۸۴۳ ایران)

۶۱۵-(۹۴۵)

قرآن شریف خط روزبهان در سنه ۹۵۴ق :

نسخه مرصع مذهب باجداول طلاوالـوان نظر ربا بخط نسخ متوسط که در آخر مواهیر ۱۲۸۹و۱۲۸۷ ه وغیره دارد. بارقم: «تشرف بکتبه اقل عبادالله روزبهان عفی‌الله عنه‌ببرکة‌القرآن وفرغ منه سنه اربع وخمسین وتسعمائه من‌هجره» (طبع لواحق گلستان هنر۸۶)

۶۱۶-(۹۴۶)

قطعه نستعلیق سلطان محمد نور:

شعر و خط هردو ازوست:

گرم وسرکش، همچو آتش تندخوی من رسید
تند خویی تیز خشم فتنه جوی من رسید
داشتم زو با دل دیوانهٔ خود گفت و گو
کان پری رودرمیان گفت و گوی من رسید

قائله و کاتبه سلطان محمدنور. (طبع گلستان هنر ص۸۶)

۶۱۷-(۹۴۷)

قطعهٔ نستعلیق جلی وخفی شاه محمود نشابوری:

دومعما باسم فرخ وباسم‌غلام، که جداول‌لاجورد مطلاومختصر گل کاری کارهرات هم‌دارد. بارقم «مشقه‌الفقیر شاه محمودنشابوری» ولی تاریخ کتابت ندارد. (از مجموعهٔ آقای احمد سهیلی خوانساری درتهران- چاپ ص ۸۷ گلستان هنر)

۶۱۸-(۹۴۸)

قطعه نستعلیق جلی عبدی نشابوری:

چاپ ص ۸۷ گلستان‌هنر، بارقم« کتبه‌الفقیرالحقیرالمذنب‌عبدی غفرالله‌له» بدون تاریخ. خط جلی نستعلیق این قطعه درنهایت اتقان و بامزه است. (رك: ۴۲۴-ایران)

۶۱۹-(۹۴۹)

قطعه نستعلیق قلم متوسط بسیار عالی خلیل حسینی:

سه‌بیت مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی مصدر « دلم زهجر خراسان از ان هراسانست» رابخط عالی نستعلیق قلم متوسط برقطعه ابری منقش ببرگ ودرخت نوشته که‌درآخر بخط خفی رقم «کتبه خلیل‌الله‌الحسینی تحریر یافت دربلدهٔ هراة » هم دارد ، ولی تاریخ را ننوشته. (طبع گلستان هنر ص ۱۰۲)

۶۲۰-(-۹۵۰)

قطعه نستعلیق جلی محمد زمان:

نستعلیق جلی‌عالی بارقم « محمدزمان بجهة‌امتحان قلم » دربین تشعیر و نقاشی ملون مذهب (طبع گلستان هنر ۱۲۰)

تصحیح اغلاط طباعتی

صحیح	غلط	سطر	صفحه
زانچه	ازانچه	۶	۳۳
وبخط	وخط	۱۲	۳۷
سیمی	نسیمی	۱۰	۳۷
انتقال	انتقاد	۱۰	۴۳
خورد	حوزد	۱	۴۴
بعدازین	بعداز	۲	۵۰
افگن	کن	۱۲	۵۳
اوکه‌در	اودر	۱۵	۵۶
نقاشی	نقاش	۱۱	۶۰
بغاوردانی	غاوردانی	۶	۸۹
هرات دوام کرد	هرات کرد	۱۴	۹۱
کوهسان	کوهستان	۱۶	۹۴
پسخانه	پستخانه	۸	۹۹
خواجو	خواجه	۶	۱۰۲
تکمله	تکلمه	۱۰	۱۱۴
ابوالوفاء	ابولفاء	۶	۱۱۵
امیر	لمد	۲۱	۱۲۸
تیز	نیز	۳	۱۵۷

۱۶۲	۴	۱۰۱۸	۱۰۱۷
۱۷۷	۹	شماره	شماره ۷۴۰
۱۷۷	۱۱	صفحه	صفه
۲۰۷	۸	بخطی	به‌حظی
۲۰۷	۸	محفوظست	محظوظ است
۲۲۳	۱۵	فرود	فزود
۲۳۴	۵	زفتند	رفتند
۲۴۱	۲۱	راهنمای	رارهنمای
۲۵۵	۱۲	۷۴	۷۵
۲۶۷	۶	که‌مکتب	که‌اثرمکتب
۲۶۸	۱۳	صفحه	صفه
۲۷۱	۱۲	از مکتب	از کتب مکتب
۲۷۷	۲۰	جابی	چاهی
۲۸۱	۶	خمسه‌نظامی	۱۰ــخمسه‌نظامی
۲۹۶	۳	سنگی	سنگ
۲۹۸	۲۲	هراتست؟	هرات
۳۰۷	۲	گوو	گوی
۳۲۱	۷	سلسله	صله
۳۲۶	۱۴	خاتم‌نامه	حاتم‌نامه
۳۵۶	۱۰	هرسه صفحه	هرصفحه سه‌حصه
۳۶۲	۱۵	هرسه‌صفحه	هرصفحه سه‌سطر
۳۶۵	۲۰	تمام اوراق	تمام نسخه
۳۷۲	۱۲	ذوق	بدذوق
۳۸۰	۷	خط	بخط
۳۸۳	۹	ورا	درا
۳۹۲	۱۸	حامی	حمامی
۴۰۰	۱۴	۲۸۵	۲۵۸
۴۱۸	۱۳	شفته	آشفته
۴۳۵	۳	چهره،سبز	چهره

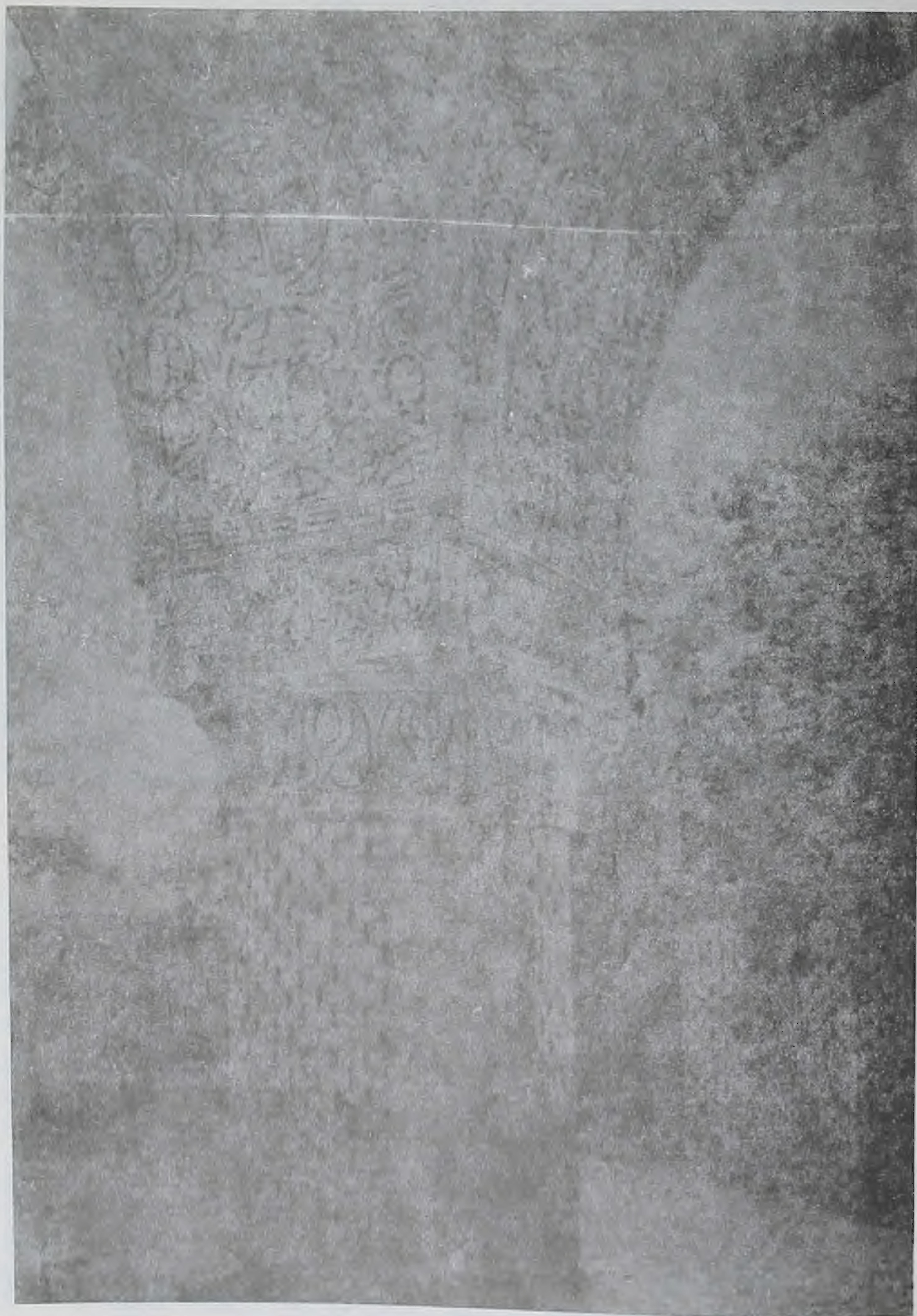
۴۴۴	۲۱	پرده‌دار	پره‌دار
۴۵۰	۱۴	تجلیل	تجلید
۴۵۱	۱۱	قیام‌الدین	قوام‌الدین
۴۸۰	۴	قیام‌الدین	قوام‌الدین
۴۸۷	۵	بایسنغر	برای بایسنغر
۴۸۹	۶	خیرزران	خیزران
۵۰۱	۶	حلالی	هلالی
۵۱۵	۱۳	حسن	حسین
۵۲۵	۱۷	جلال‌الدین محمد	جلال‌الدین محمود
۵۲۵	۱۶	۶۴۰	۶۳۰
۵۶۶	۳	پاریس	پارس
۵۷۴	۱۲	بدان	بران
۵۸۸	۲	۵۹۷	۹۷۵
۵۸۹	۷	تربیت	ترتیب
۵۹۹	۶	محمدحسن	محمد محسن
۶۲۸	۲۰	۳۱۳	۱۳۱۳
۷۰۲	۹	غژوی	غژدی
۷۰۲	۱۲	محمد	محمدی
۷۱۶	۴	برصفحه سنگی مستطیل گردهندی	برصفه مستطیل ایستاده
۷۲۷	۲	بزمتگاه	بزمگاه
۷۹۷	۹	موج‌داد	موج‌دار
۷۹۹	۱۴	غش	غشی
۸۰۰	۱۱	شکل‌بر	شکل پنجم‌بر
۸۰۳	۱۵	بخاری	نجاری
۸۱۵	۴	چین	چپن
۸۳۴	۱۸	اسامی	رسامی
۸۳۶	۶	Tiwes	Times

یادآوری مهم

نام این کتاب هنر عهد تیموریان است ، ولی برجبین صفحات سهواً هنر عهد تیموری چاپ شده ، و معلومست که این هردو عنوان مفاهیم جداگانه دارد . مراد ما تنها هنری نیست که فقط به عهد تیمور تعلق دارد ، بلکه تمام هنر وسیع و جهانگیریست ، که از عهد تیمور حدود ۸۰۰ ق آغاز وتا حدود اواخر قرن دهم درممالك وسیع تیمور و اخلافش در ماوراءالنهر و افغانستان و ایران و هند رواج داشت . که نام « هنر عهد تیموری » منسوب بشخص تیمور ، این مطلب را احتوا نمیکند و باید بنام «هنر عهد تیموریان» تصحیح شود .

پرورشگاه مهم این‌هنردرعهد شاهرخ هرات بود، ولی‌سمرقند، بخارا ، بلخ ، مشهد ، قزوین ، اصفهان ، شیراز ، تبریز هم مراکز بزرگ و شکوهمند این رنسانس هنری آسیای میانه بوده‌اند ، وآثار آن تابرخی شهرهای کوچك هم رسیده بود ، که به نحوی از انحاء با سلطنت های اخلاف تیمور درسمرقند و هرات و حکمرانان معاصر ایشان مانند خوانین ماوراءالنهر و ترکمانان آق قویونلو و مغولیان

هند و صفویان ایران و زیردستان این سلطنت های قوی و حتی با عثمانیان ترکیه هم رابطه‌یی داشته‌اند و بنابرین این هنر میراث مشترك تمام این مردم از استانبول تا اواسط هند بوده و در پرورش آن سهم داشته‌اند ، که مرکز آن هرات است ، و ازینجا بود که مهر تابان هنر بهر سو شعشعه‌پاشی داشت . (حبیبی)

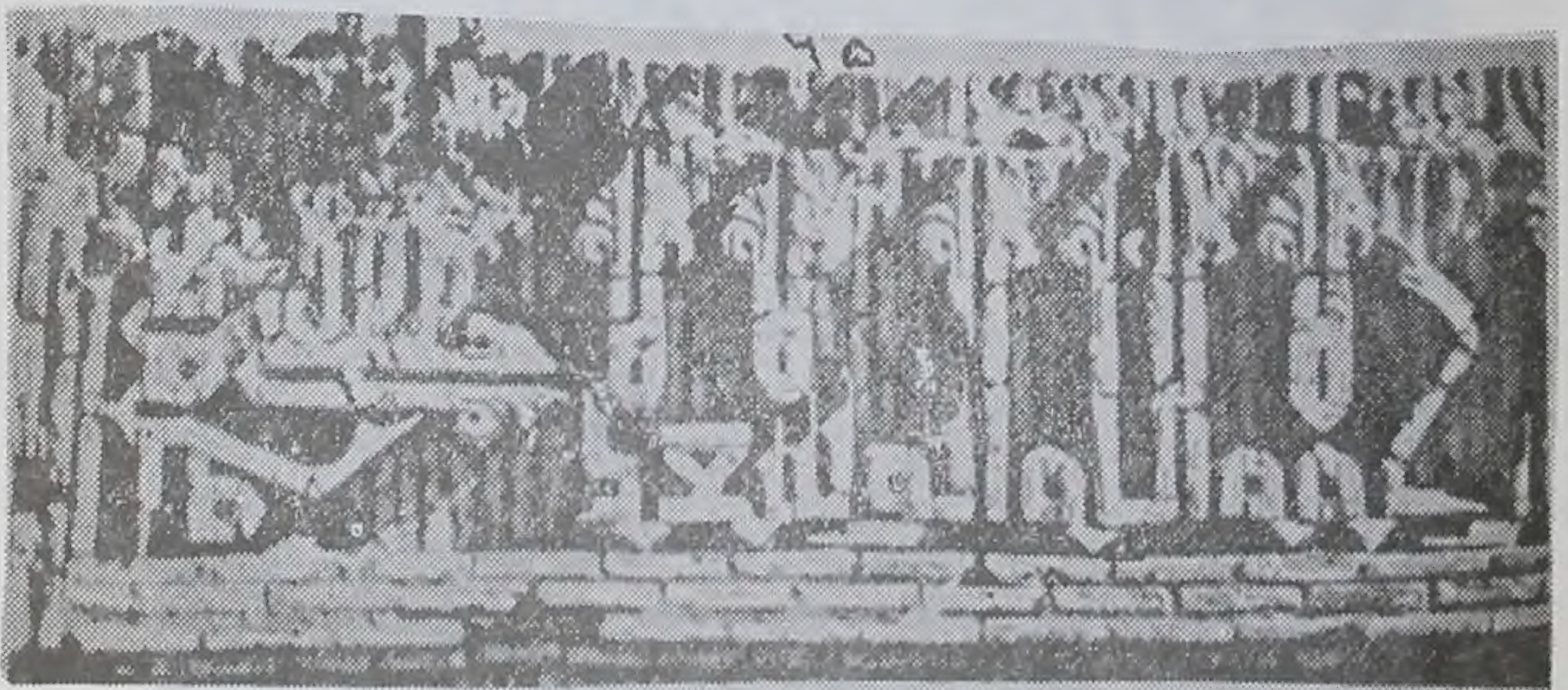
بقایای نقاشی مسجد نه‌گنبدان بلخ از عصر سلجوقیان
(ص ۸۳۰۴۵۰۲۲)

ازبقایای خطوط ونقاشی‌های کاشی رنگین عصر شاهرخ ۸۳۲ ق ۱۴۲۸م

لوحهٔ قبر یکی از شاهزاده‌گان تیموری هرات در آستانه انصاریه هرات

(ص ۱۰۳)

خط‌کوفی تزئینی رباط شرف سرخس در حدود ۴۵۰ ق (ازمجلهٔ هنر ومردم ۵۲)

(ص ۲۲)

سلطان حسین بایقرا متوفا ۹۱۲ق عمل بهزاد

(ص ۲۴۹۹، ۲۵۰۲) ۷۲۰

خط منسوب به میرعلی تبریزی (ص ۸۰۶)

السلطان الاعظم الغ بک گورکان

(ص ۶۰۳)

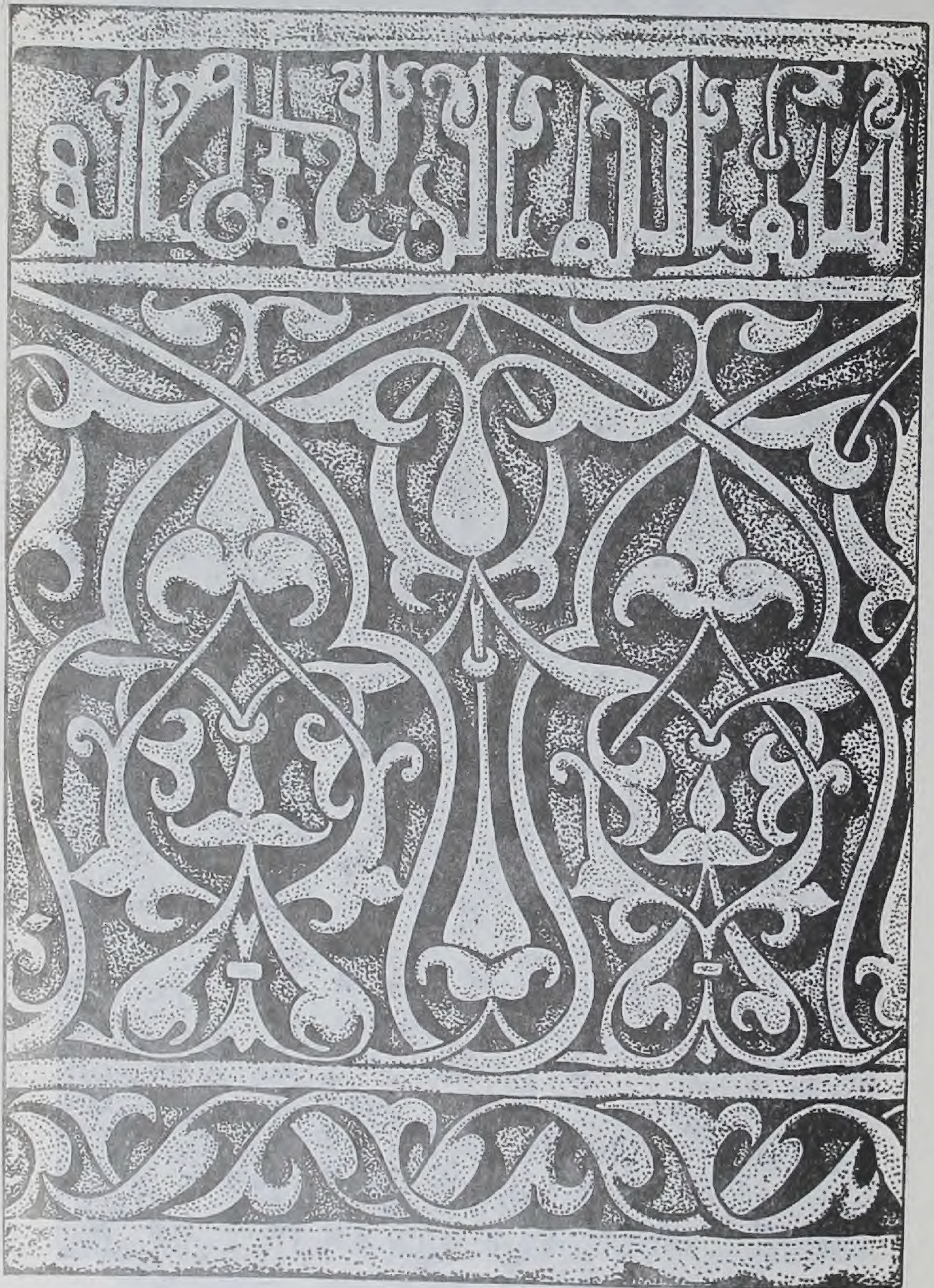
شبیه ایام جوانی ظهیرالدین محمد بابر (۱۴۹۳ – ۱۵۳۰م) که در کابل در حدود ۱۵۰۵م نقش شده است (موزهٔ برتانیه ــ لندن)

(ص ۵۴، ۶۸)

بت قندهار بدین زیبائی زبانزد شعرای دری‌زبان گردید

(ص ۱۲)

کتابت کوفی و نقاشی حجاری بر یکی از الواح قصر مسعود سوم در غزنه
(ص ۲۲،۲۸)

نقوش دیوارهای نگارین شهر افراسیاب سمرقند

(ص ۹)

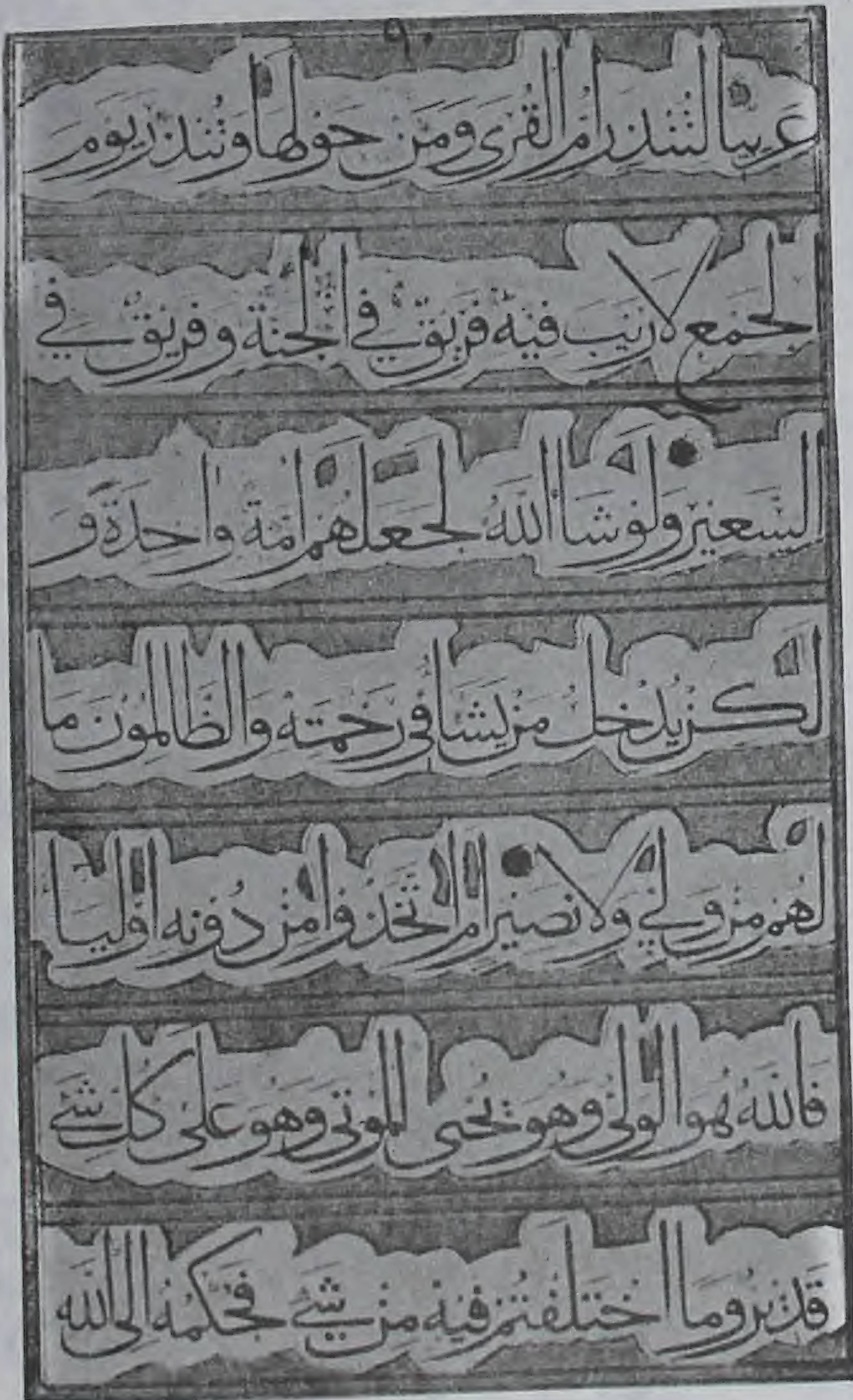

منار جام در غور بنا کردهٔ سلطان عنایت الدین محمد بن سام غوری که معمار آن‌علی نامداشت . بارتفاع ۶۳،۳۰ متر (ص ۸۷،۶۷)

خط عیشی‌هروی کاتب عصر سلطان حسین و امیر علی شیر (ص ۹۹۹)

صفحهٔ آخر شرح التعرف موزهٔ کراچی ۴۷۳ ق
(ص ۸۴)

۹۰

عربیا لتنذر ام القری ومن حولها وتنذر یوم
الجمع لا ریب فیه فریق فی الجنة وفریق فی
السعیر ولو شاء الله لجعلهم امة واحدة و
لکن یدخل من یشاء فی رحمته والظالمون ما
لهم من ولی ولا نصیر ام اتخذوا من دونه اولیاء
فالله هو الولی وهو یحیی الموتی وهو علی کل شیء
قدیر وما اختلفتم فیه من شیء فحکمه الی الله

یک صفحهٔ قرآن شریف بخط بایسنقر میرزا شهزادهٔ تیموری‌هرات درمشهد رضوی
(ص ۲۶۰۵،۳۴۷)

وزیر علمدوست هرات امیر علی شیر نوائی
(ص ۳۴ ، ۳۷)

شیوه ثلث ترکستانی قرن ۱۶ (گنجینه قرآن مشهد رضوی)
(ص ۹۷)

نمونهٔ خط کوفی متمایل به نسخی هرات ۵۳۰ ه ازسنگ مزاردرخواجه عبدالله طاقی– موزهٔ هرات .

۱ ــ بسم الله
۲ ــ الرحمن الرحیم .
۳ ــ هذا قبر الشیخ
۴ ــ الرضی العابد محمد بن اسمعیل
۵ ــ الغوری ، بتاریخ یوم الاربع
۶ ــ العشرون من جمادی الاول (کذا)
۷ ــ سنه ثلثین و خمسمائه . . .
۸ ــ له ولوالدیه ولمن . . .

(ص ۸۳)

صفحهٔ اول ترجمان البلاغه ۵۰۷ ه

(ص ۷۹، ۸۵)

نقل نوشته خطهای کوفی مناری که بطرف شمال غزنین نزدیکتر است

(ص ۸۲، ۸۳)

نقل خطهای کوفی منار یکه از شهر غزنین دور تراست

بسم الله الرحمن الرحیم
السلطان الاعظم ملک
الاسلام علاء الدوله والدین
ابو سعد مسعود بن ظهیر الدوله
امیر المومنین ابراهیم خلد الله ملکه

(ص ۸۲، ۸۳)

پیش روی دروازه

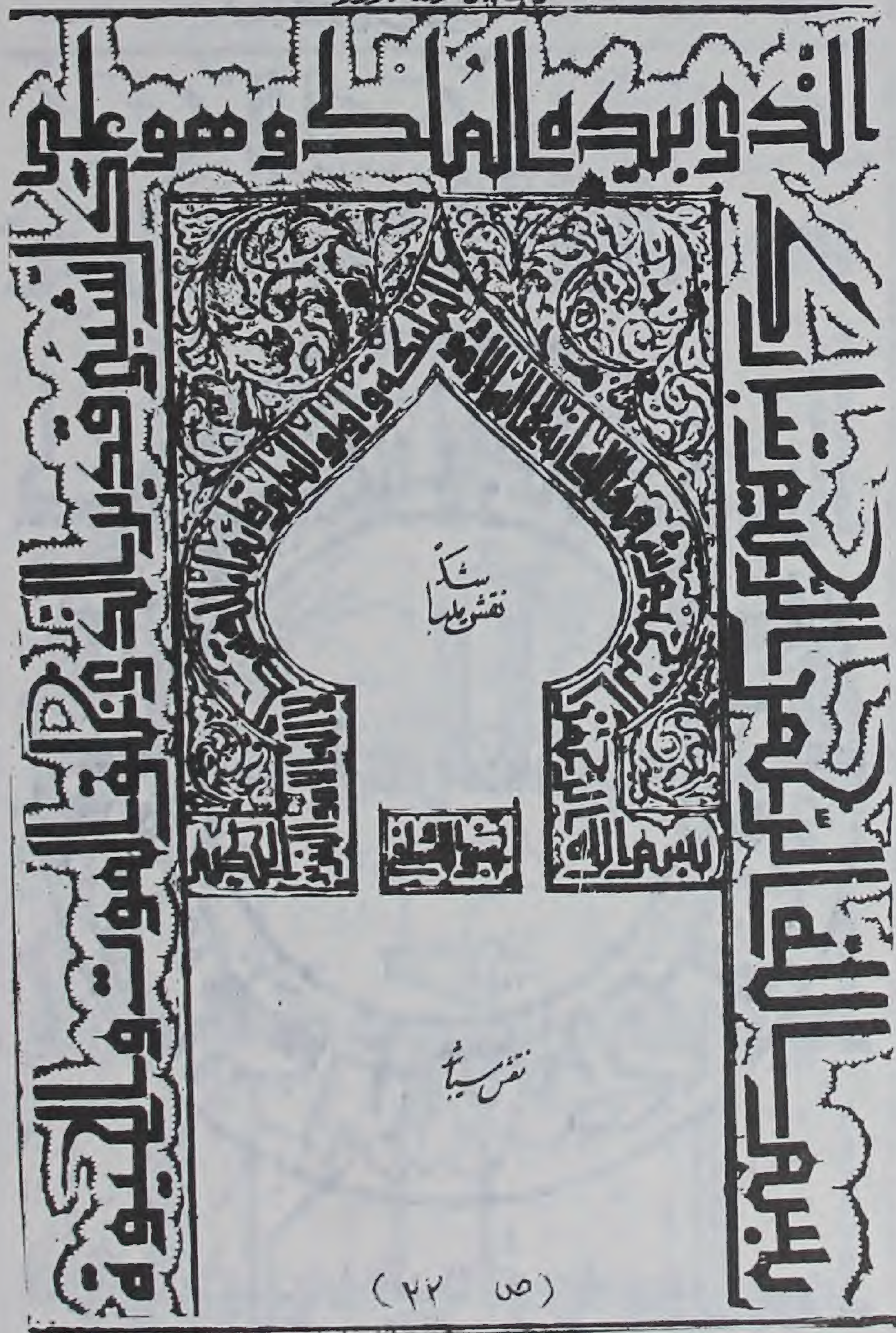
نقشه دایره دوم بهمان خط مرقومه

(ص ۲۲)

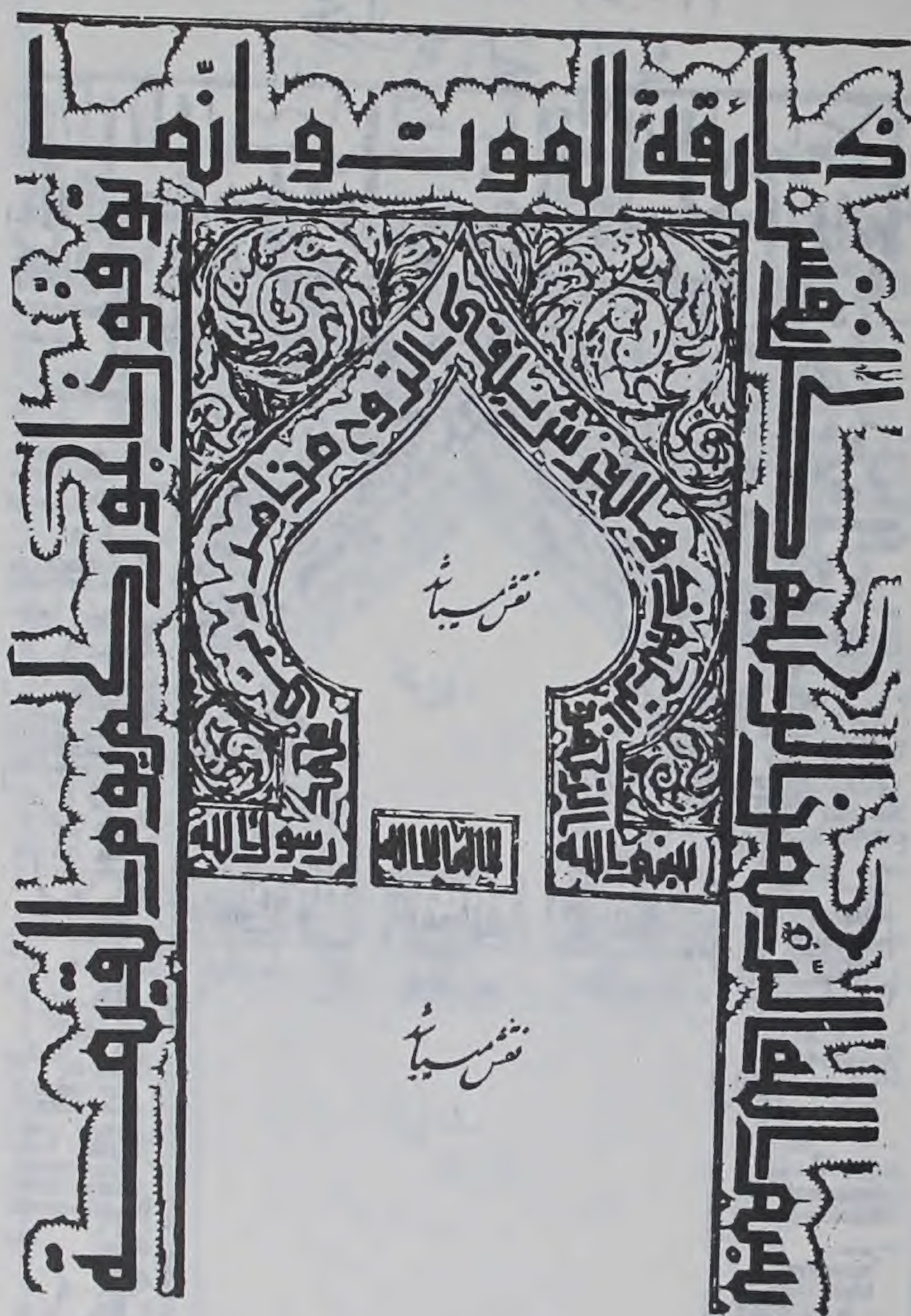
چهار محراب در چهار طرف مرتبه که بزمین متصل است میباشد نقشه آنها چنین است

نقشه محراب پیش روی دروازه

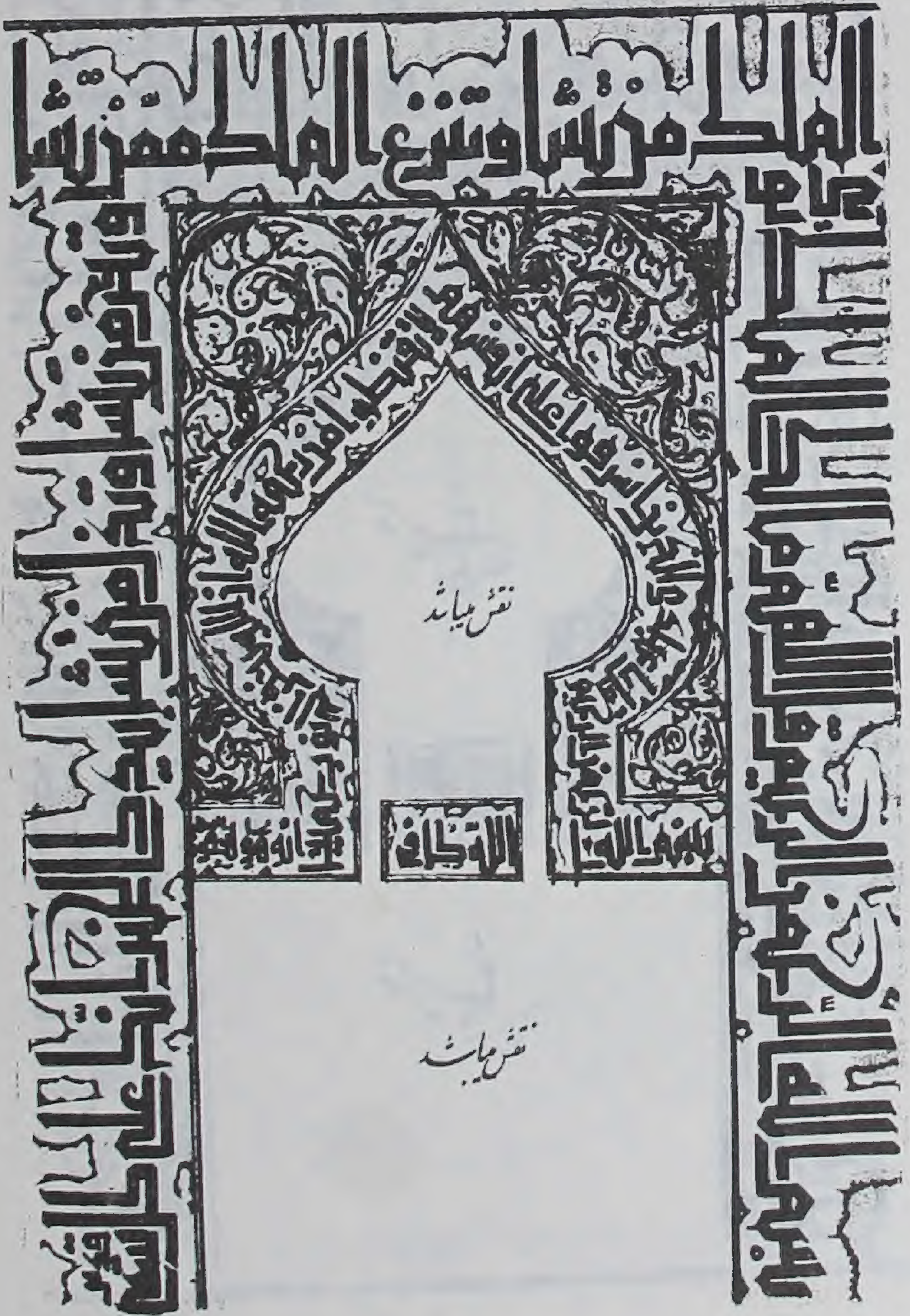

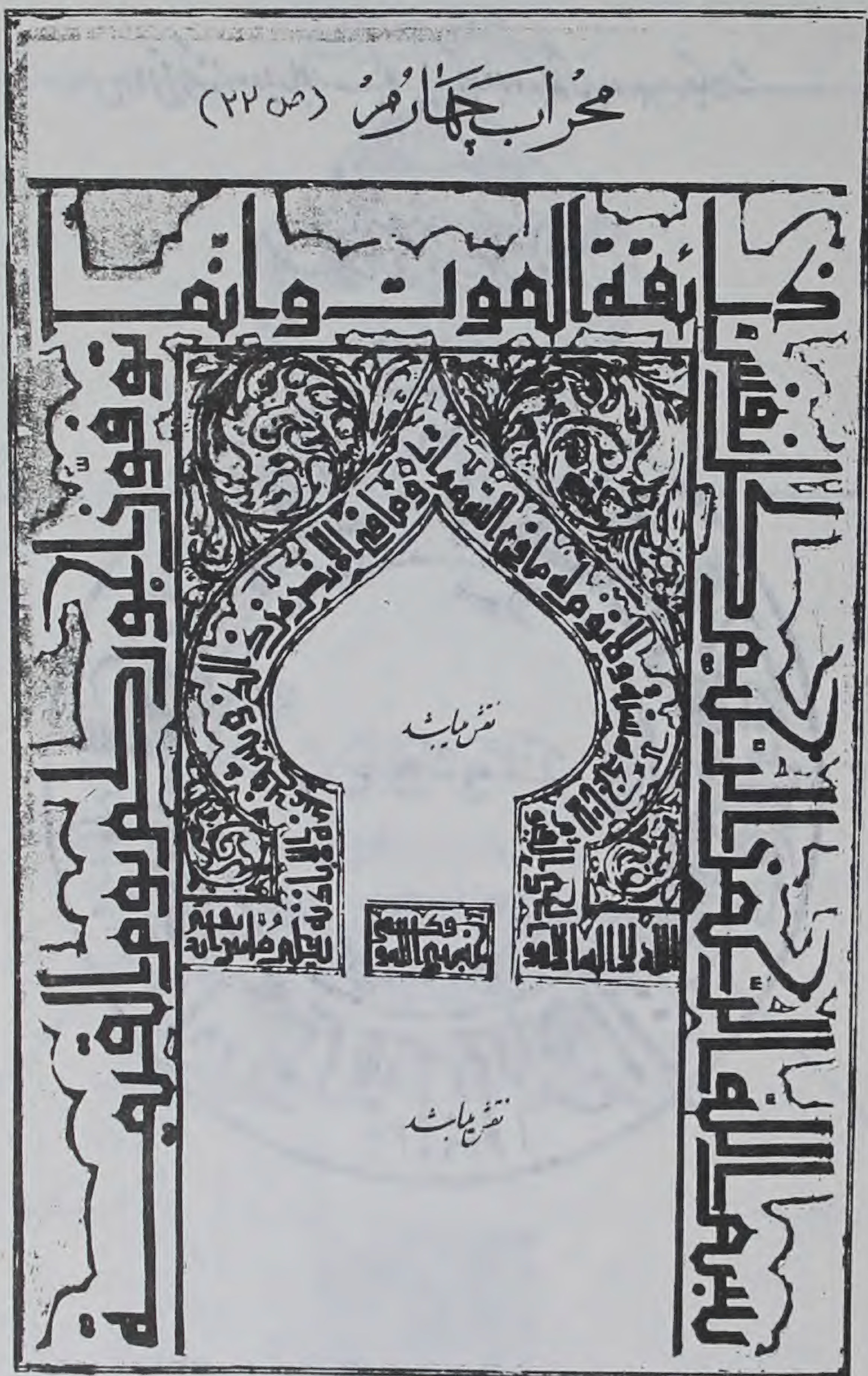
(ص ۲۲)

محراب دوّم (ص ۲۲)

محراب سیم (ص ۲۲)

محراب چهارم (ص ۲۲)
نقش میباشد
نقش میباشد

بر لوح بالای قبر نقشهٔ دو دایره بطرف بالا و پایان کنده بود و بخط کوفی دور هر دایره آیات مرقوم

نقشهٔ دایرهٔ اول بهمان خط مرقوم

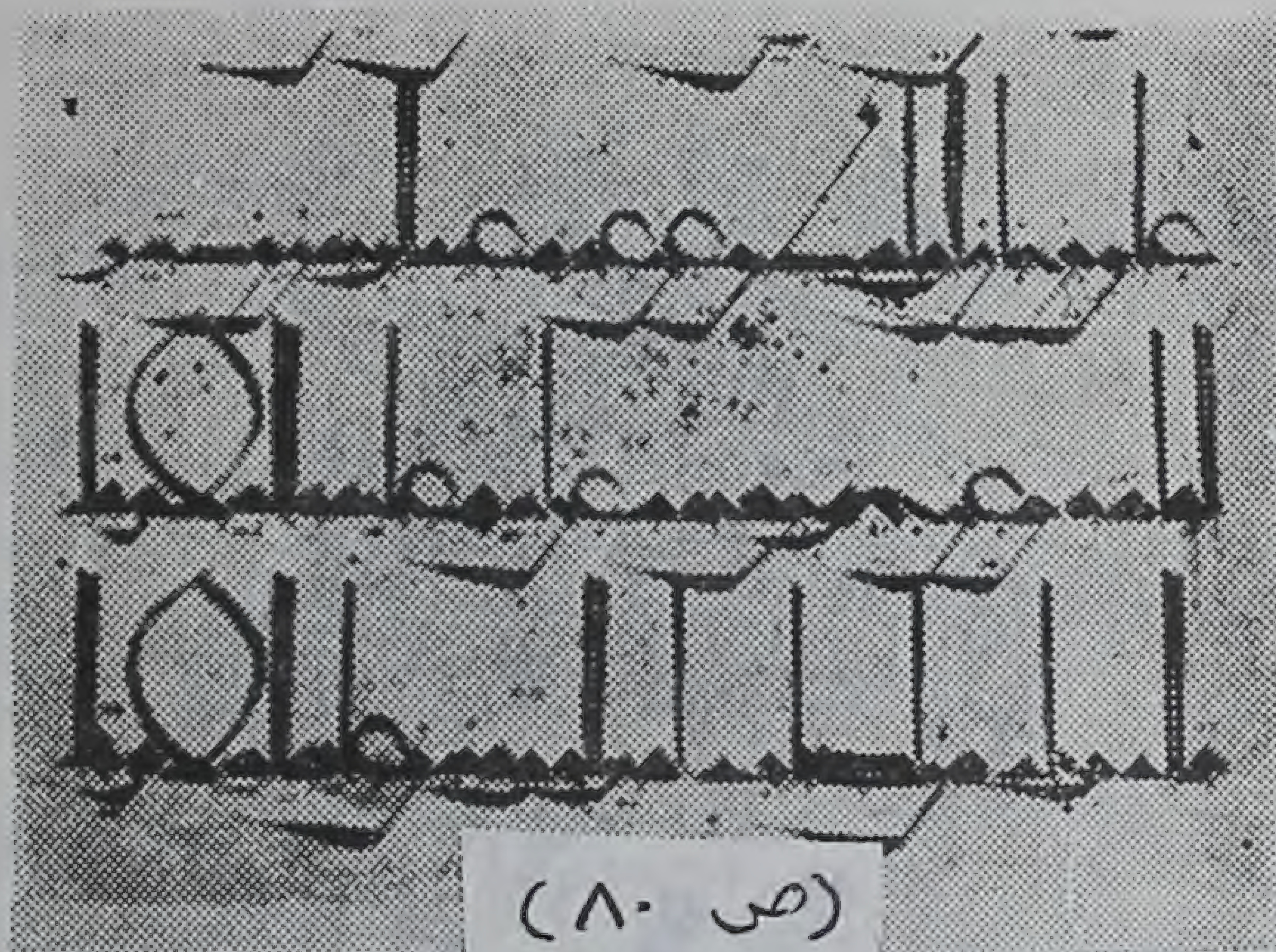
(ص ۲۲)

طرف دیگر لوح با این خط نوشته بود

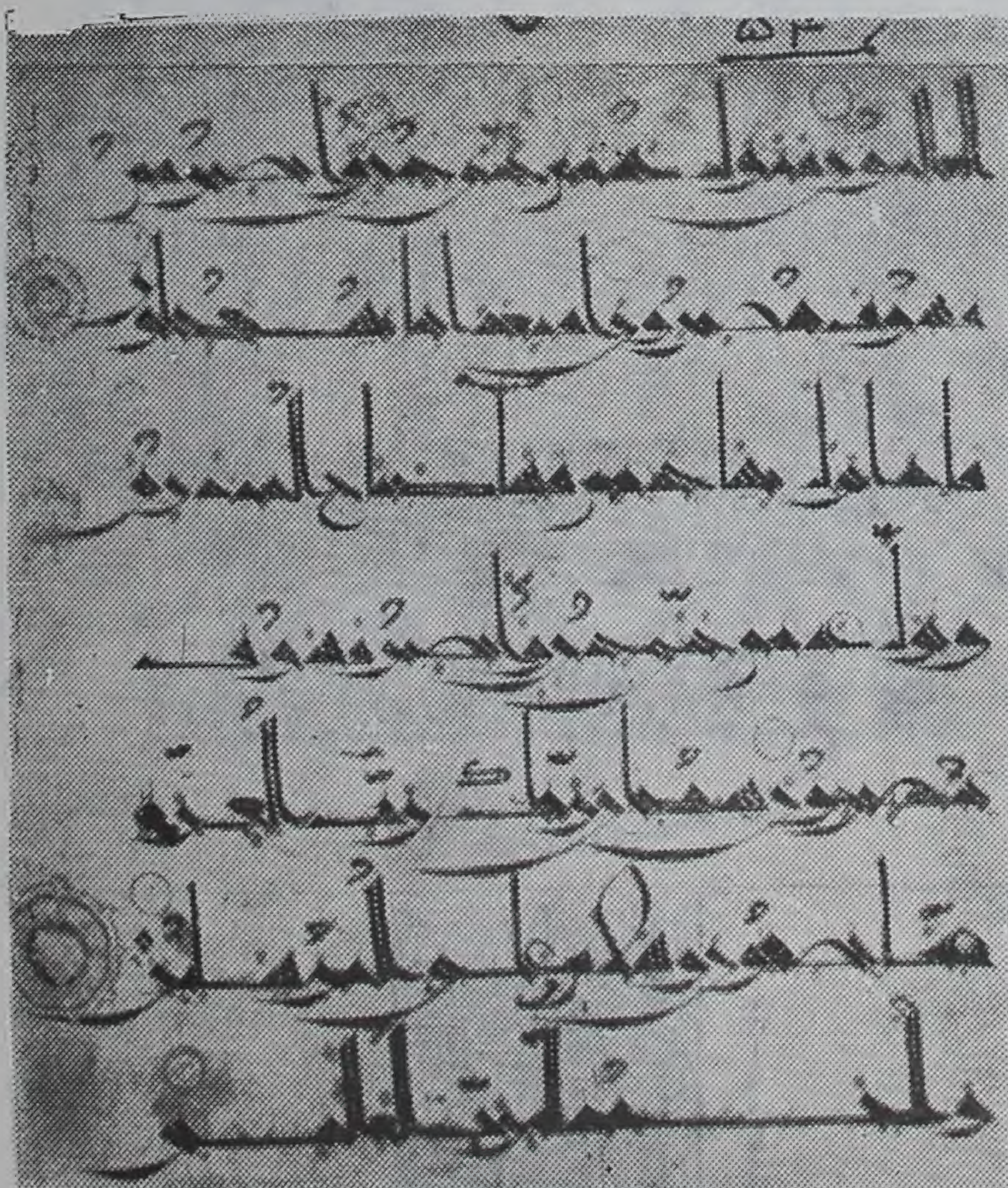
(ص ۲۲)

نقشهٔ قبر سلطان [illegible]

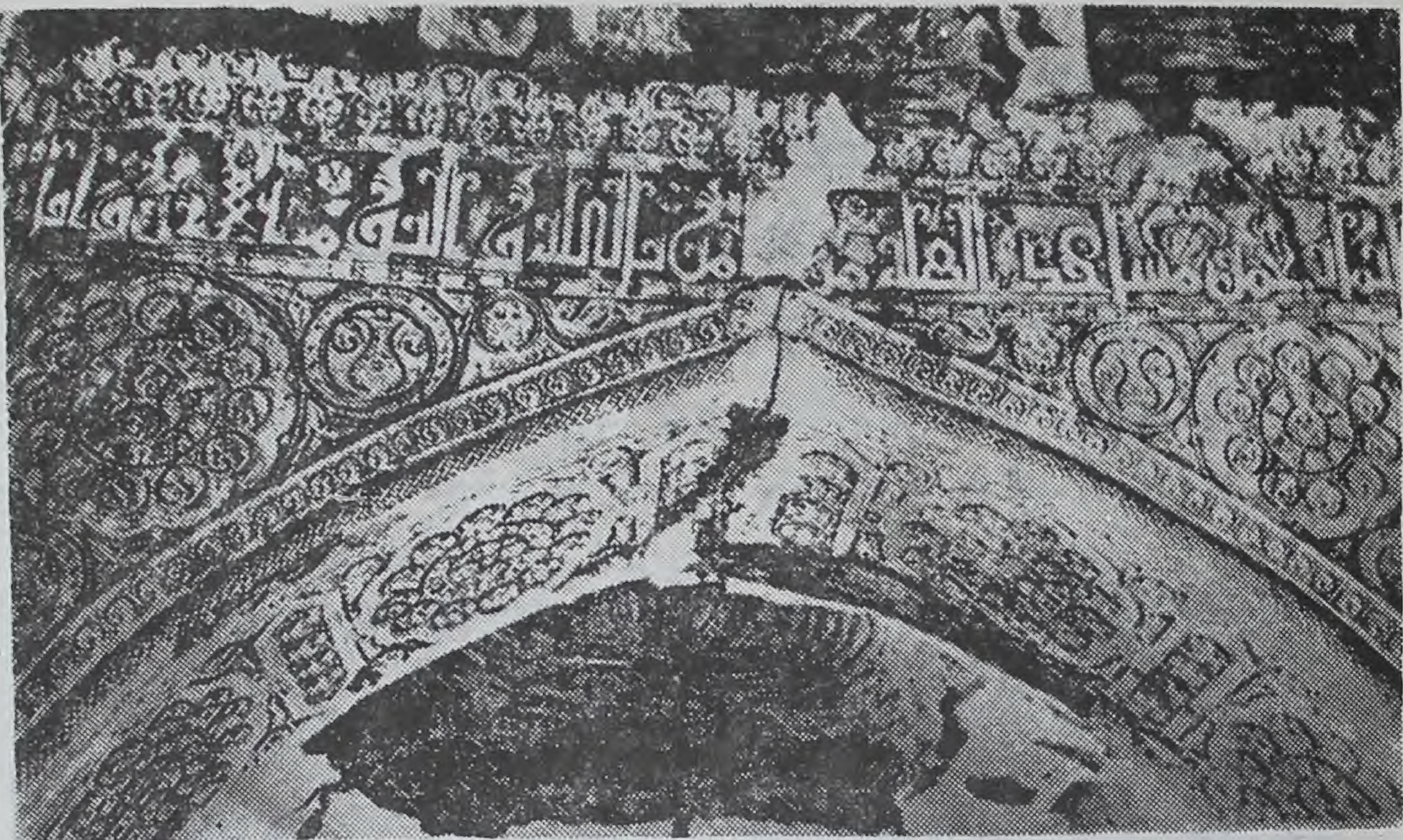
(ص ۲۲)

خط پیر آموز کتاب صفات الشیعه نوشته‌ٔ ۳۹۱ قمری
(ص ۸۰)

قرآن عظیم به خط پیر آموز قرن ۴ هـ در مشهد رضوی

نمونهٔ خط کوفی مسجد نایین ۳۵۰ هـ

(ص ۲۲)

بسم الله الرحمن الرحیم قل یا عبادی الذین اسر

نوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان

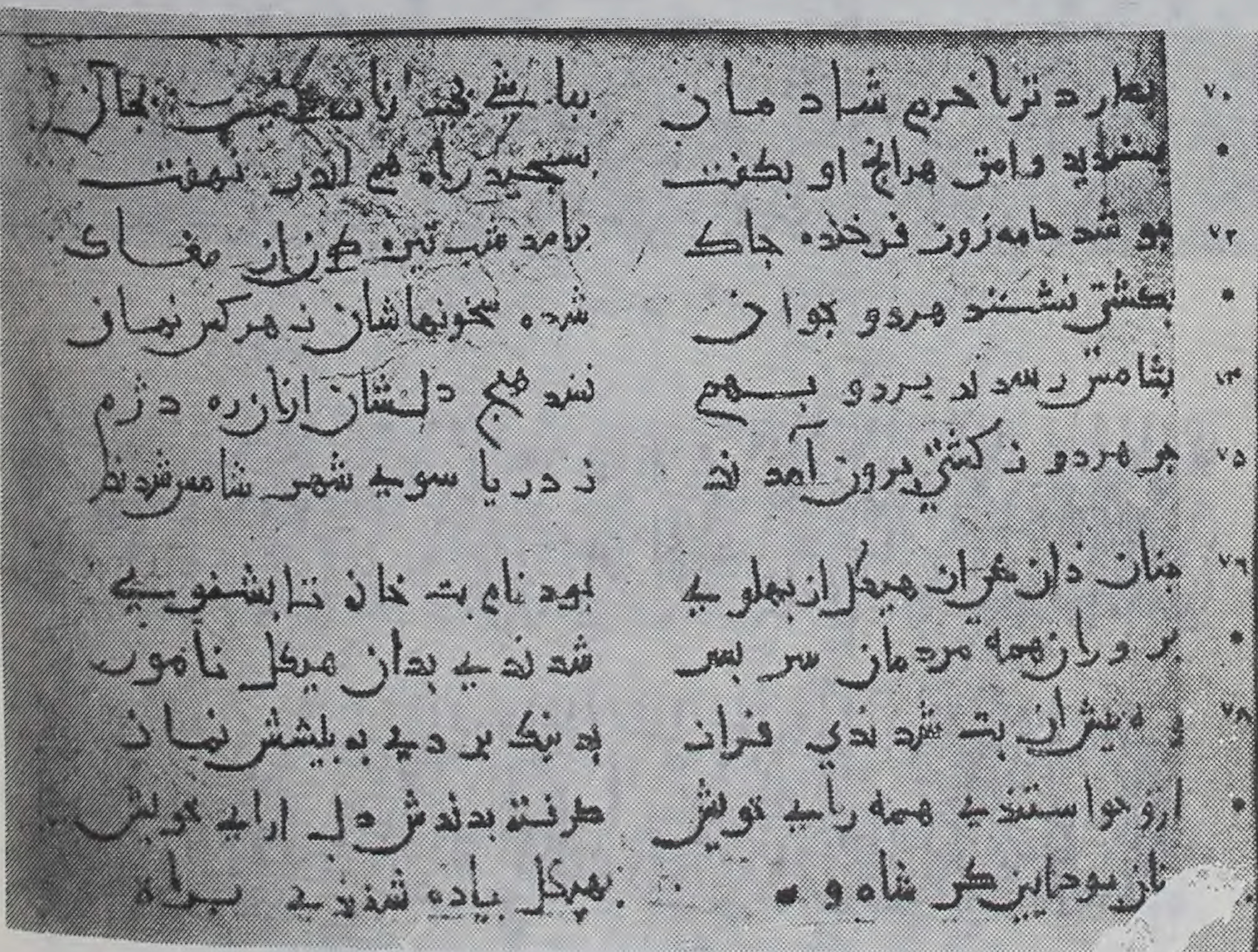
الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم

خط کوفی تزئینی مقبرهٔ پیر علمدار ۴۱۸ ق

(ص ۲۱ – ۷۹)

نیم صفحه از کتاب خطی وامق‌وعذرای عنصری (متوفا ٤٤١ ﻫ) که یك نسخهٔ ناقص‌آن‌دارای ۳۵۳ بیت‌در سکـهرسنده بـدست آمـده و تاریخ نو شتن آن بین ٤٠٠ ـ ٥٠٠ﻫ تخمین می شود . این کتاب خطی پیش از ٥٢٦ ﻫ در ملك سری زکی‌بن محمد بن علی عبد الحمید بامیانی بود (طبع لاهور ۱۹٦۷م به‌ترتیب‌وحواشی دکتر محمد شفیع مرحوم)

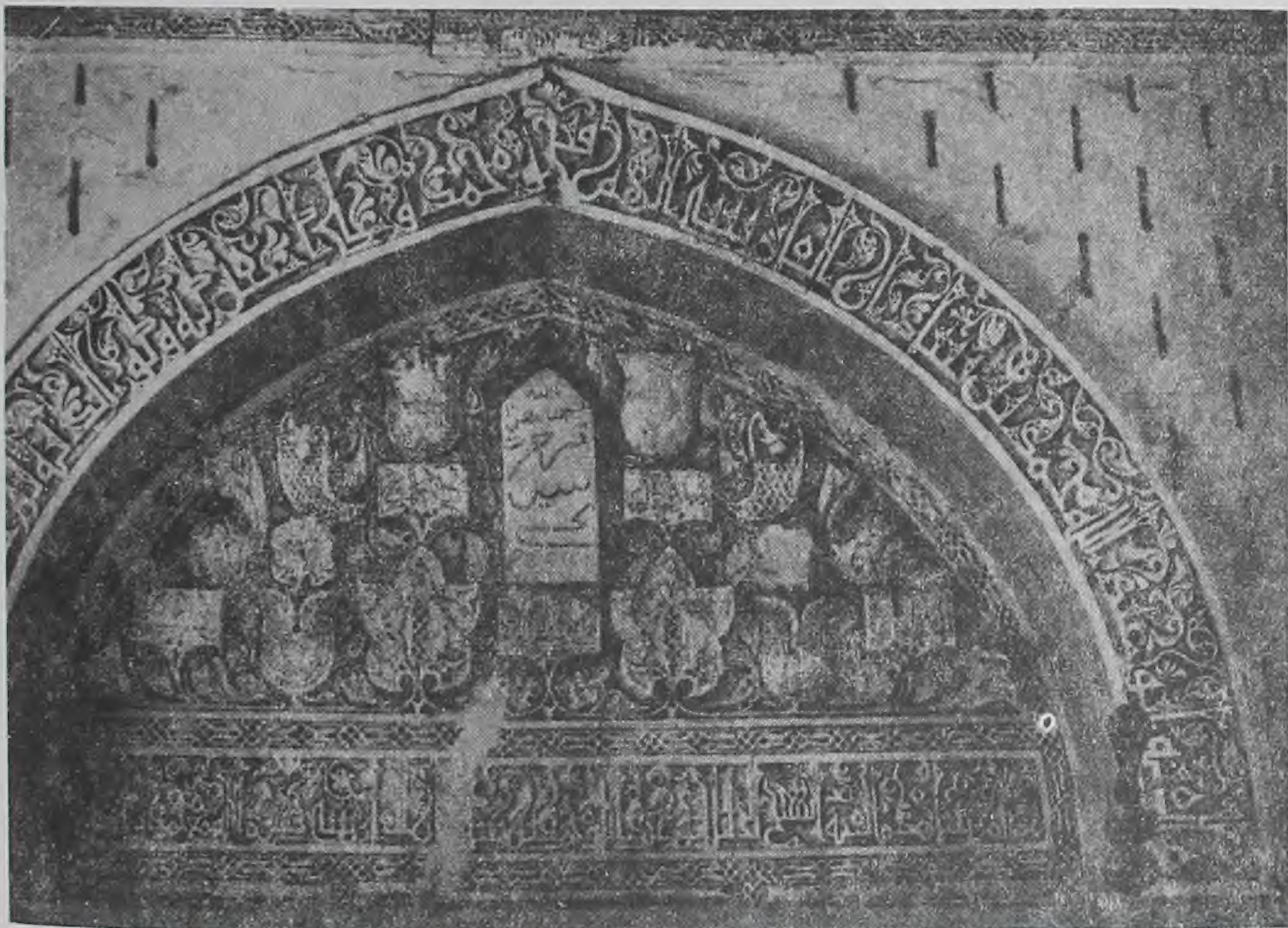
(ص ۸٦)

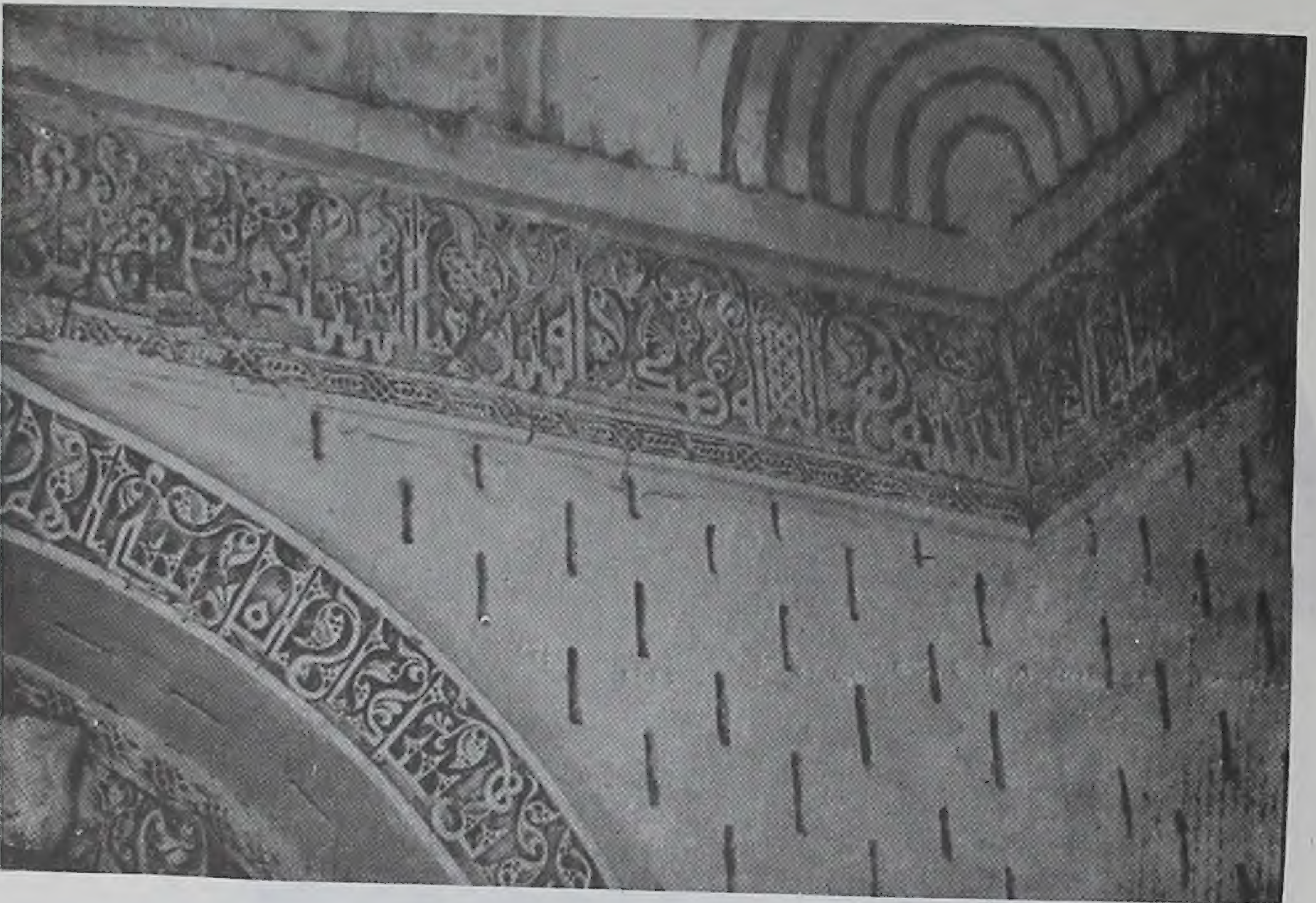
به صفحهٔ آینده رجوع شود

بـدارد تـرا خـرم (و) شادمان بیا شی بـی آزا د و ایـمن بجلن
پسند یـد وا مق هر انچ او بگفت بسنجید را ه هـم انـدر نهفـت
چو شد جامه روز فر خنده چا ك برا مد شب تیره گون از مغا ك
بکشتی نشستند هر دو جـوا ن شده سخو نهاشان زهرکس نهان
بشا مس ر سید ند هر دو بـهم نشد هیچ د لشان لذان ره د ژ م
چون هردوز کشتی برون آمدند ز دریا سوی شهر شامس شد ند
چنان دان کی آن هیکل از پهلوی بـود نـام بت خانه تا بشنو ی
برو زان همه مر دمان سر بسر شدندی بدان هیـکل نـا مـو ر
همه پیش آن بت شدندی فر ا ز بـد(و) نیک‌بردی بـه‌پیشش نماز
ازو خوا ستندی همه رای خو یشر گرفته بد ند ش دل آرای خویش
چنان بود آیین کی شاه و سپـاه بهیکل پیا ده شد ندی بـر ا ه

نمبر ۷۳

طاق مرقد سید یحیی در سر پل جوزجان افغانستان (حدود ۴۳۰ ق)کتابه‌بالا :
. . . هذه‌القبه ابوعبدالله محمدبن شادان الفارسی الهم . . . ومحمدوعلی‌اغفرله ولوالدیه یا ارحم الراحمین (ص ۲۲، ۸۳)
کتابه‌پایین : ممامرببنأهذه القبة الشیخ الجلیل ابو عبدالله محمدبن‌شا (دا)ن‌الفارسی حشره‌الله مع محمد واهل بیته .

دو کتابهٔ دیگر از همین بناء مرقد سید یحیی در جوزجان :
بسم‌الله هذا قبرالسید یحیی بن زید بن علی بن الحسین بن علی بن ابی‌طالب رضوان‌الله علیه. قتل بارغوی یوم‌الجمعه شهر شعبان سنه خمس و عشرین و مائه. قتله‌سلم‌بن احوز فی ولایة نصربن‌سیارفی‌ایام الولیدبن یزید لعنهم الله. مهاجرا علی یدی ابی حمزه‌احمدبن محمد غفرالله له ولوالدیه.
(ص ۲۲، ۸۳)

کتابهٔ مرقد سلطان محمود در غزنه غفرانا" من اللهللامیرالاجل السیدنظام‌الدین ابی‌القاسم محمود بن سبکتگین غفرله

(ص ۲۲)

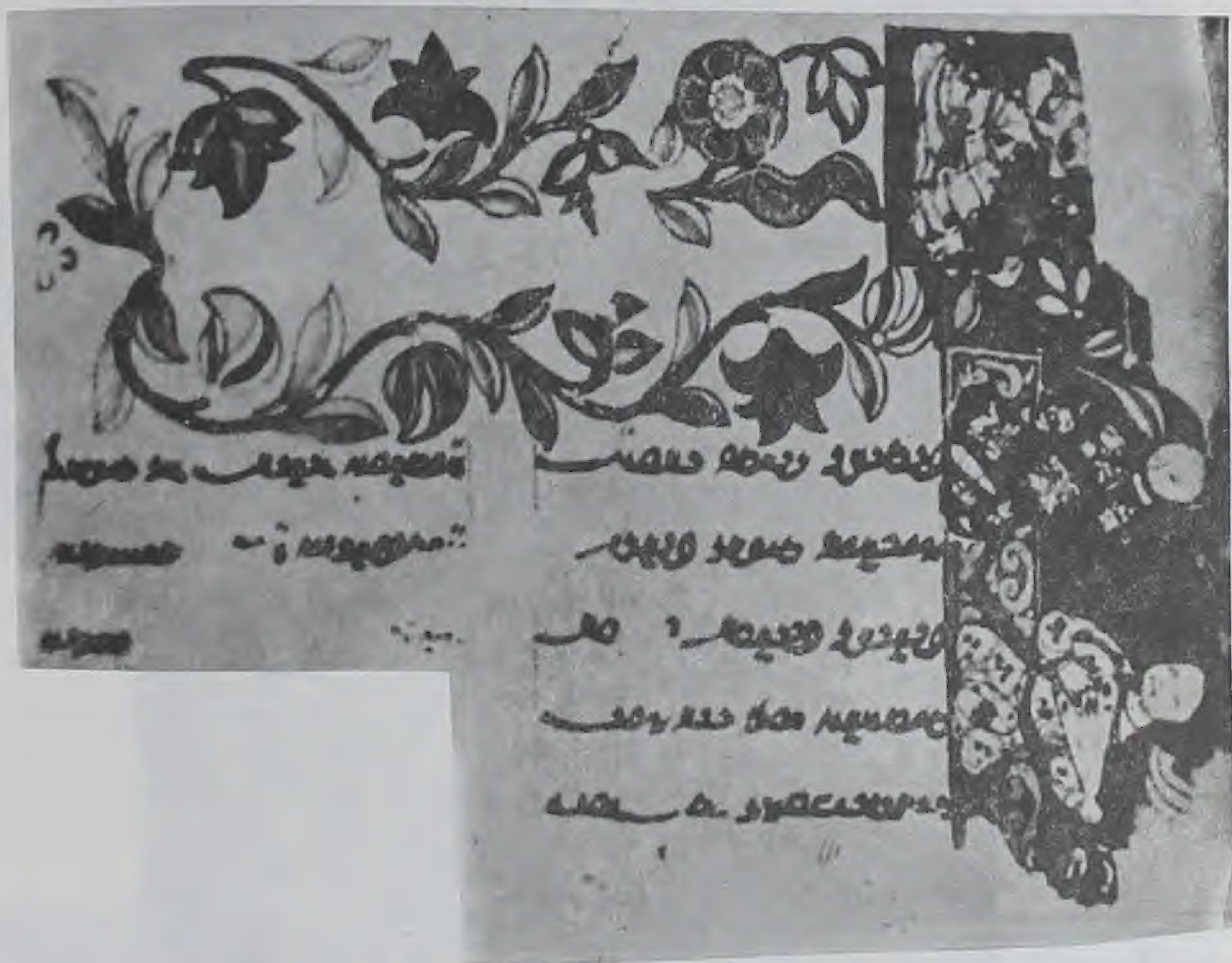

نستعلیق جلی حسن شاملو ۱۰۴۹ ق بر مزار خواجه‌عبدالله انصاری هرات

(ص ۲۰۱)

صفحهٔ آخر قرآن عظیم بخط ابوالقاسم منصورهروی وزیرسلطان محمود ، نوشتهٔ ۳۹۳ھ
در آستان رضوی مشهد (از گنجینهٔ قرآن)

(مربوط ص ۸۰)

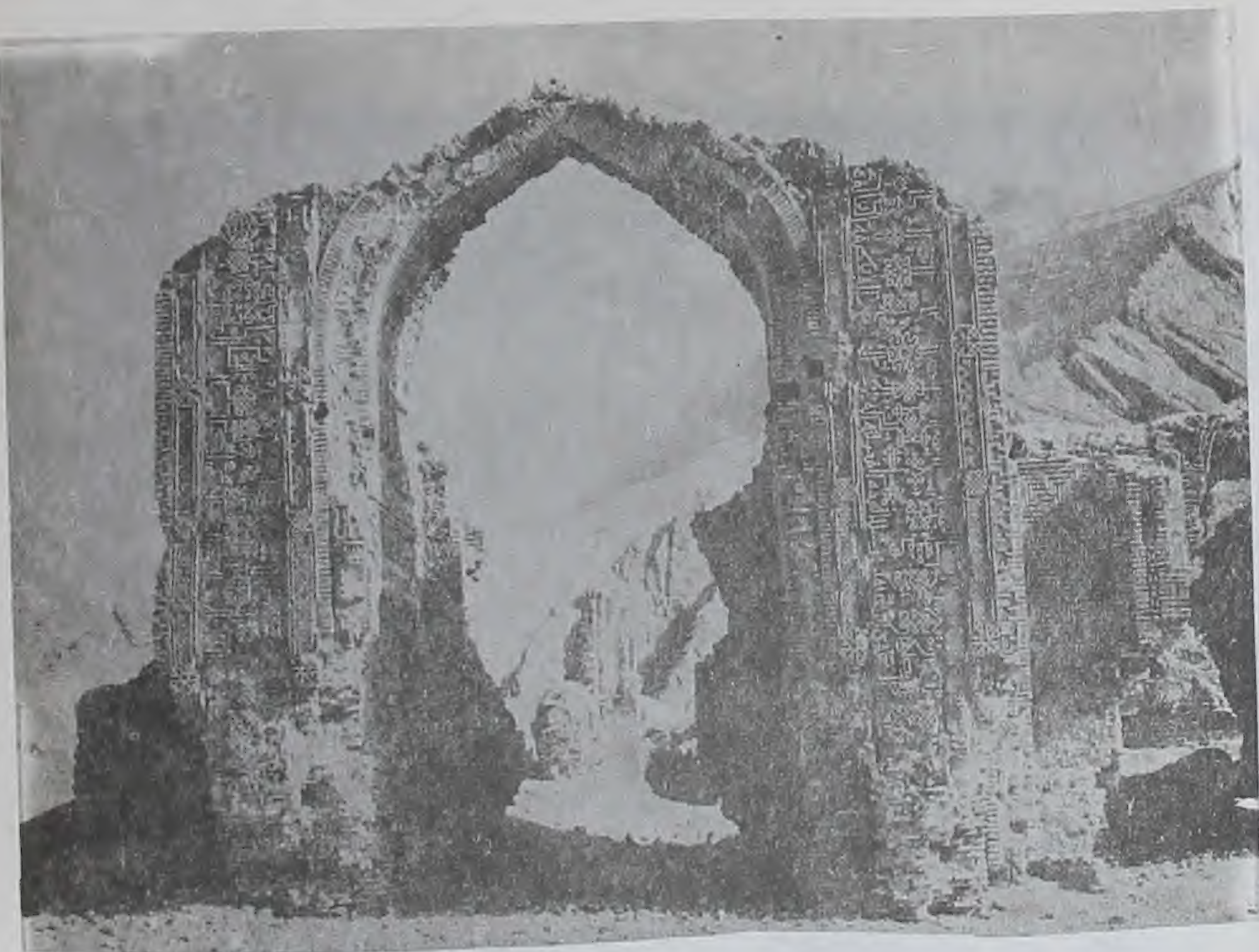
یکی از اوراق مانوی

(ص ۱۰، ۷۹)

صفحهٔ قرآن عظیم بخط ابراهیم سلطان بن شاهرخ ۸۲۷ ﻫ در مشهد رضوی
(از گنجینهٔ قرآن)

(ص ۹۳۸)

مدرسه شاه مشهدجوند باد غیس امروزی با خطوط کوفی ، نسخی ، ثلث ، که‌دررمضان ۵۷۱ ق عصرسلطان‌غیاث‌الدین غوری‌بانو عالمه‌عالیه‌ساخته ونام معمارآن‌محمداست . غالبا "از بقایای یکی از شهرهای غرجستان یا مرورود باشد .

(ص ۸۳،۲۲)

خطوط و نقاشی قطب منار دهلی بنا کردهٔ سلطان قطب الدین ایبک‌جانشین سلطان معزالدین محمد غوری ، در سنه ۵۹۶ ق

(ص ۶۷)

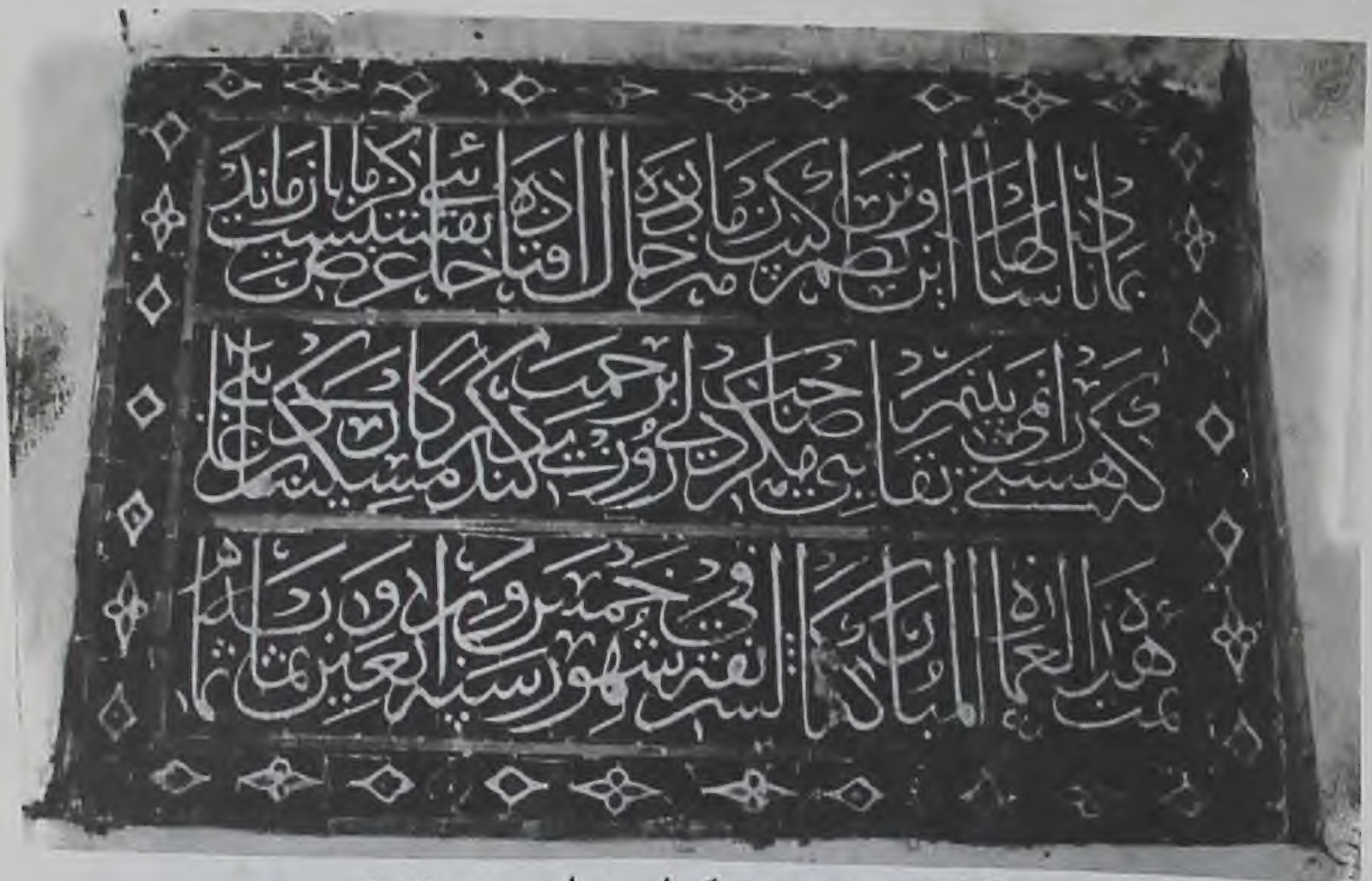
کتیبهٔ قبر یوسف بن کبیر در باکو ۵۵۷ ق (از مسلم کالگرافی)

(ص ۸۹)

پارچه ابریشمین موزه لوور پاریس حدود ۳۵۹ ق ۹۶۰م
(ص ۷۷)

بقایای نقوش و خط بریکی از دیوارهای لشکر گاه بست
(ص ۲۴، ۸۳)

کتابهٔ مسجد حوض کرباس هرات سنه ۸۴۵ ق

(ص ۹۶)

قرآن شریف بخط عثمان وراق غزنوی ۴۶۶ هـ در آستان رضوی مشهد (ازگنجینهٔ قرآن)

(ص ۲۰،۲۱)

صفحهٔ قرآن عظیم بخط ابوبکربن احمد غزنوی ۵۶۶ هـ موزهٔ مصر (ازسروی‌هنرپرشیا)

(ص ۲۰)

نوشتهٔ مسجد الرشید بن محمد در باکو ۴۷۱ ق (از مسلم کالگرافی)

(ص ۸۹)

صفحه اول کتاب الابنیه ۴۴۷ هـ

(ص ۷۹، ۸۵)